

-|-

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**MANDA İDARESİNDEN SONRA LÜBNAN
VE
LÜBNAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Yrd. Doç.Dr. Mehmet ÇEVİK

HAZIRLAYAN

Hakkı Yılmaz ÇİYAN

ELAZIĞ 2007

-II-

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**MANDA İDARESİNDEN SONRA LÜBNAN
VE
LÜBNAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Yrd. Doç.Dr. Mehmet ÇEVİK

HAZIRLAYAN

Hakkı Yılmaz ÇİYAN

ELAZIĞ 2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**MANDA İDARESİNDEN SONRA LÜBNAN
VE
LÜBNAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ
DOKTORA TEZİ**

Bu tez 27/ 7 / 2007 tarihinde aşağıdaki juri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

DANIŞMAN :

Yrd. Doç.Dr. Mehmet ÇEVİK

ÜYE

ÜYE

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Prof. Dr. Mesut AYDIN

ÜYE

ÜYE

Prof. Dr. Cemalettin ÇOPUROĞLU

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../.... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

Tarihin ilk çağlarından beri insanların yerleştiği Lübnan'da yaşam, M.Ö. 8000 yıllarına kadar ulaşmaktadır. Lübnan'ın deniz kenarında olması, tarih boyunca onun Akdeniz'de önemli bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. .

Lübnan'da halkın yapısı, hiçbir Ortadoğu ülkesine benzemeyen şekilde, dini ve mezhepsel olarak çok karışıktır.

1920 yılında Fransız Manda idaresi altına giren Lübnan, İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1943 yılında bağımsızlığına kavuştu. Aynı yıl, devletin üst kademe görev yerlerinin ve siyasi temsilin, mezhepler ve dinler arasında paylaştırılmasını esas alan Milli Pakt kabul edildi.

Bu Pakt'ın uygulamasında ortaya çıkan huzursuzluklar yıllar içinde artarak devam etmiştir. Uygulanan ekonomik politikalar ve gümrük mevzuatı nedeniyle özellikle Beyrut, genellikle de Maruniler zenginleşerek müreffeh bir hayat sürerken, diğer yandan açlık sınırına yakın veya onun altında yaşayan müslüman büyük çoğunluk, siyasi temsilde de haksızlık yapıldığını da düşünerek zengin kesim ile çatışmaya girmiştir. Zaten tohumları var ve hazır olan dini gruplar arasındaki çatışmalar 1975 yılında çok büyük boyutlara ulaşarak tam onbeş yıl süren Lübnan İç Savaşına neden oldu. Kesin rakamlar bilinmemekle birlikte 200.000 insanın hayatına mal olan savaş, 1989 yılında Taif kentinde görüşülen ve siyasi temsilde bazı düzenlemeleri de içeren anlaşma ile 1990 yılında son buldu. Bundan sonra, savaşın yarattığı tahribatı giderebilmek için sıkı bir alt ve üst yapı onarımına giren Lübnan, aradan geçen on beş yıl içinde büyük mesafeler kat etmiştir..

Lübnan-Türkiye ilişkileri uzun yıllara çok düşük düzeyde seyretti. Ancak 2000 yılından sonra gelişen ekonomik ve siyasi ilişkiler eskiye nazaran oldukça gelişti ve gelecek için ümit vaat etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Lübnan, Lübnan İç Savaşı, Türkiye-Lübnan İlişkileri

SUMMARY

Life in Lebanon, where people settled since the first ages of the history, extends to the year 8000 BC. During the history, Lebanon has been an important commercial center because being located at the seashore.

Contrary to the other countries in Lebanon, structure of the Lebanese people is very complicated in terms of religion and sect. There are totally 17 official religions and sects in Lebanon.

Lebanon which were taken under control of French Mandate Administration in 1920, gained its independency in 1943 during the second world war. In addition to this, at the same year National Pact was accepted based upon sharing upper government duties and political representation between sect and religions.

The uneasiness which occurs during the implementation of this Pact, has increasingly continued year by year. By the way, on the one hand especially Beyrut and generally Maronites have become rich and had a comfortable life due to economic policies and customs regulation implemented in Lebanon on the other hand big majority of the people living under starvation limit quarrelled with the wealthy people because of the fact that thinking injustice at the political representation. As a result of the conflicts of these religious groups, which has already seeds and ready, raised to the highest points in 1975 and caused to commence of Lebanon civil war. Although the certain casualty numbers which caused to the death of 200.000 people are not known, the agreement, covering some regulations for political representation and negotiated in Taif in 1989, was ended with an agreement made in 1990. Lebanon ,which makes effort to repair a tough infrastructure and superstructure so as to remove the destruction caused by the war, has made a great developments in fifteen passing years.

The relations between Lebanon and Turkey have developed at very low level for long years. However, the economic and political relations which were improved after 2000, have considerably developed when it is compared with the past and very promising for the future.

Key Words:Lebanon, Lebanon Civil War, Turkey-Lebanon Relations

İÇİNDEKİLER

ÖZET/SUMMARY.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
ÖNSÖZ.....	XV
KISALTMALAR.....	XVII
YAZARIN NOTU.....	XX
GİRİŞ.....	1
Genel.....	1
Lübnan'ın Osmanlı İdaresine Kadar Olan Tarihi.....	4
Osmanlı İdaresi Dönemi (1516-1918).....	7
Lübnan'da Manda İdaresi.....	26

BİRİNCİ BÖLÜM

MANDA İDARESİ SONRASI LÜBNAN'IN SİYASİ DURUMU (1975 YILINA KADAR OLAN DÖNEM).....	33
1.1 İkinci Dünya Harbi ve Lübnan'ın Bağımsızlığını Kazanması....	33
1.2 Milli Pakt (Misak al Vatani).....	36
1.3 Milli Paktın Uygulanmasının Toplum Üzerine Etkileri.....	37
1.4 Tam Bağımsızlık Bildirgesi, 1926 Anayasasının Değişikliği ve Fransızların Tepkisi (Kasım 1943).....	38
1.5 İkinci Dünya Harbinin Sona Ermesi ve Fransızların Tekrar Manda Haklarına Sahip Olama Girişimi (1945).....	39
1.6 Marunilerin Yeni Müttefik (Koruyucu) Aramaları ve Bağımsız Hristiyan Devleti Kurma Çabaları.....	40
1.7 Fransa'nın Çekilmesinden Sonra İlk Bağımsızlık Yılları ve Cumhurbaşkanı Khuri Dönemi (1943 – 1952).....	40
1.8 Cumhurbaşkanı Khuri'nin Yeniden Seçilmesi ve İkinci Dönemi (1949-1952).....	44
1.9 Birinci Arap – İsrail Savaşının Etkileri (1948).....	44
1.10 Chamoun Dönemi (1952 – 1958).....	46

-VII-

1.11	Süvyeş Krizinde Lübnan (1956), ABD'nin Eisenhower Doktrininin Kabul Edilmesi(1957) ve Diğer Arap Ülkelerinin Tepkisi.....	49
1.12	1957 Meclis Seçimleri.....	51
1.13	1958 Olayları.....	52
1.14	Irak İhtilâli ve ABD'nin Müdahalesi.....	53
1.15	Chamoun'un İç Politikadaki Başarısı.....	54
1.15	Chamoun'un Ekonomi Politikasının Başarısı ve Sonuçları.....	55
1.16	Fuad Şiab Dönemi (1958 – 1964).....	55
1.17	Lübnan'a Amerikan Müdahalesinin Sonuçları.....	57
1.18	Lübnan Siyasi Hayatında Yeni Dönem ve Şiab'ın İcraatları.....	57
1.19	Hilu Dönemi (1964 – 1970).....	61
1.20	1967 Arap – İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı).....	62
1.21	Lübnan Ordusunun Filistinli Gerillalara Karşı Harekatı ve Kahire Anlaşması (1969).....	65
1.22	Filistinlilerin Ürdün'den Sürülmesi ve Bunun Lübnan İç ve Dış Politikasına Etkisi(1970).....	66
1.23	Yeni Cumhurbaşkanı'nın Seçimi (1970).....	68
1.24	Franjiye Dönemi (1970 – 1976).....	68
1.24.1	1972 ve 1973 olayları.....	69
1.24.2	1973 Arap - İsrail Savaşı ve Birinci Petrol Ambargosu.....	70
1.24.3	Hristiyanların Silâhlanma Çabaları.....	71

İKİNCİ BÖLÜM

	İÇ SAVAŞ DÖNEMİNDE VE SONRASINDA LÜBNAN.....	73
2.1	İç Savaşa Doğru, Sayda Balıkçıların Yürüyüşü ve Çıkan Olaylar (Şubat 1975).....	73
2.2	Lübnan İç Savaşının Kıvılcımı, Pierre Cemayel'e Suikast Girişimi ve Korumasının Öldürülmesi (13 Nisan 1975).....	74
2.3	İç Savaşı Hazırlayan Toplumsal Nedenler ve Lübnan'ın İç Savaş Öncesi Ekonomik Durumu.....	75
2.4	İç Savaşın İlk Onsekiz Ayı (Nisan1975 – Kasım 1976).....	76
2.5	Suriye'nin Cephe Değiştirerek Lübnan İç Savaşında Hristiyanların Yanında Yer Alması.....	84

2.6	Dürzi Lider Cambolat ile Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın Arasının Açılması.....	85
2.7	1976 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	86
2.8	Dürzilerin Kuzeye, Dağlık Bölgeye El Atması, Marunilerin Korkuları ve Suriye'nin Bu korkuları Ortadan Kaldırması.....	87
2.9	Mini Arap Zirvesi (Riad Zirvesi) ve Kahire Zirvesi.....	90
2.10	İç Savaşın Birinci Bölümünün Sonuçları (1975 – 1976).....	91
2.11	Elias Sarkis Dönemi (1976 – 1982).....	92
2.11.1	Kemal Cambolat'ın Öldürülmesi.....	93
2.11.2	Lübnan Ordusunun Yeniden Kurulması Çabaları.....	94
2.11.3	İsrail'in Lübnan'ı İşgal Hazırlığı.....	100
2.11.4	İsrail'in Lübnan'ı İşgali.....	100
2.11.5	İsrail'in Batı Beyrut'u Kuşatması.....	101
2.11.6	Filistin Kurtuluş Örgütünün Tunus'a Sürgün Gitmesi.....	102
2.11.7	İsrail'in Batı Beyrut'un Kuşatmasının ve Filistin Kurtuluş Örgütünün Beyrut'u Tahliye Etmesinin Sonuçları.....	103
2.12	Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi (23 Ağustos 1982).....	104
2.13	Cumhurbaşkanı Beşir Cemayel'in Öldürülmesi ve Sonrasında Gelişen Olaylar.....	105
2.14	İsrail İşgalinin Sonuçları.....	107
2.15	Emin Cemayel Dönemi.....	107
2.15.1	İsrail – Lübnan Anlaşması (17 Mart 1983).....	109
2.15.2	Beyrut'ta Çatışmaların Tekrar Başlaması.....	110
2.15.3	İsrail'in Şuf Dağından Çekilmesi ve Dürzi – Maruni Çatışması	110
2.15.4	Amerikan Üssüne Saldırı (23 Ekim 1983).....	112
2.15.5	Batılı Rehineler Savaşı.....	114
2.15.6	İsrail'in Lübnan'dan Çekilmesi.....	117
2.15.6	Bikfayya Anlaşması.....	117
2.15.7	Üçlü Anlaşma.....	119
2.16	Emin Cemayel'in Görev Süresinin Sona Ermesi ve Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi.....	120

2.17	Arap Ligi'nin Lübnan Sorununa Çözüm Bulma Girişimi ve Üçlü Komitenin Çalışmaları.....	123
2.18	Taif Anlaşması ve Cumhurbaşkanı'nın Seçilmesi.....	125
2.19	Taif Anlaşması Sonrası ve 1990 – 1992 Dönemi.....	125
2.20	İç Savaş Sonrası Dönem (1992 – 2005).....	127
2.20.1	Lübnan'daki Suriye ve İsrail Askerlerinin Çekilmesi.....	128
2.20.2	Irak'ın ABD Tarafından İşgali ve Suriye'nin Üzerinde Artan Baskıların Lübnan Politikası Üzerine Etkileri.....	129
2.20.3	Emile Lahoud'un Görev Süresinin Uzatılması.....	130
2.20.4	Refik Harririnin Öldürülmesi ve Suriye Birliklerin Çekilmesi.....	131
2.20.5.	2006 Lübnan Krizi	133
2.20.6	Lübnan'daki Son Durum ve Türk Barış Gücünün Lübnan'a Konuşlanması.....	134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN'IN COĞRAFI, SOSYAL, SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI...	135
3.1 Lübnan'ın Coğrafi Yapısı.....	135
3.1.1 Dünya Üzerindeki Konumu.....	135
3.1.2 Yer Şekilleri.....	135
3.1.3 İklim.....	136
3.1.4. Bitki Örtüsü.....	136
3.1.5. Doğal Kaynaklar.....	136
3.1.6. Yerleşim Alanları ve Şehirleri.....	137
3.2. Sosyal Yapı.....	137
3.2.1. Nüfus.....	137
3.2.2 Dil ve Kültürel Yapı.....	140
3.2.3 Aile.....	140
3.2.4.Yaşam Şartları.....	143
3.2.5 Dini Yapı.....	143
3.2.5.1 Maruniler.....	145
3.2.5.2 Diğer Hristiyan Mezhepleri.....	146
3.2.5.3 Dürziler.....	147
3.2.5.4 Sunniler.....	148
3.2.5.5 Şiiler.....	149

3.2.5.6 Diğer Mezhepler.....	150
3.2.6 Sağlık.....	150
3.2.7 Eğitim.....	151
3.2.8 İdari Yapı.....	152
3.2.9 Askeri Gücü.....	153
3.3. Lübnan'ın Siyasi Hayatı.....	157
3.3.1 Lübnan İdaresinin Temeli.....	157
3.3.2 Fransız Mandası Yönetimi.....	158
3.3.3 Hükümetin Yapısı ve Anayasa.....	161
3.3.4 1943 Milli Pakt.....	163
3.3.5 Taif Anlaşması 1989.....	164
3.3.6 Yasama Meclisi (Parlamento).....	166
3.3.7 Yargı.....	170
3.3.8 Siyasi Partiler ve Siyasi Gruplar.....	171
3.3.8.1 Dini Grup Partileri ve Siyasi Oluşumları.....	172
3.3.8.1.1 Falanjist Parti.....	172
3.3.8.1.2 Hür Milliyetçiler Partisi.....	174
3.3.8.1.3 Lübnan Kuvvetleri (Lebanese Forces).....	175
3.3.8.1.4 Emel (Amal) Örgütü.....	177
3.3.8.1.5 Hizbullah.....	178
3.3.8.1.6 İslâmi Emel (Amal) Hareketi.....	180
3.3.8.1.6 İslâmi Grup.....	180
3.3.8.1.7 Müslüman Ülema Birliği.....	181
3.3.8.2 Bağımsız Nasırcı Hareket.....	181
3.3.8.3 İlerici Sosyalist Parti.....	182
3.3.8.4 Ermeni Partileri.....	182
3.3.8.5 Kürt Partileri.....	183
3.3.8.6 Mezheper Arası Partiler.....	184
3.3.8.6.1 Lübnan Komünist Parti.....	185
3.3.8.6.2 Suriye Sosyalist Milliyetçi Parti.....	185
3.3.8.6.3 Komünist Eylem Örgütü.....	186
3.3.8.7 Diğer Parti ve Siyasi Oluşumlar.....	186

3.3.9 Siyasi Hayata Etki Eden Diğer Unsurlar	186
3.3.9.1 Filistin Kurtuluş Örgütü.....	187
3.3.9.2 İslâmi Cihad Örgütü.....	188
3.3.9.3 İslâm Cemaati (Cemaati İslâmiye).....	189
3.3.9.4 İslâmi Tevhid Hareketi.....	189
3.3.9.5 İbadurrahman Cemaati.....	189
3.4. Lübnan'ın Ekonomik Durumu.....	190
3.4.1 Ekonomik Yapı.....	190
3.4.2. Tarım.....	195
3.4.3 Sanayi ve Endüstri.....	196
3.4.4 Madencilik ve Doğal Kaynaklar.....	197
3.4.5 Enerji Üretrimi.....	197
3.4.6. Hizmetler.....	198
3.4.7 Ulaşım.....	198

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	201
4.1 Lübnan – Türkiye İlişkilerinin Genel Durumu.....	201
4.2 Siyasi İlişkiler (1918 –1943 Arası.....	201
4.3 Siyasi İlişkiler (1943'den Günümüze).....	203
4.4 Ekonomik İlişkiler.....	207
4.5 Türkiye ile Lübnan Arasında Ortak Projeler.....	212
4.6 Lübnan'ın Türkiye'deki, Türkiye'nin Lübnan'daki Yatırımları ve Faaliyetleri.....	212
4.7 Türkiye ile Lübnan Arasında İmzalanan Anlaşmalar.....	213
4.8. İmzalanması Öngörülen Anlaşmalar.....	214
4.9 Lübnan – Türkiye İlişkilerinin Değerlendirilmesi.....	215

BEŞİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN'IN KOMŞULARI, ÇEVRE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELER İLE ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR İLE OLAN İLİŞKİLERİ.....	219
5.1. Lübnan – Suriye İlişkileri.....	219

5.2	Lübnan – İsrail İlişkileri.....	221
5.3	Lübnan – Mısır İlişkileri.....	222
5.4	Lübnan – İran İlişkileri.....	223
5.5	Lübnan – ABD İlişkileri.....	223
5.6	Lübnan – Fransa İlişkileri.....	226
5.7	Lübnan – Ürdün İlişkileri.....	229
5.8	Lübnan – Suudi Arabistan.....	229
5.9	Lübnan – Irak İlişkileri.....	229
5.10	Lübnan - Sovyetler Birliği ve Rusya.....	230
5.11	Lübnan –Güney Kıbrıs Rum Kesimi.....	230
5.12	Lübnan – İngiltere.....	231
5.13	Lübnan – Avrupa Birliği İlişkileri.....	231
5.14	Lübnan’ın Uluslar Arası Teşkilatlarla Olan İlişkiler.....	233
	SONUÇLAR.....	234
	KRONOLOJİ.....	240
	KAYNAKÇA.....	250
	EKLER.....	259
	EK-1 Taif Anlaşması Orjinal Metin ve Türkçe Özeti.....	260
	EK-2 BM Güvenlik Konseyi 1701 Sayılı Kararı Orjinal Metin ve Türkçe Özeti.....	271
	EK-3 BM Güvenlik Konseyi 425 Sayılı Kararı Orjinal Metin ve Türkçe Özeti.....	278
	EK-4 ABD Donanmasının New Jersey Zırhlısı.....	280
	EK-5 Sabra ve Şatilla Kamplarında Yapılan Katliamın Fotoğrafları.....	281
	EK-6 Lübnan İç Savaşının Başlamasına Neden Olan Baskının Düzenlendiği Otobüsün Fotoğrafı.....	283
	EK-7 Lübnan Manda İdaresinin İkinci Dünya Harbinin Başlaması Nedeni İle Alınan Tedbirler İle İlgili Belge.....	284
	EK-8 Emniyet İşleri Umum Müdürünün Lübnan Manda İdaresi İle Görüşmelerde Bulunması İçin Görevlendirilmesi Konulu 25/11/1935 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı.....	285
	EK-9 1 Şubat 1963 Tarihli Uçak Kazası Konulu Belge.....	287

-XIII-

EK-10 Türkiye-Suriye Ve Lübnan Manda İdareleri Arasında İmzalanan “Optanlara Mütedair Protokol” Konulu 4 Temmuz 1938 Tarihli Belge.....	288
EK-11 Türkiye İle Beyrut, Şam Ve Bağdat Arasında Yapılacak Hava Servileri Anlaşmasına Ait 24 Temmuz 1947 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı.....	290
EK-12 Lübnan İdaresinde Yapılan Değişiklikler ve Bunların Akisleri Konulu, 17 Ekim 1940 Tarihli Belge.....	291
HAKKI YILMAZ ÇİYAN’IN ÖZGEÇMİŞİ	293

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

HARİTALAR

Harita- 1: Lübnan'ın Dünya Üzerindeki Yeri ve Bayrağı	XXIV
Harita- 2: Lübnan'ın Konumu ve Orta Doğu'daki Yeri	XXV
Harita- 3: Büyük Lübnan	29
Harita- 4: Nüfus Yoğunluğu ve Dağılımı	139
Harita- 5: Dini Grupları Dağılımı Haritası	142
Harita- 6: İdari Bölgeler Haritası	156
Harita-7: Ekonomik Aktiviteler Haritası	191

TABLO VE ÇİZELGELER

Tablo- 1 : 2005 Seçim Sonuçları	169
Tablo- 2 : Lübnan'ın Ekonomik Göstergeleri	195
Tablo- 3 : Türkiye Lübnan Ticari İlişkileri	208
Tablo- 4 : Türkiye Lübnan Ticaretindeki Başlıca Maddeler	210

ÖNSÖZ

Türkiye'nin dünya coğrafyasında tam olarak nerede yer aldığı daima tartışma konusu olmuştur. Coğrafi olarak topraklarının % 97'si Asya kıtasında olmasına rağmen özellikle Cumhuriyet döneminde Türkiye kendini Avrupa olarak görmüş ve çevresindeki diğer bölgelerde olan siyasi gelişmelerle pek ilgilenmemiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye aynı zamanda Asya kıtasındadır. Bunun ötesinde İkinci Dünya Savaşı sırasında çok belirsiz olarak tanımlanan ve sınırlarının nerede başladığı ve nerede bittiği belli olmayan meşhur ifade ile Ortadoğu içinde bulunmaktadır. Ortadoğu tarifinin sınırları nereden geçirilirse geçirilsin daima Türkiye bu bölgenin kalbinde bulunmaktadır. Ayrıca bu bölgede yaşayan insanlarla dini bağının ötesinde Osmanlı Devleti'nin bölgeyi altı yüzyıla yakın yönetmesi nedeniyle çok sıkı tarihi bağları bulunmaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve bu bağlara ilâve olarak, dünyanın enerji havzası olarak bilinen bu bölge, yer altı kaynakları ile bütün gelişmiş ülkelerin ilgisini çekmekte. Bu nedenle, bölgeye yakın uzak, ilgili ilgisiz, küçük büyük bir çok ülke Ortadoğu ile ilgilenirken, Türkiye bu incelemenin konusu dışında kalan nedenlerden dolayı yalnızca siyasi olarak değil ekonomik, kültürel ve bilimsel olarak da bölge ülkelerine ve bölge sorunlarına sırtını dönmüş durumdadır. Son Irak savaşından sonra, Türkiye'nin artık bölgenin sorunlarına uzak kalamıyacağı apaçık ortaya çıkmıştır.

Ortadoğu'nun Türkiye için ne kadar önemli olduğunu belirttikten sonra buradaki sorunlarla yalnızca siyasi olarak ilgilenmenin yeterli olmayacağı, bu sorunlara kabul edilebilir çözümler üretmek için bu bölgenin coğrafyasını, kültürünü, tarihini, etnik ve dini yapısını bilmenin mutlak gereklilik olduğunu düşünüyorum. Bir düşünürün dediği gibi, "Bu günün sorunları, dünün çözümleridir" Bu nedenlerden dolayı bir Ortadoğu ülkesinin tarihini incelemeye karar verdim. Türkiye'de 2005 yılında son derece güncel ve akla ilk gelen ülke ise Irak'tı. Hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK ise Irak'ın tarihinin defalarca çalışıldığını, yine çalışılabileceğini, ancak Lübnan'ın çok az çalışıldığını ve Lübnan'ın yakın bir gelecekte çok daha önemli olacağını ısrarla belirtti. Buna, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇEVİK hocam da katıldı ve ben Lübnan

üzerinde çalışmaya başladım. Tam benim tez önerisini teslim ettiğim tarihlerde, kimin tarafından ve ne maksada hizmet ettiği anlaşılamayacak şekilde, Lübnan eski başbakanı Refik HARİRİ bir suikast sonucu öldürüldü. Bu suikastın sonucunda büyük devletler, sanki önceden hazırlanmış gibi, hemen hemen birbirlerinin aynı demeçlerini ve hareketlerini sergilediler. İç savaş nedeniyle uzun yıllar dünya gündemini meşgul eden Lübnan, iç savaşın bitmesi ile biraz unutulmaya yüz tutmuştu. Lübnan böylece tekrar gündemin baş köşesine oturdu. Birbiri peşi sıra gelen bu olaylar, hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'ün ne kadar farklı olduğunu göstermesi yanında onun bu ileri görüşlülüğüne de beni hayran bıraktı.

Araştırmalarım başladığında gerçekten hocamın dediği gibi dünyada bu kadar karışık ve bu kadar az bilinen bir ülkenin varlığını ilk defa anladım ve bu ülke hakkında Türkiye'de ne kadar az yayın olduğunu gördüm. Çalışmalarım esnasında okuduğum yabancı bir kitabın önsözünde aynen şu ifade yer alıyordu; “ Yabancı araştırmacılar ve üniversiteler tarafından, Lübnan'ın son iki yüzyılı, bütün Arap dünyasının aynı periyot içinde yapılan araştırmalarından çok daha fazla araştırıldı.”¹ Bu teşvikler neticesinde başladığım bu çalışmada ulaştığım sonuçların, Türkiye'deki bu boşluğu biraz olsun doldurabilirse büyük bir mutluluk duyacağım.

Bu çalışmamda bana daima yol gösteren ve benim tez konusunda çalışmamı teşvik eden hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e, beni daima destekleyen ve her zaman bu çalışmada yardımını esirgemeyen hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇEVİK ve Doç. Dr. Erdal AÇIKSES'e, kitapları ve belgeleri toplamamda yardımcı olan Mustafa BEKMEZCİ'ye ve Arapça metinleri ve kitapları benim için büyük uğraşlar sonucunda tercüme eden Kemal ESKİNTAN, tüm bu çalışmaya girişmeme en büyük desteği veren ve daima beni teşvik eden sevgili eşim Berrin'e, benim bu çalışmaya başlamamı biraz da alaycı tavırlarla destekleyen ve “Baba, tezin ne zaman bitecek?” diye devamlı soran mimarlıkta yüksek lisansa devam eden büyük kızım Damla ve üniversitede okuyan kızım Deniz'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Ocak 2007, ELAZIĞ

¹ Salibi, Kamal, “The Historical Perspective”, Derleyen: Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.3

KISALTMALAR

1. Lübnan iç Savaşına katılan taraflar² :

Orijinal Kısaltmaları: **İsimleri ve Türkçe Kısaltmaları** :

Hıristiyan Milis Güçleri

LKP Lübnan Ketaib Partisi (LKP, Falanjist Parti)

PFN Hür Milliyetçiler Partisi (HMP)

Sağ Kanat Partiler

CB Anayasal Blok (AB)

NB Ulusal Blok (UB)

Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) Örgütleri

ABSP Arap Sosyalist Baas Partisi (ASBP) – Irak Yanlısı –

ASAP Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP)

LCP Lübnan Komünist Partisi (LKP)

OCA Komünist Eylem Partisi (KEÖ)

SPP Sosyalist İlerici Parti (SİP) – PSP, İlerici Sosyalist Parti (İSP) olarak da geçer –

1975 – 76 Savaşı Sırasında Lübnan'daki Suriye Yanlısı Örgütler

AMAL Lübnan Direniş Müfrezeleri (EMEL)

BPO Baas Parti Örgütü (BPÖ)

SNP Suriye Milliyetçi Partisi (SMP)

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Grupları ()**

ALF Arap Kurtuluş Cephesi (AKC)

Al-Fateh Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC) – DFLP, Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC) olarak da geçer.

PFLP Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)

PFLP-GC Filistin Halk Kurtuluş Cephesi – Genel Komutanlığı (FHKC-GK)

PLF Filistin Kurtuluş Cephesi (FKC)

² Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çev. Yavuz Aldoğan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.19-20

NSF	Ulusal Mücadele Cephesi (UMC)
İsrail'in 1982'de Lübnan'ı İşgalinden Sonra Oluşturulan Başlıca Cepheler	
LRF	Lübnan Direniş Cephesi (LDC) – Esas olarak OCA (KEÖ), LCP (LKP), ASAP (ASEP) ve Filistin yanlısı PELP (FHKC)'yi kapsar –
NSF	Ulusal Selamet Cephesi (USC) – Nisan 1984'ten beri Fesih edilmiş durumda

2. DİĞER KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
ASALA	: Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Ermeni Gizli Örgütü
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Strateji Enstitüsü
B.D.A.	: Başbakanlık Devlet Arşivi
BM	: Birleşmiş Milletler, (İngilizcesi için bkz. UN)
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CIA	: Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Haberalma Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
Çev.	: Çeviren
ÇVÖ	: Çifte Vergilerin Önlenmesi Anlaşması.
EIJLST	: Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye'nin dahil olduğu bir ortak enerji projesi.
Euro-Med	: Avrupa Birliği ile Akdeniz Ülkelerinin ilişkilerini belirlemek için oluşturulan işbirliği platformu.
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İKÖ	: İslâm Konferansı Örgütü
MEA	: Orta Doğu Havayolları (Middle East Airline)
MEDA	: Avrupa Birliğinin Akdeniz Ülkeleri ile yürüttü işbirliğini finanse eden Avrupa Birliği mali fonları.
MEDRING	: Bütün Akdeniz kıyısındaki ülkelerin enerji hatlarını birbirine bağlamayı öngren bir proje.

-XIX-

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organization)
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
UN	: Birleşmiş Milletler (United Nation)
UNİFİL	: Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Kuvveti
YKTK	: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması

YAZARIN NOTU

Lübnan gibi karışık bir konuyu yazarken karşılaştığım zorlukların en büyüğü, Türkçe kaynakların azlığından başka özel isimlerin ve yer isimlerinin yazılmasıydı. Çalışmada geçen hemen hemen bütün isimler Arapça ve diğer yabancı dillerdendi. Diğer yabancı dillerden olan isimlerin yazılmasında bir problem yoktu. Çünkü, onlar kendi dillerindeki imla ile yazılacaktı ve sorun çözülmüş oluyordu. Bunun yanında Arapça isimlerin Latin alfabesi ile tam olarak yazılması hem Arap alfabesinin farklı olmasından hem de Arapça'daki seslerin diğer dillerde bulunmaması nedeniyle mümkün olmuyordu. Arapça metinlerde dahi özel isimlerin ve yer isimlerinin yazılışlarında ufak tefek değişiklikler olmasına karşın, Latin alfabesi ile yazılmış ne Türkçe kaynaklarda ne de Batı dillerindeki kaynaklarda bir uyumluluk vardı.

Bazı Türkçe kaynaklar, Arapça isimlerin Türkçe okunuşlarını yazarken, bazıları da bu isimlerden Türkçe karşılıklarını yazmışlardı. Örneği; bazı Türkçe kaynaklar “Başir Camayal”, diye yazarken bazıları da Türkçe'ye uyarlayarak “Beşir Cemayel” diye yazmışlardı. Özellikle İngilizce kaynaklarda da isim konusunda ortak bir yazım şekli yoktu. Bazı kaynaklar Cumhurbaşkanının ismini “ Chamoun” diye yazarken, bazıları da “Shamon” diye yazıyordu. Türkçe kaynaklarda da bu isim “Şamun, Şamon” gibi şekillerde yazılabiliyordu. Yer isimleri ise Beyrut hariç, neredeyse hepsi yabancı dillerde tamamen farklı olarak yazılıyordu. Örneğin; Türkçe “Sayda” şehri, “Sidon”; Türkçe “Sur” şehri ise, “Tyre” olarak yazılıyordu. Batı dillerinin tamamında, hatta bazı Türkçe eserlerde de “Maronit” olarak yazılan mezhep, bizim dilimizde “Maruni” olarak geçmektedir.

Bundan başka bir problem de Arapça'da isimlerin önüne getirilen artikel ile ilgili yazım zorluğuuydu. Hem Batı kaynaklarında, hem Türkçe kaynaklarda aynı anlama gelen “al” veya “el” kullanılmıştı. Örneğin; Raşit al-Sulh veya Raşit el-Sulh yazılarının ikisini de görmek mümkündü.

Bu karmaşa içinden bir çıkış yolu bulmak için aşağıdaki yöntem takip edilmiştir.

1. Bir yerin Türkçe’de kullanılan bir ismi varsa, mutlaka Türkçe ismi kullanılmıştır. Örneğin; “Tripoli” yerine “Trabulusşam” kullanılmıştır.

2. Bir yerin kullanılan Türkçe ismi yoksa Osmanlı Belgelerinde geçtiği şekilde, Türkçe okunuşları alınmıştır. Örneğin; “Dayr-ül Kamar”. Osmanlı belgelerinde geçmeyen isimler öncelikle Arpça okunuşları esas alınmıştır. Örneğin “Zahlah” yerine “Zahle”.

3. Özel isimlerden Türkçe olanlar bizde yazıldığı gibi alınmıştır. Örneğin; bazı kaynaklarda “Chekib ve Vamık” gibi yazılmasına karşın “Şekip Efendi”, “Namık Paşa” gibi.

4. Özellikle Lübnan’ın Osmanlı idaresinden ayrıldıktan sonraki bölümde yer alan özel isimlerin yazılmasında;

a. Batılıların ve Hristiyan Lübnanlıların isimleri, öncelikle kendi dillerinde, yoksa Fransızca’da, o da yoksa İngilizce’de yazıldığı gibi yazılmıştır.

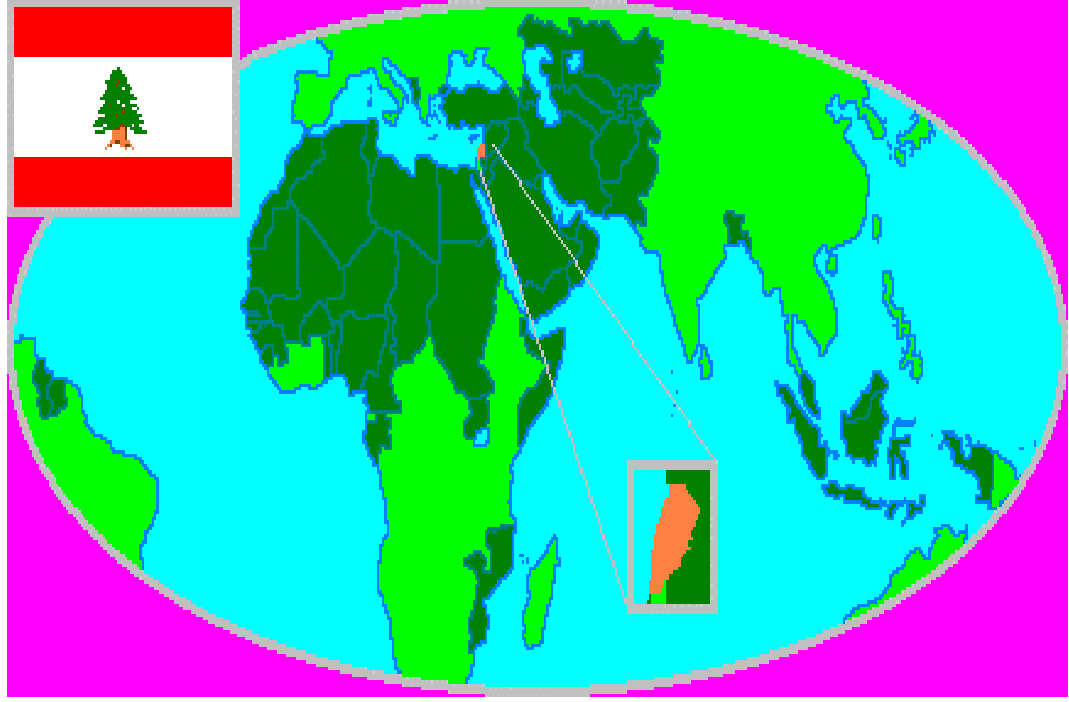
b. Lübnanlı Müslüman isimleri ise; Türkçe’de tam karşılığı olanların Türkçe karşılıkları alınmıştır. Örneğin; “Raşit Kerami, Kemal Canbolat,” gibi. Türkçe’de tam karşılığı olmayanlar ise Türkçe okunuşları alınmıştır. Örneğin; “Riyad al-Sulh” gibi.

5. Lübnan’daki Hristiyan ve Müslüman mezheplerini yazarken daima Türkçe kelimeler ve Türkçe okunuşları kullanılmıştır. Örneğin; “Grek Ortodoks” yerine “Rum Ortodoks”, “Maronit” yerine “Maruni”, “Dürzü” yerine “Dürzi” gibi.

6. Eğer bir ismin başka bir isim ile karışması ihtimali var veya karışıklığa neden olacağı düşünülüyorsa, Türkçe yazımdan sonra İngilizce veya Arapça yazım da parantez içinde eklenmiştir.

Türkçe atlaslarda ve gazete arşivlerinde bizim tarafımızdan yapılmış teze dahil edilebilecek durumda haritalara rastlanmamıştır. Bu nedenden dolayı haritalar alındığı kaynakta nasılsa o şekilde tezin içine, genel bir bilgi vermesi açısından dahil edilmiştir. Bu yüzden üzerlerindeki yazılar ve kenar bilgileri tezde yazılıandan farklı olabilir.

İyi okumalar diliyorum.

Harita 1: Lübnan'ın Dünya üzerindeki yeri ve bayrağı

Kaynak: Reuters Ajansının 5 Mart 2005 tarihli haberinin ekinden alınmıştır.

Harita- 2: Bugünkü Lübnan ve Orta Doğu'daki Yeri

GİRİŞ

Genel

Daha 80 yıl öncesine kadar bir ülke olan ve yalnızca “**SURİYE**” olarak anılan; Suriye ve Lübnan, Osmanlı Devletinin bir parçasıydı. Bu gün Edirne, Kars, Diyarbakır, Mersin ne kadar bu ülkenin ayrılmaz bir parçası ise o zamanlar da bu ülkeler Osmanlı İmparatorluğunun temel parçalarından biriydi. Osmanlı bu ülkeyi 1517 yılında Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferinde ele geçirdi. Bu hakimiyet Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar 401 yıl kesintisiz sürdü. Bu iki ülkeyi barındıran bölgenin adına, Araplar “Aş-Şam” diyorlar. Türkçeye “Büyük Suriye” diye çevirebileceğimiz bu bölge içinde Suriye ve Lübnan’dan başka, bugünkü Irak’ın bir kısmı ile Filistin’i de almaktadır.³ Lübnan ismini Akdenize paralel uzanan dağdan almıştır. Çeşitli dillerdeki söyleniş ve yazılışları farklıdır. İbranice; Lēbānōn; Yunanca, λιβανός; Latince, Libānus, diğer batı dillerinde de Liban, Lebanon, Libanon ve Libano adıyla anılmaktadır.⁴

1830 yılında Osmanlıya isyan eden Mısır valisi Mehmet Ali Paşa Lübnan’ı ele geçirdikten sonra buraya kendi oğlu İbrahim Paşayı Vali olarak tayin etti. İbrahim Paşanın kötü ve hissi idaresi neticesinde, üç yüz yıldır huzur ve sükun içinde ve bir dengeye dayanarak devam eden idari sistem değişti ve daha önce çoğunluğu oluşturan Müslümanların elinde olan güç el değiştirdi ve azınlığı teşkil eden Hristiyanların eline geçti.⁵ Bu tarihe kadar, bölgedeki dağın coğrafi isminden başka hiçbir şekilde ne bir devleti, eyaleti, beylerbeyini, dini, sosyal bir grubu veya bir milleti temsil etmiyordu. Bu tarihten sonra, ilerleyen bölümlerde detaylı olarak inceleyeceğimiz gibi, başlayan huzursuzluk sonucu bir seri isyan nedeni ile yabancıların konuya müdahaleleri gündeme gelmiştir. Bunun üzerine yayımlanan bir fermanla, bölgede doğrudan Bab-ı Aliye’ye⁶ bağlı

³ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.3

⁴ Tekindağ, M.C. Şahabettin, “Lübnan”, *İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, MEB Devlet Kitapları, Ankara, 1972, s. 101

⁵ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983 s. 210

⁶ Bab-ı Âli; kelime olarak, Osmanlı sadrazamlarının oturduğu İstanbul’daki büyük kapılı binanın adı olmasına rağmen, Osmanlı devrinde hükümet anlamında bu kelime kullanılırdı.

bir mutasarrıflık⁷ kurularak ilk defa “Lübnan” kelimesi bir bölgeyi ve bunun içindeki halkı belirtmek için kullanılmıştır.⁸ 1861 yılında kurulan mutasarrıflık, şimdikine göre daha küçük bir alanı, genellikle kıyıya paralel uzanan dağlık alanı kaplıyordu.(Bakınız; Harita-3)

1918 yılında Osmanlı İdaresinden ayrılan ve Fransa tarafından işgal edilen Lübnan 1920-1943 yılları arasında Fransız Mandasında kaldı. 1943'te bağımsızlığına kavuşan Lübnan'ı Türkiye 1946 yılında son Fransız askeri de çekildikten sonra tanıdı. Ancak ilişkilerde büyük bir gelişme olmadı.

Ortadoğu ülkelerinden sayılan ve bir Ön Asya ülkesi olan Lübnan kuzeyden ve doğudan Suriye, güneyden Filistin (İsrail işgali altında), batıdan da Akdeniz ile çevrilidir. Resmi adı Lübnan Cumhuriyeti olup, başkenti Beyrut'tur.

Bu araştırma; bize bu kadar coğrafi ve tarihi bağlarla yakın olan Lübnan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin son zamanlarda gelişmeye başlamasından dolayı, Lübnan'ın tanıtılması ve Türkiye'ye büyük avantajlar sağlayacak fırsatların ortaya konulmasında önemli tespitlerde bulunması açısından büyük önem arz etmektedir.

1975-1990 yılları arasında Lübnan'da yaşanan iç savaş, ateşkes sonrasında ülkede sükunetin tam olarak sağlanmasının iki yıllık bir süre alması ve iç savaş sonrası kurulan hükümetlerin önceliklerinin ülkenin yeniden imarı olması gibi nedenlerden dolayı Türkiye-Lübnan ikili ilişkileri 2000'li yıllara kadar durağan bir düzeyde seyretmiştir.⁹

Buna rağmen Lübnan-Türkiye ilişkileri; iki ülkenin benzer coğrafyada bulunması, Doğu ile Batı arasında uygarlıkların etkileşiminin köprüsü pozisyonunda bulunması, Pazar ekonomisi, dinamik özel sektör, Irak'ın işgali sonrasında yaşanan ortak bölgesel sorunlar gibi nedenlerle gelişme göstermektedir ve bu ilişkinin başarı şansı oldukça fazladır.¹⁰

⁷ Mutasarrıflık, vilayetten küçük, ancak sancaktan büyük ve kendine özel idare şekli olan bir idari birim.

⁸ Salibi, Kamal, “The Historical Perspective”, Derleyen: Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.3

⁹ Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “ Lübnan Siyasi İlişkiler”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Siyasi.htm (21.03.05)

¹⁰ Nurettin, Muhammet, “Türkiye'den İsrail ile Komşu Arap Ülkelerine Açılım Politikası”, *Enine Boyuna İnternet Haber Dergisi*, İstanbul, 07.07.2004,

Böyle bir yakınlaşmanın bölgesinde barış ve istikrar unsuru olan Türkiye'nin Arap dünyasıyla yakınlaşma ve açılım politikası açısından Türkiye ile komşuları arasındaki (tıpkı şu ana kadar Suriye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta yaşandığı gibi) güvenlik ve siyasi sorunları 'sıfırlamanın' kaçınılmaz olduğu ve Türkiye'nin "çatışmacı devlet" konumundan çıkıp bölgesiyle, -Avrupa'dan Rusya'ya, İran'dan Suriye ve İsrail'e kadar- iyi ilişkilere sahip veya en azından "ciddi sorunları olmayan" "merkez devlet" konumuna gelmesi düşüncesi de etkili olmaktadır. Ayrıca Irak'taki Amerikan işgali, Federatif Irak formülünün bütün bölge ülkeleri üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerini engelleyici unsurları güçlendirmek de kaçınılmazdır. Bu nedenlerle, Lübnan hiç şüphesiz bölgesel dengeler içinde aktif bir unsurdur.¹¹

Türkiye ayrıca ABD ile olan stratejik ilişkileri ve NATO üyeliğinin yanı sıra AB üyesi olmak için çaba harcamaktadır. Bilindiği üzere her seferinde AB tarafından karşısına bir çok engel çıkarılan Türkiye Ortadoğu'da siyasi, ekonomik ve sosyal reformlar konusunda önemli bir rol oynamak istemektedir. Ekonomi ile ilgili olarak ise, Türkiye'nin Lübnan'ı Arap Körfez ülkelerinin kapısı olarak gördüğü ve Körfez'e yayılan Lübnanlı işadamlarının Türk ürünlerinin pazarlanmasında aktif bir rol oynayabilecekleri gözden kaçırılmayacak bir unsurdur.¹² Ayrıca Türkiye'nin, Avrupa Birliği ve Kafkaslar ve Orta Asya ülkeleri ile yakın ilişkileri; Lübnan'ın ise, Ortadoğu ve Afrika'ya açılan bir kapı olma özelliği ve işadamlarının dünya çapındaki ticari tecrübeleri dikkate alındığında her iki ülkenin birbirlerine önemli imkânlar sunabileceği değerlendirilmektedir. Bu haliyle, Türkiye'nin bölge ülkeler ile yapacağı serbest ticaret antlaşmalarının da bölge barışına katkıda bulunabileceği göz önünde tutulmalıdır. Lübnan da bu ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD'nin strateji üreten merkezlerinin ortaya koyduğu 'Büyük Ortadoğu Projesi' ile yeni bir yapılanma ortaya konmaktadır. Bu proje kapsam olarak, yaklaşık olarak 22 ülkeyi genellikle 'Arap Devletlerini' kapsamaktadır. Bu plâna göre, plân içine girmiş olan bu bölgeler, istikrarsızlık bakımından, dünyanın en

http://www.enineboyuna.net/muhammed_nureddin_07.07.2004_turkiyeden_israil_ile_komsu....htm

¹¹ Nurettin, Muhammet, *a.g.m.* 07.07.2004,

¹² Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi;

http://bro.byegm.gov.tr/Haber%5CAbone%5C2004%5C06%5C30%5C30_06_2004_ABN_19_04_03.txt (21.03.05)

önemli bölgelerinden birini oluştururken, öte yandan dünya enerji havzalarının çok büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Ayrıca son günlerde öne çıkan ve elde edilen enerji kaynaklarının tehlikesizce ve hiçbir kesintiye uğramadan, enerji tüketen ülkelere iletilmesi anlamında olan “enerji güvenliği” açısından da önemli bir bölgedir. Bölgesinde, hemen yanıbaşında, kendisine danışılmadan ve kendi geleceği ile ilgili yapılan plânlara ve girişimlere Türkiye ilgisiz kalabilir mi?

Bütün bunlara ilâve olarak Lübnan, Türkiye’yi de ilgilendiren bazı önemli projelerde de yer almaktadır¹³. Bunlar;

1. Mısır doğalgazının Lübnan, Suriye, Ürdün üzerinden Türkiye’ye taşınması, Türkiye üzerinden de hattın Avrupa’ya uzatılması; söz konusu projeye ilişkin mutabakat metni imzalanmış, ancak fizibilite çalışması henüz yapılamamıştır.

2. Suriye-Lübnan doğal gaz projesi

3. Güney Kıbrıs’ta olduğu iddia edilen zengin doğal gaz kaynaklarının Mısır-Suriye ve Lübnan tarafından işletilmesi görüşmeleri halen devam etmektedir.

4. Türkiye’nin en büyük kuruluşlarından biri olan TÜRKTELEKOM Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri’nin oğlunun sahip olduğu bir şirket tarafından 2005 yılında satın alınmıştır. Yaklaşık altı milyar ABD Doları seviyesindeki bu satış, Türkiye’nin bu güne kadar gerçekleştirdiği tek kalemdeki en büyük ticari ilişkidir. Bu satış suretiyle Türkiye-Lübnan arasındaki ticari ilişkiler çok yüksek bir boyuta taşınmıştır.

İşte Türkiye ve Lübnan ilişkilerinin araştırma çerçevesi bu düşünceler ışığında oluşmuştur ve başlangıçta verilen İçindekiler bölümüyle belirtilen sırayla ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Lübnan’ın Osmanlı İdaresine Kadar Olan Tarihi

Şurası bir gerçektir ki burada ayrıntılı bir şekilde anlatılacak olan konuların bugünkü yansımaları, aynı zamanda bir devleti tanımanın en iyi yolu o devletin tarihini bilmekten geçer. Burada Lübnan’ın tarih öncesinden, ilk çağ,

¹³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-Lübnan İkili İlişkiler”, www.deik.org.tr (21.03.05),

orta çağ, Haçlı Seferleri, Osmanlı Dönemi ve sonrasında Fransız Manda idaresi ve Lübnan'ın bağımsızlığını kazanıncaya olan Lübnan'ın tarihi incelenecektir.¹⁴

Lübnan'ın deniz kenarında olması, tarih boyunca onun Akdeniz'de önemli bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bu ticaret geleneği, bu bölgede çok eski çağlarda yaşamış olan Fenikeliler ile başlamış ve yüzlerce yıldır, yabancı idarelere rağmen sürmüştür.¹⁵

Ortadoğu'da ilk insan yerleşiminin M.Ö. 8000 yılına kadar geri gittiği belirtilmektedir. Bugün Lübnan diye bilinen bölgede tarihin kaydettiği ilk yerleşik insan topluluğu Fenikeliler olup, M.Ö. 3000 yıllarında kıyadaki şehirlerde ve yoğun ağaçlık iç bölgelerde yaşamışlardır.¹⁶ Fenikelilerin kurdukları bu şehirler kısa zamanda gelişti ve bir ticaret merkezi oldu.¹⁷ Fenike alfabesinin kullanılması ticareti büyük ölçüde geliştirdi.¹⁸

Asurlular (M.Ö. 875-608) arasında Lübnan'a hakim oldu. Asurluların M.Ö. 7 nci yüzyıl sonlarında isyanlar nedeniyle zayıflaması üzerine, yeni Mezopotamya gücü Babilliler tarafından yıkılmasından sonra¹⁹ Fenike ülkesi de Babillilerin eline geçti. M.Ö. 538'de Perslerin Babil'i ele geçirmeleri üzerine Fenike, Pers egemenliğine girdi. Pers hakimiyetiye Büyük İskender'in gelişiyle son buldu. M.Ö. 65 yılından sonra Roma İmparatorluğu Fenike'yi Suriye vilayetinin bir parçası ilân etti. Roma işgali Fenikelilerin tarih sayfasından çekilmesi demek oldu.²⁰ M.Ö. 64 yılında, Romalı general Pompei, Suriye ve Lübnan'ı Roma topraklarına kattı. Birinci Teodoisyus'un M.S. 395 yılında ölmesi üzerine Roma imparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Lübnan, Doğu Roma İmparatorluğuna kaldı.²¹

Arap yarımadasında M.S. yedinci yüzyılın başlarında ortaya çıkan Müslümanlık, Halife Hz. Ömer zamanında Halid ibni Velid'in komutasında

¹⁴ Varol, M.Ahmet, "Lübnan", *Ansar İnternet Haber ve Yorum Dergisi*, <http://ansar.de/lubnan.htm> (21.03.05)

¹⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989,s.3

¹⁶ Colleo, Thomas, *a.g.e.*,s.3

¹⁷ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.4

¹⁸ Tok, Gökhan, "Fenikeliler", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Şubat 2001, s. 90-94

¹⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.4

²⁰ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.4, Gökhan, Tok. "Fenikeliler", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik*, Şubat 2001, s. 90-94

²¹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.7, Cobban, Helena, *a.g.e.*, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.17

bulunan İslâm orduları, kuzey batı Ürdün'de bulunan Yarmuk nehri civarında Bizans ordularını mağlup etti (636). Bu suretle, bütün doğu Akdeniz bölgesi İslam ordularını eline geçmiştir.²²

Bu çağda Kudüs Müslümanların elinde bulunuyordu. Aynı zamanda Kudüs, Hristiyanlarca da kutsal bir yer sayılıyordu. Avrupa'da Halife Ali Hakim'in Hristiyanlarca kutsal sayılan yerlerindeki mezarların tahrip edildiği şayiası çıkartıldı. Bu yorumlar üzerine kilise, Müslümanların kutsal topraklardan çıkarmak amacıyla, yaklaşık iki yüzyıla yakın bir süre alan (1096-1272) seferlere ve bununla bağlantılı savaflara Haçlı Seferleri denilmektedir. Bu süre içinde, on iki sefer düzenlenmiş, ancak bunlardan yalnızca iki tanesi (I. ve III. Haçlı Seferi Kudüs'e kadar ulaşabilmiştir. Bu seferler Kudüs'ü almak için harekete geçtiklerinden, her seferinde Lübnan'ı da işgal etmişler ve Lübnan'ın siyasi, dini, ekonomik ve kültürel hayatında derin izler bırakmışlardır.²³

Fransa, Haçlı Seferlerine katılan her zaman ana ülkeydi ve Fransa'nın bu bölgeye olan ilgisi daha hala devam etmektedir.²⁴ Lübnan'daki Marunilerin Roma ile ilişkisi de Haçlılar döneminde 12 nci yüzyılda biçimlenmeye başladı ve Maruni kilisesi ile Roma kilisesinin birleşmesi hemen gerçekleşmedi. Birleşme iki aşamada oldu. Birincisi, 1439'da Floransa Konsey'inde Marunilerin kabulü ile gerçekleşti, ikincisi ve tam birleşme ise, 1736 yılında Al-Luvzayah kilise meclisinde yapılan bir kabul ile gerçekleşti.²⁵

On üçüncü yüzyıl içinde, bu bölgede, değişik bölgesel ve etnik gruplar arasında çok çetin savaflar yapıldı. Avrupa'dan Haçlılar, Orta Asya'nın steplerinden Moğollar, Mısır'dan ise Meklûkler bu bölgeye hakim olabilmek için kıyasıya savaştılar. Yüzyılın sonunda zafer Keklûklerin oldu ve onlar bölgeye hakim oldular.²⁶ Memlûklar devrinde, coğrafi konumu nedeniyle Beyrut, parlak bir ticaret merkezi olmuştu. Lübnan'ın çeşitli dini ve etnik yapısına rağmen, Memlûklar devrinde Lübnan'da hem sanat ve bilim oldukça gelişti. Lübnan,

²² Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.7

²³ Bréhier, Louis, "Crusaders", *The Catholic Encyclopedia, Volume IV*, Yeniden düzenleyen: Potter Douglas J., New York, 1908

²⁴ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.11

²⁵ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.61

²⁶ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989. s.11

Osmanlı İmparatorluğunun Memlûkleri ortadan kaldırmasıyla 1517 yılında Osmanlı hakimiyetine geçti.²⁷

Osmanlı İdaresi Dönemi (1516-1918)

Yavuz Sultan Selim, büyük bir ordu ile 1516 yılında Suriye üzerine yürüdü. Memlûklerle Halep'in kuzeyinde Mercidabık'ta karşılaştı. Savaştan galip gelen Yavuz, Suriye'yi ele geçirdi. Yavuz, Lübnan Emirlerinin, Memlûkler zamanındaki kendi kendilerini yönetme ayrıcalığına dokunmamıştır. Bu emirler, genel olarak başlarına buyruk kalmışlar, Osmanlı ordusuna asker vermişler, uyrukları üzerinde ölüm cezası verip uygulamaya kadar giden mutlak yetkiler kullanmışlardır. Hatta zaman zaman yabancı devletlerle anlaşma bile imzalamışlardır.²⁸

Ancak, şunu unutmamak gerekir ki, Osmanlıların Lübnan'ı aldığı zaman, Lübnan diye bir ülke yoktu. Lübnan ise, Dürzi Emirliği olarak anılıyordu. Gerçi, Osmanlı Lübnan'ı ele geçirdiğinde mevcut bulunan Dürzi Emirliği yalnız Beyrut-Şam karayolunun güneyine hakim olmuştu. Ancak dah sonra güneye göçen Maruniler, oraya yalnızca ailelerini ve evlerini değil, yaşadıkları yerlerin adlarını da götördükleri, bu suretle, "Lübnan Dağları" adının, Marunilerin yaşadıkları bütün yerleri kapsayacak şekilde anlam genişlemesine uğradığı tahmin edilmektedir.²⁹

Osmanlı İmparatorluğu, Lübnan'ı ele geçirdiğinde, Lübnan'da Maan sülalesi hüküm sürüyordu Maan sülalesinin yükselmesi, Osmanlı'nın Lübnan'ı ele geçirmesi ile başladı ve Fahrettin II (1570 – 1635) ile en yüksek seviyeye ulaştı. Modern Lübnan'ın Babası olarak da bilinen Emir Fahrettin II, öncelikle, Lübnan dağı ile Şuf dağını "Lübnan Dağı Emirliği" adı altında birleştirdi.³⁰. Lübnan Emiri Fahrettin II'nin tam bağımsızlık yolunda bu ilerleyişi, İstanbul tarafından hoş karşılanmadı ve Fahrettin II yakalanarak İstanbul'a gönderildi ve orada idam edildi (1635). Emir Fahrettin II'den sonra Maan sülalesinde başka

²⁷ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.12; "The Mamluks", *The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition*, New York Columbia University Press, New York, 2001, Updated July 2005..

²⁸ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 4

²⁹ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.xii,

³⁰ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.62

etkili bir emir çıkmadı.³¹ 1697 yılında Emir Ahmet'in ölümü ile Maan sülalesinden başa geçecek erkek kalmadı. Osmanlı idaresi, Lübnan'ın ileri gelenlerine, yeni emiri seçme yetkisi verdi. Lübnan ileri gelenleri de Emir Ahmet'in yeğeni güney Lübnan'daki Taim vadisi Şerifi Beşir Şiab'ı Emir olarak seçti. Beşir Şiab emir olarak seçilince, Osmanlı idaresi ise, Emirliğin, Beşir Şiab'tan sonra Emir Ahmet'in torunu ve Beşir Şiab'ın uzaktan yeğeni olan genç Haydar Şiab'a geçmesini istedi. Bunun üzerine yapılan görüşmeleri neticesinde, Beşir Şiab'ın, Haydar Şiab Emirliği alacak yaşa gelinceye kadar naiplik yapması kabul edildi. Böylece, Emirlik, Dürzi olan Maan ailesinden Sunni olan Şiab ailesine geçmiş oldu.³²

Şiab hanedanı Sunni olmasına rağmen, çoğunlukla Dürzi feodal yapısını, geleneklerini ve çıkarlarını devam ettirdi. Bütün Lübnan ele alındığında, Maruni nüfusu çoğunlukta idi. Ancak, Maruniler politik olarak zayıftılar ve dağlarda yaşıyorlardı. Dürzi feodal idare şekli bütün Lübnan'a hakim oldu. Maruni aileler de bu feodal yapıya uydu ve kendi kasaba ve köylerini de Dürzi idaresi şeklinde idare etmeye başladılar.³³

Ancak, Şiab hanedanından Emir Mühlim'in oğlu, Yusuf Şiab, 1756 yılında din değiştirerek Hristiyan oldu. Yusuf Şiab'ın 1770 yılında emir olması, Lübnan'da yüzyıllardır süren Dürzi hakimiyetinin de sonu oldu. Bu tarihten sonra Maruniler her yönden ilerlerken, Dürziler de hem iktidarı, hem de zenginliği kaybetmeye başladılar.³⁴

Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman ile Fransa Kralı Fransuva I. arasında 1535 yılında imzalanan ilk kapitülasyon anlaşması ile Fransızlar Osmanlı tebası olan Hristiyanlar üzerinde etkili bir konuma gelmişlerdi. Bu anlaşma imzalanması ile birlikte, Fransa, Suriye üzerinde etki kurmaya girişti. Fransa, buradaki Marunilerin koruyuculuğunu üstlendi.³⁵ Kapitülasyonların verdiği ayrıcalıklara sığınarak Suriye ve Lübnan'da okullar açan Fransız

³¹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.13, Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993. s.3.

³² Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.14; Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993. s.4.

³³ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.5.

³⁴ Salibi, Kemal S., *a.g.e.*, s.14.

³⁵ Salibi, Kemal S., *a.g.e.*, s.14

misyonerler bir yandan bölge halkı üzerinde katolik Fransız kültürünü yamaya çalışırken, diğer yandan gene aynı ayrıcalıklara sığınarak, tıpkı İstanbul'da olduğu gibi, Fransız tüccarları sırasıyla Halep, İskenderun, Trabulusşam ve Beyrut'ta ticaret odaları kurmuşlardır. Bütün Avrupa'nın Suriye ile olan ticaretini uzun yıllar bu odalar vasıtasıyla yapılımıştır.³⁶

18 ve 19 ncü yüzyılda önemli bir gelişme de ruhban sınıfına daha fazla güç kazandırdı. ³⁷ 1700'lü yılların başlarında Maruni Keşişler Tarikatı kilise içinde özerk bir örgüt olarak kuruldu. Geçen zaman içinde, Maruni Keşişler Tarikatı, Lübnan'ın en geniş toprak sahibi haline geldi. Bu suretle, Keşişler Tarikatı ile Dürzi toprak ağaları arasında zorlu bir mücadele gelişti.³⁸

Marunilerin Avrupa ile olan bu yakınlıkları ve 17 nci yüzyıldan itibaren yaygınlaşan misyoner okulları ve kilise okulları kanalıyla okuma yazma Maruniler arasında yaygınlaşmaya başladı. Bu okullardan yetişen Maruniler, devlet dairelerinde ve diğer tahsil gerektiren işlerde çalışmaya başladılar. Bir Fransız gezgini olan Volney'in "Mısır ve Suriye Gezileri" ³⁹ adlı kitabında Maruniler için şöyle söylemektedir: "Misyoner okullarının en gözle görülen avantajları; yazıyı Marunilere öğretmesidir. Bu nedenle, Maruniler hemen hemen tamamen Türklerin katiplik (devlet memurluğu), müfettişlik ve kahyalık (ev, konak, saray veya çiftlik gibi büyük özel tesislerin işletme sorumluluğunu yüklene kişi) görevlerini yapıyorlar."⁴⁰

Hristiyan olan Emir Yusuf, Dürzilerle iyi geçinemedi ve yerine Emir Yusuf'un yeğeni, Hristiyan olarak doğan ilk emir olan Emir Beşir II geçti ve tam 52 yıl Emirlik yaptı(1788-1840)..⁴¹ Şiab hanedanından olan emirler arasından, Maan hanedanından Emir Fahrettin II ayarındaki tek Emir ise Beşir II oldu. Beşir II'de Avrupalı devletlerle ve Mısır ile yakın ilişki kurdu. Fransız imparatoru Napolyon'un Mısır seferinde, 1799'da Akka kalesini kuşatması esnasında, hem

³⁶ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 9

³⁷ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.65

³⁸ Odeh, B.J., *a.g.e.*, s.67

³⁹ Gezgindir içinde çok önemli bir yer sahip olan Fransız Volney'in en önemli eseri *Voyage en Egypte et en Syrie*'de Lübnan Dağı'nı çok etkileyici bir biçimde betimlemiş ve bu romantik tasvir, ondokuzuncu yüzyılda bu bölgeye gelen gezi yazarlarını da derinden etkilemiştir.

⁴⁰ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993. s.14

⁴¹ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.68, Emir Beşir II'nin dini bakımdan belirsizliği, "Vaftiz yoluyla Hristiyan, evlilik yoluyla Müslüman, iknadın ziyade uyumlaştırma aracılığıyla Dürzi" olarak izah ediliyordu

Napolyon, hem de Kale komutanı Cezzar Ahmet Paşa, Emir Beşir II'den yardım istediler. Akka kalesi Lübnan'ın Sur kentinden yalnızca 40 kilometre uzakta olmasına rağmen, Emir Beşir II her ikisine de yardım göndermeyerek tarafsız kalmayı tercih etti.⁴² Akka kalesini alamayan Napolyon, Mısır'a tekrar geri dönmek zorunda kaldı.⁴³ Emir Beşir II'nin bölgedeki en büyük rakibi olan Cezzar Ahmet Paşa 1804 yılında ölünce, Lübnan'ın bağımsızlığı için gayret gösterdi.⁴⁴

Emir Beşir II, Osmanlıdan ayrılmaya karar verince, hemen Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile temas kurdu ve ondan yardım istedi. Osmanlı'ya isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu ve Emir Beşir II Akka kalesini kuşattı ve yedi aylık bir kuşatmadan sonra kaleyi ele geçirdiler (27 Mayıs 1832).⁴⁵ Daha sonra Şam'a yönelen İbrahim Paşa ve Lübnan kuvvetleri kısa zamanda Şam'ı da ele geçirdiler (14 Haziran 1832).⁴⁶ Emir Beşir II, Mısır ordusu Suriye'yi ele geçirmek için harekete geçince, özellikle kilise, halka Emir Beşir II'nin ordusuna katılması için etkili bir seferberlik yürüttü.⁴⁷

1833 Kütahya anlaşması ile Suriye Valisi olan İbrahim Paşa, bütün dinlere özgürlük tanımış, vergileri Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında eşit olarak dağıtmıştır. Bu arada, Lübnan'ın ayrıcalıklı statüsüne son vermiş ancak Emir Beşir II'yi yerinden oynatamamıştır. En uzun süre ve Lübnan'ı en iyi yöneten insan olarak ün kazanan Emir Beşir II, o zamana kadar Lübnan'da bulunan gruplar arasında bir denge kurmayı başarmasına rağmen, Mısır yönetiminde, otoritesini kuvvetlendirmek için Dürzi liderlerini sürgüne yollamak ve mallarına el koymak gibi tedbirler aldığı da görülmektedir. Bu tedbirler karşısında isyan eden Dürzilere karşı Marunilerin silâhlanmasını da katınca, iki topluluk arasında geçimsizlik çoğalmıştır. Bu devirde (1832-1840) Mısır idaresi, Osmanlı'ya nazaran hem bölgeye karşı, hem de yabancı etkisine karşı daha toleranslı davranmıştı. Bu nedenden dolayı, Avrupalı güçler bu dönem içinde bölgeye kolaylıkla nüfuz etme imkânı buldular. İşte bu dönemde, Avrupalıların

⁴² Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi Tarih Şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, s.6

⁴³ Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1982, s.63

⁴⁴ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993. s.14

⁴⁵ Hakim, Yusuf, *Osmanlı Döneminde Suriye*, Al-Nahar Yayınları, Beyrut, 1991, s.7

⁴⁶ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993. s.14

⁴⁷ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.70

bölgeye kolayca nüfuz etmesi hem bölgedeki karışıklıkların bir anda artmasında en büyük etken olduğu gibi, Avrupalıların, özellikle Fransızların, Marunilere yardım etmesi, Marunilerin Dürzü feodal liderlere ve aileler karşı üstünlük sağlamasına neden oldu.⁴⁸ İbrahim Paşa ve Emir Beşir II'nin idaresinden memnun olmayan halk birkaç kez ayaklandı ise şiddetle bastırıldı. İbrahim Paşa, Emir Beşir II'ye ve kiliseye karşı soğuk davrandı ve Lübnan dağı için radikal değişiklikler düşünüyordu. Bu düşüncesinin esasını da ruhban sınıfının imtiyazlarını kısıtlamaya yönelikti. Ruhbanlar, bu tedbirlerin kendi imtiyazlarına bir tecavüz olarak gördüler ve bunu derhal Fransız Konsolosuna şikayet ettiler. Daha önce Osmanlı'ya karşı İbrahim Paşa'nın yanında yer alınması için halkı galeyana getiren kilise ve ruhban sınıfı, bu sefer İbrahim Paşa'ya karşı vaziyet aldılar.⁴⁹ Emir Beşir'in muhalefetine rağmen Dürzi ve Maruniler, Mayıs 1840'da İbrahim Paşa'ya karşı birleştiler. Bunu fırsat bilen Fransa hariç Avrupalı büyük güçler (İngiltere, Almanya, Avusturya ve Rusya) Londra'da bir araya gelerek, Mehmet Ali Paşa'dan Suriye'yi terk etmesini istediler. Bu istek Mehmet Ali Paşa tarafında reddedilince, İngiliz ve Osmanlı kuvvetleri 10 Eylül 1840 günü Lübnan'a çıkarak, İbrahim Paşa'yı geri çekilmek zorunda bıraktılar. Emir Beşir II'de yakalanarak sürgüne gönderildi.⁵⁰ Emir Beşir II'nin uzun süren iktidarı döneminde yaptığı işler, ayrı bir inceleme konusu olacak kadar fazla ve ilgi çekicidir.

Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, Osmanlıya isyan edip orduları ile Suriye ve bugünkü Lübnan'a girince Mısır yönetimi, bölgede büyük değişikliklere yol açmıştır. 1833 Kütahya anlaşmasından sonra Suriye valisi olan İbrahim Paşa bütün dinlere hak eşitliği tanımış, vergileri Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında eşit olarak dağıtmış, o zamana kadar askerlikten bağışlanmış olan Hıristiyanları, kendi yönetimine karşı çıkabilecek isyanlara karşı silâhlandırmıştır. Bu tutum içeri Suriye gibi tutucu bir çevrede büyük hoşnutsuzluk yaratmıştır.⁵¹ Sekiz yıl süren Mısır idaresi arkasında iki ana toplum (Dürziler ve Maruniler) arasında

⁴⁸ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989.s.139

⁴⁹ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.71

⁵⁰ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.44, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.44

⁵¹ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 13

kolayca unutulamayacak nefret tohumları ekmişti. İbrahim Paşa idaresinde, o zamana kadar hakim grup olan Dürziler baskı altına alınırken, Hristiyan grupların bu fırsattan istifade ile zenginleşmesi sağlanmıştır. Bunlara ilâve olarak, bu dönemde, Dürziler zorla ve zalimce metotlar uygulanarak silâhsızlandırılırken, gençleri de onların rızası alınmadan, onlardan alınarak, evlerinden çok uzaklara, Mısır Valisi ve oğlu için savaşmak maksadıyla devşirilmişlerdir. Mısır idaresine karşı gelişen hoşnutsuzluk ve öfke sonucunda ayaklanan Dürziler, İbrahim Paşa tarafından bastırılmış ve birçok Dürzi lideri ve halkı sürgüne gönderilmişlerdir.⁵²

Mısır işgaline kadar, Hristiyanlar, Dürziler ve Şiiler uyum ve barış içinde yaşıyorlardı. Aile bağları, o olmazsa, komşuluk ilişkileri, toplumsal ilişkileri olduğu kadar iş muamelelerini de tayin ediyordu. 1780 yılında Lübnan'a gelen Fransız seyyah Volaney; "Toplumsal ilişki ve gelenekler, Dürziler ve Maruniler arasında hayat tarzı, yönetim sistemi, dil, adet ve usuller arasındaki benzerlik bakımından çarpıcıydı. Her iki topluluğu üyeleri yan yana ve dostça yaşarlar, Dürziler zaman zaman Marunilerle birlikte kiliseye giderler ve eğer misyonerler ısrar ederlerse vaftiz edilmeye razı olurlar." diye yazmaktadır.⁵³

1840'ta Mısır idaresi sona erip, ülke tekrar Osmanlı idaresine geçtiğinde, sürgüne gönderilenler tekrar döndüler. Ancak bu olay durumu daha da kötüleştirdi. Dönenler, ailelerini ve arkadaşlarını fakirlik içinde, buna karşılık, Hristiyanları ise zenginlik ve refah içinde buldular. Bu bile tek başına Dürzilerin huzursuzluğu için yeterliydi ki buna ilâve olarak, bazı Hristiyan zenginler, daha önce Dürzilere ait olan toprakları ellerinde tutuyorlardı. Dahası, elde ettikleri ayrıcalıklardan şımaran Hristiyanların Dürzilere karşı takındıkları politik tutumda bu Dürzilerin öfkelenmesine neden oluyordu.⁵⁴ O sırada emir olan Beşir al-Şiabi'nin torunu Beşir III, daha önce sahip olduğu haklarından bazılarını kısıtlayan; İngiliz ve Osmanlı önerisi olarak; on iki üyeden oluşan ve bütün ana dini mezheplerin temsil edildiği , yargılama konularında Emir'e yardım edecek bir konsül kurulmasını kabul etmeye yanaştı. Bu konsülde Maruniler, Dürziler, Rum Ortodoks, Rum Katolik, Şiiler ve Suniler temsil edilecekti. Fakat, Dürziler,

⁵² Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.641

⁵³ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.74

⁵⁴ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.641

bu düzenleme ile Emir'in elinden zorla alınan haklarının hukuken de tescil edileceğini düşünerek bu öneriyi reddettiler. Ayrıca, Dürziler böyle bir mecliste Marunilerle aynı seviyede bulunmaktan hoşlanmamışlardı.⁵⁵ Dürzilerin bu öneriyi reddettikleri öğrenilince, Maruni patriği, kendisi ve ileri gelen Maruniler tarafından imzalan bir bildiri (sirküler) yayınlayarak; yargılama yetkisi halen Dürzilerin elinde olan bölgelerde, bu yetkinin Maruniler tarafından üstlenilmesini istedi. Bu bildiri Dürziler tarafından, Maruni patriğinin, kendi bölgelerinde dahi kendi emirlerin yetkilerini ellerinden almak için bir meydan okuma olarak algılandı. Sürgünden dönen Emir ve Şeyhlerin kendi topraklarını ve taşınmazlarını geri almak için ortaya koydukları istekler daha çözüme kavuşturulmadan cevapsız bir soru gibi dururken, bu meydan okumanın şiddetli huzursuzluk; Dürziler arasında, ellerinden zorla alınan hakların tekrar kazanılması için kuvvet kullanmaktan başka çare kalmadığı şekline yaygın bir inanış doğdu.⁵⁶

Bölgede Osmanlı idaresi yeniden kurulduktan sonra Maruniler yeni bir iddia ortaya çıkmışlardır. Maruniler, Mısır işgalinin son günlerinde İbrahim Paşa kuvvetlerine karşı ayaklanıp Osmanlı ile Mısır kuvvetlerine karşı savaşmışlardı. Savaştan sonra da bu hizmete karşı Babiâli tarafından mükafatlandırılmaya hak kazandıklarını düşünmüşler, İbrahim Paşa'nın idaresi esnasında kazandıklarından da vazgeçmek istememişlerdir.⁵⁷

Dürziler ile Maruniler arasındaki geçimsizliğin 1841 yılından sonra çoğaltan başka bir sosyal ve ekonomik neden de, Lübnan dağlarındaki yerleşme durumundaki değişikliklerdir. Mısır işgaline kadar bu iki topluluğun yaşadığı bölgeler kabaca birbirlerinden ayrılabilirdi. Fakat, Mısır yönetimi boyunca ve ondan sonra da Maruniler güneydeki Dürzi kesimine yayılmaya başlamışlardır.⁵⁸ O kadar ki, 1860'a gelindiğinde Lübnan dağlarında ve Anti – Lübnanlarda Dürzilerin kendi başlarına yaşadıkları köylerin sayısı 101 iken, Marunilerle beraber bulundukları köy ve kasaba sayısı 211 idi.⁵⁹ Bu durum

⁵⁵ Gökbilgin, M.Tayyib, *a.g.e.*, s.642

⁵⁶ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 48

⁵⁷ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.14

⁵⁸ Ülman, Haluk, *a.g.e.*, s.14

⁵⁹ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, cilt VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.30

toplumlar arası gerginliğin artmasının bir başka nedeni olduğundan, ileride iki topluluğun karışık yaşadıkları yerlere özel bir idare düzeni koymak gereğini ortaya çıkaracaktır. Her iki tarafında görüş, düşünce ve isteklerini yukarıda özetledikten sonra ortaya büyük olayların çıkması artık kaçınılmazdı.

Mehmet Ali Paşa, İngilizlerin de yardımı ile Suriye'den (Lübnan dahil) çıkartılınca, Padişah tarafından Lübnan'a Beşir III, emir olarak atandı. Emir Beşir II'ye göre daha zayıf bir yönetim sergileyen Beşir III, ülkedeki ayaklanmaları durduramadı ve bir Dürzi ayaklanması esnasında Şuf bölgesinde etrafı kuşatılarak ülkeden ayrılması istendi, bu arada Osmanlı idaresi Beşir III'ü emirlikten azletti ve Beşir III ülkeyi 1842 yılında terk etti.⁶⁰ Beşir III'ün yerine de Lübnan tarihinde ilk defa Lübnanlı olmayan biri, (Macar) Ömer Paşa Emir olarak atandı.⁶¹ Avrupalılar, (düvel-i hamse)⁶² bunun Lübnan'ın otonomisinin ortadan kaldırılması için yapılmış bir atama olarak görerek şiddetle protesto ettiler. Bu atamanın daha önce Lübnan'a tanınan birçok imtiyaz ve hakların ortadan kaldırılması anlamına geldiğini ve bunu kabul edemeyeceklerini bildirdiler (11 Şubat 1942). Avrupalı güçlerden Avusturya Büyükelçisi, Rus ve Almanya (Prusya) Maslahatgüzarları ayrı ayrı Babıali'ye Lübnan'ın Dürzi ve Maruni olmak üzere iki emirliğe bölünmesini teklif ederler.⁶³ Daha sonra diğer Avrupalı devletlerinin de baskısı ile 26 Eylül 1842'de Osmanlı İmparatorluğu Lübnan'ı idari olarak iki kaymakamlığa böldü. Çift kaymakamlık⁶⁴ dönemi de denilen bu idare şeklinde, bir Kaymakam kuzeyde Marunilerin idaresinde Hristiyan kaymakamlığı; güneyde ise Dürzilerin kontrol ettiği Dürzi kaymakamlığı olarak, Dahr al-Baydar boğazı orta nokta olacak şeklinde ülke ikiye bölünmüştür.⁶⁵

⁶⁰ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.44

⁶¹ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.650

⁶² Düvel-i hamse: Beş büyük Avrupa devleti: İngiltere, Fransa, Almanya (o zaman Prusya), Avusturya ve Rusya. Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara Ekim 1946, s.651

⁶³ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.657

⁶⁴ Bütün yabancı kaynaklarda bu dönem için Çift kaymakamlık (Double Qaimaqamate) ifadesi kullanılmaktadır. Bakınız; Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 53, Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.141

⁶⁵ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için; Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, s.140; Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 15; Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, sh, 212; Salibi, Kemal S., s.53,

1842 yılı sonlarında yürürlüğe konulan bu yeni düzen, kaymakamlara kendi bölgeleri içinde idari bağımsızlık tanımaktaydı. Buna karşılık her iki kaymakamlık da Sayda eyaletine bağlanmıştı, Sayda Valisi Ömer Paşa azledilerek, Sayda Valiliğine (Müşirliğine) Esad Paşa tayin edilmiştir. Esad Paşa, burada yapmış olduğu incelemeler neticesinde de, Dürzi ve Maruniler arasından Kaymakamlık yapabilecekleri tespit ettirdi ve bunların arasından birer kişiyi 23 Şubat 1843 tarihinde Kaymakam olarak atadı.⁶⁶

Ancak Lübnan'a verilen kaymakamlık düzeni de ülkeye huzur getirmemiş, Dürziler ile Maruniler arasında yeniden silâhlı çatışmalar çıkmasını önleyemediği gibi, Lübnan üzerinde milletlerarası çekişmeyi de şiddetlendirmiştir.⁶⁷ Nihayet 1845 yılının Mayıs ayında iki taraf arasında silâhlı bir çatışma daha olmuş, bu çatışma sırasında Dürziler bazı kiliseleri yaktıkları gibi bir Katolik papazı öldürmüşlerdir.⁶⁸ Bu durum karşısında, beş büyük ülkenin İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Almanya, elçileri İstanbul'da duruma müdahale etmesi nedeniyle, Babiâli Lübnan'a olağanüstü yetki ile 1845 yılında Hariciye Nazırı Şekip Efendiyi gönderdi.⁶⁹ Şekip Efendi daha Lübnan'a hareketinden önce bu konuda büyük devletlerin baskısını hissettiğinden, İstanbul'dan ayrılmadan önce, elçiliklere (İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Almanya) bir yazı yollayarak bu konuda yardımlarını istemiş, bunun üzerine her elçilik de Beyrut'taki konsolosuna Hariciye Nazırının görevini güçleştirmeyecek şekilde davranması için talimat yollamıştır.⁷⁰ Şekip Efendi Lübnan'a geldikten sonra, İstanbul'daki Büyükelçilerin burada sorunun çözülmesi için verdikleri desteğin de hiçbir işe yaramayacağını görerek, ilk iş olarak konsoloslarla olan sorunların çözülmesi işini yapmaya koyuldu.⁷¹ Ayrıca, bölgede bulunan Avrupalı Katolik ve Protestan misyonerlerin belirli bir süre için Beyrut'a dönmelerini istedi.

⁶⁶ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.663

⁶⁷ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.17

⁶⁸ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.18

⁶⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 212

⁷⁰ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993 s.71; Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.19

⁷¹ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara Ekim 1946, s.675

⁷² Uzun incelemelerden sonra Şekip Efendi, Şekip Efendi Düzeni (The Réglement of Shakib Efendi) diye adlandırılan bu düzenlemeleri yürürlüğe koydu. Şekip Efendi düzeninin getirdiği yeni yönetimin en önemli özelliği, bu ülkenin idaresini bir kanun ve nizama bağlaması, böylece yerli yöneticilerin idari bağımsızlığına ve feodal beylerin haklarına bir sınır çizmesidir. Şekip Efendi, kaymakamları tayin yetkisini Sayda valisinden alıp, Babiâli'ye vermiştir. Buna ilave olarak, her din ve mezhepten halkın mahalli idareye katılmasını sağlamak üzere, her kaymakamlıkta bir karma meclis kurmuştur. Meclisin idari yetkileri sınırlıydı, kaymakamın yollamadığı işlere bakmayacaklardı.⁷³ Son sözü ise Sayda'daki vali söyleyecekti. Bu arada Sayda'daki vali de Beyrut'a taşınmıştı.⁷⁴

Şekip Efendi'nin aldığı tedbirlerden rahatsız olan önce Fransız, sonra da İngiliz konsolosları durumu İstanbul'a bildirdiler. İstanbul'daki Beş Devlet Büyükelçileri de Babiâli'ye baskı yaparak Şekip Efendi'nin azledilmesini sağladılar. Şekip Efendi ise yerine atanan Emin Paşa bölgeye gelince, Haziran 1846 yılında İstanbul'a döndü.⁷⁵

Şekip Efendinin Lübnan'da uygulamak istediği düzen ve bu düzeni yerleştirmek için ileride bahsedeceğimiz tedbirler, batılıların işine gelmemiş ve Lübnan'ın otonomisinin elden gittiği düşüncesi ile Şekip Efendiyi Babiâli'ye şikayet etmişler ve Babiâli'de Şekip Efendiyi Hariciye Vekilliğinden affetmiş ve Londra'ya elçi atamıştır.⁷⁶ Şekip Efendi en son olarak da, Beyrut'tan ayrılmadan önce, Arabistan ordu komutanı Namık Paşa'yı Sayda'ya vali atamıştır.⁷⁷

Şekip Efendinin kurduğu düzen hiç değilse görünürde, Lübnan'a belli bir süre huzur getirmiştir. Fakat 1860 yılına yaklaştıkça, Lübnan tekrar karışmaya

⁷² Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 71, Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.44

⁷³ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.20, Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 47

⁷⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.47

⁷⁵ Gökbilgin, M.Tayyib, "Lübnan", *Bellekten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara, Ekim 1946, s.679

⁷⁶ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 73, Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.21

⁷⁷ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 73, Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988. s.46

başladı. Gerçekte, 1845'ten sonra da Maruniler ile Dürziler arasında zaman zaman çatışmalar devam etmişti. Maruniler ile Dürziler arasında çatışmalar 1859 yılında daha da artmıştır.⁷⁸ Bu huzursuzluk 1860 yılında karşılıklı genel bir boğazlaşmaya kadar ulaşmıştır.

Toprak sahiplerinin topraklarında çalışan halk, 1845'ten itibaren, toprak sahiplerinin buyruğundan kurtulmak için çalıştıkları görülmektedir.⁷⁹ Buna ilâve edilecek diğer bir nokta da Osmanlı idarecilerinin kötü yönetimleri bu isyanlarda büyük rol oynadı.⁸⁰ Ayrıca, yöneticilerin mali imkânları da, ülkenin içine düştüğü mali sıkıntı nedeniyle, oldukça kısılmış ve mahalli yöneticiler iş göremez olmuş, memur ve asker uzun süre düzgün bir şekilde maaş alamadığından fakir düşmüş ve halkın nezdinde itibarını ve saygınlığını yitirmiştir.⁸¹ Yöneticilerin bu şekilde yetkisiz ve korkak olmalarında diğer bir etken de, yabancı elçilik ve konsolosluk mensuplarının, iyi çalışan, fakat kendi menfaatlerine uygun olmayan icraatları olan idarecileri Babiâli'ye şikayet ederek veya baskı yaparak yerinden ediyorlar, hatta cezalandırılmalarına neden oluyorlardı.⁸² Bu olaylar

⁷⁸ 1845-1860 yılları arasında Lübnan'da büyük toprak sahipleri ile toprakta çalışanlar arasında yaşanan mücadeleler konusunda geniş bilgi için; Ussama Makdisi, *The Culture of Sectarianism*, University of California Press, Berkeley, CA, 2000, s.96 -117, Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 47-50, Salibi, Kemal S., *a.g.e.*, s. 80 -119; Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 23-42.

⁷⁹ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 26; Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.33

⁸⁰ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi* cilt IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları s.31

⁸¹ Hakim, Yusuf, "Osmanlı Döneminde Suriye", Al-Nahar Yayınları, Beyrut, 1991, s.16

⁸² Ussama Makdisi, *The Culture of Sectarianism*, University of California Press, Berkeley, CA, 2000, s.87'de Osmanlı Yöneticilerinin içine düştükleri zor durum şu çarpıcı olayla açıklanmaktaydı. "1845 yılının Ekim ayında Lübnan'ın kuzeyinde, Kesrevan'da yaşanan bir olay buna en güzel bir örnek olarak verilebilir. Bu olay, Osmanlı'nın Lübnan dağlarındaki otoritesini ve idareciler ile askerlerin düştükleri acınacak durumu açıklamaktadır. "Osmanlı askerleri Şekip Efendi tedbirlerinden olan bölge halkının elindeki silâhların toplanarak bölgenin silâhsızlandırılması için Kesrevan bölgesindeki Juniya kasabasına gelmişlerdi. Birkaç gün sonra bir sabah, yakındaki Zug Mikail ve Zug Musbah adlı iki köyü kuşatmışlardı. Birliklerin komutanı olan Tümgeneral İbrahim Paşa, köylerdeki ahalinin toplanması ve bu suretle bütün halka silâhların toplanması ermininin okunmasını emretti. Birlikler, köylerin içinde dolaşarak bu emri tebliğ ediyorlardı ve bu emri duymayanları da meydana topluyorlardı. Bu birliklerden birine komuta eden Binbaşı Haşim Ağa at üzerinde, sivil kıyafetli ve giyiminden gayrimüslim (Hristiyan) olduğu anlaşılan bir şahsa rastladı. Haşim Ağa, gayrimüslime, İbrahim Paşa'nın yanına gitmesini emretti. Gayrimüslim ise şiddetle ve saygısızca toplantıya gitmeyeceğini söyleyerek oradan kaçtı. Çok kısa bir zaman sonra, diğer bir sokakta Salih Ağa isimli başka bir subay, bir önceki durumdan haberi olmadığı halde, kibarca İbrahim Paşa'nın toplantısına gitmesini söyledi. Fakat atlı gayrimüslim el hareketleri yaparak halkın içinde, halkı da itaatsizliğe sevk edecek şekilde, toplantıya gitmeyeceğini saygısız bir biçimde Salih Ağa'ya haykırdı. Bunun üzerine, Salih Ağa, zorla bu gayrimüslimi attan indirtti ve İbrahim Paşa'nın önüne götürdü. İbrahim Paşa, niçin emir dinlemeye gelmediğini sorunca " Ben Beyrut'tanım" diye saygısızca (şiddet ve huşumet ile) bağırdı ve kaçmak için muhafızlarla mücadeleye girişti. Bunun üzerine

gösterdi ki, Lübnan dağlarında bundan sonra otoritenin tesisi ve kuralların uygulanması, yerel halkın mukavemeti olmadan ve batılı güçlerin müdahalesi olmadan gerçekleşemeyecekti.⁸³

1856 Paris Anlaşmasına göre yayınlanan Islahat Fermanının Hristiyanları, hukuk yönünden Müslümanlarla eşit hale getirmesi, Suriye’de büyük tepki yarattı. Yalnız bununla kalmayıp bütün din ve mezhepler de eşit duruma gelmişti.⁸⁴

Öteden beri Dürzilere karşı kendilerini zayıf hisseden Maruniler, bu fermanla da faydalanarak kendi aralarında teşkilatlanmaya daha büyük önem ve hız verdiler.⁸⁵ Dürziler de bu durum karşısında kayıtsız kalmadılar. Onlar da mücadele için hazırlandılar. Islahat Fermanı her türlü cins ve mezhepten olan tebaayı kaynaştıracığı yerde, Lübnan’da Dürzi ve Marunilerin birbirlerini boğazlamaları için zemin hazırlamış oldu.⁸⁶ Bununla birlikte, 1860 boğazlaşmasına giden zincirin ilk halkası iki ayrı toplum arasında değil, Maruni feodal ailesinin topraklarında yaşayan Maruni köylülerinin ayaklanmasıdır.⁸⁷

Maruni Khazin ailesinin Kesrevan’daki topraklarında yaşayan Maruniler 1858 yılında Tanyus Şahin adındaki bir köylünün önderliğinde Khazin’lere karşı ayaklandılar. Bu ayaklanmaya din adamları da karıştı. Toprak sahiplerin ile

askerler onu hapse attılar. Buraya kadar olan bölüm, yerli halkın Osmanlı idaresine ve askerine karşı olan tutumunu belirtmektedir. Olayın bundan sonrası Osmanlı idaresinin durumunu göstermesi açısından daha acı ve üzücü bir durumdur. “Hapse atılan asi, sorgusunda, kardeşinin Fransız Konsolosunun koruması olduğu, bu yüzden, kendisinin Fransız devletinin koruması altında bulunduğu, Osmanlı idaresinin ve askerlerinin kendisini tutmaya hakkı olmadığını bildirdi. Bunun üzerine asi İbrahim Paşa’ya çıkartıldı. İbrahim Paşa, asiye, orada ne aradığını sordu. Asi, o köye ipek almak için gittiğini söyledi. Paşa da, “Herkes bilir ki ipek alacaklar Beyrut’a gelir, o köylüler dahil; hem sen Beyrutluların dışarı çıkmalarının yasaklandığını bilmiyor musun?”, diye sorar. Asi de, “ben Fransız Konsolosunun korumasının kardeşiyim. Canım nereye gitmek isterse gider ve gelirim, kimse benim gittiğim yere karışamaz ve yolumun üzerinde duramaz.”, diye cevap verir. Durumdan Fransız Konsolosu haberdar edilir. Fransız Konsolosu, asi Hristiyan’ın derhal bırakılmasını ister. Osmanlı idaresi ise bırakmakta tereddüt gösterir. Bunun üzerine Konsolos olayın üzerine, sadece Beyrut açıklarında bulunan bir Fransız firkateynine⁸² ivedilikle Juniyah bölgesine hareket etmesini emreder. Bunun üzerine, Osmanlı idarecileri derhal kaba ve utanmaz asi Hristiyan’ı serbest bırakırlar. Bu olay üzerine, Osmanlı idarecileri ve subayları kendilerini çok aşağılanmış hissettiler ve hayal kırıklığı yaşadılar.”

⁸³ Ussama, Makdisi, *The Culture of Sectarianism*, University of California Press, Berkeley, CA, 2000, s.89

⁸⁴ Hakim, Yusuf, “Osmanlı Döneminde Suriye”, Al-Nahar Yayınları, Beyrut, 1991, s.18

⁸⁵ Gökbilgin, M.Tayyib, “Lübnan”, *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara Ekim 1946, s.686

⁸⁶ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt-VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.33

⁸⁷ Gökbilgin, M.Tayyib, “Lübnan”, *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt X, Sayı:40, Ankara Ekim 1946, s.687

köylüler arasında çıkan çatışmalarda, köylüleri tutmuşlar, bazen de onlara önderlik etmişlerdir.⁸⁸

Maruni köylülerinin bu ayaklanması 1860 yılında Dürzi bölgesine de sıçradı. Dürzi bölgesindeki Maruni köylüleri Dürzi toprak sahiplerine karşı ayaklandı. Bunlara Dürzi köylüler de katılmasıyla iki dine mensup insanların birbirlerini boğazlaması başlamış oldu. Her nedense, Osmanlı valisi bu çatışmalara seyirci kaldı ve etkili tedbirler almadı. Dinler arası çatışma 9 Temmuz 1860'da Şam'a da sıçradı. Burada da silâhlı Dürziler, Hristiyanları öldürmeye ve mallarını yağmalamaya başladılar. Şam valisi de etkili tedbirler alamadı. Paşaların bu lakayt davranışları, nizami Osmanlı kuvvetleri arasında, sanki saray bu çatışmayı destekliyor gibi yanlış anlaşılmaya neden oldu ve onlar da isyanlar karşısında lakayt kaldılar. Bu suretle Marunileri öldüren Dürziler, Osmanlı'nın buna karşı etkili tedbir almaması üzerine, Lübnan dağlarında kendi egemenliklerini kurmak üzere olduklarını sandılar ve bütün bölgelerde Marunilere saldırdılar. Sayda, Matn, Hesbeya, Raşeya, Zahle ve Deyrul Kamer'de Hristiyan ahalî katledildi.⁸⁹ Bu isyan Avrupa'da duyulunca Osmanlı aleyhine büyük bir kamuoyu oluştu ve büyük devletler Babiâli'den buna acil bir önlem alınmasını istedi. Babiâli de derhal 9 Temmuz 1860'da Hariciye Nazırı Fuat Paşa'yı⁹⁰ bölgeye yetkili olarak gönderdi. Fuat Paşa daha yoldayken Şam isyanı da başlamıştı. Fuat Paşa, Beyrut'a varır varmaz bazı tedbirler aldı ve bir yandan isyanın bastırılması, durumun sakinleştirilmesi için tedbirler

⁸⁸ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 27; daha fazla bilgi için, Salibi, Kemal S., a.g.e., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, V.Bölüm

⁸⁹ Bu olaylarda tarafların ne kadar kayıp verdiği Türk kaynaklarında kesin olarak verilmemektedir. Ancak, Enver Ziya Karal'ın *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları s. 33'te yukarıda sayılan Hristiyan kasabalarının ahalisinin büyük kısmının katledildiği yazılırken; Haluk Ülman'ın *Suriye Buhranı* kitabında; (Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966) öldürülenlerin sayısı olarak yabancı kaynaklara dayanarak, Dayr al Kamar'da 2.600, Cezzin ve dolaylarında 1.500, Hasbeya'da 1.000, Raşeya'da ise 800 olarak vermektedir. *Lebanon, Country Study* kitabının 16. sayfasında ise bu isyanda öldürülenlerin sayısı olarak, yaklaşık 10.000 Hristiyan diye belirtmektedir. Kemal S. Salibi'nin kitabı, *The Modern History of Lebanon*'da bu rakamı, 106. sayfada 11.000 Hristiyan olarak vermektedir

⁹⁰ Keçecizade Fuat Paşa (1814-1868), ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı diplomasisinin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Fuat Paşa, Lübnan meselesinden önce birçok uluslar arası meselenin çözümünde yer almış ve bu meseleler Fuat Paşa tarafından çözülmüştür. Osmanlı, bundan güç alarak bu meselenin çözümü için de gene tecrübeli Fuat Paşa'yı tercih etmiştir.

alırken, diğer yandan büyük Avrupalı devletleri de yatıştırmaya uğraşıyordu.⁹¹ 5 Ekim 1860 günü, Fransa, İngiltere, Avusturya, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan oluşan uluslar arası komisyon Paris'te toplandı. Bu arada, Fransa, her ne olursa olsun bölgeye asker göndermek istiyordu. İngiltere ise, Fransa'nın bu hareketinin kendi Hindistan yolunun emniyetini tehlikeye düşüreceği endişesi ile karşı çıkıyor ve yabancı asker istemeyen Osmanlıyı destekliyordu. Ancak, Fransa asker göndermekte kararlı olduğunu belli edince, İngiltere, hiç olmazsa asker miktarını en aza indirmek ve askerlerin kalış süresini altı ay ile kısıtlamak istiyordu. İngiltere ve Osmanlı Devletinin bastırması karşılığında, Fransa'nın göndereceği asker sayısı 5.000 ile kalış süresi de altı ay ile sınırlandırıldı. Fransız askerleri Ağustos başında Lübnan'a çıktığı zaman, Fuat Paşa zaten duruma hakim olmuş ve olayları yatıştırmıştı.⁹² Fransa, bu iki sınırlamaya da uymadı, fakat gönderdiği askerler Fuat Paşa'nın büyük ustalığı nedeniyle büyük bir iş yapmadan 9 ay sonra geri çekildi.⁹³

Paris'te toplanan uluslar arası komisyon Babiâli tarafından hazırlanan reform paketi uzun tartışmalardan sonra Avrupalı devletler tarafından da kabul edildi ve hemen uygulamaya geçildi. Buna göre; Lübnan, Suriye'den ayrıldı ve Avrupalı devletleri ile danışılarak, Padişah tarafından, Lübnanlı olmayan Osmanlı Hristiyanları arasından seçilecek bir Mutasarrıf tarafından yönetilecek olan doğrudan Babiâli'ye bağlı bir mutasarrıflık haline getirildi. Mutasarrıf'a yardımcı olacak ve değişik dini gruplardan seçilecek on iki kişilik bir idari meclis kuruldu.⁹⁴ Feodal haklar kalkacak ve herkes kanun önünde eşit olacaktır.⁹⁵

Lübnan'ın yeni idari ve hukuki yapısını düzenleyen bu kararlara "Yapısal Düzenlemeler"⁹⁶ (Réglement Organique) olarak anılmaktadır.⁹⁷ Bu düzenlemelere göre, İstanbul Posta ve Telgraf idaresi Müdürü Davut Efendi,

⁹¹ Fuat Paşa'nın faaliyetleri için daha ayrıntılı bilgi Haluk Ülman'ın *Suriye Buhranı* kitabında (Ülman, Haluk, 1860-1861 *Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966) bulunabilir.

⁹² Uçarol, Rifat, "Siyasi Tarih", Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1982, s.178

⁹³ Ülman, Haluk, 1860-1861 *Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 116

⁹⁴ Bu konuda daha detaylı bilgi için; Akarlı, Engin Deniz, "The Administrative Council of Mount Lebanon" *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.79-100,

⁹⁵ Ülman, Haluk, 1860-1861 *Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 121,

⁹⁶ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.

⁹⁷ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 111

Paşalığa yükseltildi ve ilk mutasarrıf olarak Lübnan'a atandı. Bu düzenlemeler ile aynı gün yapılan protokolde de, Mutasarrıfın merkeze bağlı olacağı, müşir unvanı verileceği, Day al – Kamar'da oturacağı ve Mutasarrıflığın üç yıl olacağı yer almaktadır.⁹⁸ Lübnan'ın son statüsü 1864 yılında İstanbul'da toplanan uluslararası bir konferans sonucunda son halini almıştır. Bu konferans sonucuna göre, daha önce yapılan düzenlemeler onaylanıyor ve Babıâli'nin Mutasarrıfın tayininde mutlaka üç ay önceden ilgili yabancı devletlere (beş Büyük Devlete) danışacağı hükme bağlandı ve Cebel-i Lübnan Osmanlı İmparatorluğunda imtiyazlı (müstakil) sancak oldu.⁹⁹ Lübnan Mutasarrıflığı, tespit edilen şekli ile, Akdeniz sahilinde Trablusşam şehri güneyinden Sayda şehri kuzeyine kadar uzanmakla beraber bu sahil şeridinde Beyrut'u içine almıyordu. Bu arazinin büyüklüğü 6.500 km² olup bu bölgede 20 nci yüzyıl başlarında toplam 400.000 nüfusu içeriyordu.¹⁰⁰

1861'de Batılı ülkelerin kışkırtması ile ortaya çıkan "Suriye Buhranı" (Lübnan Buhranı) Osmanlı Devleti'nin ortaya koyduğu kendi sistematiğine uygun, kendi mantığına ve bölgeye uygun çözümler, bu buhran sonucunda Batılı devletlerin dayatmasıyla ortadan kaldırılmıştır. Bölgeye uygun sistemler zorla değiştirilince, yeni koyulan sistem bölgeye uymamış ve bu gün bile karşılaşılan güçlüklerin ve çatışmaların temelinde, 1861'de yapılan yanlışlıklar yatmaktadır.¹⁰¹

Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşına girmesi nedeniyle, Suriye Valisi Cemal Paşa, Lübnan'da elli beş yıldır uygulanan 'Organik Düzenlemeler'i kaldırarak, Ohannes Paşa'yı Müslüman Türk Mutasarrıf Ali Münif Bey ile değiştirdi ve Ali Münif Bey, 1917'ye kadar görev yaptı ve onu Şii İsmail Hakkı Bey değiştirdi. İsmail Hakkı Bey ancak bir yıl görev yapabildi. 1918

⁹⁸ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 121,

⁹⁹ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları Basımevi, Ankara, 1983, s.312

¹⁰⁰ Tekindağ, M.C. Şahabettin, "Lübnan", *İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, MEB Devlet Kitapları, Ankara, 1972, s. 105

¹⁰¹ Sarıkaya, Yalçın, *İsrail-Suriye İlişkileri* (Beyin Fırtınası) 08.12.2004", POLSAR (Politik Stratejik Araştırmalar) Yayını, Ankara, 2005, s.25

yılının Temmuz ayında yerine Müslüman Türk, Mümtaz Bey geçti ve ancak üç ay kadar görev yapabildi.¹⁰²

1860'dan sonra Lübnan'da olaylar durulup sakinlik gelince, Lübnan bölgenin ekonomik ve kültürel merkezi oldu. Amerikan ve Fransız üniversiteleri ile çok sayıda misyoner okulu açıldı. Bu dönemde politik hareketlilik gizli dernekler kanalıyla yürütüldü. Maruniler ayrı bir Lübnan için gayret gösterirken, diğer Hristiyanlar ise ayrı bir Suriye, içinde ayrı bir bölge olarak Lübnan için çalışıyorlardı. Müslümanlar ise mevcut düzenin devam etmesini istiyorlardı. Bu arada Padişah Abdülhamit'e karşı oluşan "Genç Türkler" (Jön Türkler) Lübnan'ın bağımsızlığını isteyenleri desteklemişlerdi. Ancak II. Meşrutiyetin ilanından sonra iktidarı ele geçirince bu ayrılıkçılara karşı olmuşlardır.¹⁰³

Meşrutiyetin ilanı, Araplarda ayrılıkçı akımların hızlanmasına büyük etken olmuştur. Bu tür akınlar ve yayınların büyük kısmı İngiltere ve Fransa tarafından desteklenmiştir. İngiltere ve Fransa arapları Türklere karşı kışkırtan bir üs haline gelmiştir.¹⁰⁴

Beyrut'ta yayınlanan "el-Müfit" gazetesinin sahibi Abdülgani el-Aris'in o günlerde söylediği gibi; "Arap ayrılıkçı hareketi yeni başlamış olmayıp, bunun gizli cemiyetler tarafından yayıldığını ve bu gizli cemiyetlerden de, Fransız Konsolosluğu tarafından kurulup, himaye ve desteklenen ve üyelerinin çoğunluğunu Hristiyan tebaa teşkil eden "en-Nahzet ül-Lübnaniye" hariç tutulursa diğer cemiyetler Meşrutiyetten sonra kurulmuştur" demektedir.¹⁰⁵ Bu ayrılıkçı örgütler, Birinci Cihan Harbine giden yolda, gelişmiş ve belli bir güce eriştikten ve Harp nedeniyle Osmanlı başka cephelerde çarpışırken, isyanlar çıkartarak İngiliz ve Fransız menfaatleri yönünde hareket etmişlerdir.

Osmanlı ülkesi, özellikle 19 ncu asırda yoğunlaşan çok yaygın ve plânlı misyonerlik faaliyetlerine sahne olmuştur..¹⁰⁶ Ancak, Lübnan'ın özel durumu

¹⁰² Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.111

¹⁰³ Gülsoy, Ufuk, "Cizye'den Vatandaşlığa: Osmanlı Gayrimüslümlerinin Askerlik Serüveni", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.91

¹⁰⁴ Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi Tarih Şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, s.6

¹⁰⁵ Aydın, Ayşe H., *Osmanlı İmparatorluğunda Ayrılıkçı Arap Örgütleri*, Araba Yayınları, İstanbul, 1993, s.14

¹⁰⁶ Yamakoğlu, Cihan, *Ortadoğuda Barışla Savaşlar*, Alp Ofset, Ankara, 2003, s.78

itibariyle, bölge büyüklüğü ve nüfus açısından değerlendirildiğinde, İmparatorlukta en yoğun olarak bulundukları bölgelerden biriydiler.

Misyoner kelimesi; bırakmak, koyuvermek, göndermek, sevk etmek, yaymak anlamına gelen Latince “mittere” veya “missum” kelimesinden gelmektedir.¹⁰⁷ Gönderen ülkelerin tüccarlarına Osmanlı tarafından tanınan kapütüler haklardan yararlanarak rahatlıkla alış veriş yapılıyor, böylece vergi ve gümrük indiriminden yararlanılıyor ve üstelik Osmanlı kontrolünden de kurtuluyorlardı.¹⁰⁸ Misyonerliğin özü dindir, araçları ise okul, matbaa, kitap, hastane ve diğer yardım kuruluşlarıdır. Kısaca, misyonerlik bütün uhrevi görünüşüne rağmen, bir hayli dünyevidir.¹⁰⁹ İngiltere, 1840 yılında, Kudüs'te bir Protestan kilisesi kurmak isteyince, Babiâli durumu anlamış ve izin vermemişti. Lübnan'da ise, Fransızlar, Marunileri, İngilizler ise Dürzileri kendi korumaları altına almışlardı. Hem Fransa, hem İngiltere, Lübnan ve Suriye'nin diğer bölgelerinde geniş olarak misyonerlik faaliyetleri yürütmüşlerdir.¹¹⁰ Lübnan, misyonerlik ve bu misyonerlerin açtığı okullar yönünden o kadar zengindi ki, 1910 yılında yalnızca Beyrut'ta ve yalnız Ruslara ait 44 “Rus Okulu” bulunmaktaydı.¹¹¹ Bu gayretlerinin semeresini de çok kısa bir zaman içinde görmüşler ve Lübnan'da 1861 olaylarının çıkmasının bir nedeni de Batılı ülkelerin Misyonerlik faaliyetleridir.¹¹²

¹⁰⁷ Kabağağaç, Sinan, Erdal Alover, *Latince-Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1995, s.371

¹⁰⁸ Haydaroğlu, İlknur, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 182

¹⁰⁹ Yamakoğlu, Cihan, *Ortadoğuda Barışla Savaşlar*, Alp Ofset, Ankara, 2003, s.85

¹¹⁰ Yamakoğlu, Cihan, *a.g.e.*, s.88

¹¹¹ Haydaroğlu, İlknur, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 182

¹¹² Uçar, Ahmet, “Beyrut'un Feryadı”, *Tarih ve Düşünce Dergisi*, İstanbul, Mayıs 2005, Sayı:58, s.29 Bu makalede yer alan bir belgede şu ifadeler yer almaktadır; “1861 mutasarrıflık düzeninde de faaliyetlerine artırarak devam eden ülkelerin, 19 ncü yüzyılın sonunda ulaştığı seviye aşağıdaki gibidir. Suriye maarif Müdürü Halil Kemal'in doğrudan Sultan II. Abdülhamit'e gönderdiği 6 Ekim 1892 tarihli raporda; özetle, Beyrut'un (Lübnan'ın) konumunun İmparatorluk için çok önemli olduğundan bahisle, bölgenin İngilizlerin, Fransızların ve Amerikalıların harisane emellerinin hedefi olmuştur denilerek, bu devletlere ait büyük binalarda faaliyet gösteren çok sayıda mektep ve hastanenin varlığı bunu ortaya koymaktadır denilmektedir. Bu yıl itibariyle sadece Beyrut'ta faaliyet gösteren birinci ve ikinci derecede erkeler için 15, kızlar için 26 büyük ve önemli mektep bulunduğunu, 60 adet de iptidai (ilkokul) bulunduğunu belirtmektedir. Cebeli Lübnan (Lübnan Dağları) bölgesinde ise 9 adet büyük ve önemli, 100 adet, iptidai mektep bulunduğunu belirtmektedir. Buna karşılık, Osmanlı Devletinin ise yalnızca, bir mülkiye idadisi (lisesi), bir askeri rüştiye (ortaokul), 4 erkekler için, 4 kızlar için iptidai bulunduğunu belirtmektedir.”

Bu misyonerler bir yandan din veya mezhep değiştirme ve fakir Arap ailelerinden aldıkları kız çocuklarının dinlerini değiştirerek yetiştirme faaliyetleri ile Arapları da kandırıyorlardı.¹¹³

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Harbine girince, Lübnan'ın yarı otonom statüsünü kaldırdı. Suriye'deki Osmanlı kuvvetlerinin komutanlığına geniş yetkilerle atanan Bahriye Nazırı Cemal Paşa, kuvvetleri ile Lübnan'a girdi. Osmanlı İmparatorluğu savaşa girdikten sonra sıkıntıların artması ve İtilaf devletlerinin faaliyetleri de Arap milliyetçiliğini güçlendirdi ve Osmanlıya karşı bazı hareketler başladı.¹¹⁴ Bunun üzerine, Türk idareciler, bozgunculuk yapan ve isyana katılan 21 Suriyeli ve Lübnanlıyı şam ve Beyrut'ta idam ettiler.¹¹⁵ Bu olay neticesinde, Osmanlıya olan kızgınlık daha da arttı. Bu gün dahi, olayın geçtiği 23 Nisan 1332 (Miladi takvimle 6 Mayıs 1916)¹¹⁶, her iki ülkede de "şehitler Günü" olarak anılmaktadır.¹¹⁷

Osmanlı başındaki savaş ile uğraşırken, şerif Hüseyin ve Suriye'ye gelen oğlu Faysal İngilizlerle ortak hareket ederek, Osmanlıya karşı bir isyanın alt yapısını oluşturmaya çalışmıştır. İngilizler bir yandan şerif Hüseyin'e bağımsız bir Arap Krallığı kurma sözü verirken, bir yandan da Fransızlarla yaptıkları gizli Sykes-Picot Anlaşmasıyla da Osmanlının Arap topraklarını kendi aralarında paylaşmışlar ve Suriye (Lübnan dahil) Fransa nüfuz alanına verilmiştir. 1917 yılının Kasım ayında Bolşevikler Rusya'da iktidarı ele geçirince Çarlık Rusya'sının yaptığı bütün gizli anlaşmaları açıkladılar. Bu arada da Fransa ile İngiltere'nin St. Petersburg'da yaptıkları Sykes – Picot anlaşmasını da açıkladılar. Bunu Türklere Ruslar bildirdiler ve Türkler de vakit kaybetmeden Araplara gönderdiler.¹¹⁸ Böylece şerif Hüseyin ve Araplar aldatıldıklarını anladılar.¹¹⁹ Çok geçmeden bütün Araplar, yıkmak için İngilizlerin yanında karşı savaşa girdikleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile neler kaybettiklerini

¹¹³ Yamakoğlu, Cihan, *Ortadoğuda Barışla Savaşanlar*, Alp Ofset, Ankara, 2003, s.89

¹¹⁴ Avcı, Orhan, *Irak'ta Türk Ordusu*, Vadi Yayınları, Ankara, 2004, s.212

¹¹⁵ Erden, Ali Fuad, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 324

¹¹⁶ Erden, Ali Fuad, *a.g.e.*, s. 333

¹¹⁷ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.18

¹¹⁸ Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev. Salih Yurdakul, Söylem yayınları, İstanbul, 2000, s. 52

¹¹⁹ Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi Tarih şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, s.9

acı bir şekilde öğrendiler. Bütün Arap topraklarında tam bağımsız bir Arap devleti hayal ederken, Hristiyan bir devlete idaresinde, bölünmüş, parçalanmış, sınırları ve idare şekli yine yabancılar tarafından kararlaştırılan sömürge devletlere dönüştüler.¹²⁰

Savaş sırasında Şerif Hüseyin ve İngilizlerin şiddetli tahriklerine rağmen Suriye’de Osmanlıya karşı toplu bir isyan hareketi olmamıştır.¹²¹ Osmanlı orduları Kanal Cephesinde İngilizlere yenilince, Mısır, Filistin, Lübnan ve Suriye’den çekildi. İngilizlerin ilerleyişi ile koordineli olarak Eylül 1918’de Lübnan, Fransızlar tarafından işgal edildi. Halk bu işgali çok hoş karşılamamıştır. Söz konusu husus Aralık 1919 tarihli istihbarat raporunda “Suriye’de Fransızlar, İngiliz-Fransız son antlaşmasında kendilerine tayin edilen sınırı işgal ve tecavüz etmiş, Rabak ve Baalbek bölgelerini işgal etmişlerdir. Halep’te halk büyük kalabalık bir topluluk halinde Osmanlı Hükümetine ve Hilafete dualar ederek gösteri yapmıştır.” şeklinde belirtilmektedir.¹²² Fransızlar ülkedeki Marunilerle Haçlı Seferlerinden bugüne süren yakınlık ve işbirliğini daha da geliştirdiler. Dini gruplar arasındaki gerilim Haziran 1919 tarihli Yıldırım Orduları Müfettişi Cemal Paşanın gönderdiği raporda şu şekilde geçmektedir: “Beyrut’ta müslümanlar ile Hristiyanlar arasında büyük bir soğukluk ve husumet vardır. Hristiyanlar milli bayramlarında Müslümanlara hakaret yağdırmışlardır. Müslümanlar ise karşılık vermek istemişler ise de buna engel olunmuştur. Bu günlerde Müslüman mahalleleri sıkı bir gözetim altında bulunmaktadır.”¹²³ Bunun yanında, Müslüman Fransız askerlerinin Müslümanlara karşı silah kullanmak istememeleri de problemleri artırmış ve kontrolü zorlaştırmıştır.¹²⁴

Mekke Şerifi Hüseyin’in oğlu 18 Ocak 1918’de başlayan Paris Konferansına katılmış, daha önceden kendilerine tam bağımsızlık için söz verilmesine rağmen Arap ülkelerinde Manda rejiminin kurulmasına karar

¹²⁰ Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev. Salih Yurdakul, Söylem yayınları, İstanbul, 2000, s. 81

¹²¹ Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi Tarih Şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, s.9

¹²² ATASE Arşivi, Klasör No.:109, Gömlek No.:100, Belge No.:100-1

¹²³ ATASE Arşivi, Klasör No.:89, Gömlek No.:29, Belge No.:29-1 ve ATASE Arşivi, Klasör No.:105, Gömlek No.:128, Belge No.:128-2

¹²⁴ ATASE Arşivi, Klasör No.:487, Gömlek No.:61, Belge No.:61-1 ve ATASE Arşivi, Klasör No.:809, Gömlek No.:62, Belge No.:62-12

verilmiştir.¹²⁵ Bu husus Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansında da teyit edilmiştir. Bu suretle, Araplar Batılılar tarafından nasıl aldatıldıklarını acı bir şekilde gördüler.¹²⁶

Lübnan'da Manda İdaresi

Birinci Dünya Harbi sonrasında, Nisan 1920'de; San Remo/İtalya'da toplanan barış konferansında, Büyük Suriye'nin Manda¹²⁷ idaresi, Fransa'ya verildi. Fransa, 1 Eylül günü, Büyük Lübnan Manda idaresinin kurulduğu ve başkentinin Beyrut olduğunu bir merasim ile açıkladı. Merkezi Beyrut olan bu devlet, eski Cebel-i Lübnan müstakil mutasarrıflığı arazisinden başka, kuzeyde Trabulusşam ile beraber Nahr el-Kabir'in denize döküldüğü yere, doğuda, Anti Lübnan dağlarının en yüksek zirve hattına kadar uzanarak Beka vadisinin tamamını içine aldıktan sonra güneyde Sayda ve Sur şehirlerini de kapsayarak Akdeniz kıyısında Ras al-Nakur'a kadar uzanmaktadır. Bu günkü Lübnan Cumhuriyetinin arazisini oluşturan bu topraklar üzerinde o yıllarda (1921-1922) 629.000 olarak tespit edilen toplam nüfusun 275.000 Müslüman (125.000 Sünnî, 105.000 Şii, 43.000 Dürzi ve diğerleri), 330.000 Hristiyan (bunun 200.000 Maruni) ve 3500 yahudi ile 20.000 civarında yabancı kökenlilerin bulunduğu tahmin edilmekteydi.¹²⁸

Fransa, kendisine verilen Büyük Suriye'yi kontrol altına alabilmek için 90 bin kişilik kuvvet sevk etmek zorunda kaldı. Çünkü, Suriyeliler hayal kırıklığına uğramışlar ve Fransızlara karşı mücadele etmeye başlamışlardı. Söz konusu dönemde Şam, Halep, Lübnan ve Beyrut'ta genel düşünce Fransızlar aleyhine dönmüş ve bu durum Fransızları telaşlandırmıştır. Özellikle Müslüman Fransız askerlerinin Müslüman halka silâh kullanmak istememeleri problemleri artırmıştır.¹²⁹ Temmuz 1920'de Şam'a giren Fransız kuvvetleri Faysal'ı tahtan

¹²⁵ Windstone, H.V.F., "Ortadoğu Serüveni", Çev. Fuad Davutoğlu, Risale Yayınları, İstanbul, 1999, s. 441

¹²⁶ Türel, Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.17

¹²⁷ Birinci Dünya harbinden sonra kurulan Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen bir ülke yönetim biçimi. Kendi kendini idare edemeyeceğine inanılan milletlerin, medeni ülke olarak bilinen devletler aracılığıyla idare edilmesi şeklidir. Özellikle, Birinci Dünya Harbi sonunda dağılan Osmanlı İmparatorluğunun bıraktığı topraklarda yönetim boşluğunu doldurarak, ülkeleri idare etme görüntüsü altında sömürmeyi hedef alan bir yönetim şekli.

¹²⁸ Tekindağ, M.C. Şahabettin, "Lübnan", *İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, MEB Devlet Kitapları, Ankara, 1972, s. 105

¹²⁹ ATASE Arşivi, Klasör No.:487, Gömlek No.: 61, Belge No.:61-1

uzaklaştırdılar ve Suriye ve Lübnan'da duruma hakim olarak ülkeyi yönetimleri altına aldılar.¹³⁰

Bu Büyük Lübnan (Grand-Liban) ilanı son derece önemli bir olaydı ve yüzyıllardır, belki de binlerce yıldır yapılan değişikliklerin en büyüğüydü. Bu ilandan önce, Lübnan'da iki ana grup, Maruniler ve Dürziler vardı. Bütün politika ve anlaşmalar veya anlaşmazlıklar bu iki grup arasında cereyan ederdi. Büyük Lübnan ilanı ile, o güne kadar Lübnan ile uzaktan ve yakından ilgisi olmayan yerler ve insanlar, değişik dine veya mezhebe mensup, bu yeni ülkenin içine kendi istek ve arzularının hilafına dahil edildiler. (Harita-3: Büyük ve Küçük Lübnan) Buna göre, Osmanlı dönemindeki Mutasarrıflığın topraklarına ilâve olarak, kıyı kentleri (Trabulusşam, Sayda, ve Sur), Akar ovası, Beka vadisi ve Cebel Amil bölgeleri de yeni Büyük Lübnan'a katıldı.¹³¹ Bu katılanların ilk ikisinde Sunni Müslümanlar, son ikisinde de Şii Müslümanlar çoğunlukta bulunmaktaydı. Bu geçiş dönemi özellikle Sunniler için zor oldu. Çünkü, Sunnilerin yaşam, aile ve ticaret bağları, Osmanlı İmparatorluğunun diğer büyük şehirleri ile çok yakından bağlıydı. Şimdi, ufukları dramatik bir şekilde, dağlık, küçücük bir alana sıkıştırılmış ve hayat damarları kopartılmıştı. Birçoğu, Osmanlı zamanında uçsuz bucaksız İmparatorlukta hakim ve idare eden sınıfa mensuptu, şimdi ise karışık ve küçük bir ülkede, ikinci sınıf vatandaş olmaya zorlanıyorlardı.

Birçok Sunni, Osmanlı İmparatorluğun son gününe kadar, ona sadık kalmaya devam etti. Bu nedenle, Suniler, her zaman Büyük Lübnan'a karşı oldular ve Suriye'nin içleri ile irtibatlarını devam ettirmeye gayret ettiler.¹³² Ancak, ümitler azaldıkça, 1930'larda Manda idaresi ile işbirliği yapmaya başladılar.¹³³

Beka vadisinde ve Cebel Amil'deki Şiiler ise, Lübnan sistemi içinde dahil edilince, uyumu kendi içlerinde gerçekleştirdiler. Çünkü, Fransızlar, Şiileri ayrı bir dini grup olarak sistemin içine çektiler ve onlara Lübnan politikasında yer

¹³⁰ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s.18

¹³¹ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.164, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.62

¹³² B.D.A., 29/4/1929 tarihli "Beyrut'ta teşekkül eden 'Müslüman Gençler Cemiyeti'nin faaliyeti" konulu belge, Dosya:438B6, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.5

¹³³ B.D.A., 21/4/1929 tarihli "Şam'daki fırkaların yapacakları kongre" konulu belge, Dosya:438175, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 262.768.11 ve B.D.A., 25/4/1929 tarihli "Suriye Hükümeti ile fırkaların son vaziyeti" konulu belge, Dosya:438176, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 262.768.12

verdiler. Daha önceki idarelerin hiç birinde olmayan bu düzenleme nedeniyle Şiiilerin uyumu çok daha kolay oldu.¹³⁴

Fransızların Ortadoğu'daki iki manda bölgesi ile siyasetleri, eskiden beri Fransız yanlısı Hristiyan azınlığı, Müslüman-Arap çoğunluğu aleyhine geliştirmek ve güçlendirmektir. Lübnanlılara pek danışılmadan Paris'te hazırlanan Lübnan Anayasası ülkeye zorla kabul ettirildi.¹³⁵

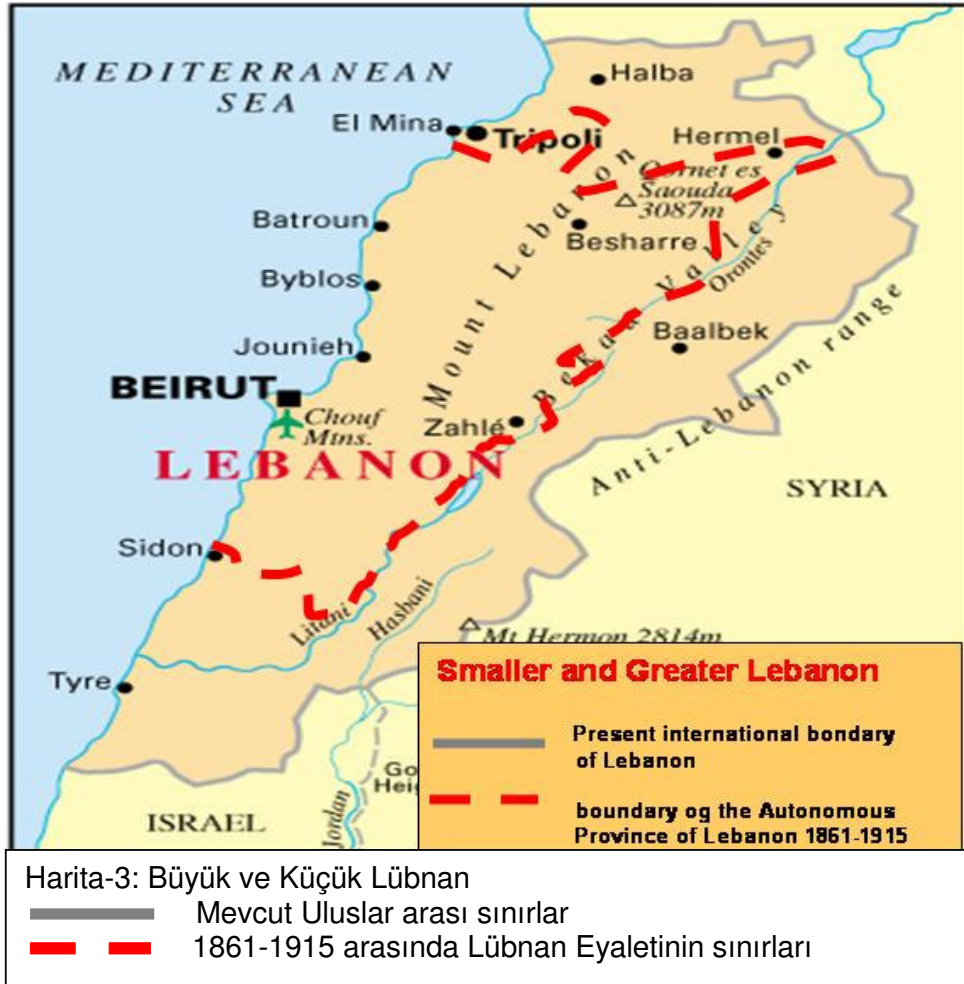
İlk Lübnan Anayasası 23 Mart 1926 yılında yayınlandı, daha sonra defalarca değiştirilmesine veya Fransızlarca iki kez, yürürlüğü askıya alınmasına rağmen halen yürürlüktedir. Bu anayasa, Fransız üçüncü cumhuriyet anayasası esas olarak hazırlanmış, tek meclisli parlamenter sistemi öngören demokratik bir anayasaydı. Bu anayasaya göre, bir meclis, cumhurbaşkanı ve kabine (bakanlar kurulu) bulunacaktı. Cumhurbaşkanı, meclis tarafından altı yıl için seçilecek ve süresi bitimini takip eden altı yıl dolmadan bir daha seçilemeyecekti. Milletvekilleri, dini gruplar içinden çoğunluk oylarına göre seçilecekti. Cumhurbaşkanı, Maruni Hristiyan, başbakan Sunni Müslüman ve Meclis başkanı, Şii Müslüman olacaktı. Kağıt üzerinde Meclis, yasama organıydı, ancak bütün kanunlar yürütme tarafından hazırlandı, meclise sunuldu ve eksiksiz hepsi de geçti. Anayasaya göre, Fransız Yüksek Komiseri en üst'te ve bütün yetkileri elinde tutuyordu. Lübnan'ın bağımsızlığından yana olanlar, başlangıçta buna şiddetle itiraz ettiler, ancak, Fransa, anayasanın ilanından üç gün sonra, Rum Ortodoks Charles Dabbas'ı Cumhurbaşkanı olarak seçtirince, itirazlar azaldı.¹³⁶

¹³⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.63

¹³⁵ Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev. Salih Yurdakul, Söylem yayınları, İstanbul, 2000, s. 82

¹³⁶ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.18, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.64, Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, sh170. Bütün Müslüman gruplar, bir Maruni Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda, Marunilerin bütün devleti ele geçirecek şekilde hareket edeceğini düşünerek korkuyor ve bundan büyük huzursuzluk duyuyorlardı. Bu seçimde, Fransızların, Maruniler ile yüzyıllardır süregelen ve çok iyi bilinen ilişkileri nedeniyle, bir Maruni cumhurbaşkanı seçtirilmesi durumunda; diğer Müslüman grupların göstereceği aşırı tepkiden çekindikleri için Rum Ortodoks Cumhurbaşkanı seçtikleri söylenmektedir.

Charles Dabbas'ın Cumhurbaşkanlığına, her ne kadar itirazlar az olsa da döneminde birçok siyasi krizler¹³⁷ ve kanlı olaylar oldu.¹³⁸ Ayrıca katı bir Maruni olan Emil Edde'nin başbakan olarak atanması ve onun yaptığı uygulamalar çeşitli huzursuzluklara neden oldu. Emil Edde, 1930 yılında 'tasarruf' adı altında devlet dairelerinde bir seri azaltmaya girişti ve azaltılan kadrolar genellikle Müslüman memurların kadrolarıydı. Bu uygulamalar, Manda idaresine ve mevcut hükümete Müslümanların mevcut olan güvensizliğini daha da artırdı.¹³⁹

¹³⁷ B.D.A., 12/6/1929 tarihli "Lübnan Kabinesi Reisi Habib paşa El-Saad'ın istifası ve El-Khuury'in Reisi Vüzera olarak atanması" konulu belge, Dosya:438B7, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.6

¹³⁸ B.D.A., 24/7/1929 tarihli "Lübnan'da yapılan milletvekili seçimleri ve atanması sonrasında çıkan olaylar" konulu belge, Dosya:438B8, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.7

¹³⁹ B.D.A., 11/3/1930 tarihli "Lübnan kabinesinin, bilhassa Müslüman memurlarını ve Müslüman memurları istihdaf eden tenkisatı" konulu belge, Dosya:438B9, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.8

Dabbas'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinden üç sene sonra tekrar üç yıllığına cumhurbaşkanı seçildi.¹⁴⁰ Dabbas'ın dönemi sona erince, Cumhurbaşkanlığı seçimi için bu iki aday mücadele etti. Khory'nin kazanması muhakkak gözü ile bakılırken, Eddé, adaylıktan çekildiğini açıkladı ve Sunni Müslüman aday, Meclis Başkanı, Muhammet al-Cisr'i destekleyeceğini açıkladı. Cisr'de adaylığını garantiye almak için de ülkede Müslümanların Hristiyanlardan daha fazla olduğunu iddia etti. Bu iddiasını da desteklemek için ülkenin ilk ve son nüfus sayımını yaptırdı. Ancak, sonuç istediği gibi çıkmadı. Hristiyan topluluk çok az bir farkla çoğunluğu elde tutuyordu. Bu sayım sonuçlarına göre ülkede toplam 793.226 kişi yaşıyordu. Yurt dışında yaşayıp da, Lübnan vatandaşlığını koruyan 44.000 Hristiyan'ın daha önce bulundukları köylerde yaşıyormuş gibi sayılmalarına rağmen; bunların ancak 396.746'sı Hristiyan'dı. Yani, Hristiyanlar, ancak 266 kişi diğer dinlere mensuplardan fazlaydılar. Yine de resmi kayıtlara Hristiyanların Müslümanlardan 54.000 fazla olduğu geçirildi. Buna açıklama olarak da Hristiyanların haricindekilerin tamamının Müslüman olmadığı gösterildi.¹⁴¹

Ancak bu hayal kırıcı sonuçtan sonra da, Fransız Yüksek Komiseri Henry Ponsot, Anayasayı askıya aldığını ve Dabbas'ın görev süresini bir yıl uzattığını bildirdi.¹⁴² 1935 yılında, Fransız Yüksek Komiseri, Meclisin yeni Cumhurbaşkanı seçebileceğini belirtti ve Eddé bir oy farkla seçimi kazandı.

Eddé'nin yaptığı ilk iş, Müslüman başbakanı azletmek oldu ve bir Hristiyan milliyetçisi olduğunu açıkça ifade eden Maruni Protestan Eyyüb Tahabit'i başbakan olarak atadı. Başlangıçta, Müslümanlar buna karşı çıktılar, ancak Suriye ile birleşme hareketlerine odaklandıklarından bu konu üzerinde

¹⁴⁰ B.D.A., 25/4/1929 tarihli "Lübnan'da Reiscumhur intihabı" konulu belge, Dosya:438B5, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.4

¹⁴¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.111

¹⁴² Colle, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989,s.18, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.65, Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, sh176. Bu yayınlarda, Fransa'nın Cumhurbaşkanlığının, bir Müslümanın eline geçmesinden korktuğunu, bunun için Anayasayı askıya aldığını belirtmektedir. Lübnan Anayasasında belirli devlet pozisyonları için, belirli dini gruplara kontenjan ayrılmamıştır. Bu nedenle, yaygın inanişin aksine, bir Müslüman da Cumhurbaşkanı seçilebilir. Bu kontenjan koyulmamasının, özellikle, Anayasa yazma komisyonunda bulunan ünlü Roman Katolik banker, Michel Chiha tarafından, değişik dini grupların bir araya gelerek kaynaşmasını sağlamak amacıyla yapıldığı söylenmektedir. Diğer bir açıdan bakılırsa bütün önemli pozisyonların Hristiyanların eline geçmesinin sağlanması için koyulmadığı da söylenebilir.

fazla durmadılar. Müslümanlardan Suriye yanlıları 10 Mart 1936'da "Kıyı Konferansı" adı altında bir toplantı yapıldı. Konferans çeşitli fikirlerin şiddetli bir şekilde çarpışması ile geçti ve sonunda, Fransa'nın Suriye Halkının kendi geleceğini kendi belirleme hakkı (self- determination) olacağını ve buna Fransa'nın saygı göstermesini istediler.¹⁴³

Bu istek, 1936 yılında Fransa için herkes tarafından düşünülmesi bile mümkün olmayan bir husustu.¹⁴⁴ Bilinen bir gerçek var ki, Fransızlar Lübnan'da kasti olarak, Suriye'den ayrı bir Manda idaresi kurmuşlardı. Hatta, Suriye'yi dünyada hiçbir ülkeyi olmadığı kadar parçalara ayırıp, birleştirdiler ve tekrar ayırdılar. Fransızlar, tarihi başkent Şam'da bir rejim kurdular; bundan başka, başkenti Halep olan diğer bir idare daha kurdular. Bunlarla ilâve olarak, başkenti Lazkiye olan bir Alevi Devleti ile güneyde, Havran Dağında da bir Dürzi Devleti kurdular.¹⁴⁵ İskenderun ve çevresinde de kendilerine doğrudan bağlı, yarı otonom bir idare teşkil ettiler. Daha sonraki yıllarda bu parçaları Lübnan ve İskenderun hariç, 1936 yılında yine birleştirdiler.¹⁴⁶ Bu değişikliklere karşılık olarak doğan 1930'lardaki Arap milliyetçiliği hareketi, bir siyasi parti olarak organize olmaktan çok, Lübnan ve Suriye'de, halihazırda kurulu bulunan siyasi partilerin içinde faaliyet göstermek eğilimindeydi..¹⁴⁷

1936 yılında, Fransızlar ile Suriye arasında, Fransız manda idaresinin kalkması için anlaşma imzalandı. Bunu takip eden günlerde, Fransa, aynı anlaşmayı Lübnan ile yaptı ve anlaşma, meclisten bütün tarafların onayı ile geçti. Bu anlaşmaya göre; Fransa, Lübnan'ın bağımsızlığını tanıyacak, buna karşılık Lübnan, Fransa ile askeri işbirliği içinde olacak. Fransızlara bu anlaşma ile özel ekonomik ve politik haklar da verilmekteydi. 1937 yılı başından itibaren yürürlüğe girecek olan bu anlaşma Fransız Parlamentosu tarafından İkinci Dünya Harbi sonuna kadar imzalanmadı. O dönemde böyle bir anlaşmanın

¹⁴³ Solh, Raghid, "Arab Nationalists' Attitudes Towards Greater Lebanon", Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.159

¹⁴⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985. s.64

¹⁴⁵ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, sh 19

¹⁴⁶ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993,182; Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, 66

¹⁴⁷ Solh, Raghid, "Arab Nationalists' Attitudes Towards Greater Lebanon", Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.163

Kuzey Afrika'da huzursuzluklara neden olacağı endişesi taşınıyordu.¹⁴⁸ Bu durum hem Lübnan'da hem de Suriye'de Fransızlara karşı güvensizliğin artmasına neden oldu.¹⁴⁹ Ocak 1937'de Cumhurbaşkanı Eddé, Sunni Müslüman Kayr al-Din al- Ahdab'a hükümeti kurma görevi verdi ve o günden bu güne kadar bütün Cumhurbaşkanı Hristiyan Maruni, bütün başbakanlar da Sunni Müslüman oldu.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 20

¹⁴⁹ B.D.A., 25/5/1946 tarihli "Merkezde bir vazifeye atanan Beyrut Başkonsolosu Feridun Cemal Erkin'in yaptığı veda ziyaretlerinde yaptığı mülakatlar" konulu belge, Dosya:438476, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 264.777.4

¹⁵⁰ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.67, Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, 183

BİRİNCİ BÖLÜM

MANDA İDARESİ SONRASI LÜBNAN'IN SİYASİ

DURUMU

(1975 YILINA KADAR OLAN DÖNEM)

1.1 İkinci Dünya Harbi ve Lübnan'ın Bağımsızlığını Kazanması

İkinci Dünya Harbinin başlaması üzerine, Ocak 1939 yılında göreve başlayan Fransız Yüksek Komiseri Thereupon Gabriel Puaux, 21 Eylül 1939'da Lübnan Anayasasının askıya alındığını, kabinenin ve meclisin dağıtıldığını, Eddé'nin Cumhurbaşkanı olarak kalacağını, ancak bütün yürütmenin Abdullah Bayhum tarafından tam yetkili olarak Devlet Bakanı (Sekreteri) unvanı ile yürütüleceğini ve buna bir Fransız yetkilinin danışman olarak yardım edeceğini geri kalan işlerin müdürlerden kurulu bir hükümet tarafından yürütüleceğini açıkladı.¹⁵¹ (EK-12) Lübnan'da yaşayan Müslüman ve Hristiyanları memnun etmek için yeni idarede Devlet Reisliğinin bir Hristiyan'a ve Müdürler Reisliğinin de bir Müslüman'a verildiği görülmektedir. Bu tedbirlere ilâve olarak, harp zamanında uygulanmak üzere bir seri kısıtlama da yürürlüğe konuldu. Bunların arasında; gazetelerin dört sayfayı geçmemesi, yiyecek maddelerinin fiatlarına narh (en yüksek satış fiyatı) konulması, her türlü toplantının yasaklanması, komünist teşkilatlarının yasaklanması ve kapatılması, umumi yerlerde radyo çalınmaması, camilerde siyasi hutbelerin yasaklanması gibi idari ve günlük hayata ait birçok tedbirler yer alıyordu.¹⁵² (EK-7)

Lübnan Anayasasının askıya alınması ve nispeten basit bir idarenin kurulması ile savaş sırasında durumun Suriye ve Lübnan'da dengede ve sakin tutacağını ümit eden Fransız Yüksek Komiseri, Avrupa'da savaşın Fransa aleyhine dönmesi ile hiç de ümit ettiği gibi olmadığını gördü. Avrupa'da

¹⁵¹ B.D.A., 17/10/1939 tarihli "Lübnan Cumhuriyetinin ilgasıyla yerine Müdürlerden mürekkep bir hükümet kurulduğu" konulu belge, Dosya:438881, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.788.27

¹⁵² B.D.A., 21/9/1939 tarihli "Suriye ve Lübnan'da alınan idari tedbirler" konulu belge, Dosya:438870, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.788.16; B.D.A., 21/9/1939 tarihli "Suriye ve Lübnan'da umumi efkar ve ahval" konulu belge, Dosya:438B6, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 266.794.5 ve B.D.A., 31/5/1939 tarihli "Fransızların Suriye ve Lübnan'da Faşizm propagandasına karşı aldıkları tedbirler" konulu belge, Dosya:42622, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 225.515.17

Almanları 1940 yılı başından itibaren önce İskandinav Ülkelerini, daha sonra da Fransa'yı işgal etmeleri, Paris'in dahi 14 Haziran'da Almanlar tarafından işgali ve daha sonrasında Almanların güdümünde kurulan Vichy hükümeti, bölgedeki durumu büyük ölçüde değiştirdi.¹⁵³ Almanlarla yapılan ateşkes anlaşmasına göre, sömürgeler ve Manda idaresindeki bölgeler de Vichy hükümeti tarafından yönetilecekti. Bu hükümeti tanımayan General Çarlz Degol (Charles de Gaulle) ise İngiltere'de Serbest Fransa Hükümetini kurdu ve bu hükümet İngiltere tarafından Fransız halkının gerçek temsilcisi olarak tanındı.¹⁵⁴ Savaş sırasındaki ticaretin ve ulaşımın aksamaması nedeniyle bölgede büyük yiyecek sıkıntısı yaşandı. Yeni teşkil edilen Fransız yönetimi buna etkili bir çözüm üretilmedi ve bu sıkıntılar idareye karşı geniş ayaklanmalara ve sert politik muhalefete neden oldu. Bunun üzerine Fransız Yüksek Komiser Puaux yerine General Dentz atandı.¹⁵⁵ Manda idaresinin isteği ile Cumhurbaşkanı Eddé ve Devlet Bakanı (Sekreteri) istifa ettiler. İstifanın akabinde, Fransız Yüksek Komiseri General Dentz, Maruni hakim Alfred Naccache'yi Devlet Başkanı, Sunni Mühendis Ahmet Davut'u da ülkenin idaresinden sorumlu Devlet Bakanı olarak atadı (9 Nisan 1941). Fakat bu hükümetin ömrü, savaşın gidişi nedeniyle uzun ömürlü olmadı. Mısır'dan hareketle Ortadoğu'yu işgal eden İngiliz ve Serbest Fransa kuvvetleri güneyden, Filistin üzerinden Lübnan ve Suriye'ye yanaşmaya başladılar. Buradaki halkın sempatisini kazanabilmek ve karşı mukavemete mani olmak için, ordu daha bölgeye gelmeden, uçaklarla milyonlarca bildiriyi havadan dağıttılar. Bu bildirilerde, Serbest Fransa adına bölge halkına tam bağımsızlık sözü veriliyordu. Serbest Fransa Kuvvetleri Komutanı General Georges Catroux tarafından imzalanan bu bildiriler iyi iş gördü ve ordular kolayca bu bölgeye girdiler (8 Mayıs 1941). Suriye'nin de işgali Haziran'ın ortasında tamamlandı. Ancak, halk arasında Fransız Manda idaresinin kalkması dört gözle beklenirdi.

¹⁵³ Yeşilbursa, Behçet Kemal, "İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950-1954), Bizim Büro basımevi Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2000, s.16

¹⁵⁴ B.D.A., 17/1/1942 tarihli "General de Gaulle tarafından Suriye ve Lübnan Mandası hakkında Milletler Cemiyetine gönderilen mektup" konulu belge, Dosya:428175, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 245.656.7

¹⁵⁵ B.D.A.,7/2/1941 tarihli "Yeni Suriye Yüksek Komiserinin Siyaseti" konulu belge, Dosya:438933, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.790.28

Bu beklentiyi karşılamak üzere, Serbest Fransa Kuvvetleri, Suriye ve Lübnan'da Manda idaresinin sona erdiğini bildirdiler ve Yüksek Komiser, Genel Temsilci (Delegate-General) ismini aldı. 27 Eylül 1941'de Suriye'nin, 26 Kasım'da da Lübnan'ın bağımsız olduğunu Fransız General Catroux ilan etti.¹⁵⁶ Bağımsızlık ilanını takip eden günlerde, 1 Aralık 1941'de, Genel Temsilci tarafından Alfred Naccache Cumhurbaşkanı olarak atandı. Aynı gün kabine Ahmat Davut tarafından tekrar kuruldu. Yeni kabinedeki en büyük değişiklik, daha öncekilerde bulunmayan Dış İşleri Bakanlığıydı. Yaz aylarında, Ahmat Davut kabinesi yiyecek sıkıntısını çözemediği için istifa etti. Yeni hükümet Sami al Sulh tarafından kuruldu. Bu arada, İngiltere, Lübnan ve Suriye bağımsızlık ilan ettiği gibi Şubat 1942'de resmen bu iki ülkeyi tanıdı. İngiltere'nin yeni bağımsızlığını kazanmış iki ülkeyi kısa sürede tanıması, Fransızlarda hayal kırıklığı yarattı ve İngiltere'ye bölgedeki barışı tehdit edebilir endişesini dile getirerek derin üzüntülerini bildirdiler. ABD Dışişleri Bakanlığı ise 1 Aralık 1941 yayınladığı bir bildiri ile Amerikan milletinin Suriye ve Lübnan milletlerinin bilhassa hukukuna sempati ile baktıklarını, bunun için ABD hükümeti ile Suriye ve Lübnan'ının istiklalleri ile alakadar olarak ilk adımı atma arzusu ile beklediğini beyan ederek, ABD hükümetinin Suriye ve Lübnan'ın istiklallerini tanıyacaklarını ümit ettiklerini ifade etmişleridir.¹⁵⁷

İki ülke de bağımsız olmuştu, ancak, bu bağımsızlık kağıt üzerinde kalmaktan öteye gitmiyordu. Yine bütün yetkiler ve idare, eski Manda idaresindeki gibi, Fransızlardaydı. Fransız General, Lübnan Anayasasının tekrar yürürlüğe konmasına ve serbest seçim yapılmasına yanaşmıyordu. Savaş sonunda ellerinin daha güçlü olacağını tahmin ettiğinden, tam bağımsızlık için savaşın sonunun beklenmesinin gerektiğini söylüyordu. Bu arada Türkiye de yoğun savaş tehditi altındaydı. Bir yanda Almanların, diğer yanda da müttefik devletlerin Türkiye'ye savaşa girmesi için baskıları artarak sürüyordu. Bu sıralarda, devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün İzmir'de yaptığı konuşmada

¹⁵⁶ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, 185, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, 70 Bu bağımsızlık ilanına rağmen, Fransa, ana kontrolü elinde tutmak için bütün gayretini gösteriyordu. Tam bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da Fransız çıkarlarını, kuruluşlarını, ve Fransız hak ve muafiyetlerini olduğu gibi garanti altına alarak tutabilmek için anayasanın yürürlüğe girişini savaşın sonuna kadar erteleme düşüncesindeydi.

¹⁵⁷ B.D.A., 17/1/1942 tarihli "ABD Dışişleri Bakanlığının yayınladığı bildiri ile ilgili Dışişleri Bakanlığının Başbakanlığa yazısı", Dosya:438976, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.791.31

Türkiye'nin de savaşa girebileceğini ima eden konuşması ve Türkiye'deki okulların 20 Mart 1942 tarihinde kapatılması Lübnan'da Türkiye'nin de savaşa gireceği ve ülkelerinin de iki güç arasında savaş alanı olacağı endişesi yayıldı.¹⁵⁸ Geçen zaman içinde bunun gerçekleşmiyeceği anlaşıldı.

Şubat 1942'de Suriye ve Lübnan'daki İngiliz kuvvetleri komutanlığına atanan General Sir Edward Spears, Fransız generali, serbest seçimlerin yapılması için baskı altına aldı. Fransız General'de Mart 1943'e kadar direndi ve bu tarihte Anayasayı tekrar yürürlüğe koydu. Yazın yapılan seçimlerde, daha önceki adaylardan biri olan Hristiyan Maruni Khoury seçildi.

1.2 Milli Pakt (Misak al Vatani)

1942 yılının bahar aylarında, Lübnan'ın ileri gelen Sunni ailelerinden Sulh ailesi üyeleri Lübnan'da Hristiyan-Müslüman birlikteliği için Milli Pakt isimli bir çalışma (formül) geliştirdiler. Khoury, Cumhurbaşkanı seçilir seçilmez, Sulh ailesinden Riad al-Sulh'u Başbakan olarak atadı. Bu suretle, Milli Pakt, gayri-resmi olarak, bağımsız Lübnan'ın ilk kırk yılında Anayasanın en önemli işlev gören parçası oldu. Bu Pakt'ın içindeki şartlar hiçbir zaman açıkça bir konuyu düzenlememekle birlikte, o konu üzerinde anlaşmaya varılmasını kolaylaştıran esneklikleri kuvvetlendirmektedir. Belirgin bir şekilde belirtilmeyen hususlar, özellikle gerginlik dönemlerinde, problemleri çözmek için zayıf kaldığı eleştirisi yapılmıştır. Diğer bir eleştiri ise, Milli Pakt'ın amacının Hristiyan-Müslüman birlikte, bir harmoni içinde yaşamasını geliştirerek dinler ayrılığını ortadan kaldırmayı amaçlamasına rağmen, getirmiş olduğu dinler arası katı ayrımcılık bu amacın gerçekleşmesini önlediği gibi, bunun gelecekte gerçekleşmesinin önünde de en büyük engel olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.¹⁵⁹

Anayasada doğrudan yer almayan, yüksek kademe mevkilerin dini gruplar arasında paylaşılması, bu Pakta yer aldı. Cumhurbaşkanı Maruni, Başbakan Sunni, Meclis Başkanı Şii, Ordunun Başkomutanı Maruni, onun kurmay başkanı Dürzi olacağı belirtildi. Bunlardan başka, ülkenin her kademesindeki temsilde; altı Hristiyan'a karşılık, beş Müslüman'ın bulunacağını kabul etti. Lübnan meclisinin üye sayısı da daima on birin katları olup, Hristiyan

¹⁵⁸ B.D.A., 6/5/1942 tarihli "Dışişleri Bakanlığından Başbakanlığa yazılan yazı", Dosya:438996, Fon Kodu:30.10.0.0, Yer No: 265.791.51

¹⁵⁹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.114

ve Müslümanların oranı buna göre (altıya beş) düzenlenmiştir. Aynı oran bütün ülkede gözetilmektedir.¹⁶⁰

1.3 Milli Paktın Uygulanmasının Toplum Üzerine Etkileri

Milli Pakt ile getirilen düzen, Marunilerin 1861'den bu yana elde ettikleri üstünlükleri ve onların hakim durumda olmasını değiştirmiyordu. Ancak, Sunni'ler için durum farklıydı; açıkça Sunniler ikinci sınıfa konuyorlardı. Yukarıdaki bölümde belirtildiği gibi, Birinci Dünya Harbinden sonra da Sunniler ülke içinde azınlık olmaktan memnun değillerdi. Bu pakt, sistem içinde Sunnilerin ikinci sınıfa düşürüldüğünü resmi olarak onaylıyordu. Öte yandan, bu pakt şehirdeki tüccar kesimin çıkarları gözetilerek hazırlanmış olduğundan, dağlarda ve kırsal kesimdeki kabile reisleri veya feodal liderlerin çıkarları düşünülmemişti.

Memlûklüler ve Osmanlı dönemlerinde hakim sınıf olan ve daima Lübnan'ın siyasi hayatında temel bir parça olan Dürziler, 1861 Düzenlemesi ile ikinci duruma itilmişlerdi; Milli Pakt, daha da ileri giderek Dürzileri, açıkça ve resmen, ikinci hakim konumdan daha aşağı bir konuma koymuştur. Artık Dürzilerin tarihte olduğu gibi, Marunilerle birlikte yönetimde yer alması veya söz sahibi olması durumu geride kalmıştı. Buna rağmen Dürziler, Milli Paktın verdiği garantilerden istifade ederek varlıklarını sürdürmüşler, özellikle de Milli Ordu içinde ağırlıklarını devam ettirmişlerdir.

Milli Paktın uygulamasından en çok zarar gören veya başka bir ifade ile kazanamayan taraf ise Şii'ler olmuşlardır. Şiiler tarihi olarak, Lübnan Politikasının yürütüldüğü ana merkezlerden (Beyrut ve Dağlık Bölge) uzak ve genellikle kırsal kesimlerde yaşadıklarından, Lübnan yönetim sistemi içine nüfuz edememişlerdi. Yeni hazırlanan bu Milli Pakt ile de yine sisteme tam olarak içine dahil edilmemişlerdir. 1940'lardan bu güne kadar Lübnan sosyal yaşamı ve hayat tarzı çok büyük oranda değişmesine rağmen, Şiiler tarihten gelen geleneksel düzenlerini ve hayat tarzlarını büyük ölçüde devam ettirmektedirler.

Genel olarak; Milli Pakt, Marunileri ülkenin birinci sırasına koyarken, Sunnileri ikinci sıraya koydu. Dürzilerin politik güçleri çok büyük oranda azaldı;

¹⁶⁰ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.71

Şiiler ise bundan hiçbir kazanç sağlayamadıkları gibi, belki de dini gruplar arasında en son sırada yer aldılar.

Milli Paktan kaynaklanan sorunlar veya onun yol açtığı gerginlikler nedeniyle yıllarca hem Müslüman, hem Hıristiyan tarafından çok kan aktı, ama kimse onu kaldıramadı veya resmi olarak kabul veya reddedilemedi. Yürürlüğe girmesi ve uygulanması, hep değişik dini grupların açıkça belirtilmese de karşılıklı anlayışla olmuştur.¹⁶¹ Dahası, Milli Pakt'ın ayrıcalıklı olanların (dini grupların elit tabakasının) güçlerinin ve haklarının devamını sağladığı yönünde de yoğun şekilde eleştirilmiştir.¹⁶²

1.4 Tam Bağımsızlık Bildirgesi, 1926 Anayasasının Değişikliği ve Fransızların Tepkisi (Kasım 1943)

Başbakan olarak atanan Sulh, derhal hükümeti kurdu ve Fransızlarla Manda idaresinin tamamen kaldırılması için görüşmelere başladı. Hükümet Lübnan Anayasasını değiştirmek ve Fransızlara ayrıcalık tanıyan maddeleri çıkartmak istemektedir. Fransız idaresi ise tek taraflı bir harekete izin vermeyeceğini açıklar. Sonuç olarak, Lübnan Hükümeti, İngilizlerin de desteği ile, özel gündem maddesi ile Kasım 1943'de toplanır ve oybirliği ile (yalnızca eski Cumhurbaşkanı Emile Eddé oylamaya katılmaz) Anayasada Fransızlara ayrıcalık tanıyan maddeleri kaldıran bu kararı onaylar. Bunun üzerine Fransız kuvvetleri Cumhurbaşkanı ve birçok bakanı 11 Kasım sabahı, herkes daha yatağında uyurken tutuklar ve Genel Temsilci, Anayasanın tamamen askıya alındığını açıklar. Genel Temsilcinin bu açıklaması Lübnan gündemine bomba gibi düşer ve Lübnan içindeki bütün partiler ve organizasyonlar aralarındaki eski düşmanlıkları ve çatışmaları bir yana bırakarak ülke çapında grevler ve gösteriler düzenlerler. Fransızlar ise sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı uyguladılar. Tutuklamadan kurtulan iki bakan ise dağlık bölgede, geçici hükümet kurduklarını açıkladılar. Bu arada, dağıtılan meclisin üyeleri özel evlerde toplanmaya devam ederler ve eski Fransız renklerini taşıyan bayrağın yerine yeni bayrağın kullanılmasını kabul ederler. Bölgede bulunan İngiliz komutan dağlarda kurulan hükümeti tanıdığını açıkça söyler ve İngiliz Genel Komutanı General Spears'da desteğini verince, Fransızlar zor durumda kalırlar. Bu arada

¹⁶¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.113

¹⁶² Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.144

Amerika Birleşik Devletleri de (ABD) eski düzenin tekrar kurulması için baskı yapar. Bunun üzerine 22 Kasım 1943 günü Cumhurbaşkanı ve bakanlar serbest bırakılır. Bu tarihte Fransız Manda Rejimi gerçekten sona erer. Ocak 1944 içinde de Fransızlar, Suriye ve Lübnan'da Manda idaresinden kalan diğer yetkileri; gümrüklerin kontrolü, ayrıcalıklı şirketleri, basının sansürünü ve iç güvenlik hizmetlerini yeni devletlere teslim eder. Böylece, her iki ülke de bütüne yakın bir tamlikta bağımsız birer devlet olurlar. Fransızlar Lübnan'da yalnızca bölgeden kurulmuş özel birliklerini (troupes spéciales) bırakırlar. Ama yine de Manda idaresinde sahip oldukları ayrıcalıklar ve hakları tekrar alabilmek için bu iki devletle Antlaşmalar yapma yolunu ararlar.

1.5 İkinci Dünya Harbinin Sona Ermesi ve Fransızların Tekrar Manda Haklarına Sahip Olama Girişimi (1945)

1 Ocak 1944'te de Lübnan'ın bağımsızlığı resmen tanındı. Ancak Fransızların ülke üzerindeki nüfuzları tam anlamıyla sona ermedi. Fransa bu tarihten sonra da Lübnan ve Suriye'de Manda rejiminin kalkması ile kaybettiği ayrıcalıkları tekrar kazanma düşüncesini asla terk etmedi. 17 Mayıs 1945 tarihinde, sadece İkinci Dünya Harbinin bitmesinden dokuz gün sonra, beş yüz kadar Senegalli askerlerden oluşan Fransız birliği Jean Dark isimli kruvazör tarafından, Suriye ve Lübnan'daki Fransız kuvvetlerini takviye için Beyrut'a getirildi. Bu hareket her iki ülkede de büyük protestolara neden oldu. Lübnan'da Hristiyan ve Müslümanlar birlikte Fransa'ya karşı birleşti ve büyük gösteriler düzenlediler. Her iki ülke de bu takviyeyi, Fransa'nın tekrar Manda ayrıcalıklarını ve haklarını tekrar almak için yaptığını biliyor, tekrar Manda rejimine dönmek istemiyorlardı. Fransız yetkilileri, Hükümete yeni bir ayrıcalıklar anlaşması imzalatmak için baskı yapınca, birçok şehirde, şehir halkı ile Fransız garnizonları arasında sokak çatışmaları başladı. Bunun üzerine Fransız'lar 29 Mayıs 1945 günü Şam'ı bombaladılar.¹⁶³

Fransa'nın bu yeni bağımsızlığını kazanan iki ülke üzerindeki askeri baskısı, İngiltere'nin araya girmesi ile hafifledi ve Fransa, ayrıcalık tanıyacak

¹⁶³ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.191

anlaşma imzalatma düşüncesinden vazgeçti ve Lübnan ve Suriye'yi boşalttı. Ancak, bütün Fransız askerlerinin çekilmesi 1946 yılının sonunu buldu.¹⁶⁴

1.6 Marunilerin Yeni Müttefik (Koruyucu) Aramaları ve Bağımsız Hristiyan Devleti Kurma Çabaları

Bu karışıklıkların arasında, Maruniler, Fransa'nın haricinde başka bir müttefik aramaya giriştiler. Bu sırada, Sionist hareket, Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmak için çalışıyordu ve yeni kurulan Birleşmiş Milletler onlara Filistinde bir devlet kurma hakkı vermişti. Yahudiler nasıl kendi devletlerini kurabiliyorlarsa, Hristiyan Marunilerin kendi devletlerini kurmaları için hiçbir neden yoktu. Bu suretle, Hristiyan devleti kurarak Arap kimliğinden de kurtulmuş olacaktı. Eski Cumhurbaşkanı Eddé'nin başını çektiği ayrılıkçı grup daha da ileri giderek, Sionist hareketin başkanı Chaim Weizmann'a bir temsilci göndererek, güney Lübnan'ın İsrail devleti içine alınarak oradaki Müslüman Arap nüfustan kurtulmak için görüşmelerde bulundu. Maruni Patriği de bir yardımcısı Birleşmiş Milletlere göndererek, Maruniler için de Yahudiler gibi bir ülkenin verilmesi için tekliflerde ve girişimlerde bulunmasını sağladı. Ancak bunlar Lübnan'da yaşayan bütün Marunilerin düşüncelerini yansıtmadığı gibi, pek de büyük ilgi çekmedi. Asıl önemli olan Marunilerin İkinci Dünya Harbinden sonra müttefik olarak gözlerini ABD'ye çevirmeleri olmuştur. İkinci Dünya Harbi bittikten sonra, küçük bir Amerikan birliği Lübnan'a gelince, Maruniler onları yeni kurtarıcıları olarak görmüş ve büyük bir coşku ile karşılamıştır.¹⁶⁵

1.7 Fransa'nın Çekilmesinden Sonra İlk Bağımsızlık Yılları ve Cumhurbaşkanı Khuri Dönemi (1943 – 1952)

Bağımsızlıktan sonraki ilk Cumhurbaşkanı Khuri oldu ve dış politika alanında başarılı işlere imza attı. Cumhurbaşkanı Khuri, bağımsızlığın kazanılmasından sonra, bu bağımsızlığın tehlikeye düşmemesi, garantiye alınması ve dış ilişkilerde tam bağımsızlık kazanılması için bir seri adımlar attı. İlk olarak, eski Mandacı Güç olan Fransa ile iyi ilişkileri tekrar kurdu ve Lübnan dış politikasının temel prensibi olarak bu esası koydu. İkinci olarak, bütün Arap

¹⁶⁴ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991. s.115; Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.191

¹⁶⁵ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.115

lkeleri ile iyi ilişlilerin kurulması ve devam ettirilmesi için gayret gösterdi. Daha sonra, Arap Liginin kuruluşunun temelini oluşturunak olan İskenderiye Protokolünü imzalayan beş lke (Suriye, Ürdün, Irak, Lübnan ve Mısır) içinde yer aldı (8 Ocak 1944). Bu protokolle, diğerk Arap lkeleri Lübnan'ın genel dış politikasını onayladıklarını ve güvendiklerini, Lübnan'ın bağımsızlığını, sınırlarını ve bütünlüğünü tanıdıklarını açıkladılar. Daha sonra, bu protokolün devamı olarak 22 Mart 1945'te kurulan Arap Ligi'nin de kurucu yesi olduğı kabul edildi.¹⁶⁶ Aynı yıl, Lübnan, Birleşmiş Milletlerin de kurucu yesi oldu. Bu hususlar, dış politika alanında, yeni ve küçük bir ülke için büyük başarılardı. Khuri Türkiye ile de iyi ilişkiler kurmak için gayret gösteren Khuri, Haziran 1946'da Türkiye'yi ziyaret etmiştir.¹⁶⁷

Bölgeyi Birinci Dünya Harbinden bu yana yöneten İngiltere ve biraz da Fransa İkinci Dünya Harbinden galip çıkmalarına karşın çok yıpranmış ve zayıflamış olduklarından artan Sovyetler Birliğı tehditi nedeniyle blgeledeki yükümlülüklerini daha fazla gtremiyeceklerini anladılar. Bunun zerine İngiltere 1947 yılında Ortadoğuda bu güne kadar oynadığı rolü oynayamayacağını ABD'ye bir nota ile bildirerek blgeledeki sorumluluğunu ona devretmek istemiştir. Bunun zerine ABD, İngiltere'nin bıraktığı boşluğu doldurmak için bölge ile çok yakından ilgilenmeye başlamıştır. ABD'nin Ortadoğı'ya verdiğı önemin nedenlerini ve bölgenin durumunu Başkan Truman o günlerde şöyle açıklamaktaydı: "Gözlerimizi Yakın ve Orta Doğı'ya çevirdiğimiz zaman çok tehlikeli sorunlar gösteren bir bölge ile karşılaşıyoruz. Bu bölgede geniş doğıal kaynaklar bulunmaktadır. En işlek kara, hava ve deniz yolları buradan geçmektedir. Bu bakımdan büyük ekonomik stratejik önemi vardır. Fakat bu blgeledeki ulusların hiçbiri ne yalnız, ne de beraberce, kendilerini yönetebilecek bir saldırıya karşı koyabilecek kadar güçlüdür. Böyle olunca da Yakın ve Orta Doğı'nun bu bölge dışındaki büyük devletler arasında bir rekabet alanı olancağını ve bu rekabetin birden bire çatışmaya yol açabileceğini kestirmek g değıldir."¹⁶⁸

¹⁶⁶ Kaya, Abdülkadir, *İslam lkeleri ile İlişkiler ve İslam Konferansı Teşkilatı*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Mart 1996, s. 20

¹⁶⁷ B.D.A., 10/7/1946 tarihli "Lübnan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'yi ziyareti" konulu belge, Dosya No: 239139, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 200.371.18

¹⁶⁸ Uaraol, Rifat, "Siyasi Tarih", Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1982, s.566

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bu güne kadar Osmanlı'dan sonra hakim güç olan İngiltere ve Fransa'nın yerini ABD'nin alacağı artık kesin olarak belli olmuş oluyordu. ABD bölgeye giripte Lübnan ile igilenmezse olmazdı. Zaten İkinci Dünya Harbinin sonunda Lübnan'a gelen küçük Amerikan birliğine Maruilerin nasıl bir kurtarıcı gibi karşılama yaptıkları yukarıda belirtilmişti. Bu tarihten sonra hemen hemen Lübnan'ı ilgilendiren bütün siyasi ve askeri olaylarda ABD'nin mutlaka bir rolü olmuştur. Lübnan'ı idare edenler de daima ABD ile ilişkileri iyi tutma yoluna gitmişler ve ileride de görüleceği gibi karşılaştıkları sorunlarda ABD'den yardım istemişlerdir.

İç işlerine gelince, Cumhurbaşkanı Khuri, aynı başarıyı bu alanda gösteremedi. İcraatı, Milli Pakt'ı uygulamaktan öteye gidemedi. Milli Pakt uygulamasında da, Lübnan'ın güvenliği için önemli makamlar, Silâhlı Kuvvetler Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi makamlar, hariç, diğer makamların Sunni veya Şii olması üzerinde fazlaca durulmadı. Kuvvetli bir lider olan Başbakan Riad al Sulh, bütün Müslümanlara güven veren idaresi nedeniyle, ona danışılmadan hiçbir karar alınmıyor ve bir işe başlanmıyordu. Bu güven nedeniyle Müslümanlar da pek fazla seslerini çıkarmadılar.

Bağımsızlığın ilk yıllarında gelişen başka bir gelişme de, yönetim gücünü elinde tutanların giderek kendi seçmenlerinin ördüğü, Lübnan'ın genelinden ziyade, seçmenlerinin elit kısmının çıkarlarını koruyacak bir çerçevenin dışına çıkamayacak şekilde siyasi gelenek geliştirdiler. Bu durum da dinler arası kaynaşma hedefine aykırı düşüyordu. Bağımsızlığın ilk yıllarında kaynaşma için yakalanan bu fırsat uygun kullanılamadı. Adam kayırma ve torpil müessesesi o kadar ileri gitti ki, Hristiyan ve Müslüman liderler, kendi toplulukları için hükümetten ve bürokrasiden yer kapmak için kıyasıya mücadele ediyorlar ve her zaman karşı tarafı suçluyorlardı.

Cumhurbaşkanının yakınları ve arkadaşları da bu yolsuzlukların dışında değildi. Cumhurbaşkanı Khuri, şişman ve arkadaşça bir kişiliği olduğundan dolayı muhalifleri ona "Abu Kirsh" (Göbek Baba) diyorlardı. Kendisi, Lübnan'ın bağımsızlığının mimarı olarak halk arasında saygın bir yere sahip olmasına rağmen, ailesi ve çevresi de aynı oranda iyi olmayan üne sahiptiler. Oğlu Halil'in işleri, babası cumhurbaşkanı olmasından sonra inanılmaz bir kar getirmeye başladı. Kardeşi Fuat'sa çimento işinden inanılmaz kazançlar elde etti. Diğer

kardeşi Sezar'ın karısının ticaretteki başarısı şüpheliydi ve onun kötü bir üne sahip olmasına neden oldu. Khuri'nin yakın arkadaşı Henry Pharon, banker, şoförler sendikasının başkanı, at yarışı düzenleyicisi ve halk arasında bilinen adıyla "Devlet ve hükümetle ilgili her problemi çözen adam" olarak kötü bir üne sahip olmuştu. Bunlardan daha da vahimi; 1952 yılında Cumhurbaşkanı Khuri'nin eşi Paris'e gitmek için Lübnan'dan ayrılırken yanında 100.000 ABD Doları karşılığı altın götürdüğü öğrenilince ortaya çıktı ve Khuri'nin derhal istifası istendi.¹⁶⁹

Politik hayat da, bir demokratik ülkede bulunması gereken derinliğe inilemedi. Bağımsızlık sonrasında, derhal her iki taraftan da eski siyasiler (zuama)¹⁷⁰ devleti ve politikayı teslim aldılar. Politika bir aile mesleği haline geldi. 1943 ila 1975 yılları arasında parlamentoya seçilenlerin % 35'i yalnızca 23 ileri gelen ailelerdendi. 1960 yılında parlamentonun yaklaşık dörtte biri, bu görevi babalarından devralmışlardı. Bu dönem içinde, dört parlamento, görevdeyken öldüler ve üçünün yerlerine oğulları seçildi. Ancak birisinin oğlu olmadığı için kızı seçilmek zorunda kalındı ve bu suretle, Lübnan'ın ilk kadın parlamenti de seçilmiş oldu.¹⁷¹

Lübnan'ın bağımsızlığının ilk yılları, ülkenin kabiliyetleri ve politikanın sınırlarını öğrenmekle geçti. Lübnan'ın durumu, İkinci Dünya Harbinden sonra bağımsızlığını kazanan Üçüncü Dünya Ülkelerine göre daha şanslıydı. Lübnan'da hiç olmazsa, işleyen bir sistem, idare geleneği ve politik altyapı mevcuttu.¹⁷² 1946 yılına gelindiğinde, Lübnan'daki idarenin diğer bir avantajı da ekonomik güçlülüktü. İkinci Dünya Harbinden sonra bağımsızlığını kazanan ülkelerin hemen hemen hepsi, bağımsızlığı takip eden yıl içinden itibaren yoğun bir ekonomik bunalıma girmişlerdir. Lübnan ise, harbin ilk yılları hariç en karlı çıkan ülke olmuştur. Özellikle Beyrut limanı Müttefik ordularının ikmal limanı olarak kullanıldığı için canlılığını savaş boyunca da sürdürmüştür. İkinci Dünya Harbinde Müttefiklerin bu bölgede (Suriye ve Lübnan) toplam harcamalarının

¹⁶⁹ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.73

¹⁷⁰ Zaim (tekil), Zuama (çoğul); Arapça lider demek. Aşiret reisi veya belli bir dini veya mezhep grubunun devlette siyasi bir pozisyon işgal eden veya etmeyen lideri. Özellikle kırsal kesimde bulunduğu bölgenin tek hakimi olan Zaim, seçimlerde o bölgedeki bütün oyları alır.

¹⁷¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.116

¹⁷² Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.78

1940-1944 yılları arasında 76 milyon İngiliz Sterlini (bu dönem için çok büyük bir miktar) olduğu düşünüldüğünde, Manda idaresinin savaş sonunda bu iki ülke için hesabında 607 milyon Lübnan-Suriye Lirası fazla ile devrettiği göz önüne alınırsa, bağımsızlık sonrası kritik dönemi nasıl kolay ve ekonomik açıdan problemsiz atlattığı açıklanabilir.¹⁷³

1.8 Cumhurbaşkanı Khuri'nin Yeniden Seçilmesi ve İkinci Dönemi (1949-1952)

1947 seçimlerinden sonra Khuri rejimine olan itimatsızlık ve eleştiriler arttı. Yaygın inanışa göre, Khuri'nin, meclisin iki yıl sonra yapacağı Cumhurbaşkanlığı seçiminde, kendisinin tekrar seçilmesini garanti altına almak için, kendi istediği adayların seçimde kazanması maksadıyla hile yaptığı iddia edildi. Gerçekten de bir yıl sonra, meclis büyük bir çoğunlukla Anayasa değişikliğini kabul ederek Khuri'nin bir dönem daha seçilmesine yolu açtı. Bu değişiklik, Lübnanlı diğer liderler arasında (hatta Khuri'nin damadı dahil) hoşnutsuzluk yarattı. Özellikle, Khuri'den sonra Cumhurbaşkanı olmayı hedefleyen Camille Chamoun bundan büyük hayal kırıklığı duydu ve gelecek yıllarda Khuri'nin en büyük muhalifi oldu.

1.9 Birinci Arap – İsrail Savaşının Etkileri (1948)

1948 yılında, İngiltere'nin Filistin'den çekilmesi, ilk Arap – İsrail Savaşına neden oldu. Bu savaşta, Arap Ligi kurucu üyesi olan Lübnan da katılmak zorunda kaldı ve ordusunu onların yanında savaşa soktu. Aslında, Lübnan yetkilileri bu isteğe uzun zaman karşı koydular ama bazı Lübnanlıların ve gönüllülerin güneye inip savaşa katılmasını önleyemediler ve savaşa katılmak zorunda kaldılar. Lübnan ordusu savaşta hiçbir varlık gösteremedi.¹⁷⁴ Mart 1949 yılında, İsrail ile Ateşkes anlaşmasını ilk yapan Arap ülkesi Lübnan oldu. Fakat, ateşkes, İsrail'in işgali altındaki toprakların geri dönüşünü sağlamadığı gibi,

¹⁷³ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.73

¹⁷⁴ Lübnan ordusunun 1948 yılı İsrail-Arap Savaşındaki halini meşhur bir fıkra ile anlatılmaktadır. Bu her ne kadar fıkra da olsa, Lübnan ordusunun savaştaki halini aynen yansıttığına inanılmaktadır. "Savaş sırasında yüksek rütbeli bir subay (doğal olarak Maruni) cepheyi denetlemeye gider. Fakat gördüklerine inanamaz. Bütün askerler mevzide veya savaş için hazırlanacağına, ağaçların altına yatmış, ağır silâhlar sahipsiz bırakılmış, ne gözetleme, ne emniyet, ne de bir hazırlık göze çarpıyor. Subay, derhal takım komutanı teğmeni çağırır ve neden böyle davrandıklarını sorar. Teğmen'de (Rum Ortodoks) 'Biraz önce bir askerim öldü. Tekrar savaş etmeye başlayabilmem için, üç Maruni, iki Sunni, iki Şii, iki Rum Ortodoks, ve bir Dürzi'nin ölmesini beklemeliyim.' diye cevaplar." Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.116

savaş nedeniyle evlerinden ve yurtlarından olup, Lübnan'a gelmek suretiyle canını kurtarabilen binlerce Filistinlinin tekrar yurtlarına dönmesine imkân vermedi. Bu durum Lübnan için büyük sıkıntı yarattı. Mülteciler, genellikle Lübnan şehirlerinin etrafında toplanmışlardı ve hepsi yaşamak için yardıma muhtaçtı. Zamanla bu mülteciler, şehirlerin etrafını kuşatacak şekilde hazırlanan mülteci kamplarına yerleştirildiler ve bu kamplar, genellikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından işletilmekteydi.

Bu arada, ABD'nin Suriye ve Lübnan'dan topraklarında üs kurmak ve Suriye ve Lübnan ordularının Amerikalı uzmanlar tarafından eğitilmesi karşılığında her iki ülkeye de yüz milyon dolarlık kredi açma girişiminde bulunduğu haberleri yayıldı. Bu haberin devamında da, bu ülkelerin bu teklifleri kabul etmedikleri takdirde, ABD'nin Türkiye'nin Halep civarındaki arazi taleplerini kabul etmek zorunda kalacağını belirterek her iki ülkeyi de gizlice tehdit ettiği belirtilmekteydi.¹⁷⁵ Arap ülkeleri bu haberle ve ABD'nin istekleri ile ilgilenecek durumda değillerdi. Birinci Arap-İsrail savaşında Arap tarafının yenilgisinin etkisi büyük oldu ve bütün Arap Ülkelerindeki hükümetlere karşı hareket başladı. Bundan başka da Arap dünyasında var olan milliyetçilik akımını anti batıcılığa çevirerek militan bir hale soktu.¹⁷⁶ 30 Mart 1948'de Suriye'de seçimle gelen anayasal hükümet bir darbe ile düşürüldü ve yerine Albay Hüsnü al Zaim geçti. Bu suretle, Lübnan'ın en yakın komşusu Suriye, yaklaşık on yıl sürecek olan askeri darbeler ve karşı darbeler bataklığına düştü.¹⁷⁷ Bundan Lübnan'da derinden etkilendi. Hemen bunun arkasından, Lübnan'da bulunan Suriye Halk Partisi (Parti Populaire Syrian, PPS) Temmuz 1949'da Cumhurbaşkanı Khuri'ye karşı ihtilâl girişiminde bulundu ancak başarılı olamadı. Parti başkanı, Antun Saada, kısa bir yargılamadan sonra kurşuna dizildi, ihtilâle katılanlardan altısı daha sonra asıldı ve birçok üyesi de çeşitli hapis cezaları aldılar. Bu ihtilâl teşebbüsü üzerine, Khuri, bütün kanun dışı yarı askerî organizasyonların üzerine gitti. Bu alınan tedbirler üzerine Maruni organizasyon Ketap örgütü ve bununla paralel Sunni organizasyon Necada da

¹⁷⁵ B.D.A., 24/2/1948 tarihli "Londra Basın Ateşesinin yazısı", Dosya:F11, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 101.626.8

¹⁷⁶ Duman, Sabit, " Suriye'de Baas Partisi'nin İdeolojik Temelleri", *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler)*, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2002, s.281

¹⁷⁷ B.D.A., 13/8/1963 tarihli " Başbakan İsmet İnönü'nün Lübnan Büyükelçisi ile yaptığı görüşme tutanakları", Dosya No: E4, Fon Kodu: 30.01.0.0., Yer No: 64.393.5

Khuri'ye daha önceki verdikleri desteklerini çektiler. 1949 yılında, Dürzi lider Kemal Canbolat'da taraftarlarını İlerici Sosyalist Parti (Prograssive Socialist Party, PSP) adı altında organize etti ve idari ve siyasi reformlar yapması için hükümeti sıkıştırmaya başladı.

Cumhurbaşkanı Khuri için esas zorlu günler 1951 yılında yapılan meclis seçimleri ile geldi.Yeni seçilen Mecliste Khuri'ye karşı olan grubun miktarı daha da artmıştı ve kendilerine (görüşleri bu şekilde olmasa da) Sosyalist Cephe adını vermişlerdi. Grup, Khuri'ye karşı muhalefetini artırmaya başladı. Ancak, Khuri'de en büyük desteği Müslüman Başbakan Riyad al Sulh'tan alıyordu. Fakat, Başbakan Sulh'un Ürdün'de dış gezideyken, PPS tarafından bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine yalnız kaldı. 1952 Eylül'ünde, Sosyalist Cephe yurt çapında genel grev çağrısı yaptı ve Cumhurbaşkanının istifasını istedi. Khuri, ordudan bu greve müdahale etmesini istedi. Ordu bu isteği reddetti (Rosewater darbesi), bunun üzerine Khuri istifa etti ve beş gün sonra Camille Chamoun onun yerine Cumhurbaşkanı seçildi (23 Eylül 1952).

1.10 Chamoun Dönemi (1952 – 1958)

Chomoun, diğer Maruni liderlerinin aksine Lübnan Dağı yerine Şuf Dağından gelmişti. Dış politikasını da batı yönlü ama Fransa'dan daha çok İngiliz merkezli yürütüyordu. Türkiye ile de ilişkileri geliştirmek için gayret gösteriyordu. Bunun bir nedeni de 1944-1947 yılları arasında İngiltere'de büyükelçilik yapmasına da bağlıyanlar vardı. Batı yönlü, İngiliz merkezli politikasının en önemli göstergelerinden biri de, 1955 yılında İngiltere'nin önderliğinde, Sovyetler Birliğini güneyden kuşatmak için Bağdat Paktı kurulduğunda bunu desteklemesi oldu. Kendisi de katılmak istemesine rağmen, bu pakta Arap Ülkelerinin, özellikle de Mısır'ın şiddetli muhalefeti nedeniyle dahil olmadı.¹⁷⁸ İsrail Başbakanının İsrail Parlamentosunda yaptığı konuşmada, bu paktın İsrail çıkarlarına aykırı olduğunu açıklaması da durumu değiştirmedii. Türkiye'de Lübnan'ın bu pakta katılmasını arzu ediyordu. Bu konuda yapılan

¹⁷⁸ Yeşilbursa, Kemal, "İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950-1954), Bizim Büro basımevi Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2000, s.165 ; Kaya, Abdülkadir, *İslam Ülkeleri ile İlişkiler ve İslam Konferansı Teşkilatı*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Mart 1996, s. 28

girişimler ve nabız yoklamaları sonuçsuz kaldı ve Lübnan bu pakta dahil olmayacağını kesin olarak 1955 yılının Nisan ayında belli etti.¹⁷⁹

Türkiye ile geliştirilen ilişkiler çerçevesinde 1953 yılında Türkiye Dışışleri Bakanı Fuat Köprülü Lübnan'a davet edildi.¹⁸⁰ 1955 yılında ise önce Başbakan daha sonra da Cumhurbaşkanı Lübnan'ı ziyaret etti.

Yine, Mısır'ın yeni ve ateşli yöneticisi Cemal Adül Nasır, Süvyeş kanalını İngilizlerden millileştirdiği zaman, İngiltere, Fransa ve İsrail, Mısır'a karşı savaşa girdiğinde, bütün Arap ülkeleri, İngiltere ve Fransa ile diplomatik ilişkilerini kesmesi için baskı yaptığında, bunlara büyük bir inatla direnmiş ve ilişkileri kesmemiştir. Ancak, Süvyeş Krizi esnasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin ateşkes kararından sonra, 13-14 Kasım 1956 tarihinde sekiz Arap ülkesinin temsilcilerinin Beyrut'ta toplantıya davet etmiş ve toplantı sonunda İngiliz, Fransız ve İsrail kuvvetlerinin ateşkes hattının gerisine çekilmesini ve Birleşmiş Milletler kararına uyulmasını talep eden bildiriye imza koymuştur.¹⁸¹

Dış politikada batı yanlısı bir tutum izleyen ve kısmen de başarılı olan Chamoun, iç politikada ise, iktidara gelemesinde en önemli desteği veren Dürzi lider Kemal Canbolat ile yollarını, hemen ayırmıştır. Çünkü, Canbolat, yeni rejimin yeniden düzenlenmesi esnasında kendine ve yakınlarına daha büyük pay istedi. Ayrıca, eski Cumhurbaşkanı'nın da yargılanmasını talep etti. Chamoun ise bu istekleri reddetti. Öte yandan, Chamoun'un etrafını, eski Khuri destekçileri kapladı ve Chamoun'u Canbolat'a karşı kışkırtılar. Canbolat'ta, Chamoun'un altı yıllık iktidarı sırasında, Chamoun'un yaptığı her hareketi eleştirdi.

Chamoun, iktidarı alınca, çok iyi niyetle idarede reform yapma girişiminde bulundu. Başbakan Halit Şiab'ın önderliğinde, çeşitli idari teşkilat ve görevler ile seçim sistemi ve hukuk sisteminde reformlar veya yeniden düzenlemeler yaptılar. Bu reformlardan birisi de kadınlara seçme hakkının verilmesiydi. Bu düzenlemelerin yapılmasında rağmen, Lübnan'daki asıl mesele olan dini

¹⁷⁹ B.D.A., 22/4/1955 tarihli "Lübnan Başbakanı ile görüşen iş adamı Hüsnü Himmetoğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e Mektubu" konulu belge, Dosya:A7, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 19.108.11

¹⁸⁰ B.D.A., 26/3/1953 tarihli "Dışışleri Bakanlığının yazısı", Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 61.376.7

¹⁸¹ B.D.A., 15/11/1956 tarihli "Sekiz Arap Devletinin 13-14 Kasım İctimai sonunda 15 Kasım tarihlei Beyrut Tebliği" konulu belge, Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 62.381.14

grupların ve ailelerin siyaset etkisi giderilemedi. Nasıl kanun çıkartırsanız çıkartınız, yine bütün politikacılar, kendi dini gruplarının ve aile çıkarlarının sağlanması için gösterdikleri gayret, Lübnan'ın gelişmesi için gösterdikleri gayretten daha fazlaydı.

Chamoun, Müslümanlardan yalnızca Şii feodal liderlerle iyi geçindi. Sunni Müslümanlar ise, bölünmüş olduklarından, Chamoun, bunları kolayca idare etti. Riyad al Sulh'dan sonra kuvvetli bir lider gelmediği için, hiçbir Sunni lider, bütün Sunnileri temsil etmiyor, bu yüzden de gücü zayıf oluyordu. O da başbakan olarak, her zaman ikinci kalite liderleri seçmek suretiyle, elini kuvvetlendiriyor ve yapacağı işleri kolayca icra edebiliyordu. Kısaca; "böl yönet" politikasını çok iyi kullandı.

Mısır'da iktidarı ele geçiren Albay Cemal Abdül Nasır, Birleşik Arap Devleti fikrini ortaya attı ve bütün Arapların bir bayrak altında toplanması için çalışılması gerektiğini belirterek, bir gecede Arap dünyasının yeni Selahhaddin Eyyubi'si oldu. Sunni halk ve yöneticiler, Nasır'ın konuşmalarından çok etkilendiler ve eski "Büyük Suriye" hayali biraz olsun parlaklığını kaybederken, "Birleşik Arap Devleti" düşüncesi yaygınlaştı.

1953 yılında Müslümanlar, yayımcısı belli olmayan "Bugünün Müslüman Lübnan'ı" adlı İngilizce dil kitabı yoluyla, Hristiyan hakim Lübnan siyasi sistemine açıkça karşı koydular. Lübnan'da Müslümanların çoğunlukta olduğu ve Hristiyanlar tarafından idare edilen ülkede, Müslümanların baskı altında bulunduğunu yazan bu kitap kanalıyla yayılan ezilmişlik duygusu nedeniyle kısa zamanda huzursuzluk başladı ve Müslümanlar büyük bir arzu ile, Lübnan'da tekrar nüfus sayımının yapılmasını istediler.¹⁸² Hristiyanlar da ülkeden göç etmiş Hristiyanların sayılmaması durumunda bu sayımı kabul etmeyeceklerini belirterek bu isteğe karşı çıktılar. Bu olay büyük çalkantılara neden oldu. Bundan bir yıl sonra, Roman Katolik Kilisesinin, Kutsal Doğumun (Immaculate Conception)¹⁸³ kabul edilişinin yüzüncü yıl kutlamaları yapıldı. Bu kutlamalar görkemli gösteriler ve çok büyük kalabalık tarafından gerçekleştirildi. Beyrut'un

¹⁸² Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.198, Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, sh 120

¹⁸³ "Immaculate Conception", günahsız, kusursuz hamilelik anlamına gelebilmekle birlikte, Hristiyan inanışına göre, İsa Tanrının oğlu olduğunun kilise tarafından kabul edilmesinin yüzüncü yıl kutlamaları

içinde başlayan gösteri ve kutlamalar, Juniah körfezine bakan Bakire Meryem kilisesine kadar devam etti. Bundan çok alınan Müslümanlar, bir ay sonra, aynı kalabalıkta, Müslümanların Peygamberi Muhammet'in Kutlu Doğum Haftasını kutladılar. Kutlamaların bir bölümünde, ellerinde meşalelerle Beyrut'un merkezinde yürüyüş yaptılar. Bu yürüyüş esnasında ateş açıldı ve ateş ve panikten 21 kişi öldü. Hristiyanlar buna çok memnun olurken, Müslümanların öfkesi daha da arttı.¹⁸⁴

1.11 Süvyeş Krizinde Lübnan (1956), ABD'nin Eisenhower Doktrininin Kabul Edilmesi(1957) ve Diğer Arap Ülkelerinin Tepkisi

1956'da Süvyeş krizi çıktığında, Başbakan olarak Yafi, Devlet Bakanı olarak Selam bulunuyordu. Bunlar, derhal Mısır'ın yanında yer almak için Chamoun'a baskı yaptılar. Ancak, bu konu, Maruniler ve diğer Hristiyan kiliseleri için Fransa ve İngiltere'ye karşı savaşılmaması, düşünülmesi bile imkânsız bir husus olduğundan Chamoun tarafından derhal reddedildi. Her iki politikacı da istifa etti. Başlangıçta yeni hükümetin kurulması güç gibi göründe de, yeni hükümet, Sami al-Sulh tarafından kolayca kuruldu. Savunma Bakanlığına General Fuad Şiab ve Dışişleri Bakanlığına da Charles Malik getirildi. Malik'in Dışişleri Bakanlığına getirilmesi, dış politikadaki büyük değişikliğinin de ilk işaretiydi. Uzun yıllar Amerika'da Birleşmiş Milletlerde Lübnan temsilcisi olarak çalışan Malik, Lübnan'ın yönünü tamamen batıya, hatta biraz daha uzak batıya ABD'ye çevirmiştir. Mısır'da Cemal Abdül Nasır'ın yardım alabilmek için yüzünü Komünist Bloğa çevirmesi nedeniyle, Lübnan'ın bağımsızlığının tehlikeye girdiğini düşünen Malik, bağımsızlığı garantiye almak için, batılı güçlerden, özellikle de ABD'den garanti arayışına girdi. Fakat, Müslümanlar bundan hiç hoşlanmadılar. Bu arada Süvyeş Krizinde batı yanlısı bir tutum izleyen Türkiye ile Lübnan arasında da yakınlaşma başladı. Bu durumdan memnun olan Lübnan, bütün Arap ülkeleri Mısır tarafında yer alırken bir tek kendilerinin tarafsız kalmasının yarattığı huzursuzluğu, başka bir Müslüman ülke olan Türkiye'nin tavrı nedeniyle bir destek buldular ve bu durumu da Lübnan'ın Ankara Büyükelçisi kanalıyla ifade ettiler.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.120

¹⁸⁵ B.D.A., 6/9/1956 tarihli "Lübnan Büyükelçisi Mohammed Ali Hamade ile Süvyeş Meselesi" konulu belge, Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 62.381.5

Chamoun ise herhangi bir risk almamak için, Mart 1957 yılında, o sıralar formüle edilmiş ve açıklanmış olan Eisenhower doktrini kabul etti. Bu doktrine göre; yakın doğudaki ülkeler komünist tehlikesine maruz kalırlarsa ve ülke yardım talep ederse, ABD'nin kuvvetleri kullanılarak bu ülke savunulacaktı. Doktrine göre, bu tehlikenin açıktan ve doğrudan veya dolaylı olması o kadar önemli değildi. Önemli olan ABD'nin bu tehlikeyi görmesi ve ona göre tedbir almasıydı. Ayrıca, bu doktrin, yakın doğudaki ülkelerin bağımsızlığının ve bütünlüğünün ABD'nin en önemli çıkarı olduğu da belirtilmişti. Böyle bir doktrine "Amerikan Çıkarı"¹⁸⁶ girince, Amerikanın istemediği hiçbir şey olmayacak; veya başka bir deyimle, Amerika nasıl hareket etmek istiyorsa o şekilde tedbir alacaktı.¹⁸⁷ Dışarıdan Arap Birliğine (pan – Arabizm) hizmet ediyormuş gibi görünen Chamoun, Irak, Ürdün ve Suudi Arabistan'la olan ilişkilerini güçlendirmeye başladı. Bu arada Arap milliyetçileri tarafından Bağdat Paktına katılma girişimi olarak yorumlanan bazı hareketler yaptı. Aynı yıl içinde Türk Başbakan'ını Lübnan'a davet etti. Bu hareket Lübnan, Suriye ve Mısır'da tepkiyle karşılandı. Kamuoyundan yükselen sesler Chamoun'u Pakt'a katılma niyetinde olmadığını açıklamaya zorladı.¹⁸⁸ Ancak bu açıklama, bu girişimlerden rahatsız olanları tam olarak tatmin etmedi.

Zaten Chamoun'un Bağdat Paktını ve Irak'ı desteklemesinden dolayı Mısır ile ilişkileri pek iyi değildi. Çünkü Irak'ta batının kukla hükümeti iş başındaydı ve Mısır'ın Birleşik Arap Devleti fikrinin en büyük karşıtıydı. Chamoun'un Eisenhower Doktrini imzalaması da bu soğukluğun üzerine tuz biber ekti ve iki ülkenin arası açıldı. Suriye'de bu hareketin kendilerine karşı yapıldığını belirterek, bu davranışı şiddetle kınadı. Eisenhower Doktrinin kabul edilmesi Lübnan içinde de büyük tepkiler doğurdu. Lübnan'a hakim olan liderler, bu Doktrini imzalamakla, 1943 Milli Pakt'ın açık bir şekilde ihlal edildiğini gördüler ve durumu ellerindeki gücün azalması şeklinde yorumladılar. 1 Nisan

¹⁸⁶ Amerika'nın hazırladığı bu tür anlaşma, sözleşme, mutabakat ve doktrinlerde mutlaka "Amerikan Çıkarları" (American Interest) bulunmaktadır. Bu durum Amerikanın bir olayda istediği zaman ve istediği şekilde güç kullanması için baştan verilmiş bir müsaadedir. Çünkü, Amerikan Çıkarlarının belli bir tanımı yoktur. Neyin Amerikan Çıkarı olduğu veya olmadığını belirlemek Amerikanın elindedir.

¹⁸⁷ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.199

¹⁸⁸ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.166

1957 günü Lübnanlı 20 lider Chamoun'a aşağıdaki taleplerin sıralandığı bir memorandum verdiler.

- Bir sonraki meclis, Cumhurbaşkanının istediği gibi 66 üye değil, 88 üye ile oluşturulmalıdır.
- Şimdiki Kabine, yerini, önümüzdeki milletvekili seçimlerini (Haziran) denetleyecek 'tarafsız' bir kabineye bırakarak istifa etmelidir.
- 1956 Süvyeş Krizi esnasında uygulamaya başlanan olağanüstü durum ve basına uygulanan sansür kaldırılmalıdır.
- Şimdiki Kabine, yeni bir meclis seçilene kadar herhangi bir dış güçle anlaşmaya girmemelidir.

Memorandum'da bir de, bu tedbirlerin alınmaması durumunda 20 politik liderin pratik adımlar atacağı da yer alıyordu.¹⁸⁹

1.12 1957 Meclis Seçimleri

Başbakanlıktan istifa eden Yafi ve Bakanlıktan istifa eden Selam ile diğer Müslüman liderler, bu seçimlerde Chamoun'a karşı bir cephe oluşturdular ve adına Milli Cephe ismini koydular.¹⁹⁰ Bu oluşuma yukarıda sayılanlar haricinde, Trablusşam'dan Raşit Karami, Şuf Dağından Kemal Canbolat, Khuri'nin Anayasal Cephesinden Chamoun'dan hoşlanmayan Hristiyan ve bazı Müslüman liderler bulunuyordu. Ancak, Chamoun 1957 yılında dahi ülkede büyük bir saygınlığı ve popülaritesi vardı. Eski Cumhurbaşkanı Eddé'nin Milli Blok hareketi ve Pierre Cemayel'in Falanjist örgütü de Cumhurbaşkanının arkasındaydı. Seçimleri Chamoun büyük bir farkla galip bitirdi. Bu seçimden sonra da, Chamoun'un ikinci kez seçilebilmek için seçimlere hile karıştırdığını iddia ettiler.¹⁹¹ Yeni seçilen meclis, uzun Anayasa değişikliklerinden önce, Chamoun'un süresini bir dönem daha uzatmak için girişimde bulunmayı düşünüyordu. Ancak olaylar birbirini o kadar kısa zamanda takip etti ki, bu değişik düşüncesini uygulamaya fırsat bulamadan ülkede durum kontrolden çıktı ve olayların peşinden takip etmekte dahi zorlanan Chamoun ve hükümet, bu isteği gündeme dahi getiremedi.

¹⁸⁹ Odeh, B.J., *a.g.e.*, s.167

¹⁹⁰ Türkiye'de de bu tarihlerde, Demokrat Parti iktidarında bu isimde bir oluşum ortaya çıkmıştı.

¹⁹¹ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.168

1.13 1958 Olayları

1957 seçimleri sonunda, kendisini yenilmiş ve Meclis dışında bulmuş olan Milli Cephe, politika sahnesinin dışına itilmişti. Onlardan Kemal Canbolat taraftarı olanlar, Şuf bölgesinde ve diğer Dürzi bölgelerinde, köprüleri uçurmak, yolları kapatmak ve şehirlerde bombalama eylemi yapmak gibi terörist eylemlere başladılar. Başlangıçta, dağınık ve az sayıda olan bu eylemlerin, giderek sayısında ve karakterinde gelişmeler oldu. Başlangıçta bu tür hareketleri pek önemsemeyen hükümet, Suriye ve Mısır ile iyi ilişkileri sürdürme gayretleri içindeydi. 22 Şubat 1958 yılında Suriye ve Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleştiklerini açıkladılar. Chamoun Nasır'ı bu hareketten dolayı tebrik etti. Bu iki ülkenin birleşmesi, Lübnan'daki durumu daha da kötüleştirdi. Hükümet, teröristlere karşı daha sıkı tedbirler aldı ve onların hareketlerine şiddetle karşılık verdi.

Bu arada, daha sonra sahte olduğu açıklanan, Lübnan Dışişleri Bakanı Hristiyan Charles Malik'in İsrail'den Abba Eban'a yazdığı mektup basında yayınlandı. Bu mektupta , Chamoun taraftarlarının Mısır Büyükelçisini, Lübnan aleyhinde çalışmakla suçladıkları; ABD'nin Türk Silâhlı Kuvvetlerini kullanarak, Suriye'deki hükümeti devirmek için yaptıkları gizli plânı ve hazırlığı ortaya çıkarttığı yazılıydı. Bunun üzerine, Müslümanlar, Lübnan'ın da Birleşik Arap Devletine katılması için gösteri yaptılar. Meclis, Chamoun'un görev süresini uzatmak için toplanması kararlaştırılan tarih olan 8 Mayıs 1958 günü, Chamoun'a karşıtlığı ile bilinen, sol tandanslı ve Pan-Arabist (Arap birliğini savunan), günlük Telgraf gazetesi genel yayın yönetmeni Nasip al – Matni öldürüldü. Geniş bir şekilde, bu suikastın hükümet tarafından yapıldığına inanıldı ve bu şekilde iddia edildi. Bunun üzerinde muhalifler bir araya geldi ve genel grev çağrısı ile birlikte Chamoun'un istifasını istediler. Bu genel grev, bütün ülkede karışıklığa ve olayların büyümesine neden oldu. Özellikle Sunni çoğunluğun bulunduğu şehirlerde daha fazla olay ve silâhlı çatışma oluyordu. Silâhlı teröristler Suriye üzerinden giriyorlardı. Şam-Beyrut karayolu üzerindeki bir sınır karakoluna saldıran teröristler beş Hristiyan askeri öldürdüler. Bunun üzerine, çatışmalar, bütün Dürzi ve Müslüman bölgelerine sıçradı. Bu sırada Lübnan ordusu bu çatışmaları durdurabilecek kuvvette ve kabiliyeteydi. Cumhurbaşkanı, Ordu komutanı General Fuad Şiab'dan olayları bastırmasını

istedi. Ancak, General Şiab bu isteği “eğer ordu işe karışır, ordunun tarafsızlığı ortadan kalkar, olaylar daha da büyür ve orduyu bir arada tutamayız” diyerek kabul etmedi.¹⁹² Ancak, olayların yayılmasının önlenmesi için ordunun kısıtlı olarak kullanılabileceğini söyledi.¹⁹³ Lübnan, olaylardan Birleşik Arap Cumhuriyetini sorumlu tutarak, onu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine şikayet etti. Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler durumu araştırmak üzere bir heyet gönderdi, ancak başarısızlıkla geri döndü. Yaz başından itibaren Lübnan’da durum giderek kötüleşmeye başladı.

1.14 Irak İhtilâli ve ABD’nin Müdahalesi

Eisenhower doktrini ABD’nin Lübnan’a müdahalesi için temeli oluşturmuştur. 1958 Lübnan iç savaşının başlamasından altı gün sonra, ABD hava yolu ile silâh göndermişti. ABD Büyükelçisi Robert McLintock, “İç güvenliğin sağlanması için bu ülkeye yardım etmekte kararlıyız” diyordu. Bu arada Akdeniz’deki ABD çıkarma gücü iki katına çıkartıldı. 17 Mayıs günü Lübnan’a tank gönderilmesinin, 18 Mayıs günü de birlik gönderilmesinin düşünüldüğü belirtildi.¹⁹⁴

14 Temmuz 1958 günü, Mısır yanlısı bir darbe ile İngilizler tarafından tahta oturtulan ve onların kuklası olan Irak Kralı Faysal devrildi. Bağdat Paktının en önemli ayağı yok olmuştu ve Batının Paktı otomatik olarak çöktü. Kral Faysal ve ailesi ihtilâlciler tarafından öldürüldü. Bunun üzerine Chamoun, ABD’den Eisenhower doktrini çerçevesinde derhal yardım istedi ve ertesi gün öğle üzeri Amerikan altıncı filosu Beyrut’a yanaşarak 1500’e yakın Amerikan Deniz Piyadesi indirdi.¹⁹⁵ Her ne kadar bu hareketin Lübnan Cumhurbaşkanı tarafından yapılan istek üzerine olduğu açıklansa da, aslında bunun ABD tarafından, sadece Chamoun hükümetini korumak için değil; Amerika’nın kararlılığını Türkiye, İran ve Pakistan’a göstermek için yapıldığı

¹⁹² Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.124, Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 201, Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.23

¹⁹³ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s.201

¹⁹⁴ Odeh, B.J., *Lübnan’da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.175

¹⁹⁵ Aynı gün, yine Batı yanlısı bir idareye sahip Ürdün’de idarenin çökmemesi için İngiliz komandoları gönderildi. Odeh, B.J., *Lübnan’da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.176

belirtilmektedir.¹⁹⁶ Beyrut'a inen Amerikalılar hemen hemen hiçbir faaliyet yapmadılar. Esas faaliyet, Amerikan Başkanının Özel Temsilcisi, Robert Murphy tarafından diplomatik yolla gerçekleştirildi. Amerikalıların Beyrut'a gelişinden bir gün sonra gelen Özel Temsilci, hem Chamoun, hem hükümet temsilcileri hem de muhalif gruplarla görüştü. Önce Chamoun'u tekrar seçilmek için gayret göstermemesi için ikna etti. Uzun ve sert pazarlıklardan sonra taraflar arasında karşılıklı ödünler verilerek bir anlaşma zemini bulundu.¹⁹⁷ Buna göre en mutlu son, olaylar sırasında bütün tarafların saygısını kazanan, iç savaşın ılımlı başkomutanı General Şiab'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin kararlaştırılması oldu.¹⁹⁸ 31 Temmuz 1958'de toplanan Meclis, daha önce Ordu Komutanlığından istifa eden General Fuad Şiab'ı dokuzuncu Cumhurbaşkanı olarak seçti. Bu anlaşma ile olaylar derhal durmadı, ama daha önceye nazaran azalarak tamamen ortadan kalktı. Fuad Şiab, Cumhurbaşkanlığını 22 Eylül 1958 günü Chamoun'dan teslim aldı.

İç savaşta düşman tarafların karşılıklı tavizleri sonucu bir çözüme ulaşıldı ve Lübnan'ın bağımsızlığı böylece korunmuş oldu. Bu savaştan sonra, Lübnan'ı idare edenler, eskisi kadar açıkça batı yanlısı politika güdemeyecekler, dolayısıyla Arap milliyetçileri için daha kabul edilebilir bir biçim alacaktı.¹⁹⁹

1.15 Chamoun'un İç Politikadaki Başarısı

Chamoun'un döneminin iç politikadaki en önemli veya hatırdan kalan unsuru, liberalleşme ve gerek siyasi partilere, gerekse basına karşı hiçbir ciddi baskının uygulanmamasıdır. O devirde ve o bölgede bulunan devletler arasında bu özelliği bulunan tek devlettir. Suriye 1949'dan itibaren, Mısır 1952'den itibaren dikta rejimleri ile yönetiliyordu. Diğer Arap ülkeleri ise kağıt üzerinde demokratiktiler, aslında hepsi bir mutlak kral veya bir diktatör tarafından yönetilmekteydiler. Chamoun'un dönemi, Arap dünyasını dikta rejimi rüzgarları kaplamışken, kırılma da olsa demokrasiyi ve ifade özgürlüğünü koruyabilmiş olması bir başarı olarak alınabilir.

¹⁹⁶ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.125, Bu yayında bunun, bölgedeki batı yanlısı hükümetlere Amerika'nın kararlılığının ve gücünün gösterilmesi amacıyla yapıldığı açık olarak vurgulanmaktadır.

¹⁹⁷ Odeh, B.J., *a.g.e.*, s. 176

¹⁹⁸ Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev. Salih Yurdakul, Söylem Yayınları, İstanbul, 2000, s. 140

¹⁹⁹ Mansfield, Peter, *a.g.e.*, s. 140

1.15 Chamoun'un Ekonomi Politikasının Başarısı ve Sonuçları

Lübnan'da uygulanan liberal ekonomi politikasının kabulü orijinal olarak Chamoun'a ait değildir. Bu politika, 1948 yılında Khuri'nin, o devirde dünyanın tamamında kontrollü döviz ve sıkı ticaret rejimleri uygulanırken, Lübnan'da serbest döviz kuru ve serbest ticaret uygulamasını kabul etmesiyle başlamıştır. Ancak, bunun gelişmesi ve Lübnan'a bir ekonomik girdi olarak büyük gelir bırakması Chamoun, zamanında, 1952 yılından sonra olmuştur. Chamoun idareyi almadan beş ay önce Lübnan döviz kuru tamamen serbest bırakılmış ve böylece Lübnan Lirası bütün paralara çevrilebilir bir özellik kazanmıştır. Lübnan parasının altın karşılığı 1955 yılında % 55 ile dünyada en yüksek düzeylerden biri olduğu için çok dengeli ve güvenilir para olmuştur. Bu durum da yabancı yatırımın Lübnan'a çekilmesinde büyük rol oynadı. Bundan başka, Lübnan'ın ticaret kısıtlamalarını kaldırmış olması nedeniyle bir ithalat patlaması ve bunu takip eden dönemlerde de, tekrar ihracat²⁰⁰ olayı büyük bir hacme ulaştı. Bu nedenle Beyrut'lu tüccarlar zengin oldu ve ülkeye büyük miktarda para girdi. Chamoun'un döneminin sonlarına doğru, devlet, banka hesaplarının gizliliğini garanti etmek suretiyle ülkeye büyük para girişlerini sağlamış ve bankacılık sektörünün gelişmesine de yardımcı olmuştur. Bu suretle, Beyrut, Ortadoğu'nun bankacılık merkezi olmuştur.

1.16 Fuad Şiab Dönemi (1958 – 1964)

Fuad Şiab 22 Eylül 1958'de (Kamil Chamoun'un kanuni görev süresinin bitiminde) görevi devraldı. Fakat aldığı görev hiç de kolay bir görev olmayıp, daha ilk günden dikenli yollarda yürümek zorunda kaldı. Fuad Şiab görevi devraldıktan sonra mualif lideri olan Müslüman Reşid Kerami'ye bir hükümet kurdurdu (14 Ekim 1958)²⁰¹. Yeni hükümet çoğunlukla Milli Cephe elemanlarından oluşuyordu. Yeni Başbakanın yaptığı konuşmada; Hükümeti, "İhtilalin meyvelerinin toplanması" olarak anons edince, derhal Hristiyan gruplar buna karşı çıktılar ve çoğunlukla Falanjist örgütü üyeleri olmak üzere, ülke genelinde eylemler başlattılar. Bir gün sonra Falanjist örgütü taraftarı bir gazetecinin kaçırılması ve sonradan öldürülmesi olayı üzerine, Hristiyan genel

²⁰⁰ "tekrar ihracat": (re-export) Bir malın gümrüksüz olarak ithal edilmesi ve daha sonra yine gümrüksüz olarak başka bir ülkeye ihraç edilmesi. Bu arada, tüccarlar yükleme ve boşaltma ile depolamadan kar elde ederler. Günümüzde 'Serbest Bölge' uygulamasının amacı budur.

²⁰¹ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.176

grevi başlatıldı. Ülke gerçekten işlemez (felç) hale geldi. Falanjist örgütünün Müslümanlara saldırıları arttı ve genel grev ülkeyi sanki bir din savaşındaymış haline soktu ve ülke bir iç savaşa sürüklendi. Bütün ülke, mezhep ve din çizgileri ile bölündü. Seyahat eden insanlar yanlışlıkla başka grupların bulundukları bölgelere girdiklerinde derhal yakalandılar, bazen işkence ve kötü muamele ile kurtulurken bazen de hayatlarını kaybettiler. Kısa zamanda, hükümetin Falanjist örgütü ve Chamoun taraftarları ile işbirliği yapmadan ülkeyi yönetemeyeceği anlaşıldı. Bunun üzerine yeni bir Reşit Kerami hükümeti kuruldu. Bu hükümetin içine bir adet muhalif cepheden Müslüman tarafın temsilcisi ve iki tane de Hıristiyan Maruni isyancı tarafın (hükümete bağlı (loyalist) diye adlandırılan gruptan) temsilcileri bakan olarak atandı.²⁰² Başbakan dahil dört kişiden oluşan bu Hükümet kabul gördü ama Falanjistlerin hükümete dahil edilmesi problem yaratıyordu. Bunu da Cumhurbaşkanı Şiab, “ne zafer kazanan var, ne yenilen taraf var” prensibi ile kısa zamanda çözdü.

1958 krizinden sonra Lübnan’da hayat kısa zamanda normale döndü. Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında ilişki, isyan ve çatışma günlerinde dahi kesintisiz devam etti. Lübnan’ın normal siyasi hayatı tekrar eski düzene ve rayına girdi. 1958 iç savaşı, Lübnan kurulduğundan bu güne kadar geçen sürede, Lübnan’ın bütünlüğüne karşı yönelen en büyük ve en önemli tehditti. Lübnanlılar, ülkede 1958’te geniş çaplı bir iç savaş yaşanmasına rağmen, bunu asla iç savaş olarak adlandırmayıp, sadece “olay” adı vermektedirler.²⁰³ Bu iç savaş sırasında özellikle Beyrut ve Trablusşam’ın Müslüman kesiminden 2.000 ila 4.000 kişinin, hayatını kaybettiği tahmin ediliyor.²⁰⁴ İç savaşın bu kadar cana mal olmasına rağmen hemen hemen hiçbir şeyi çözmediği, ancak ertelediği görülmektedir. Bu iç savaşta görülen diğer bir konu da, eskiden olduğu gibi siyasi bölünmenin, tam olarak dini bölünme çizgisini takip etmediğidir. Bütün taraflar kendi içlerinde de bölünmüşler ve bölünenlerden bazıları, diğer kesimlerle işbirliği yapmıştır. Her halükarda, iç savaşın ana hedefinin, Hıristiyan

²⁰² Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, s. 204. Hıristiyan taraftan atanan bakanlardan biri, Falanjist’in kurucusu ve başı olan ve daha sonra iki oğlu da Cumhurbaşkanı olacak olan Pierre Cemayel’dir (Lübnan tarihinde ilk defa Falanjist örgütü, dolayısıyla, kanunsuz yarı askeri kuvvet lideri hükümete dahil oluyordu). İkincisi ise Milli Cepheden, eski Cumhurbaşkanı Emile Eddé’nin oğlu Raymond Eddé’dir.

²⁰³ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.125

²⁰⁴ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.24

iktidarını alt etme çabası olarak görülmektedir. Ama sonunda yeni seçilen Cumhurbaşkanı Şiab, yeniden yönetimdeki Hıristiyan üstünlüğünü tesis etmeyi başardı.

1.17 Lübnan'a Amerikan Müdahalesinin Sonuçları

Bu bölgeye Amerikanın müdahalesi, bir ülkenin iç işlerine müdahale olarak çeşitli çevrelerce kınandı. Müdahale, Araplar arasında da büyük huzursuzluk yarattı ve Araplar arasında, Amerikanın anti-Arap (Arap karşıtı) olduğu yönünde bir görüş ve düşünce yerleşti. Lübnan'a gelen Amerikan kuvvetleri hiçbir şey yapmadan, hiçbir çatışmaya katılmadan ve kayıp vermeden (sadece bir asker uzaktan atılan bir mermi ile hayatını kaybetti) 27 Ekim 1958 günü ülkeyi terk ettiler. Onların yerine Amerikan diplomasisi yoğun ve akıllı çalışarak askerlere iş bırakmadı.

Durumun normale dönmesi üzerine, 14 Ekim 1958 günü Raşit Kerami başkanlığında kabine kuruldu. Kabine kurulurken Cumhurbaşkanı, Maruni Ordu Komutanı Fuad Şiab, çatışmaya katılan tüm taraflar, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve ABD'nin onayını aldı.²⁰⁵

1.18 Lübnan Siyasi Hayatında Yeni Dönem ve Şiab'ın İcraatları

Şiab'ın ;Cumhurbaşkanlığı dönemi, Lübnan siyasi hayatında yeni bir sayfa açtı. Şiab, yeni milli kimliğin oluşması için gayret gösterdi. Bunu yaparken, eski dini grup liderlere dayanma yoluna gitmedi. Bir önceki Cumhurbaşkanının taraftarlarına 'Chamounist' adı veriliyordu. Bu isim, kişisel olarak Chamoun'un taraftarı, onun yanında olan anlamına geliyordu. Ancak, diğerinin tersine, 'Şiabist' denildiği zaman, kişisel bağlılık veya sadakatten çok, bütün millete bağlı, Lübnan'ın bütünlülüğünün taraftarı anlamına geliyordu. Şiab bunu yerleştirmeye gayret gösterdi.

Fuad Şiab cumhurbaşkanlığı süresince ülkede bir denge politikası izlemeye çalıştı. Bununla birlikte halk tabanının tam tasvibini kazanamadı ve siyasi karışıklıklar aralıklı olarak devam etti.

Şiab, dış politika alanında attığı ilk adım, Amerika'dan askerlerini ülkeden çekmesini istemek oldu. Bu başarı ile sağlandıktan sonra, Doğu Akdeniz'de kuvvetli iki güç olan ABD ve Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) ile iyi geçinme ve

²⁰⁵ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.177

denge politikası izledi. Özellikle Beyrut'taki BAC Büyükelçisinin Lübnan dış politikası üzerinde çok etkili olduğu yarı şaka, yarı ciddi bir benzetme ile, "Yüksek Komiser" olarak isim takılmak sureti ile vurgulanmaktaydı. ABD Büyükelçisi de aynı şekilde dış politika konularında etkili bir konuma sahipti.²⁰⁶ Cumhurbaşkanı Şiab, görevi süresince, Batı dünyası ile Arap dünyası arasındaki çok ince çizgide yürümeyi başaramıştır. Şiab, çok az da olsa Nasır taraftarı bir dış politika izlerken, aynı zamanda, Nasır karşıtları (Batı dünyası, İsrail ve Basra Körfezinin tutucu ülkeleri) ile de iyi ilişkiler kurarak onları Lübnan'la ilişkilerini geliştirmelerinin kendileri için faydalı olacağına inandırmıştır.

Büyük olaylara neden olan Nasır taraftarlarının yaptığı Irak ihtilâlinde sonra korkulan olmadı ve Irak'ta kısa zamanda demokratik düzene yakın bir rejim kuruldu ve Nasır'ın bölgedeki gücü kayboldu. Ancak, Suriye ile Mısır arasında kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne Irak'ın da dahil olaması için yapılan girişimler ve görüşmeler sonuçsuz kaldı. Bütün bu gelişmeler olurken Lübnan, halkının önemli bir kısmın Hristiyan olmasını da öne sürerek tarfsızlığını korudu ve bu gelişmelerin ve düzenlemelerin dışında kalmaya gayret gösterdi.²⁰⁷

Bu gibi gelişmeler, Şiab'ın elini rahatlatmış. Belirli bir süre için Arap-İsrail çatışmasından da çekilen Şiab, bütün dikkatini iç problemlere yöneltti.

Şiab, görevi devraldıktan sonra, çıkan iç savaşın az gelişmiş bölgelerinde, neredeyse kaybedecek hiçbir şeyi olamayan insanların yaşadıkları bölgelerde, daha fazla etkili olduğunu gördü ve ülkenin altyapısını iyileştirme çalışmalarına hız verdi. 1950'lerdeki Lübnan'ın temeli olmayan yüzeysel suni zenginliği, iç bölgelere kadar nüfuz etmemişti ve iç bölgelerin tamamına yakını fakir ve işsizdi. Özellikle güney Lübnan ve Beka Vadisi en fakir bölgelerdi.

1959 yılında yürürlüğe koyduğu kamu yatırım plânında, kamu yatırımlarını toplam yatırımların içinde % 30'a yükseltti. Bu oran bir yıl öncesine kadar % 15'i geçmemişti. Lübnan'ın Manda idaresinin kuruluşu ile birlikte kurulan ve Fransızların sahip olduğu ve onlar tarafından çalıştırılan ve Lübnan

²⁰⁶ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.94

²⁰⁷ B.D.A., 13/8/1963 tarihli "Lübnan'ın Ankara Büyükelçisi'nin Başbakan İsmet İnönü ile görüşme notları", Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 64.393.5

Merkez Bankası görevini yürüten, Suriye ve Lübnan Bankası (Banque du Syrie et du Liban) faaliyetine son verdi. Onun yerine Lübnan Merkez Bankasını kurarak kontrolsüz olarak yürüyen Lübnan'ın finans sistemini kontrol altına almaya çalıştı. Hemen merkezi bir plânlama teşkilatı kurarak Fransız uzmanlar getirtti ve ülke için kapsamlı ekonomi ve kalkınma plânları hazırlattı. Bu plânlara dayanarak en uzak köylere dahi milli yol ağını uzattı, artan miktarlarda devlet okullarına yatırım yaptı, sosyal güvenlik sistemi ve orduya da gerekli yatırımları yaptı ve yeni düzenlemeler getirdi.²⁰⁸

Şiab ordu komutanıyken güvenilir ve etkili bir İstihbarat Teşkilatı kurmuştu. Bu teşkilat sayesinde 1952-1958 yılları arasındaki politik krizlerde, orduyu siyasetin dışında tutmayı başarmış ve kendine herhangi bir zarar gelmeden gerekli tedbirleri almıştı. 1958 yılında Devlet Başkanı olarak seçilince, etrafında bir anda, daha önceki Cumhurbaşkanı tarafından doldurulmuş bir devlet idaresi ile karşılaştı. İşte burada, Ordu Komutanı olduğu zaman kurduğu teşkilat kendisine, çeşitli devlet kademelerinde görev yapanları kontrol etmede büyük yardımı oldu.²⁰⁹

Şiab, Lübnan'ın siyasi yapısının bozuk olduğunu biliyor ve onun demokratik bir yapıya kavuşması için dini ve ailevi liderlerin politikaya olan etkilerinin azaltılması amacıyla idari reform yapma gayreti içine girdi. Bunun için, dini veya ailevi bağlardan çok milli duyguların ve bağların gelişmesi için gayret gösterdi. Ancak bu suretle, bölünmüşlüğü üstesinden gelebilir ve geleceğe güvenle bakabilirlerdi. Eski gelenekler ve bağlılıklar durdukça bir millet olma imkânı görülmemekteydi. Yetkilerinin ve politikayı yönlendirme yeteneklerinin ellerinden gideceğini gören liderler (zuama) derhal Şiab'a karşı durdular. Eğer Şiab'ın karşısında olanların tek amaçları siyasi gücü elde tutmak olsaydı, belki Şiab kazanabilirdi. Çünkü, Şiab'ın hazırladığı ve uygulamaya koyduğu ekonomik program, derhal, yerleşik tüccar ve işadamları tarafından siyasi muhalefetten daha sert bir karşı koyma ile karşılaştı. Onlar, genellikle Beyrut'ta oturan multi-milyoner zengin iş adamları olup, toplanan vergiler ile uzak dağ başındaki köylere yatırım yapılmasının nedenini anlamıyorlardı. Keza, Lübnan'ın doğum sancıları çeken sanayisinin açık rekabetten korunması için

²⁰⁸ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.95

²⁰⁹ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.97

alınan önlemlere de en sert tepkiler bunlardan geldi. Çünkü, onları zengin eden tek unsur ithalattı ve her şeyi ithal ediyorlardı. Bu nedenle Şiab'ın büyük bir iyi niyetle giriştiği sanayileşme hamlesi bu grup tarafından engellendi.

Şiabizm diye adlandırılan dönem, hem Şiab'ın Cumhurbaşkanlığı dönemini hem de 1967'ye kadar olan sonraki Cumhurbaşkanı Charles Helou dönemini kapsıyordu. Bu dönemin ana karakteri, ülkenin altyapısının hem fiziki, hem de siyasi olarak yenilenmesi ve güçlendirilmesiydi. Bu dönemi en iyi ifade edebilecek örnek yine Şiab'tan gelmişti. Şiab kesinlikle kişisel sadakatleri milli sadakatle değiştirmek için uğraşıyordu. 1960 yılında, daha önceki Cumhurbaşkanı Chamoun taraftarlarının çoğunlukta olduğu meclis seçimle değişmiş ve yeni meclise milli duygular hakim bir hava oluşmuştu. İşte bu meclisle Şiab, bütün arzuladıklarını kolayca yerine getirir diye düşünülürken, Lübnan tarihinde hiç görülmedik bir şekilde Cumhurbaşkanlığından istifa etti. Bu istifanın nedeni hiç anlaşılamadı. Ancak, ülkede bu istifaya karşı büyük gösteriler yapıldı ve Şiab'tan istifasını geri alması için adeta yalvarıldı. Şiab'da istifasını geri aldı ve altı yıllık döneminin sonuna kadar görevine devam etti.

Bu dönemde, Beyrut, o güne kadar meşhur olan banka ve ticaret hayatı ile değil, sanat, kültür ve sosyal hayatıyla da daima gündemde kaldı. Arap dünyasında da ideolojik ve kültürel yönünden bir merkez oldu ve Diğer Arap ülkelerinden sürgünde olan politik şahsiyetlerin de buluşma yerleri, okumak isteyen gençlerin geldiği yer ve Arap sanatçıların ve entelektüellerinin yaşamak istedikleri yer hep Beyrut'tu.²¹⁰

Şiab'ın döneminin sonuna gelinmesine rağmen, Lübnan politikasında güçleri azaltılmasına rağmen dini grup, kabile ve aile liderlerinin hakimiyeti tam olarak kırılmamıştı. Eğer bir altı yıl daha verilseydi, belki bu zincirin kırılması imkânı doğabilirdi. Bunun için Cumhurbaşkanının bunu istemesi ve 1958'de olanların bir daha yaşanması gerekebilirdi. 1964 Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaştıkça, eski liderler (zuama) tekrar bir araya geldiler ve Şiab'ın süresinin uzatılmasına veya onun göstereceği bir adayın (muhtemelen Elias Sarkis) kazanmasına mani olunması için çalışılması kararı aldılar. Şiab'ın karşıtlarının başını, Eski Cumhurbaşkanı Camile Chamoun, Saeb Salam ve daha eski Cumhurbaşkanı'nın oğlu Raymond Eddé çekiyordu. Süleyman Faranjiye de

²¹⁰ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.96

onlara katılmış ve hatta Maruni Patriği (Şiab, onun tavsiyelerini dinlemediği için) de Şiab'a karşıydı. Yalnızca Kemal Canbolat, Pierre Cemayel ve Raşit Kerami Şiab'ın arkasında duruyorlardı. Canbolat ile Cemayel birbirleri ile iyi geçinemediklerinden, kurdukları cephe parçalandı ve tekrar seçilme işi gündeme gelmedi.

1.19 Hilu Dönemi (1964 – 1970)

Eylül 1964'te Şiab'ın süresinin bitmesinden önce 18 Ağustos 1964'te Charles Hilu cumhurbaşkanlığına seçildi ve görevi 23 Eylül 1964'te devraldı. Hilu, (yayımcı, diplomat, kabinede bakan ve emekli politikacı,) ileri gelen liderler arasında karşılıklı ödünler verilerek seçilen bir Cumhurbaşkanı oldu. Hilu, Arapça'da tatlı demektir. Onun 1964-1967 dönemini gerçekten bu kelime çok iyi ifade etmektedir. Hilu görevi devraldığında, yalnızca Basra Körfezi ülkelerinin şeyhlerinden ede ettiği gelir, 3 milyar doların üzerindeydi. Bütün petrol zengini ülkeler, paralarını Lübnan'da saklıyorlar, kraliyet aileleri ve diğer zengin Araplar, Lübnan'da tatillerini geçiriyor ve alışverişlerini Lübnan'da yapıyorlardı. Çünkü, burada istedikleri her şeyi bulabiliyor ve en önemlisi, buradakiler kendi dilinden konuşuyorlardı. Bunlara ilâve olarak, Lübnan'da istedikleri gibi, Fransız lokantalarında ıstakoz, İskoç salamon balığı, Danimarka salamı, İngiliz eti yiyebiliyorlar, rafları dünyanın en pahalı içkileri ile dolu olan barlarda içki içebiliyorlardı. "The Casino du Liban'da (Lübnan Gazinosu) en seçkin gösterileri izleyebiliyor ve Beyrut'un Borg Central Meydanında batılı kadınları kolaylıkla bulabiliyorlardı. Mağazalar ise ağızına kadar ithal malları ile doluydu. Yeni zengin olmuş Araplarda alışveriş kültürü de tam olarak gelişmediği için, neyin iyi, neyin kötü olduğunu da tam olarak kavrayamadıklarından, tüccarlar satışlardan çok memnundular.²¹¹ Fakat bu göz boyayıcı gelişme ve zenginliğin arkasında büyük çarpıklıklar bulunmaktaydı. Dağlık ve kırsal kesimin az gelişmişliği, eğitimdeki yetersizlik ve ekonominin sanayi temelini bulunmaması Lübnan'ın en büyük güçlüklerindendi. Hilu'da Şiab'ın yolundan giderek, ülkenin altyapısını güçlendirme işine devam etti. Ancak, Hilu'nun döneminin tam ortasına aniden başlayan 1967 Arap – İsrail savaşı nedeniyle bu gayretleri yarıda kaldı. Aslında, Lübnan bu savaşa katılmadı ama, bu savaş, Lübnan'ın 1948'den bu tarihe kadar karşılaştığı en büyük sorun olarak karşısına çıktı.

²¹¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.137

1.20 1967 Arap – İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı)

5 Haziran 1967, sabah saat 7.30'da, İsrail Jetleri Mısır, Suriye ve Ürdün'ün hava alanlarını ve radar mevzilerini bombalamaya başladılar. Birbiri ardına gelen akınlarla bu üç ülkenin hava gücünü tamamen bertaraf ettiler. Hava gücü kalmayan Arap birlikleri, İsrail tankları ve uçakları karşısında tutunamayıp geri çekilmeye başladılar. İsrail uçakları, bu orduların geri çekilmesine de müsaade etmediler ve altı gün gibi kısa bir zamanda üç ülkenin hem hava gücünü hem de kara birliklerini toptan imha ettiler. Yalnız Sina Cephesinde, Mısır'ın 100.000'den fazla askeri İsrail kuvvetlerine teslim oldu. İsrail, bütün Sina yarımadasını, Suriye Cephesinde, Golan Tepelerini, Ürdün cephesinde ise, Kudüs'ün geri kalan yarısını ve bütün Batı Şeria bölgesini ele geçirdiler. Derhal, Yahudiler için kutsal sayılan, Yahudilerin 2000 yıldır ele geçirmek için dua ettikleri Süleyman Tapınağının kalıntısı olan Ağlama Duvarının etrafındaki bütün binaları ve dükkanları yerle bir ettiler ve böylece 2000 yıllık görev tamamlanmış ve zafer kazanılmıştı. İsraillilerin bu zaferi, Nasırın ve dolayısıyla Arap Birliği (pan-Arabizm) düşüncesinin sonu oldu. İsrailliler, ayrıca Filistin olayının da sonunun geldiğine inanıyorlardı. Ancak Filistin olayı yeni başlıyordu. Çünkü, 500.000'den fazla Filistinli yerlerinden olmuş ve şimdi başka ülkelerde mülteci olarak yaşıyorlardı. Bunların 150.000'de Lübnan'da bulunuyordu.

Raşit Kerami, Altı Gün Savaşında Başbakan olarak bulunuyordu. Orduya İsrail'e karşı savaşa girmesini emretmesine rağmen, Hristiyan Ordu Komutanı bu isteği reddetti Hristiyan Ordu Komutanı ile Müslüman Başbakan arasındaki anlaşmazlık kısa sürdü; çünkü savaş çok kısa sürdü. Beyrut'ta batı karşıtı gösteriler bir miktar sürdü ve bu da uzun ömürlü olamadı. Lübnan, tekrar İsrail, batı ülkeleri ve Arap Dünyası arasındaki ince çizgide yaşaması gerektiğini tekrar hatırladı.²¹² Ancak hiçbir şey eskisi gibi değildi. 1967 Altı Gün Savaşı bölgedeki sınırları, yerleşimleri, rejimleri, inanışları, en önemlisi bölgedeki yaşamı kökünden değiştirmişti. 1967'den sonra, yeni bölgesel düşmanlıklar Lübnan'ın taraf olmadığı mücadelelerini Lübnan'ın etrafında ve içinde devam ettirmişlerdi. Bu durumda, bütün gruplara eşit yaklaşan ve dini ve ailevi sadakatten çok milli bilincin gelişmesine gayret gösteren Şiabizm'in devamına imkân yoktu ve bu

²¹² Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.141; Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.99; Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.25

savaş Şiabizim'in sonu oldu. Lübnan'daki sistemin düzelmesi için bir ümitte Lübnan'ın dışındaki bölgesel güçler arasındaki mücadele nedeniyle tükendi. Arap Dünyası ve Filistinliler için bir başka tükenen ümitte Nasır'dı. Nasır, yıllarca radyolardan mülteci kamplarında kalan Filistinlilere İsrail'i mutlaka yeneceklerini ve Filistinlilerin evlerine döneceklerini vaat ediyordu. Bu nedenle Filistinliler 1948-1967 yılları arasında kaybettikleri toprakları yeniden ele geçirebilmek için bütün umutlarını diğer Arap ülkelerine bağlamışlar ve Filistin milliyetçiliği daha geniş kapsamlı Arap milliyetçiliği ile özdeşleşmişti. Bu ümitle yıllarca yaşayan Filistinliler 1967 savaşında Arap ordularının uğradığı yenilgiden sonra, bu ümitlerini de kaybettiler, Filistinliler, aralarında ülkelerinin kurtuluşunun ancak kendi çabaları ile sağlanabileceği kararına vardılar ve kendi işlerini kendileri yapmak üzere harekete geçtiler.²¹³

1964 yılında Kahire'de yapılan Arap Ligi toplantısında, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kuruluşu kabul edildi. Dağınık bir şekilde bulunan Filistin'in kurtuluşu için çalışan birçok örgüt bir çatı altında toplanmış oldu. Ancak, 1967 Savaşından da önce bazı gruplar, kontrolsüz faaliyet gösteriyorlardı. Bunlardan, Yaser Arafat'ın El-Fetih (Fatah) grubu ile, George Habbaş'ın Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi (Popular Front for the Liberation of Palestine, PFLP) en önemlileriydi. El-Fehih grubunun tek amacı atalarının toprağına tekrar dönmektir. PFLP'nin amacı ise Filistin topraklarında Marksist ideolojiye dayanan bir idare kurmaktır. Bu ideoloji nedeniyle, bu grup, Lübnan'daki aşırı uçlardaki gruplarla kolayca irtibat kurdu.

1967 Savaşında, Nasır ezilerek yenilince, Filistinliler, Nasır'ın ortaya attığı ve yürüttüğü Arap Birliği stratejisinden ayrı olarak kendi milli stratejilerini çizdiler. Yaser Arafat bu stratejiyi Savaştan sonra şu şekilde Filistinlilere ulaştırdı.

"Biz Birleşmiş Milletlerden adalet için, bütün dünya devletlerinden adalet için, Birleşmiş Milletlerde toplanan bütün dünya hükümetlerinden adalet için, insanlarımız yıllarca çadırlarda ve mağaralarda acı çekerken, bekledik ve bekledik. Bizim hiçbir ümidimiz gerçekleşmezken, bizim halkımızın dağıtılması ve ezilmesi artırıldı. Biz şimdi inanıyoruz ki bizim evlerimize ve toprağımıza

²¹³ Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev. Salih Yurdakul, Söylem yayınları, İstanbul, 2000, s. 167

dönmemiz için tek çıkar yol silâhlı mücadeledir.” Bu konuşmadan sonra, Filistinliler ile İsrail arasında silâhlı mücadele başlamış oldu. Bu sırada Lübnan’da 150.000’den fazla Filistinli Mülteci yaşıyordu. Lübnan mülteci kamplarında yaşayan Filistinliler, fedai grupları veya komando timleri şeklinde teşkilatlandılar. Bu teşkilatı destekleyenler, kamplarda yaşayanların küçük bir kısmıydı. Büyük çoğunluk bunlardan uzak duruyordu. Burada teşkilatlanan ve eğitilen gruplar İsrail içine sızarak faaliyet gösteriyor ve geri dönüyorlardı veya sınırın ötesine topçu ve havan atışları ile İsrail’e zarar verdimeye çalışıyorlardı. Filistinlilerin mülteci kampları da her Filistin Komando akınından sonra İsrail tarafından bombalanıyordu.

28 Aralık 1968 tarihinde, İsrail komandoları Beyrut Uluslararası Havaalanına bir baskın düzenleyerek Lübnan Havayollarının (Middle East Airways, MEA) on üç uçağını yerde tahrip ettiler. Bu Lübnan’a bir ultiatomdu. Eğer Filistinli gerillalar İsrail’e yaptıkları akınlara devam ederlerse İsrail, bunun öcünü Lübnan’dan alacaktı. Bir anda Lübnan, İsrail ile Filistin gerillaları arasındaki mücadelenin içine çekilmiş oldu. Hilu’nun tatlı dönemi sona ermiş oldu.²¹⁴ Başlangıçta, yerlerinden olmuş ve mülteci durumuna düşmüş bu insanlara Lübnan bütün olarak sempati ile baktı. Ancak onların Lübnan içinde mevcudiyetlerinin yarattığı huzursuzluk ve Lübnan’ın dini gruplar arasındaki dengesinin ve birliğinin bozulması tehlikesi ortaya çıkınca, Hristiyanlardan başlamak üzere bu sempati kayboldu ve gruplar, Filistinlileri ülkeden çıkartmak için bir araya gelmeye başladılar.

Filistin problemi Lübnan için giderek büyüyordu. 1969’dan itibaren caddelerde silâhlarını açıkta taşıyarak dolaşmaya başladılar. Amerikan Üniversitesinde okuyan öğrencilerden ise 20 Lübnan Lirası Filistinlilere yardım parası topluyorlardı. Şehir içinde oturanlar, elektrik, su gibi ücretleri vermedikleri gibi, trafik kaidelerine uymuyorlar, park parası, trafik cezası ödemiyorlar, kısaca şehir yaşamını ve düzenini tehdit ediyorlardı. Lübnan’ın güneyinde yerleşik bulunan fakir Şiilerden de koruma parası adı altında para topluyorlardı. Filistinliler, Lübnan’ın kendilerine barınma sağladığına şükretmek bir yana,

²¹⁴ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.142, Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.25

Lübnan'ın kendilerine bakmak zorunda olduğunu, Lübnanlıların Arap ve Müslüman bilincini kaybettiklerini ve batılılaştıklarından şikayetçi oluyorlardı.

Eski Cumhurbaşkanı Fuad Şiab bu durumu en iyi olarak şöyle açıklamıştı. “Çok trajik bir durum. Biz onları ezsek zulmeden ülke olacağız. Hiçbir şey yapmazsak, onlar bize zulüm ediyor.” İki tarafı keskin bıçağın üzerinde duran Lübnan, 1969 yılında orduyu kullanarak bunları kontrol altına almak istedi. Ordunun her hareketinden sonra komando hareketleri bütün Lübnan çapında Filistinliler tarafından icra edildi. Sol kanat muhalefet ve öğrencilerin de katılımıyla büyük gösteriler düzenlendi. Maruniler, Filistin mukavemetinin derhal kırılmasını istiyorlardı. Müslüman tarafı ise parçalanmıştı. Kemal Canbolat, Filistin mukavemetinin desteklenmesi gerektiğini düşünüyordu. Filistinlilerin varlığı ve faaliyetleri çevre ülkelerini de Lübnan içine çekiyordu. İsrail zaten Filistinli komandoların akınlarına cevap vermek için her zaman Lübnan'ın içindeydi. Şimdi bir de Suriye çıktı. Suriye, “Arafat Yolu” adı verilen bir yolla Lübnan içindeki Filistinlileri ikmal maddesi ve maddi yönünden destekliyordu. Yani Lübnan her yönden, hem içeriden, hem de dışarıdan taarruz altındaydı.

1.21 Lübnan Ordusunun Filistinli Gerillalara Karşı Harekatı ve Kahire Anlaşması (1969)

Lübnan Ordu Komutanı, Ekim 1969 yılında, Suriye'den gelen ikmal yolunu kesmek için bir harekat başlattı. Birkaç gün içinde, Lübnan kendini Suriye, Filistin Kurtuluş Örgütü ve kendi halkının yarısı ile savaşın eşiğinde buldu. Bunun üzerine, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile Nasır'ın hazırladığı bir anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Bu anlaşmaya göre; FKÖ, Lübnan devleti içinde yeni bir devlet olarak kabul edildi. Buna göre, FKÖ kamplarını kendi yönetecekti, güneydeki Suriye ve İsrail sınırına yakın bölgede kendi komutasında eğitim tesisleri kurma hakkını elde etti ve Suriye'den serbestçe ikmal yapma imkânını da elde etti. Bunlardan başka, anlaşmayla, Lübnan'ın güneyinde 26 mil karelik (yaklaşık 60 kilometre kare) alanın hükümrانlık haklarını FKÖ'ne devretti. Bu alana Fetih Ülkesi (Fatahland) denildi.

Lübnan iç politikasında her iki tarafta bu anlaşmanın gerekli olduğuna inandılar. Özellikle de Maruniler, Filistinlilerle daha fazla çatışmanın Milli Pakt ile kurulmuş düzenin yıkılabileceğini ve bundan en fazla zararın Marunilerin

göreceğini düşündüler. Müslümanlar da bu suretle İsrail'e ve Batıya karşı alınmış bir tedbir olarak düşünüyorlardı. Kahire anlaşması ile, FKÖ mensupları kendilerine tahsis edilen alan dışında Lübnan kanunlarına tabi olacaklardı. Ancak bu kısa sürdü. Gerillalar, bu alanların dışında da faaliyet göstermeye başladılar. Filistinli Gerillaların güney Lübnan'da üslenmesi nedeniyle İsrail bu bölgeye sürekli akınlar düzenliyordu. Hatta İsrail düzenlediği bir akında ceza olsun diye bölgedeki bütün evleri yıkmıştı. Bu bölgedeki güvelik, İsrail hava ve kara akınları ve topçu atışları nedeniyle iyice kötüleşmişti. Bunun üzerine bölgede yaşayan halk Beyrut ve Sayda gibi şehirlere geliyorlardı. Yalnızca Beyrut'ta 30.000'in üzerinde yerinden olmuş insan bulunuyordu. Bunlar fakir oldukları ve işsiz oldukları için çok kötü şartlarda yaşıyorlardı. Zaman zaman bu göçmenlerle hükümet kuvvetleri arasında çatışma çıktığı da oluyordu.

Bu problemle baş etmek için Hükümet, 12 Ocak 1970 tarihinde kabul ettiği bir karar ile Güney Lübnan'daki halkı silâhlandırmak ve eğitmek suretiyle kendilerini İsrail akınlarına karşı korumaları sağlanmak istenmiştir. Buraya Lübnan Ordusunun sokulmamasının nedeninin, değişik dini gruplardan oluşan ordunun bu hareket karşısında dağılabileceği endişesinin yattığı düşünülmektedir.²¹⁵ Fakat bu karar, Filistinli gerillaların faaliyetlerini artırmaları nedeniyle uygulanamadı.

Ordu Komutanı General Emil Bostani 7 Ocak 1970'de General Jean Njzim ile değiştirildi. Yeni komutan, Filistinli gerillalarla mücadele etmek için plân önerdi ve kabul edilmesi üzerine uygulamaya koydu. Bu plâna göre, Lübnan Ordusu, güneydeki gerillalara karşı daha sert tedbirler alacak ve güney sınırını daha etkin koruyabilecekti. Güneye olan hareket birkaç kanlı çatışmadan sonra ve bu arada ülke çapında genel grev nedeniyle durduruldu. Hükümet, güneyin silâhlandırılması için daha fazla para ayıracağını belirterek Orduyu çekti ve gerillalara Kahire anlaşmasına uymaları konusunda daha fazla baskı yaptı.

1.22 Filistinlilerin Ürdün'den Sürülmesi ve Bunun Lübnan İç ve Dış Politikasına Etkisi(1970)

Lübnan, kendi iç işleri, bu dönemde genellikle Filistinli gerillalarla uğraşırken bir de başına Ürdün-Filistin savaşı çıktı. Filistinli mültecilerin

²¹⁵ Colle, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.26

neredeyse yarısı Ürdün'de yaşamaktaydı. Ürdün'deki kampları Filistinliler yönetmekle birlikte, kesinlikle tel örgülerin dışına çıkmalarına izin verilmiyordu. Buradan çıkıp İsrail'e akın yapan Filistin komandoları bunlar için de problem teşkil ediyordu. Filistinli gerillalar, kendilerine izin vermeyen Kral Hüseyin'i devirmek için bir darbe hazırladılar. Bunun üzerine, Ürdün ordusu, Filistinlilere karşı harekate girişti. Bunun üzerine Suriye rejimi, Hafız Esad, Filistinli gerillaları desteklemek üzere Ürdün'e girdi. Esad'ın amacı, Filistinliler gibi Kral Hüseyin'i devirmek değil, Filistinlileri bir katliamdan korumaktı. Ancak, Kral Hüseyin, bunu kendisine karşı yapılan bir hareket olarak algıladığından derhal ABD'ye başvurarak, eğer kendilerine yardım edilmese Suriye ile başa çıkamayacağını belirtti. Halen Sovyetler Birliği'nin etkisinde bulunan bir Suriye'nin, halihazırda Batı yanlısı tutum sergileyen Kral Hüseyin'i devirmesi, Sovyetlerin etkisinin daha güneye inerek İsrail'i kuşatması anlamına gelecekti. Eğer ABD geç kalırsa Ortadoğu krizinin daha da derinleşeceğini düşünen ABD Başkanı Nixon ve onun Ulusal güvenlik danışmanı Henry Kizinger, derhal Kral Hüseyin'in isteğine cevap verdiler. Kral Hüseyin, eğer ABD doğrudan yardım edemezse, kendisinin, İsrail'in Suriye'ye karşı yapacağı hareketi kabul edeceğini bildirdi. Bunun üzerine, İsrail'in yalnız Suriye'ye taarruz plânı ABD ve İsrail tarafından yapıldı; bunu Kral Hüseyin 21 Eylül 1970 günü onayladı ve Ürdün birlikleri Suriye'ye karşı taarruza geçti. Hafız Esad'ta, İsrail saldırısının yaklaştığını hissederek kuvvetlerini Ürdün'den çekti.²¹⁶ Bu suretle, ABD ve İsrail güçlerini arkasına almış Ürdün güçleri karşısında Filistinliler tutunamadılar ve buradan sürülen Filistinliler Lübnan'a doğru yol aldı. Lübnanlı Müslüman politikacılar derhal harekete geçerek, Ürdün'den gelen Filistinlilerin Lübnan'da yerleştirilmesi gerektiğini belirttiler. Maruniler, bu hareketi, Müslümanların ülkedeki Müslüman nüfusun oranının artırılması için yapılan bir teşebbüs olarak gördüler ve buna karşı çıktılar. Ancak, Filistin mültecileri Lübnan'a yerleşti ve sayıları iki katına çıktı. 1970'in sonunda, daha önce Ürdün'ün yaşadığı problemlerin aynısını Lübnan yaşamaya başladı. Çünkü, büyük bir güçlkle Kahire anlaşması yoluyla kontrol altına alınmaya çalışılan Filistinliler, iyice kontrolden çıktılar.

Lübnan'ın başına örülen bu bela, Lübnan'ın iç politikasında Şiabizimden uzaklaşmak için bir neden yarattı ve savaşın bitiminden üç yıl sonra yapılan

²¹⁶ Sabahattin Şen, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım*, Birey Yayınları, İstanbul, 2004, s.270

Cumhurbaşkanlığı seçiminde Şiabistler tamamen yenildi ve eski düzen politikacılar tekrar idareyi ele aldılar. Bu yeni gelen grup hızla ülkeyi yaklaşık onbeş yıl esir alacak ve baştan başa yıkılmasına neden olacak iç savaşa doğru sürüklediler.

1.23 Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi (1970)

Yeni Cumhurbaşkanı'nın seçimi için meclis toplandığında, en kuvvetli aday Süleyman Franjiye'ydi, diğeri ise Şiabist aday Elias Sarkis'di. Süleyman Franjiye, meclise, dört bin kişiden oluşan silâhlı milis grubu ile geldi. Silâhlı milisler meclisin dışında büyük bir kalabalık oluşturmuş durumda bekliyorlardı. Üçüncü tur oylamada, Franjiye bir oy farkı ile oylamayı kazandı. Fakat, meclis başkanı Sabri Hamedah, mevcut 99 oya göre Franjiye'nin aldığı 50 oyun çoğunluğu sağlamadığını belirtti (Onun hesabına göre, salt çoğunluk sağlanabilmesi için yarıdan bir fazla oy alması gerekiyordu. 99'un yarıdan bir fazla oyu, 50,5 ve dolayısıyla 51 etmesi gerektiğini iddia ediyordu.) Bunun üzerine Franjiye, koridora bağırarak itiraz etti ve bunu taraftarları takip etti. Meclis içinde yumruk ve silâhla karışık uzun bir kavgadan sonra meclis başkanı Hamedah, oylamanın geçerli olduğu ve Franjiye'nin seçimi kazandığını açıkladı. Dışarıda bekleyen Franjiye taraftarları silâhla bu başarıyı kutladılar. Franjiye, son dönemde görev yapan Lübnan Cumhurbaşkanları arasında bilgi ve tecrübe açısından en az donanımlı ve olaylara yaklaşırken sakinliğini koruyamayan ve yaklaşımı en sert olandı.²¹⁷ Yukarıda da belirtildiği gibi, Şiabizimden uzaklaşmak uğruna Lübnan için belki de en uygun olmayan olan şahıs, eski tip, tutucu politikacı, Cumhurbaşkanlığına seçilmiş oldu.

1.24 Franjiye Dönemi (1970 – 1976)

Franjiye, kuzey Lübnan'dan gelen kuvvetli bir aileye mensuptu. Ayrıca kendisine bağlı kuvvetli bir milis gücü vardı. Uluslar arası ve iç politika tecrübesinin az olmasına rağmen, Dürzi lider Kemal Canbolat tarafından desteklenerek seçtirilmesinin maksadı, Canbolat'ın, Cumhurbaşkanı olarak zayıf birisini tercih etmesinden kaynaklanıyordu. Süleyman Franjiye, 23 Eylül 1970 günü göreve başladı. Franjiye seçilince, bütün dini gruplardan eski tip tutucu politikacılar ve liderler Şiabizmin yenilmesine çok sevindi. Başbakanlığa atanan Saeb Salam, gençlerden kurulu bir kabine kurarak Şiabizimin etkilerinin

²¹⁷ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.149

tamamen ortadan kaldırılmasını amaçlamıştı. Gençlerden kurulu kabinenin tam istediği gibi çalışmadığını görünce, 1972 yılında yapılan meclis seçimlerinden sonra kabineyi bu sefer, geleneksel politikacılardan kurdu. Ancak, Franjiye'nin oğlu Tony Franjiye, adı birçok yolsuzluğa karışmasına rağmen, babasının Cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca Haberleşme Bakanlığı koltuğunu korudu. 1972'de seçilen 99 milletvekili 1975'de başlayan İç Savaş nedeniyle seçim yapılamadı ve takip eden 19 yıl boyunca milletvekilliğine devam ettiler.

Franjiye döneminde, Ürdün ve İsrail yönetimlerinin saldırgan politikaları yüzünden çok sayıda Filistinlinin Lübnan'a iltica etmek zorunda kalması dolayısıyla Lübnan, Filistin meselesinin de doğrudan içine çekilmiş oldu. Lübnan'a yerleşen Filistinliler bu ülkede örgütlenerek siyasi faaliyetlerde bulunmaya başladılar. Filistinlilerin güç kazanmasının karşısında Maruniler ve İsraililer Lübnan içinde yoğun karşı faaliyet gösterdiler. 1970 yılında İsrail-Lübnan sınırı yalnız 80 km civarındaydı. Bu sınır üzerinde karşılıklı top ve havan atışları günlük hayatın bir parçasıydı. Diğer bir korku da, İsrail'in Litani nehrine kadar olan kısmı, Filistinli komando saldırılarından korunmak için işgal edip topraklarına katacağıydı. Bunu önlemek için, Hristiyanların komutasındaki Lübnan ordusu, Filistin mukavemetini kırmak için harekete geçti tekrar, ancak çok az şey başarabildi. Müslümanlar da gerillaları desteklemek veya karşı olmak konusunda kendi içlerinde bölünmüşlerdi.

Hristiyan tarafında ise Falanjistler, gerilla faaliyetleri karşısında iyi teçhiz edilmiş ve eğitilmişlerdi. Bunların lideri de, Falanjistlerin kurucusu Pierre Cemayel'in oğlu, Beşir Cemayel'di. Falanjistler, 1970 yılı içinde, ölen bir Filistinli gerillanın cenaze törenine katılan Filistinlilere saldırdı ve on gerilla Falanjistler tarafından öldürüldü. Bu saldırıdan sonra Filistinliler, Falanjistlerin lideri Beşir Cemayel'i kaçırdılar. Bunun üzerine yüzlerce Falanjist kampı kuşattı ve Beyrut'ta olaylar başladı. Sekiz saat sonra, bizzat Kemal Canbolat, Yaser Arafat ile konuşmak suretiyle Beşir Cemayel'in serbest kalmasını sağladı.

Bu gibi olaylar, Lübnan'da günlük hayatın giderek bozulmasına ve ekonominin turizmin azalmasına neden oldu.

1.24.1 1972 ve 1973 olayları

1972 yılında yapılan milletvekili seçimlerinin kendisi de şiddete neden oldu. Ülkede bu sırada yüksek düzeyde enflasyon, işsizlik gibi sorunların

yanında Filistinli gerillaların hareketlerine ve İsrail veya yurt içindeki diğer grupların bunlara karşılık vermesine ve hepsi ile birlikte çeşitli gösterilere sahne oluyordu. Bu şekilde şiddetin artması üzerine, hükümet bazı bölgelerde sıkıyönetim ilan etti. Hükümetin niyeti huzursuzluğu dindirmek, ülke içinde güveni yeniden tesis etmek, protestoculara karşı hukuki tedbirler almak, yeni sosyal ve ekonomik tedbirleri yürürlüğe koymak ve sonuncusu, belki de en önemlisi, Filistinli gerillalarla konuşarak onların Lübnan içindeki faaliyetlerini sınırlamaktı. Ancak, daha önce olduğu gibi, Franjiye devrinde de, Filistinli gerillaların İsrail sınırından içeri sızarak akınlar yapması, buna karşılık olarak da İsrail'in bunları cezalandırmak için Lübnan içinde operasyon yapması kısır döngüsü devam etti. Filistinli gerillaların 1972 yılında Münih olimpiyatlarında İsraillilere karşı girişmiş oldukları saldırı hareketine misilleme olarak İsrail, Lübnan'a karşı hareket icra etti. Bu saldırılarda ölenlerin toplamı 400'ü buldu. Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi ile Japon Kızıl Tugaylar örgütü, Tel Aviv havaalanı bekleme salonuna yaptıkları saldırıda 26 İsrailli öldü. İsrail Başbakanı Golda Meyer derhal bu saldırıdan Filistinli gerillalara barınma ve eğitim kampları tahsisi etmesinden dolayı Lübnan'ı sorumlu tuttu. İsrail buna misilleme olarak, dört gün süreyle güney Lübnan'a havadan, karadan ve denizden saldırdı. Bu saldırılarda elli gerilla ölürken, yüzden fazla da Lübnanlı sivil öldü. Bundan başka önemli İsrail saldırılarından biri de 10 Temmuz 1973 yılında Beyrut'a icra edildi ve İsrail, önde gelen üç Filistin Kurtuluş Örgütü liderini öldürdü. Bu harekete karşılık Lübnan ordusunun bir hareket yapmaması üzerine Hükümet istifa etti. Franjiye, Salam'ın yerine aynı ayarda bir Müslüman politikacı bulmakta zorlandı. İsteddiği ayarda bir başbakan bulamayınca görevi Amin al-Hafız'a verdi. Hafız diğer Müslüman politikacılara nazaran zayıf bir kişiliğe sahipti. Şiddet, Hafız devrinde de devam etti.Ülkede çatışmalar arttı. Havaalanı yakınında yapılan çatışmalar nedeniyle, bir grubun öç almak için uçaklara ateş açabileceği endişesi ile bütün Lübnan Havayolları uçakları Kıbrıs'a kaçırıldı.²¹⁸

1.24.2 1973 Arap - İsrail Savaşı ve Birinci Petrol Ambargosu

Mısırın ve Arap Dünyasının en önemli liderlerinden biri olan Nasır'ın ölümü üzerine yerine Enver Sedat geçti. Enver Sedat, Nasır'a göre ideolojik olmaktan ziyade daha pratik bir liderdi. 1967 harbi ile kırılan Arap Dünyasının

²¹⁸ Mackey, *a.g.e.*, s.150

prestijini tekrar kurtarmak ve Mısır için hayati öneme haiz Süveyş Kanalına tekrar sahip olmak istiyordu. Bunun için giriştiği savaşta belli bir başarı elde etti ve Arapların prestijini biraz olsun kurtardı. Ancak Sedat, savaşın sonunda yine istediği başarıyı yakalayamadı. Savaştan önce Suudi Arabistan Kralı Faysal ile görüşerek, batıya petrol ambargosu uygulanmasını istedi. Savaştan sonra da bu isteğini yineledi. Bunun üzerine bütün Arap ülkeleri Batıya karşı petrol ambargosu uyguladı. Bu uygulama neticesinde Batı dünyasının sanayisi ve ulaşımı büyük bir durgunluğa girdi. Ham petrol fiyatları bir gecede katlandı. 1973 yılında, Suudi Arabistan, Irak ve Körfez Ülkelerinin toplam petrol satışından elde ettiği gelir 13,7 milyar dolarken, 1974 yılında aynı ülkelerin gelirleri toplamı, 50,15 milyar dolara yükseldi. Bu petrol fiyatlarındaki patlama (oil boom) Arap Dünyasına büyük bir kendine güven aşıladı. Bir anda zenginleşen Araplar, paralarını Lübnan Bankalarına yatırdılar. Lübnanlılar da bu paralarla batının teknolojisini Körfez Ülkelerine götürdüler. Bu işlerle uğraşanlar yüksek maaşlar ve paralar kazandılar. Bu paralar Lübnan'daki ailelerine döndü. Bu suretle, Lübnan'daki karışıklıklar nedeniyle kaybettikleri ekonomik faaliyetleri bu suretle yurt dışında işler yaparak kapatmaya çalışıyorlardı. Bu işleri yapanlar, geleneksel Maruni tüccarlar değil, bu sefer Müslüman işadamlarıydı.

Bu savaşa da (1973 Arap – İsrail Savaşı) Lübnan katılmadı, ama toprakları çatışan taraflar tarafından bolca kullanıldı. Lübnan yine bunlarla seyirci kaldı ve olayları yönlendirmekten çok olayları izlemeye ve onlara karşı tedbirler almaya çabaladı. Diğer savaşlarda olduğu gibi, 1973 savaşından da en çok etkilenen yine Lübnan oldu. Çatışmalar artarak devam etti. Ülke içinde huzursuzluk bütün sektörleri etkiledi. Bu tarihe kadar, her ne kadar yüzü cıvalı, altı paslı da olsa, bir ekonomik başarısı bulunuyordu. Bu avantajlarını da büyük oranda kaybetti.

1.24.3 Hristiyanların Silâhlanma Çabaları

1973'e gelindiğinde, Maruniler, kendilerini FKÖ'nün saldırılarından korumak için artık orduya güvenmenin boş olduğunu gördüler. Çünkü orduyu kullanabilmek için Müslüman Başbakanın onayının alınması gerekiyordu. Müslüman Başbakan da bu onayı kolayca veremeyeceği apaçık ortadaydı. Bu gibi nedenlerle, kendilerini korumak için kendi silâhlı güçlerini oluşturmanın geldiğini düşünüyorlardı. Bu arada da yeni Başbakan Hafız istifa etti. Onun

yerine uzun uğraşılardan sonra, 1943 Milli Pakt'ın yaratıcı Sulh'un ailesinden Takiyettin al Sulh Başbakanlığa atandı. Takiyettin'in en belirgin özelliği Osmanlı tipi fes giymesiydi. Takiyettin al Sulh Başbakan olunca, Beyrut'ta fes giymek moda oldu.

Takiyettin al Sulh on beş ay Başbakanlık yaptı. Sulh'un döneminde de çatışmalar durmadan devam etti. İsrail'in Güney Lübnan'a yaptığı akınlar nedeniyle canından bezen halk Beyrut'a akın etti. Bu da ayrıca büyük barınma ve iş problemleri çıkartıyordu. Cumhurbaşkanı Şiab zamanında yapılmış olan Şehir Gelişme Plânları, artan talep karşısında rafa kaldırıldı ve şehirlerin etrafı mantar gibi biten bir sürü plânsız ve programsız yerleşim bölgeleri ile doldu. Alt yapı buna yetişemiyordu. Yeni yapılan yeni yerleşim birimleri sadece mevcut olan elektrik, su, kanalizasyon ve telefon hatlarına sadece bağlanıyorlardı. Çok daha küçük kapasite için hazırlanmış olan alt yapı tesisleri de bu yükü çekemiyor ve sürekli arızalanıyordu. Bu suretle de, şehir hizmetlerinin kalitesi günden güne düşüyordu.

Ülke çapında çatışmalar durmuyor, şimdi artık çatışmalarda ağır silâhlar da kullanılıyordu. Maruniler de artık eğitilmiş ve ağır silâhlara sahiptiler. İki kaçakçı nedeniyle Maruni Falanjist örgütü ile FKÖ Doğu Beyrut'ta bulunan Tel al-Zaatar kampı çevresinde iki gün süren bir çatışma yaşadı. İki ay sonra, Cambolatistlerle Falanjist örgütü, Beyrut'un doğusundaki dağlık bölgede, bölge kapma nedeniyle çatıştılar. Cambolat, bu arada da Lübnan Milli Koalisyonu ile Yaser Arafat'ı bir araya getirerek büyük bir güç kazandı. Cambolatın kazandığı bu güçten rahatsız olan Sulh, Eylül 1974'te "Ülkedeki olayları kontrol etmekte güçlük çekiyorum" diyerek Başbakanlıktan istifa etti. Onun yerine görev tekrar Salam'a verilmek istendi ise de Hükümetin kuruluşu üzerinde Cumhurbaşkanı ile anlaşamadığından bundan vazgeçildi. Yeni başbakan aranırken yine eski usullere uygun olarak ileri gelen ailelerden birisinin başa geçmesi için araştırma yapıldı ve yine Sulh ailesinde , Başbakanın akrabası ve ondan daha küçük olan Raşid al-Sulh'a hükümeti kurma görevi verildi ve hükümet kuruldu. Yeni Başbakan da büyük politik başarıları olmayan ikinci sınıf bir politikacıydı. Bu gibi yönetim zaafiyeti, ülkeyi uzun zamandır beklenen ve birkaç defa ertelenen iç savaşa doğru hızla sürükledi.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ SAVAŞ DÖNEMİNDE VE SONRASINDA LÜBNAN

2.1 İç Savaşa Doğru, Sayda Balıkçıların Yürüyüşü ve Çıkan Olaylar (Şubat 1975)

Şubat 1975 sonlarına doğru, bir seri şok dalgası Sunni Müslüman kesimi sarstı. Sayda'da balıkçılık yapanların çoğunluğu Sunniydi. Bu sıralarda Sayda'da Protein Şirketi adı altında, gelişmiş teçhizat ve gemilerle balıkçılık yapan sahibi Eski Cumhurbaşkanı Maruni Camile Chamoun olan bir şirket kuruldu. Yerli balıkçılar, bu şirketin teknik usuller kullanarak bol balık yakalayacağını ve balık neslini kurutarak kendilerini işsiz bırakacağını düşünerek endişeye kapıldılar. Balıkçılar bu şirketin çalışma ruhsatının iptal edilmesini istediler. Balıkçılar ve onları destekleyenler, 26 Şubat günü, Sayda'nın merkezine doğru yürüyorlardı. Yürüyüşün başında, Sayda'nın sevilen milletvekili Maruf Saad yürüyordu.²¹⁹ Yürüyüş yapan topluluğu durdurmak için polis ve askerler şehrin meydanının girişinde barikat kurmuşlardı. Topluluk barikatın önüne geldiğinde, barikatın içinden, kimliği belli olmayan biri tarafından ateş edilerek milletvekili öldürüldü. Çatışmalar, yerli halk, polis ve askere karşı olmak üzere başladı. Bunu takip eden beş günde grevler, ve çatışmalar bütün kıyı şehirlerine yayıldı. 29 Şubat 1974 günü Sayda'daki Filistin Mülteci kampı yakında yapılan çatışmada, beş asker, onbir sivil öldü. Ordu ile Lübnanlıların çatışması 1967'den beri örtülü duran çatışma nedenlerini tekrar gündeme getirdi.²²⁰

Başbakan Sulh orduya yapacağı faaliyetleri emretti, fakat ordu onu dinlemedi. Ordu ile Başbakan arasında yaşanan bu gerginlikten sonra, Cumhurbaşkanı hem Ordu Komutanı hem de Başbakan Sulh'u görevden aldı. Maruniler doğal olarak ordunun tarafını tuttular. Falanjistlerin 'Orduya Destek' gösterisine binlerce Maruni katıldı.

²¹⁹ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s. 14

²²⁰ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s. 16

Bu durum, yıllardır buzdolabında duran birçok meselenin gün ışığına çıkmasına neden oldu. Artık taraflar belli oldu ve iç savaşın başlaması için bir kıvılcım yeterli olacaktı.²²¹

2.2 Lübnan İç Savaşının Kıvılcımı, Pierre Cemayel'e Suikast Girişimi ve Korumasının Öldürülmesi (13 Nisan 1975)

Lübnan'da hava çok gergindi ve en ufak bir kıvılcımdan beklenmedik sonuçlar çıkıyordu. 13 Nisan 1975 günü, Beyrut'un Maruni bölgesinde bulunan bir kilisenin önünde biri Pierre Cemayel'in korumalarından olan ve diğer ikisi de yine Falanjistlerin üyesi, biri de sivil dört kişi, bilinmeyen silâhlı kişiler tarafından vuruldu. Bu olayı duyan Cemayel'in yandaşları, Falanjistler, derhal bunun mutlaka Filistinliler tarafından yapılmış olacağına inanılarak, Ayn-al-Rumana'daki Filistin Mülteci kampının yakınında Filistinlileri taşıyan bir otobüse baskın düzenlediler ve baskında 27 Filistinli öldü ve yirmiden fazlası yaralandı.²²² (EK-6)

Bu haber çok çabuk yayıldı ve Filistinlilere Lübnanlı Müslümanlarda katıldı. Savaşa Falanjistler'in yanında Chamoun'un kaplânları adlı örgüt Müslümanlara karşı savaşa katıldı. Falanjistler, Filistin kamplarını ağır silâhlarla baraj ateşi (ağır silâhlarla yapılan sürekli ateş) altına aldılar. Filistinliler de dükkanları, fabrikaları ve Marunilere ait işyerlerini tahrip ettiler. Bu sırada Cumhurbaşkanı Süleyman Faranjiye hastanede ameliyat sonrası nekahat dönemindeydi. Ne hükümet, ne Cumhurbaşkanı ne de Ordu gerekli ve etkili tedbirleri alamada başarılı olamadı.

Bu olaylarda sonra, Lübnan'daki bütün gruplar kendi savaşlarını yaptılar. Dürzi ve bazı solcu Lübnanlılar, Lübnan'da güç kazanmak için savaştılar. Diğer Müslüman gruplar ise Lübnan'ın diğer Arap dünyasının bir parçası olması için savaştılar. Filistinli gruplar ise kendi topraklarını tekrar kazanıncaya kadar Lübnan'da kalabilmek için savaştılar. Maruniler ise, kendi görüşlerinin Hristiyan Lübnan'da yerleştirebilmek ve ellerindeki iktidar gücünü kaybetmemek için savaştılar.

Bu krizden sonra Lübnan siyasi sistemi bir daha kendine gelemedi. Bütün ülke yaklaşık onbeş yıl sürecektir bir İç Savaş bataklığının içine çekildi.

²²¹ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.16

²²² Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.17

2.3 İç Savaşı Hazırlayan Toplumsal Nedenler ve Lübnan'ın İç Savaş Öncesi Ekonomik Durumu

Lübnan'da bölgesel savaş, 1967 harbinden sonra kendini göstermeye başladı. Filistinlilerin İsrail ile mücadelesi, Lübnan sisteminin yarattığı bölgesel çatışma ve huzursuzlukları su üstüne çıkarttı. 1967 Savaşına kadar hüküm süren Şiabizm, bu savaştan sonra, Lübnan'ı kendi dışındaki bölgesel çatışmaların dışında tutmaya çalışıyordu. Ancak bu yeni durum karşısında Şiabistler de ikiye, Maruni Falanjist Örgütü ve Dürzi Cambolatlar olarak bölünmüşlerdi. 1943'te kabul edilen Milli Pakt, Müslümanları ikinci konuma getirmesine rağmen, 1967'den sonra durumun 1943'e göre çok değişmesine karşın, birçok Sunni Müslüman Milli Pakt'ın devam etmesini istiyordu. Bu suretle, kazanmış oldukları momentumu kaybettiler veya ellerine geçen fırsatı tam olarak değerlendiremediler. Milli Pakt sisteminin ortaya koyduğu düzen olan, kuvvetli Maruni Cumhurbaşkanı, zayıf Müslüman Başbakan düzeni, ülkedeki güçler göz önüne alındığında çarpıklığı ifade ediyordu. Bu nedenle, bu düzen tam olarak işletilemedi. 1975'e gelindiğinde, bütün gruplar silâhlaniyor ve kendini, geleceği sanki önceden bilinen İç Savaşa hazırlıyordu.

Ekonomik duruma gelince; 1975 yılında dahi Lübnan zengin bir devlet olark görülüyordu. 1973 – 1974 Petrol Ambargosu nedeniyle hayli zengin olmuş Arap Ülkeleri, hala paralarını Lübnan'a yatırıyor ve alışverişlerini Lübnan'dan yapıyorlardı. 1964 ila 1974 yılları arasında Lübnan'ın ticari bankalarındaki hesap miktarı 3.5 milyar dolardan 11.4 milyar dolara çıktı. Beyrut limanı daha hala 1973'teki sıkışıklığını koruyor, gemiler yüklerini boşaltabilmek veya yükleme yapabilmek için haftalarca bekliyorlardı. Ülkenin ana ihracatı bile bir yıllık dönemde ikiye katlandı. 1973 yılında 446 milyon Lübnan Lirası olan ihracat, bir yıl sonra, 1974'de 836 milyon Liraya çıktı.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, Lübnan ekonomik ve siyasi sistemin oluşturduğu binanın caddeye bakan yüzü çok parlak ve göz alıcı renklerle bezenmiş süslemelerle doluyken, hemen bunun arkası, bir film seti binası gibi boşlukta bulunuyordu. Siyasi sistem de aynı şekilde, dokunsan yıkılıverecekmiş gibi duruyordu. Nitekim beklenen gerçekleşti.²²³

²²³ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.121

2.4 İç Savaşın İlk Onsekiz Ayı (Nisan1975 – Kasım 1976)

Pierre Cemayel'e yapılan suikast girişiminin ateşlediği çatışmalar ve hemen akabinde Ayn al-Rumana'da otobüste giden Filistinlilerin öldürülmesi olayı soruşturmaları sürerken, Dürzi Lider Kemal Canbolat, Lübnan Ulusal Hareket liderlerini toplayarak, Falanjist Partisinin Ayn al-Rumana olayından sorumlu olduğunu ve bu nedenle Partinin Lübnan siyasi hayatından çekilmesini isteyen ve Falanjist Partiye mensup bakanların bulunduğu bir hükümetin Ulusal Cephe tarafından desteklenmeyeceğini hükme bağlayan bir karar alınmasını sağladı. Bu olay, gerginliği yeniden artırdı. Falanjist Partisinin iki bakanı, daha sonra dokuz bakanı daha istifa etti. Bakanlarının çoğu istifa eden Başbakan Sulh da , 15 Mayıs 1975'de istifa etti.²²⁴ Ancak, ana problem, Falanjist üyelerinin katılmadığı bir kabinenin teşkil edilip edilemeyeceğiydi. Kısa bir süre sonra Cambolat, Falanjistlerin yasakladığı Marunilerin dışında, herhangi birisi ile kabinenin kurulmasının imkânsızlığını gördü. Durum bu şekilde ortaya çıkınca, Cambolatın koyduğu şartlar altında kabinenin teşkili mümkün olmuyordu.

Sulh'un istifası üzerine, Ulusal cephe, Başbakanlığa kuvvetli bir Sunni adayın getirilmesi için Raşit Kerami'yi aday olarak gösterdi. Hükümetin yapısı konusunda tartışmalar devam ederken Beyrut limanı çevresinde Falanjist milisler ile Filistinliler arasında silâhlı çarpışmalar yoğunluk kazanmaya başladı. Falanjist Parti, Filistinliler ve onları destekleyen Müslümanlarla olan mücadelesinde bütün Hristiyanların desteğini kazandı. Camile Cnamoun'un Liberal Partisi ve Kilise de Pierre Cemayel'i desteklediklerini açıkça ifade ediyorlardı.

Hükümet kurma çalışmaları devam ederken, Cumhurbaşkanı Franjiye, bir sürpriz yaparak kabinenin çoğunlukla ordu mensuplarından kurulmasını sağlamak amacıyla, 23 Mayıs'ta hükümeti kurma görevini Sunni Tuğgeneral Nureddin al-Rifai'ye verdi. Rifai hükümeti ise genellikle subaylardan oluştu. Ancak Franjiye'nin bu kararı Müslümanlar arasında tepkiyle karşılandı. Çünkü, bu hareket aynı zamanda Canbolat'ın Falanjistlere karşı vermiş olduğu ültimatoma bir anlamda boşa çıkartılması amacını taşıyan bir meydan okumaydı. Bu hükümet ile Marunilerin hakim olduğu Ordu, idareyi ele almış

²²⁴ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, , Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.22

oluyordu. Zaten, ordunun Şubat ayındaki Saydalı balıkçıların gösterisi karşısında takınmış olduğu tutumdan bütün Müslümanlar rahatsız olmuşlardı.²²⁵ Maruni aşırı uçlara mensup olanlarda Ordunun Maruni ağırlıklı olmasından dolayı, bu çatışmalara doğrudan katılmasını istiyorlardı.

Müslüman taraf Franjiye'nin bu meydan okumasını, çok ender görülen bir bütünlük içinde karşı koydular. Kemal Cambolat daha da ileri giderek, en önemli rakibi ile de (Saeb Salam) bir araya gelerek bu kabineye karşı olduklarını ve destek vermeyeceklerini açıkladılar. Bunun üzerine, Başbakan Rifai, hiçbir Müslüman grubun kendini desteklemediğini gördü ve üç gün içinde istifasını verdi.²²⁶

Beklenildiği gibi Rifai'nin Başbakanlığı uzun sürmedi ve hemen 28 Mayıs'ta Franjiye, eski Başbakanlardan Raşit Karami'yi Başbakanlığa atadığını ilân etti. Karami, hükümeti kurabilmek için bir ay gibi bir süre uğraştı. Bu arada çarpışmalarının seyrinde herhangi bir değişiklik olmadı, aynı düzende devam etti.

Lübnan'da olaylar son şiddetiyle devam ederken Raşit Karami görevine başladı ve Falanjist Parti ve Cambolat grubunun temsil edilmediği 6 kişilik bir kabine oluşturdu.²²⁷ Karami Başbakanlık ve Savunma Bakanlığını, eski Cumhurbaşkanı Camile Chamoun ise İçişleri Bakanlığını üstlendi. Hükümet öncelikle Beyrut ve Sayda'da çarpışan gruplar arasında ateşkesi sağlayarak 2 ay kadar bir süre ile ülkede duruma hakim oldu.²²⁸ Bu ateşkes, Ordu Komutanı ve FKÖ lideri Yaser Arafat arasında imzalandı. İmza töreninde Suriye Dışişleri Bakanı da hazır bulundu. Bu tarihten 1975'in sonuna kadar, Arafat, kendisine bağlı ağır silâhlarla donatılmış muharip gruplar üzerinde hakimiyet sağlama imkânı vardı ve büyük bir çatışma yaşanmadı.

Bu ateşkes, Lübnan'a bir ara nefes almasını sağladığı gibi, Lübnan'da siyasi olayların durmayacağını iyi bilen çarpışan taraflara da silâhlanma için büyük bir fırsat yarattı. Ateşkes esnasında ilk büyük olaylar Beka Vadisindeki Rum Katolik şehri olan Zahle'de bir Suriyeli ile iki Hristiyan'ın çatışması ve

²²⁵ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.24

²²⁶ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.127 ve Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977., s.25

²²⁷ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.26

²²⁸ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 198

sonunda Suriyelinin ölmesi, iki Hristiyan'ın tutuklanması üzerine ağır silâhların da kullanıldığı Hristiyanlar ile Şii ve Filistinlilerin karıştığı çarpışmalar başladı. Yine bu dönemde, Cumhurbaşkanı Franjiye'nin oğlu Tony Franjiye'nin Trablusşam'ın hemen yanındaki Zgorta şehrinde, bir grup Hristiyan genç ile birlikte "Zgorta Kurtuluş Ordusu" bir örgüt kurdu. Bu örgütün Trablusşam'ı basacağı haberleri yayılınca bu bölgede hava iyice gerginleşti. Zgorta milisleri, Trablusşam-Beyrut karayolunda giden bir otobüsü durdurup içindeki 12 Müslüman'ı öldürünce çatışmalar topyekün bir savaş haline döndü. Ordunun bu olaya müdahale etmesi ve Zgorta milisleri ile Müslümanların arasına girmesini Maruni liderler istedi.²²⁹ Müslümanlar ise, Ordu Komutanının çok politize olduğunu, değişmedikçe bu müdahaleyi kabul etmeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Karami ile Franjiye anlaşarak Ordu komutanlığına diğer bir Maruni Hanna Sait getirildi. Hana Sait getirilmesi üzerine, Ordu kuzeydeki çatışmalara 11 Eylül'de müdahale ederek kısmi bir ateşkes sağlandı.

Tam bu sırada, 13 Eylül günü Beyrut'ta Franjiye ailesi tarafından işletilen bir plaj yakınlarında, kontrol için görevlendirilmiş askerler, 13 adet Müslüman milisi, kendi hatlarına sızma girişiminde bulundular diye öldürdü. Bunun üzerine Kemal Canbolat derhal harekete geçerek, orduyu protesto için 15 Eylül'de genel grev çağrısı yaptı. Ancak, Karami ve diğer Müslüman liderlerden gelen baskılar neticesinde bu çağrısını geri çekti, bu husus aynı gün, yani 15 Eylül'de Beyrut'ta çok şiddetli çatışmaların olmasını da engelleyemedi. Çatışmalar bu sefer, öncekilerden farklı olarak, Beyrut'un merkezinde cereyan etti. Falanjistler, şehir merkezine yakın bir bölgeye yerleşerek merkezi dört gün boyunca bombardımana tutular. Bu gerçekten çok yıkıcı bir bombardımandı. Lübnanlı bir tarihçinin dediği gibi "Falanjistlerin bu kararlı hareketi; herhangi bir konu üzerinde ödün vermektense, bütün Lübnan'ı yerle bir etmeye hazır olduklarını gösteriyordu."²³⁰ Bu bombardımanın diğer bir gayesi ise, Lübnan Ordusunu çatışmaların içine ama kendi taraflarında olarak çekmekti. Fakat, Başbakan Karami bu oyuna gelmedi ve ısrarla, ordunun kullanılmasını sağlayacak emri imzalamadı.

²²⁹ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s. 128, Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 198

²³⁰ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.129

Beyrut merkezinde devam eden bu tahripkar çatışmaya arabulucu olmak ve General Shabi ile görüşmek üzere Suriye Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam 19 Eylül günü Beyrut'a geldi.²³¹ Haddam'ın gelişiyle birlikte Falanjistler çatışmayı tekrar başlattılar. Haddam'ın gayretiyle, içinde Kemal Canbolat, Pierre Cemayel ve diğer Hıristiyan ve Müslüman yirmi liderlerden oluşan 'Ulusal Diyalog Komitesi' kuruldu.²³² Canbolat, önce, Lübnan Ulusal Konseyi tarafından Ağustos ayı içinde sunulan, siyasi reform paketinin görüşülmesi gerektiği konusunda ısrarına karşılık, Cemayel ise, öncelikle güvenliğin nasıl sağlanacağını konuşulması gerektiğini belirtmesi ve bu konuda ısrarcı olması üzerine görüşmeler kilitlendi. Bu komitenin çalışmaları devam ederken Kuveyt, Lübnan krizini görüşmek üzere Arap Dışişleri Bakanlarını toplantıya çağırıldı. Lübnan konusunun Araplaştırılması görüşünde olan Suriye, Libya ve FKÖ toplantıya katılmayınca bu girişim de başarısızlıkla sonuçlandı. Ulusal Diyalog Komitesinin ve Arap Dışişleri Bakanlarının girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, Ekim sonlarına doğru durum tekrar kötüleşti. Bir zamanlar Beyrut'un en meşhur yapılarından biri olan 32 katlı Murr binasından Müslümanlar, karşılarındaki, bir zamanlar Beyrut'un zenginliğinin ve gelişmişliğinin sembolü olan otelde (Holiday-inn) bulunan Falanjistlerle karşılıklı topçu ve havan ateşi açıyorlardı.²³³ Bir hafta sonra, Müslüman milisler ve Filistinliler, Falanjistleri daha doğuya sürerek, limanı ve merkez alanı olan Şehitler Meydanını ele geçirdiler. Çatışma alanı, şimdi, bir zamanlar şehrin en canlı ticari alanı olan bölgelere kaydı. Şehrin güneyindeki mahallelerde de kutuplaşmalar başlamış ve çatışmalar şiddetlenmişti. İki çarpışan tarafı ayıran Yeşil Hat, her hafta geçtikçe güneye doğru kaydırılıyordu. Bütün Kasım ayı ve Aralık'ın ilk haftası hem Beyrut'ta hem de ülkenin diğer yörelerinde çarpışmalarla geçti. Soruna çözüm bulmak için Lübnan'ın eski müttefiki Fransa ve Vatikan'dan gönderilen arabulucular için bile çatışmalar kesilmedi.

Beyrut'ta çarpışmalar son şiddeti ile devam ederken, Beka'da da Zahle Hıristiyanları ile Şii – Filistin grupları çarpışıyorlardı. Bu arada, İsrail Hükümeti, Beka'daki çarpışmalara Suriye'den gelen Filistinlilerin de katıldığını öne sürerek,

²³¹ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.31

²³² Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.33

²³³ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.37

bunun Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi anlamına geldiğini, eğer bunu derhal kesmezse, kendisinin Lübnan'a askeri müdahalede bulunacağını bildirdi. Bu bildiri üzerine, bütün dünya dikkatini Lübnan üzerine çevirdi. 29 Ekim günü Yaser Arafat, Karami'yi ziyaret ederek, krizin çözümü için görüşmelere hazır olduğunu bildirdi. Daha sonra Suriye Dışişleri Bakanı da sorunun çözümü için hazır olduğunu bildirmesi üzerine, Karami, 3 Kasım günü Ordu temsilcilerini ve çatışan tarafların temsilcilerini bu sefer "Yüksek Koordinasyon Komitesi" adı altında bir araya getirmeyi başardı. Komite toplanmasına rağmen çatışmalar durdurulamadı. Beyrut, doğu Hristiyanların ve batı Müslümanların olmak üzere ikiye bölünmüş ve arada tampon bölge oluşmuştu. Ordunun olaylar üzerinde hiçbir hakimiyeti yoktu. Ülkenin siyasi yapısında reform yapılması gerekmesine karşın, Maruniler, avantajlı ve hakim konumlarını kaybetmek istemediklerinden buna yanaşmıyorlardı. Bu girişim de sonuçsuz kaldı.²³⁴

6 Aralık günü, Falanjist lider Pierre Cemayel, görüşmelerde bulunmak üzere Şam'a gitti. Aynı günün sabahı, dört Falanjistin cesedi Beyrut yakınlarında bulundu. Bunun üzerine, Falanjistler ve diğer Maruni milis grupları, Pierre Cemayel'in gelişini dahi beklemeden, öç almak için, Beyrut'un kendi kontrollerinde olan bölümde, limanda, kıyıda, herhangi bir yerde karşılaştıkları bütün Müslümanları öldürdüler. Daha sonra Kara Cumartesi (katliam Cumartesi günü yapıldığı için) adı verilen bu günde ölenlerin tek suçları, kimlik belgelerinde Müslüman yazmasıydı.²³⁵

15 Aralık 1975 tarihinde ateşkes ilân edildi ve neredeyse durum kontrol altına alındı denirken aynı gün, Falanjistler, bundan sonra ülkenin bütün yaşamını kökünden değiştirecek ve yapısını derinden sarsacak bir harekate giriştiler. Falanjistler ve diğer Maruni milisler, Beyrut'un kendi kontrolleri altındaki bölgede yaşayan Müslümanlara karşı kendi deyimleri ile "temizlik" hareketine giriştiler. Bu tarihe kadar, hem Falanjistlerin kontrol ettiği bölgede

²³⁴ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 128; Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 200

²³⁵ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.131(Bu kaynakta katliamın Pazar günü yapıldığı belirtilmekte) ve Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.42; (Bu eserde ise; "6 Aralık 1975 cumartesi: Gemayel, Damas'ı (Şam) ziyaret etti. Bilançosu 1200 kutbana kadar yükselen bir sivil katliama girişen Falanjistlerin yönelttikleri bu son cinayetten sonra, yeni bir durum patlak verdi. Operasyonun amacı: tüm arabuluculuk çabalarını engellemek ve Lübnan ordusunu işe karışmaya kışkırtmak. Bu gün "Kara Cumartesi" diye anılır." denilmekte ve aynı olayın cumartesi günü gerçekleştiğini belirtmektedir.)

oldukça kalabalık Müslüman nüfus yaşarken, hem de Müslümanların kontrol ettiği bölgelerde Hristiyan nüfus yaşıyordu. Falanjistler, buralarda yaşayan insanları zorla evlerinden çıkartıyor ve buraları Müslümanlardan temizliyorlardı.²³⁶ 4 Ocak günü Maruni milisler kendi bölgeleri içinde kalan Tel al-Zatar ve Cisir al-Başa mülteci kamplarını kuşattılar. FKÖ lideri de bir ikilem içinde kaldı. Bir tarafta, Temmuz ayında sağlanan, ama hiç kimsenin uymadığı, halen yürürlükte bir ateşkes vardı. Bir tarafta da Cenevre’de başlaması umulan Ortadoğu Barış Konferansı vardı. Bu konferans öncesi kuvvetlerini yayararak zayıflatmak istemiyordu. FKÖ lideri Yaser Arafat ile bütün Filistinliler aynı görüşte değillerdi. Bundan bir yıl kadar önce, Yaser Arafat ile aynı görüşte olmayanlar, hatta Arafat’ın grubu El-Fetih grubundan da bir kısım Filistinliler ayrılarak “Red Cephesi”ni kurmuşlardı. Ancak, Arafat 1975 yılı boyunca bunları az çok kontrol altında tutmayı başarmıştı. Falanjistler, Filistin kamplarını kuşatınca, Arafat, istemeye istemeye, kamp kuşatmalarına müdahale etmeye başladı. 14 Ocak günü, Falanjistler Dubayyeh adlı çoğunlukla Hristiyan Filistinlilerin kaldığı küçük bir kampı ele geçirdiler.²³⁷ Aşırı fanatik olan Maruniler, bunların Hristiyan olmasına dahi bakmadan zorla Batı Beyrut’a sürdüler. Bundan sonra dikkatlerini, Müslümanların meskun olduğu Maslak ve Karantina isimli semtlere yönelttiler. 16 Ocak günü çarpışmaların havaalanına da sıçrayacağından korkulması üzerine, Beyrut uluslar arası havaalanı trafiğe kapatıldı. 18 Ocak tarihinde bu semtleri de ele geçiren Maruniler, bu semtlerdeki halkı Batı Beyrut’a sürerken, semtlerdeki ev ve işyerlerini buldozerlerle yerle bir ettiler.²³⁸

Filistinli gerillalar da buna misilleme olarak, eski Cumhurbaşkanı Chamoun’un oturduğu yer olan Maruni kasabası Damor’u kuşattılar. Ancak burada durum faklıydı. Damor, Chamoun’a en önemli siyasi desteği veren Lübnan’ın en gözde kasabasıydı. Başbakan Karami istifa etti, ancak herkesin gözü Damor’da olduğu için pek fazla yankı bulmadı. Damor halkı, ordunun

²³⁶ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 128, Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 2001

²³⁷ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.46

²³⁸ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 132, Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *a.g.e.*, s.46 (Bu çarpışmalarda Hristiyan milislerin 200’den fazla sivili soğukkanlılıkla katlettiği belirtilmektedir.), Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s. 30

helikopterleri ile Maruni şehri olan Beyrut'un 10 km kuzeyindeki Jounieh'e tahliye edildi. 31 Ocak 1976 günü yedi, en ileri ve sert Maruni lideri Jounieh'te buluştular ve ortak cephe kurdular. Bu cephe daha sonra kısaca "Lübnan Cephesi" adını aldı. Bu cephenin kurucuları arasında, Falanjistlerin lideri Pierre Cemayel ve eski Cumhurbaşkanı Camille Chamoun bulunuyordu. Bu cephe, Maruni milisler tarafından elde tutulan bütün alanlarda 1976'dan 1980'lerin ortasına kadar hakim oldu.

Ocak ayında ortaya çıkan başka bir gelişme de Lübnan ordusunun dağılmasına neden oldu. 21 Ocak günü Sunni Üsteğmen Ahmet al-Katip ve beraberindeki Müslüman askerler, kendi kamplarından ayrılarak, Cambolat'ın liderliğini yaptığı Lübnan Ulusal Hareketi kampına katıldı. Katip'in yanında gelelen askerlerle yaptığı teşkilata Lübnan Arap Ordusu adı verildi. Bu olay, Lübnan ordusunun dağılması anlamına geliyordu.

Olayların bu derece ilerlemesi üzerine Suriye Dışişleri Bakanı tekrar Beyrut'a gizlice geldi. Bu arada Suriye'ye bağlı Filistinli gerillalar da 19-20 Ocak tarihlerinde Lübnan'a girdiler. Ancak bu girişleri Arafat'a yardım etmek için değil, kuzeydeki Marunileri korumak içindi. Çünkü, gün geçtikçe Marunilerin gücü kırılıyor, Müslümanlar üstünlüğü ele alıyorlardı. Hristiyanlarda ne olacak endişesi baş göstermeye başladı.

Haddam'ın Beyrut'a gelişine bu sefer kimse itiraz etmedi. Suriye'nin arabuluculuğunda 22 Ocak tarihinde ateşkes ilan edildi, ertesi gün kapalı olan Beyrut havaalanı açıldı ve Başbakan Karami istifasını geri aldı. Ateşkesin gözetimi için Lübnan, Suriye ve FKÖ temsilcilerinden oluşan "Ortak Askeri Komite" kuruldu.²³⁹

İki hafta sonra da Cumhurbaşkanı Franjiye ve Başbakan Karami Şam'a resmi ziyaret yaptılar. Bu ziyaret esnasında, Cumhurbaşkanı ve Başbakan Suriye'nin ev sahipliğinde, kapsamlı reform paketini tartıştılar. 14 Şubat günü, Suriye'den döndükten bir hafta sonra, Cumhurbaşkanı Lübnan'ın 1943 "Milli Pakt"ın yenileştirilmiş hali olarak, "Anayasal Belge" (Constitutional Document) adı altında yayınladı. Bu belgeye göre, Milli Pakt yeniden gözden geçirilmiş ve mezheplerin ve dinlerin daha hakkaniyetle mecliste temsil edilmesi

²³⁹ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 128, Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 201

kararlaştırılmıştır.²⁴⁰ Buna göre, eskiden 6 Hristiyan'a 5 Müslüman şeklinde olan oran, yeni belgede Hristiyan ve Müslümanların yarı yarıya temsil usulünü benimsemiştir. Diğer bir önemli değişiklik de, kanunların yürürlüğe girmesiydi. Eski düzenlemeye göre, kanunların yürürlüğe girmesi için yalnızca Cumhurbaşkanının imzası gerekiydi. Yeni düzenlemede ise Cumhurbaşkanının yanında Başbakanının da imzası gerekiyordu. Ancak, yeni düzenleme, eski Milli Pakt'ın birçok maddesini aynen muhafaza etmişti. Bu nedenle, başta Canbolat olmak üzere, Müslümanları hiç memnun etmedi. st kademe görevlerin dağılımında değişiklik yoktu. En nemlisi Ordu Komutanı yine Maruni olacaktı.²⁴¹

Bundan hiç hoşlanmayan Canbolat, Eylül ayında kurduğu Ulusal Diyalog Komitesi'ni, Anayasal Belgenin yetersiz görülen hususlarını tartışmak üzere tekrar topladı. Tartışmalar devam ederken, ordudan Sunni General Aziz al-Ahdab, Lübnan'nın ilk Sunni Başbakanının oğlu, Batı Beyrut'taki Devlet televizyon istasyonunu işgal ederek Cumhurbaşkanı Fraanjiye'nin istifasını istedi. Bu tür askeri darbe girişimi, Lübnan'ın otuz yılı açan bağımsızlığında ilk defa oluyordu. Televizyondan yaptığı yayınlarda, Filistinlilerin Franjiye'den memnun olmadıklarını ve ülkenin bu durumda olmasının temel nedeninin, Franjiye'nin Cumhurbaşkanlığı sarayında oturuyor olmasından kaynaklandığını söyledi.

Bu beklenmeyen hareket zerine, Cambolat, derhal, anayasaya aykırı bir hareketi desteklemeyeceğini açıklayarak çekincesini belirtti. . Marunilerin Lübnan Cephesi derhal güçlü bir şekilde Franjiye'nin arkasında yer aldı ve görev süresinin bitimi olan Eylül'e kadar yerinde kalmasının uygun olacağını belirtti. Cambolat, 14 Mart günü, Ahdab'ın hareketine, başında koyduğu çekinceyi kaldırdığını ve bu işin askerî zml olacağını kabul ettiğini bildirdi. Bunun zerine, daha önce ordudan ayrılan steğmeni takip edenlerin kurduğu Lübnan Arap Ordusu da Ahdab'a katıldı ve ertesı gün, Ahdab, Cumhurbaşkanını ıkartıp Dağlık Lübnan bölgesine göndermek için

²⁴⁰ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 128, Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 202

²⁴¹ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, ev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.47

Cumhurbaşkanlığı Sarayına yürüdü. Ancak yolları Maruniler tarafından değil, Suriye yanlısı Filistinliler tarafından kesildi.²⁴²

2.5 Suriye'nin Cephe Değiştirerek Lübnan İç Savaşında Hristiyanların Yanında Yer Alması

Franjiye, görevi bitinceye kadar, altı ay daha Suriye'nin desteği ile görevde kaldı. Suriye bu dönemde desteğini yalnız Maruni Cumhurbaşkanıyla vermekle kalmadı, aynı zamanda Müslümanlara karşı en kanlı eylemleri yapan Maruni Hristiyan Falanjist ve Chamounistlerin de bulunduğu Lübnan Cephesine anlaşılabilir bir şekilde tam destek verdi. Takip eden aylar içinde, Suriye güçleri, Kemal Canbolat ve Filistinli gerillalara karşı, Hristiyan Lübnan Cephesi milislerin yanında çatışmalara katıldılar.²⁴³ Suriye'nin niçin böyle davrandığının mantıklı bir açıklaması yok. Ancak, kendilerine göre, eğer Hristiyanların tamamen yenilmelerine müsaade etmiş olsalardı, İsrail mutlaka Lübnan'a girecekti. Beka vadisi İsrail sınırından yalnızca 45 km kadar uzaktaydı. Şam ise Beka vadisi ile neredeyse bitişikti. İsrail'in Lübnan'a müdahale etmesi Suriye'ye, daha doğrusu Şam'a daha da yaklaşması demek oluyordu ki Suriye bunu kabul etmek istemediği için, Hristiyanların yenilmesine izin verilmediği belirtilmekte ise de, Batıya ve İsrail'e karşı bu kadar büyük mücadele yürüten Suriye'nin, Batı ve İsrail ile dost olan, onların desteğini alan bir gruba Mart ayında dolaylı, altı ay sonra da doğrudan ordusu ile destek vermesi, pek mantıklı gelmiyor.²⁴⁴ Her ne kadar ABD'nin Ordusunun resmi yayını olan "Lebanon, A Country Study" isimli kitapta da, Esad'ın yukarıda belirtilen endişesini tekrardan sonra ikinci bir endişesinin daha olduğunu belirtmektedir. Bu endişesi, ise, Müslümanlar ve Filistinliler karşısında sıkışan Hristiyanların Lübnan Dağı'na çekilip, Marunilerin kalpgahında bir Hristiyan Maruni devleti kurma ihtimalinin ortaya çıkması olarak belirtmektedir.²⁴⁵ Başka bir kaynakta ise, Esad'ın bu hareketine bir anlam verememekten kaynaklanan bir sıkıntı ile, yukarıdaki ikinci nedeni saydıktan sonra; Esad, tarihsel nedenlerle, Hristiyanların yanında yer aldı. Çünkü, Suriye,

²⁴² Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.135, Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s. 168

²⁴³ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.135

²⁴⁴ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s. 135'te Suriye'nin İsrail korkusu nedeniyle Hristiyanlara destek verdiği belirtilmektedir.

²⁴⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s. 31

daima tarihten gelen Büyük Suriye'yi savunuyor ve Lübnan'ı Suriye'nin bir parçası olarak görüyor ve Suriye ve Lübnan'ın tek bir ülke ve halk olduğunu bütün söylemlerinde dile getiriyordu, bu nedenle parçalanmasını istemiyordu denilmektedir.²⁴⁶ Bir başka kaynakta ise, ABD'nin ülkede "politik boşluk" ve "güvensizlik" ortamı yaratarak ileride yapacağı müdahale için ortam oluşturmak amacını güttüğü; bu arada Suriye'yi "güveni sağlamak" görüntüsü altında müdahale etmeye teşvik ettiği; bu şekilde hareket ederek İsrail'in durumunu yumuşattığı ve buna karşılık Suriye'ye Golan'ın bir bölümünü vaadettiği belirtilmektedir.²⁴⁷ Ancak, bu iddialar derinlemesine incelendiğinde ve Esad'ın hareketleri göz önüne alındığında, bu endişelerini yok etmek için illa Müslüman milisleri ve Filistinlileri tamamen ezmesine ve Filistin Mülteci kamplarına yapılan alçakça ve tarihin kaydetmediği şekildeki katliamlara seyirci kalmasına gerek olmadığı değerlendirilmektedir. Zaten bu katliamlar, ya Suriye'nin hazırladığı veya onay verdiği ya da İsrail'in gözetiminde gerçekleşti.

Maruniler; Suriye'nin verdiği destek sonucu, Cisir al-Başa ve Tel al-Zatar adlı iki Filistin mülteci kampına saldıran Hristiyanlar Milislerle, binlerce Filistinliyi katlederken, yenilgiden ve ülkedeki siyasi egemenliklerini kaybetmek tehlikesinden kurtuldular²⁴⁸.

Amerikalı yazar, Ömer Faruk Abdullah'ın dediği gibi "Dış görünüşte hayli farklılıklara ve ilan edilen sadakatlere rağmen, bu rejimler Arap ulusuyla değil, Arap ve İslâm dünyasının azılı düşmanlarıyla derin bir kardeşlik bağı içindedirler. Hafız Esad'ın emperyalizm şebekesi içindeki rolünü, sorumlu olduğu politikalardan ve faaliyetlerden hiçbirisi Lübnan'a 1976'daki müdahalesi kadar açıkça ortaya koymaz."²⁴⁹

2.6 Dürzi Lider Cambolat ile Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın Arasının Açılması

23 Mart günü solcu Müslüman milisler ve Lübnan Arap Ordusu (LAO) güçleri Cumhurbaşkanı Franjiye içindeyken cumhurbaşkanlığı sarayın

²⁴⁶ Şen, Sabahattin, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım*, Birey Yayınları, İstanbul, 2004, s.291

²⁴⁷ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.58

²⁴⁸ Şen, Sabahattin, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım*, Birey Yayınları, İstanbul, 2004, s.291

²⁴⁹ Abdullah, Ömer Faruk "Suriye Dosyası", Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, s. 69. Aslen Amerikalı Hristiyan olan ve daha sonra Müslümanlığı kabul edip, Ömer Faruk Abdullah ismini alan yazar, Hafız Esad'ın aslında emperyalist cephe içinde yer aldığını idda etmektedir.

bombalamaya başladılar, ama Cumhurbaşkanı sarayını terk etmemek için iki gün direndi. İki gün sonra, Marunilerin siyasi merkezi olan ve Maruni milisler tarafından tutulan Jounnieh'e gitti. İki gün sonra da Cambolat, krize bir çare bulmak için Şam'a gitti. Cambolat, Hafız Esad'a, Lübnan meclisinin çoğunluğunun ve halkının da neredeyse tamamının Franjiye'nin istifa etmesini istediğini ve bu istifanın sağlanmasını istediğini söyledi. Esad ise, Franjiye'nin görev süresinin dolacağı ay olan Eylül'e kadar görevde kalacağını belirtti. Cambolat, aralarındaki görüş ayrılığını gidermek için tam dokuz saat Esad ile görüştü ama Beyrut'a eli boş döndü.

Bu tarihten sonra, Esad ve Cambolat'ın yolları ayrıldı ve sorunlarını çatışma alanlarında, silâh, ateş ve kanla çözme yolunu seçtiler, eskiden bir farkla, Esad, Hristiyanların yanında, Cambolat ise diğer cephede.²⁵⁰ FKÖ lideri, Lübnan Ulusal Hareketi ile Suriye arasındaki bu kırılmayı önlemek için olağanüstü bir gayret gösterdi, ama gayretli sonuç vermedi.

5 Nisan günü Suriye yanlısı Filistinli gerillalar, Lübnan içinde ilerliyerek, önce Havaalanını ve daha sonra da Limanı ele geçirdiler. Bu arada, Lübnan Ulusal Hareketine ait milislerin silâhlarını da topluyorlardı. İki gün içinde de Beyrut'a hakim bütün tepeleri ele geçirmişlerdi. Bu şekilde rahatlayan Cumhurbaşkanı Franjiye, ve Marunilerin kurduğu Lübnan Cephesi, Suriye'nin bu girişimini (dolaylı işgalini) desteklediklerini açıkladılar. Bu rahatlamadan faydalanarak 10 Nisan günü toplanan meclis, Lübnan Anayasasına olağanüstü bir değişikliği kabul ettiler. Bu değişiklik, sadece bu döneme ait olmak üzere, cumhurbaşkanlığı seçiminin altı ay önce yapılmasını öngörüyordu. Franjiye bu değişiklik kanununu tereddüt etti ve iki hafta imzalamak için bekledi. Daha sonra, Franjiye, seçim yapılırsa dahi, döneminin sonuna kadar görevde kalacağını garantisi verilerek ikna edildi ve kanun yayınlandı.

2.7 1976 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Cumhurbaşkanlığı için iki karşı grup (eskisinden farklı olarak, şimdi bir tarafta Suriye, diğer tarafta LUH vardı.) kendi adaylarını destekliyorlardı. Suriye'nin adayı, eski Merkez Bankası Başkanı Maruni Elias Sarkis, LUH'nin ve Cambolat'ın adayı ise, yine Maruni olan Raymond Eddé'di.

²⁵⁰ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.136

Elias Sarkis, geçmiş yıllarda mecliste Cumhurbaşkanı Şiab ve Hilu zamanında uzun zaman bakanlık yapmıştı, yani iyi bir Şiabistti. Suriye tarafından desteklendiği için, Falanjistler ve Lübnan Cephesi mensupları tarafından da destekleniyordu.

Cambolat ve LUH'un desteklediği aday aolan Raymond Eddé ise eski Milli Blok lideriydi. Uzun zamandır, dış güçlerin Lübnan'ın içi işlerine karışmalarına karşıydı. Bu nedenle, özellikle solcuların en gözde adayıydı.

Cumhurbaşkanlığı seçimi 6 Mayıs'a plânlandı ancak çoğunluk sağlanamayınca 8 Mayıs'a ertelendi. Sağlam kalmış bir bina geçici olarak Meclis binası seçildi. Toplantı başlamak üzereyken, milletvekillerini toplantıdan caydırmak ve dağıtmak için solcu gerillalar birkaç topçu atışı yaptılar ancak tam isabet ettiremediler. Bu şartlar altında toplanan meclis, büyük bir çoğunlukla Elias Sarkis'i Cumhurbaşkanlığına seçti. Ancak, saraya oturmak için yaklaşık beş ay beklemesi gerekecekti.

2.8 Dürzilerin Kuzeye, Dağlık Bölgeye El Atması, Marunilerin Korkuları ve Suriye'nin Bu Korkuları Ortadan Kaldırması

Dürziler, 1975 Aralık ve 1976 Ocak aylarında, geleneksel Dürzi dağları olan Şuf dağlarından kuzeye doğru ilerlemişler ve 1976 Mayıs ayında da daha da kuzeye doğru ilerleyerek, Beyrut-Şam ana karayolunun 20 km kadar kuzeyi dahil kontrolü altına almışlardı. Elias Sarkis'in Cumhurbaşkanlığına seçiminden sonra, taarruzlarını artıran Dürziler, tali Beyrut-Şam karayolunu da ele geçirince, Maruniler, yeni müttefikleri Suriye ile olan bağlantılarının kopacağından endişe ettiler. Aynı zamanda, Dürziler, geleneksel Maruni bölgesi olan Lübnan Dağlarına el atmış oluyorlardı. Bu nedenle büyük endişeye kapıldılar. Birçok Maruni, Falanjistlerin ve Chamounistlerin acımasız ve canice tutumlarından rahatsız oluyorlardı. Ama şimdi kendi evleri saydıkları bölge tehdit altındaydı ve Maruni kalpgahının korunması, Marunilerin hayatta kalması için elzemdi. Fakat, Maruni milislerin bu bölgeyi, bu güçleri ile koruması zor görülüyordu. Suriye'de LUH'nin bu şekilde Hristiyan bölgesine girmesini istemiyordu ve 31 Mayıs günü 2000 Suriyeli asker Kuzey Lübnan'daki Akkar ovasından, ertesi gün ise 4000 Suriyeli Asker ise Beka üzerinden Lübnan'a girdi ve Şam-Beyrut yolu üzerinden Beyrut'a doğru yola çıktı.

LUH milisleri, Suriye birlikleri ile çarpışırken, FKÖ lideri Yaser Arafat, uzun zamandır müttefikleri olan ve şimdi, Suriye birlikleri karşısında zor durumda kalan Canbolat'a yardım etmedi. Ama diğer FKÖ liderleri tüm güçleri ile Suriye birliklerini durdurmak için Beyrut yakınlarında LUH milislerinin yardımına koştular. Bir Suriye kolu Sayda kentine ulaşırken, diğeri Beyrut'a girmeden 7 Haziran günü LUH milisleri ve Filistinli gerillalar tarafından durduruldu. Ancak, her yönden ilerleyen Suriye askerleri ve Maruni milislerin taarruzları ile LUH yalnızca Batı Beyrut ile dağlık alanda kuşatılmış durumda kaldılar.

8 Haziran'da Arap Dışışleri Bakanları Kahire'de olağanüstü toplandılar ve derhal ateşkes ilan edilmesini istediler. Ayrıca, çatışan taraflar arasına Arap Barış Gücü yerleştirilmesini ve bu gücün Lübnan'ın seçilmiş ancak göreve başlamamış Cumhurbaşkanı Elias Sarkis'in komutasında olmasını karara bağladılar.

Bu karar alındığında, bütün Suriye tankları Arap Barış Gücü rengi olan beyaza boyanmıştı. Hafız Esad'da bu arada açıklama yaparak, bu gücün seçilmiş ama görevde olmayan Cumhurbaşkanı Elias Sarkis'in değil, halen görevde olan Franjiye'nin emrinde olacağını bildirdi. Bu suretle Maruni Lübnan Cephesini açıkça destekleyen Franjiye büyük bir güce erişiyordu. 16 Haziran'da da bu gücünü Maruni Lübnan Cephesinin lideri eski Cumhurbaşkanı ve halihazırda İçişleri Bakanı olan Chamoun'la paylaştı. Bu suretle, Franjiye, Chamoun'u aynı zamanda bir başbakan gibi atamış oluyor ve bütün gücü Maruniler ele geçiriyorlardı. Zaten ulusal hükümet uzun zamandır toplanamıyordu.²⁵¹

Haziran ayı içinde, Suriye Lübnan'daki kuvvetlerini tekrar yerleştirdi, takviye etti ve son kalan Müslüman milislerin mukavemetlerini kırmak için Falanjistlerin büyük grubu ve Lübnan ordusundan Falanjistlere katılanları da alarak, LUH'un elinde kalan son kalelerden biri olan dağlık bölgedeki mukavemeti temizlemek için taarruzlara başladılar ve ay bitmeden dağlardan bütün Müslüman milisleri temizlediler.

Suriye, Haziran ayı içinde Lübnan'a 20 binden fazla ağır silâhlarla desteklenen asker gönderdi. Filistinlilerle çatışırken ve onların günahsız kadın ve çocukları kamplarda Maruniler tarafından boğazlanırken, müdahalesinin

²⁵¹ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.141,

Lübnan'ın parçalanmaktan kurtarmak ve Filistinlileri korumak olduğunu iddia eden bir bildiri yayınladı. 19 Haziran tarihinde yayınlanan Fransız-Suriye ortak bildirisinde, Suriye'nin müdahalesinin "barışa ve düzene ve güzene ve güzene yeniden dönüşü kolaylaştırma" amacı taşıdığı ve müdahalenin bunalıma bir çözümü mümkün kılacağı belirtiliyordu. Suriye'nin bu müdahalesi savaşın seyrini tamamen değiştirdi. LUH tarafından yapılan kuzeydeki Zahle kuşatması kaldırıldı, Kuzeydeki bütün Filistin kampları kapatıldı, Maruniler, kuzeydeki Müslüman köylerini işgal ederek camiler dahil bütün köyleri yıktılar.²⁵²

Suriye desteğindeki Maruniler, Cisir al-Başa Mülteci kampını kuşattılar ve kanlı çarpışmalardan sonra bu kampı ele geçirdiler. Daha sonra Doğu Beyrut'ta kalan son Filistin Mülteci kampı olan Tel al-Zatar kampını kuşattılar, kamp altı hafta direndi ve altı hafta süren, kampta yaşayanların suyunu keserek ve keskin nişancılarla su tesisatlarının onarımını engelleyerek, kampta salgın hastalık çıkmasını sağlayarak ve susuzluktan ve ishalden binlerce çocuğun ölmesine neden olarak insanlık dışı bir kuşatma sonunda, yine binlerce çocuk, kadın ve masum insanın hayatına mal olan çok kanlı bir çatışma ile Maruniler kampa girmeyi başardılar.²⁵³ Geriye kalan kadınlar ve çocuklar tıka basa doldurulmuş kamyonlarla Batı Beyrut'a gönderildi, yaklaşık 1500 erkek ise ayrılarak o gün içinde kurşuna dizilerek öldürüldü.²⁵⁴ Yine büyük bir Şii yerleşim alanı olan Nabaa da büyük ve kanlı çarpışmalarda binlerce masum insanın ölümünden sonra Marunilerin eline geçti.

²⁵² Ömer Faruk Abdullah, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, s. 72

²⁵³ Movrad, Said ve Saleh, Haddah, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.75 (Bu yayında Tel al-Zatar (kekik tepesi anlamına gelmektedir) kuşatması ile ilgili olarak; "Filistin ve Lübnan yutseverliğinin sembolü olan Tall el Zaatar (kaynakta bu şekilde yazılıyor.) 52 gün boyunca kahramanca karşı koydu!(Maruniler) Nazilerden aşağı kalmayan canavarlıklar yaptılar. Aşağıda iki tanığın sözlerine yer verelim: France Press Ajansının özel muhabiri Xavier Baron, tahliyesinden az önce Tall el Zaatar kampında gördüklerini şöyle yazıyordu (13.8.1976 da):

"Cuma sabahı, iki dev buldozer Tall el Zaatar kampının yıkıntıları arasındaki cesetleri molozlarla birlikte kaldırıyor. Kampın kuzey girişi Dekuaneh'den başlayan dehşet verici bir manzara vardı ve çürük kokuların doldurduğu dar sokaklardan geçmek için maske takmak gerekti. Yüzlerce ceset bölgeyi kaplıyordu. Onları saymak imkansızdı, zira yerde hareketsiz yatan erkekleri ve aynı zamanda kadınlarla çocukları saymak için havan toplarıyla yerle bir edilmiş yıkık duvarlı evleri tek tek dolaşmak gerekecekti. Buldozerler cesetleri birkaç yüz metre ilerideki ortak çukura taşıyorlardı. Yolu kenarına serilmiş olan bu kurbanların birçoğu Cuma sabahı (12.8.1976) – bir kamp sakinine göre, tutucu milisler (Maruniler kastediliyor) tarafından hoparlörle çağrılmış olan – halk, orta yerine çıkmaya başladığı zaman katledilmişse benzer...." şeklinde anlatmaktadır.)

²⁵⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.142

Beyrut'un kuzeyindeki dağlar ile kuzeydeki Trablusşam'da çatışmalar devam ediyordu. Doğudan Falanjistler, deniz tarafından da Suriye ve İsrail donanması LUH milislerini kuşatarak burayı da temizlediler. Kemal Canbolat'a göre, Esad, "Arap Davası" konusunda Marunileri "kazanmak için" gayret sarf ettiği iddiasıyla Müslümanların katliama tabi tutulmasına göz yumdu demiştir.²⁵⁵

2.9 Mini Arap Zirvesi (Riad Zirvesi) ve Kahire Zirvesi

23 Eylül günü Elias Sarkis yemin ederek göreve başladı. Bunu takip eden günlerde, 28 Eylül günü Suriye halen LUH elinde bulunan iki bölgeye taarruz başlattı.

Suudi Arabistan'ın Lübnan ve Lübnan'da yaşanan insanlık dramları ile ilgili en ufak bir endişesi ve ilgisi bulunmamasına rağmen, Arap Dünyasının daha fazla parçalanmaması için Riad'da bir mini zirve toplanmasını sağladı. Bu zirve, Lübnan'daki İç Savaşın birinci perdesinin (1975-1976, onsekiz ay süren) kapanmakta olduğunun işaretini veriyordu. Bu görüşmelere Suriye'nin katılmasını sağlayan diğer bir neden de Ağustos ayı içinde Suriye'nin desteklediği Maruni milislere İsrail'in büyük çapta silâh sevk ettiği ve Marunilerin İsrail ile gizli görüşmelerde bulunduğu öğrenildi. Bundan çekinen Suriye bölgede bir ateşkesin ilan edilmesini istemeye başladı. Riad'da kararlaştırılan hususlar Mısır'ın başkenti Kahire'de yapılan Arap Birliği Zirvesinde de onaylandı ve derhal ateşkes ilan edilmesi, derhal Arap Gücü'nün bölgeye yerleşmesi ve bu gücün Cumhurbaşkanı Elias Sarkis'in kontrolünde olması kararlaştırıldı.²⁵⁶

Son Arap zirvesinde kabul edilen kararda gönderilmesi istenilen kuvvete daha önceki isim olan Arap Barış Gücü ismi yerine Arap Caydırıcı Kuvveti (Arab Deterrent Force) ismi verilmişti. Bunun nedeni, bu güce verilen Görev Talimatı (Mandate) önceki güce verilenden farklıydı. Önceki gücün görevi yalnızca barış için araya girmekken, bu güce, ateşkesi bozanlar veya müşkülât çıkartanlara karşı güç kullanma müsaadesi de veriyordu. Bu kuvvetin gücü 30.000 asker olacaktı. Suriye bu kuvvetin bir Arap Barış Gücü olduğunu söylemesine rağmen, doğrudan savaşın içinde yer alacaktı.²⁵⁷

²⁵⁵ Ömer Faruk Abdullah, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, s.

72

²⁵⁶ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.144

²⁵⁷ Türel, Yılmaz-Mehmet Şahin, *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, Platin Yayınları, Ankara, 2004, s.212

Zirveden sonra imzalanan bir anlaşmayla Filistinlilerin elindeki ağır silâhların alınması, Filistinli gerillaların İsrail işgali altındaki Filistin toprakları sınırına 15 km. yakınlıkta bulunan bölgeye çekilmelerinin sağlanması ve Lübnan ordu birlikleriyle Arap Caydırıcı Gücü'nün Filistin kampları çevresinde denetlemelerde bulunmaları kararlaştırıldı. Bu anlaşmanın hem İsrail devletini kuzeyden Filistinli gerillaların saldırıları konusunda güvenceye kavuşturma, hem de Filistinlilerin Lübnan içindeki hareket imkânlarını kısıtlama amacı taşıdığı açıktı.

Suriye, Lübnan'da bulunan kuvvetlerini bu güce tahsis ettiğini bildirdi ve gücün 27.000 askerini verdiğini bildirdi. Diğer bazı Arap ülkelerinden bu güce katılanlar oldu, ancak birinci yılını doldurmadan hepsi Lübnan'dan ayrıldı.

2.10 İç Savaşın Birinci Bölümünün Sonuçları (1975 – 1976)

İç savaşın birinci perdesi kapanırken, Lübnan bu güne kadar yaşamadığı birçok ilki bu savaş ile yaşamak zorunda kaldı.

Tahminlere göre, çoğu Müslüman olmak üzere, 60.000'den fazla ²⁵⁸ (bu rakamlarla ilgili olarak dipnota bakınız,) insan öldü, 180.000 kişi yaralandı, 600.000'den fazla insan evlerinden ve yurtlarından oldular ve devamlı bakıma muhtaç duruma geldiler. Savaşın yıktığı değerler, o günün parasıyla, yaklaşık 3 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. İmalat sanayindeki kayıpların ise 244 milyon Lübnan lirası olduğu tahmin ediliyor.

Kim ne kazandı bu savaştan? Kesinlikle, Maruniler; hem yurtlarını(Dağlık Lübnan) hem de bütün Lübnan üzerindeki üstünlüklerini Suriye'nin yardımıyla devam ettirdiler. Müslümanlarla kıyasladığında çok az kayıpla bu savaşta kazanan taraf oldular. Ayrıca İsrail'in de açık ve yoğun desteğini sağladılar.

Lübnan büyük ölçüde tahrip oldu, havaalanı, liman ve yollar günlerce kapalı kaldı, turizm tamamen öldü, büyük, lüks oteller savaş alanında mevzi

²⁵⁸ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.150'de bu rakamı 30.000'in üzeri olarak vermektedir. Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s. 32'de 44.000 ölü, 180.000 yaralı olarak vermektedir. Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, sh169'da ise 15.000 kişi gezici yol kontrolü (flying raod block denilen rasgele zamanlarda ve yerlerde yapılan yol kontrollerinde eğer o esnada yoldan geçen şahsın kimlik belgesinde yol kontrolünü yapan grubun dininden başka bir din yazıyorsa şahıs nadiren işkence görerek kurtuluyor veya, çoğunlukla, öldürülüyordu.) esnasında öldürülenler ile 60.000, çatışma esnasında sivil yerleşim bölgelerine yapılan ağır silâh atışlarından ölenlerle birlikte toplam 75.000 olarak veriyor. Bazı kaynaklar ise gerçek rakamın bunun çok üzerinde olduğunu belirtiyorlar.

olarak kullanıldığından tamamen tahrip oldu, sanayi durdu, ithalat ve ihracat büyük ölçüde azaldı. Ama ne olursa olsun, 1943 tarihli Milli Pakt, birkaç defa Cambolat ve yandaşlarının açıkça meydan okumalarına rağmen ayakta kalmayı başardı ve Maruni hakimiyetini devam ettirdi.

Suriye; Hristiyanların tarafında savaşa girmekle, kendi deyimiyle İsrail'i kendi sınırlarından uzak tutmayı başardı. Lübnan meselelerinde kendisi olmadan bir iş yapılamayacağını herkese gösterdi, hem Avrupa'da hem Arap ülkeleri arasında prestij sahibi oldu ve geçici de olsa Lübnan'ın büyük kısmını kontrol etti. Arap Caydırıcı Gücünün masrafları için Zengin Arap ülkelerinden yardım aldı.

İsrail, kurulduğu günden bu güne kadar ilk defa Lübnan meselelerinde doğrudan müdahil oldu ve daima Marunileri destekledi. Suriye'nin Filistinlileri ezmesi nedeniyle, kendi yapmayı plânladığı işi Müslüman Suriye'ye yaptırttı ve kazanan tarafta yer aldı.

ABD; Suriye'yi kendi istekleri doğrultusunda yönlendirerek, hem Hristiyan Marunileri korudu ve onların hakimiyetinin devam etmesini sağladı, hem de Ortadoğuda'ki ana hedefi olan İsrail'in güvenliğini sağlamayı da bir oranda başardı. Arap ülkeleri arasındaki dayanışma ve birlik duygusunu da yine büyük oranda ortadan kaldırmayı başardı.

Kaybeden taraf ise Müslümanlar oldu. Savaş sonunda onbinlere varan ölü ve kayıplarının yanında, hem işlerini ve gelirlerini kaybettiler, hem ellerinde bulundurdıkları stratejik öneme haiz kalelerini kaybettiler, hem en yakın müttefikleri olan Suriye'yi kaybettiler, hem de ellerindeki silâh ve eğitim imkânlarını kaybettiler.

Filistinliler ise canları dahil her şeylerini kaybettiler.

Arap Dünya'sı ise yaşanan bu insanlık dramına, katliamlara ve Suriye'nin ihanetine seyirci kalmak suretiyle, hem kendi ülkelerinde, hem de dışarıda prestijlerini kaybettiler, artık Filistin sorununun çözümü için ellerinde hiçbir güç kalmadı. Yalnızca Batılı güçler ve İsrail ne derse veya ne kadar uygun görürseler o kadarla yetinmek zorunda kaldılar.

2.11 Elias Sarkis Dönemi (1976 – 1982)

Kahire zirvesinden sonra Cumhurbaşkanı Sarkis, ülkenin banka sisteminin kurucularından olan ekonomist, Dr. Selim al-Hoss'u Başbakan olarak

atadı. Bakanlar genellikle teknokratlardan oluştu ve meclis katılanların tam oyuyla güven oyu verdi ve ülkenin onarımının yapılabilmesi için altı ay süreyle özel güçle ülkeyi yönetmesini de kabul etti.²⁵⁹

Hükümetin önünde duran en önemli meselelerden birincisi Lübnan ordusunun tekrar kurulması ve teşkilatlandırılmasıydı. İç savaş sırasında büyük oranda, mensupları ordudan firar etmiş ve savaş süresince de değişik gruplar adına savaşa katılmıştı. Kahire Zirvesinde alınan karar gereğince, Lübnan Ordusu Litani nehrinin güneyine, Filistinli komandoların faaliyetlerini kontrol etmek için yerleşecek, kuzeyinde ise Arap Caydırıcı Gücü (ACG) yerleşecekti. Filistinlilerin bu bölgede çok güçlü olmalarından dolayı, Lübnan Ordusunun bu yerleşmesi gerçekleşemedi. Güney Lübnan sorunu 1982 yılına kadar devam etti. Sarkis döneminde, Suriye-Lübnan ilişkileri inişli ve çıkışlı bir seyir izledi. Suriyeliler olaylara müdahale ettikçe ilişkiler iyi gitti. Sarkis, 1958'de Şiab gibi, iç savaşın hemen sonunda göreve seçildi. Şiab göreve geldiği gibi bütün ülkeyi kucaklayacak ve hiçbir ayırım yapmadan yaraları saracak tedbirler alarak büyük bir iş başarmıştı. Sarkis'de Şiab'ın ekolünden gelmesine rağmen onun başardıklarının çok azını bile başaramadı. Gerçi, 1976 yılında genel durum, 1958 yılından çok farklıydı; belki Şiab'ın kendisi de gelse yapacağı pek fazla bir şey yoktu denilebilir. Ancak, Sarkis kendinden beklenilenin çok azını verebildi. Sarkis'in süresinde adından en fazla bahsedilen Sarkis'in kendisinden çok Falanjistlerin komutanlığını yürüten Beşir Cemayel oldu. Beşir Cemayel, politikacıdan çok bir milis lideri olarak hareket ediyor ve ismini devamlı duyuruyordu.

2.11.1 Kemal Cambolat'ın Öldürülmesi

Sarkis'in göreve başlamasından sonra gerçekleşen en önemli olay, Kemal Canbolat'a yapılan suikasttı. 16 Mart 1977 tarihinde, kendisinin Şuf Dağındaki evinin yakınlarında pusuya düşürülerek öldürülen Canbolat'ın suikastının Hristiyanlar tarafından yapıldığını düşünen Dürziler, derhal ayaklanarak, aynı bölgede yaşayan Şuf Hristiyanlarını öldürmeye başladılar ve yaklaşık 140 Hristiyan'ın öldürüldüğü tahmin ediliyor. Ancak, ilerleyen günlerde, bu suikast'ın Hristiyanlar değil, Suriye tarafından yapıldığı gösteren bazı

²⁵⁹ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.145

işaretler ortaya çıktı. Zaten Kemal Canbolat, son bir yıl içinde, çok ağır bir şekilde eleştiriliyordu.²⁶⁰ Esad, Lübnan iç savaşında sadece Marunilere yardım ederek, sadece Maruni hakimiyetindeki Lübnan'ı ve Marunileri korumakla ve Filistinlileri silâhsız bırakmakla kalmadı, aynı zamanda, çeşitli suikastlarla ve bombalamalarla dayandıkları halk tabakasından mahrum etmek suretiyle tam bağımsız bir Lübnan liderliğinin teşekkülünü imkânsız kılan bir politika izledi. Bu liderler arasında en dikkate değer olan Dürzi lider Kemal Cambolat'tı. Kemal Cambolat, Suriye'nin Lübnan'ı işgalinden sonra Suriye'yi çok sert bir dille eleştirmişti. Bunun üzerine, Suriye 1976 Ağustos'undan başlayarak, Kemal Canbolat'ı ve partisini Arap Milliyetçiliğine ve İsrail ile barış çabalarına karşı durmakla suçladı ve işgalci güçlerin içinde bulunduğu bir suikast ile de onu öldürttü.²⁶¹

Kemal Canbolat ölünce yerine politik başarısı veya tecrübesine bakılmaksızın, 27 yaşındaki oğlu Velit Canbolat hem aile hem de aşiret lideri olarak seçildi. Aynı şekilde Kemal Canbolat'ın lideri olduğu İlerici Sosyalist Parti başkanlığına seçilmesi de hiç problem olmadı. Buna ilâve olarak da babasının kurduğu Lübnan Ulusal Hareketi'nin de başına kolayca getirildi. Ancak, Velid, babasının bilgi, siyasi tecrübe ve becerisi ile liderlik yeteneklerinden yoksundu. Bu nedenle babasının kurduğu koalisyon babasının ölümünden sonra uzun ömürlü olamadı ve dağıldı.

2.11.2 Lübnan Ordusunun Yeniden Kurulması Çabaları

Sarkis'in önündeki en önemli görevin Lübnan ordusunun yeniden kurulması olduğunu daha önce belirtilmişti. Bu görevden yola çıkan Sarkis, Ordu komutanını değiştirip, kendisine tam bağlı birisini atamak istiyordu. Yeni Ordu Komutanı olarak Tuğgeneral Viktor Khory'i atadı. Bu atama, Falanjistler tarafından kabul edilebilir bir atamaydı. Ancak, aynı gece Savunma Bakanının oturduğu apartmanda patlayan bomba nedeniyle Beşir Cemayel ülke çapında grev çağrısında bulundu. Buna katılmak istemeyenler ise Falanjistlerin ve Arap Caydırıcı Gücünün zorlaması ile katılmak zorunda kaldılar. Bu grev, Beşir

²⁶⁰ Cobban, Helena, *a.g.e.*, 1985, s.155, Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.168

²⁶¹ Ömer Faruk Abdullah, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, s. 73

Cemayel'in yerini hem Falanjistlerin içinde hem de halkın arasında sağlamlaştırdı.

İç Savaş sırasında güneyde, İsrail sınırında yaşayanlar belki de en fazla eziyet çeken ve zarar görenlerdi. Çünkü, her Filistinli komandoların İsrail'e akınından sonra, İsrail, ağır bir şekilde bölgeyi cezalandırmak için bombalıyor veya akınlarla köyleri yıkıyordu. Bunlar burada kuşatılmış durumdaydılar. Kuzeyde Suriye askerlerinden oluşan (sözde) Arap Barış Gücü, doğuda Suriye, güneyde İsrail, batıda denizden bütün kıyıyı abluka eden İsrail donanması bulunuyordu. Yani yardım alabilecekleri hiçbir yer yoktu. Tam bir kuşatma altında yiyecek, ilaç gibi temel ihtiyaç maddelerini dahi bulamıyorlardı. 1976 yılının ortalarından sonra, İsrail tutumunu değiştirdi. Elektrikli ve elektronik cihazlarla korunan sınır hattından birkaç kapı açarak, buradaki halkı güneye geçip sağlık imkânlarından yararlanmaya, yiyecek almak için dükkanlara gitmeye ve hatta İsrail çiftliklerinde çalışarak para kazanmaya davet etti. Burada oturanlar genellikle Şiilerdi. Az miktarda Maruni, diğer Hristiyan ve Sunni Müslüman bulunuyordu. Sınıra yakın Maruni köylerinden bu açık kapı politikasından faydalanarak güneye geçen Maruni gençleri üç dört ay sonra İsrail tarafından silâhlendirilip gönderilmişti. Bunların başına da Lübnan ordusundan ayrılma Rum Katolik Binbaşı Saad Haddad geçerek bir ordu teşkilatı kurmaya girişti. Daha sonra, güneydeki şehirleri ele geçirmeye başladı. Bunun bu hareketine müdahale etmek isteyen Suriye askerlerinden oluşan ACG'ne derhal İsrail ve ABD protesto ederek müdahale etti ve ACG geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece güneyin kontrolü tamamen Saad Haddad'a verilmiş oldu.

Ateşkesin sağlanması ve ACG'nün gelmesinden sonra başka bir problem daha ortaya çıktı. ACG güneye ininceye kadar, burada yaşayanlar Beyrut'a göre nispeten daha rahattılar. İsrailliler, Suriye askerlerinin kendi çizdikleri "kırmızı hat"ı güneye inmesine asla müsaade etmediler. Böylece Güney Lübnan, İsrail kontrolüne girdi. Temmuz 1977'de Cumhurbaşkanı Sarkis, güneydeki duruma bir çözüm bulabilmek için yaptığı girişimler sonunda, Ştaura Anlaşması (Ştaura; Anlaşmanın yapıldığı yer olan Beka Vadisinde küçük bir köyün adı) denilen, Lübnan Hükümeti, FKÖ ve Suriye'nin katıldığı bir formül ortaya çıktı. Buna göre; güneydeki Filistinli gerillalar mülteci kamplarına dönecekler ve Filistinliler için

1969 Kahire anlaşması uygulanacaktı. Güneydeki Lübnanlı milislerin silâhları toplanacak ve güneye Lübnan Ordusu yerleşecekti. Uygulamaya geçilirken karşılaşılan ana problem olan; “kim önce yerini ve silâhını bırakacak” konusu çözülememiştir. Bu anlaşmanın ana hedefi, güneydeki Binbaşı Haddad’ın kuvvetlerini dağıtmaktı. Ancak, kanunsuz olarak kurulan bu kuvvetlere, Maruniler destek verdiği gibi, Lübnan’ın resmi Ordusundan da oldukça büyük destek geliyordu. Hatta, Binbaşı Haddad, resmi ordudan ayrılarak ve ondan ayrı, kendi komutasında (adı her ne kadar ordu da olsa) isyancı milislerle birlikte bulunmasına rağmen, resmi ordunun bir subayı olarak kabul ediliyordu. Öte yandan, İç savaş sırasında Ordudan ayrılarak yine kendi kuvvetlerini kuran Müslüman subay Ahmet al-Katip ise, Sarkis’in göreve başladığı gün Ordu ile ilişkisinin kesildiği açıklandı. Bu çifte standart olayı da Müslümanlar arasında huzursuzluk yarattı.

Güneyde en büyük olay 11 Mart günü, Filistinli dokuz gerillanın sınırdan içeri sızarak bir otobüsü kaçırmaları ve sonunda 26 İsraili sivilin ölmesi üzerine yaşandı. İsrail, derhal 25.000 kişilik kara kuvveti, bütün hava kuvveti ve deniz kuvveti ile Lübnan sınırından içeri girdi. Lübnan’ı Litani nehrine kadar olan bütün arazisini işgal etti ve bölgeyi Filistinlilerden temizledi. İsrail’in bu harekatı sırasında 2000’nin üzerinde sivil, 400 civarında Filistili gerilla ve yalnız yirmi altı İsrail Askeri öldü. İsrail, güneydeki Müslümanlara ait 100’ün üzerindeki yaklaşık 2500 evi ve işyerini tamamen buldozerlerle yıktı. Onbinlerce insan evsiz ve yurtsuz kaldı ve kuzeye doğru ümitsizce yurtlarını terk ettiler. Yapılan hesaplamalara göre toplam 141.000 Şii Müslüman evini ve köyünü terk etmek zorunda kaldı.

Bunun üzerine Lübnan Güvenlik Konseyine başvurarak, İsrail ilerlemesinin durdurulmasını talep etti. Güvenlik Konseyi de 425 numaralı kararı kabul ederek, ateşkes çağrısında bulundu ve bölgeye Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNIFIL, United Nations Interim Force In Lebanon) yerleştirilmesi kararlaştırıldı.(EK-2) İsrail uzun süre çekilmemekte direndi, ancak uluslar arası baskı karşısında kademeli çekilme yaparak en son 7 Haziran günü çekilme tamamlandı. Ancak, İsrail sınırından yaklaşık 10 km.lik bir bölümden çekilirken bölgeyi İsrail’in kendi kurduğu kuvvetin başında bulunan Haddad’a teslim etti ve bu bölgeye “İsrail Güvenlik Bölgesi” ilân etti.

Suriye İsrail'in 1978 işgaline hiç karışmadı, yalnızca seyirci kaldı. Bu işgalden sonra Suriye'nin Lübnan'daki prestijli üstünlüğü de sona ermiş oldu. 1978 yılına gelindiğinde, Beşir Cemayel'in Falanjistleri açıktan kendilerini kurtaran Suriye kuvvetlerini istemediklerini açıkladılar ve onlarla çatışmaya girmeye başladılar. Çatışmalarda Maruni Lübnan Cephesi (LC) kuvvetleri hep karlı çıkıyorlardı. En son Nisan 1978'deki Suriye Kuvvetleri ile LC Kuvvetleri arasındaki çarpışmadan sonra, eski Cumhurbaşkanı Shamoun, açıkça, Suriye Kuvvetlerinin çekilmesini istedi.

Beşir Cemayel, eski Cumhurbaşkanı Frajiye ile Suriye'nin dostluğunu bozmak ve Franjiye taraftarlarının elinde bulunan Zgorta bölgesine de hakim olmak için 100 kadar milisi ile Franjiye'nin kuzeydeki yazlık evine bir gece baskını düzenletti. Bu baskında Franjiye'nin oğlu Tony, eşi, çocukları ve evde çalışanların tamamı öldürüldü. Beşir Cemayel'in adamaları Tony'nin eşine tecavüz ettikten sonra öldürdüler ve cesetlerini parçaladılar.²⁶² Bunun üzerine, Franjiye LC'nin İsrail güdümüne girdiğini ve İsrail'in amacının Lübnan'ı parçalamak olduğunu belirterek LC'den ayrıldı ve Velid Canbolat ve kuzeyden komşusu Raşit Kerami birlikte hareket etmeye karar verdi.

1978 yılına girildiğinde, Doğu Beyrut'ta bulunan Suriye Kuvvetleri, Hıristiyan milislerle yaptıkları çatışmalarda daha iyi mevzii tutabilmek için şehrin orta yerinde tek bir kule şeklinde yüksek binaya yerleşmişlerdi. Suriye tankları ise şehrin etrafını kuşatıyordu. 1 Temmuz 1978 günü, kimin önce ateşe başladığı tam olarak tespit edilemedi ama, Suriye askerleri ve tankları, Doğu Beyrut'a ateş yağıdırıyorlardı. Bu durum yedi gün sürdü. Sarkis, herhangi bir çözüm bulamayınca Dışişleri Bakanını Şam'a gönderdi, ancak bir sonuç alamadı. Bunun üzerine, televizyona çıkarak istifa etmek istediğini belirtti. İsraililer ise Hıristiyanların soykırıma uğratıldığını ve bunu önlemek için gerekli tedbirleri alacaklarını belirttiler. İsrail uçakları çok alçaktan ve ses hızının üstünde uçarak, şehirdeki bütün camların kırılmasına, trafikte hareket araçların birbirine girmelerine neden oldular. Bundan başka, Suriye'de şehrin içinde kalmış tanklarının İsrail uçakları için kolay lokma olacaklarını gördüler ve bir saat içinde derhal ateşi kestiler.

²⁶² Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş Çev.* Yavuz Aldoğan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.58

Altı hafta sesiz kalan silâhlar, Ekimin ilk haftası tekrar başladı ve İsrail donanmasından yapılan atışlar sonunda iki gün için tam bir ateşkes sağlandı. Bir hafta sonra yapılan ACG toplantısından sonra da Suriye Doğu Beyrut'tan çekildi.

1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Lübnan'dan Lübnan Ordusunun UNIFIL etrafında konuşlanması istendi. Ancak, Lübnan 650 kişilik bir taburu dahi konuşlandıramadı. Konuşlanmak için bölgeye giden taburun kampı, Güney Lübnan'da kendi hakimiyetini ilan eden İsrail yanlısı, eski Lübnan Ordu mensubu (kayıtlarda halen ordu mensubu gözükiyordu) Haddad tarafından topçu ateşine tutuldu. Haddad, düşmana yardım etmekten Lübnan'da Divan-ı Harb'e verildi²⁶³ Yapılan yargılama sonunda, Haddad'ın ordudan ilişkisinin kesilmesine karar verildi, ancak tekrar İsraililerin desteği ile kendi kurduğu kuvvetin başına geçti, yine de daha sonraki yıllarda sanki ordu mensubu gibi işlem gördü ve kuzeydeki LC tarafından desteklendi.

Bu çatışmalar ve işgaller sürerken, Başbakan Hoss, Mayıs ayında istifa etti. Hükümet altı hafta kadar kuramayınca görev tekrar Hoss'a verildi. O da yine uzun uğraşlar sonunda bir Hükümet listesi çıkartmayı başardı ama liste meclise onay için gitmeden iki bakan istifa etti. Meclis de bu iki eksik listeyi onayladı. Aslında hükümetin kurulması veya istifasının pek bir şeyi değıştirdiği yoktu. Bakanlıkların bazıları Batı Beyrut'ta bazıları ise Doğudaydı. Bu yüzden bakanlar arasında bir koordinasyon veya Bakanlar kurulu toplamak mümkün olmuyordu. Bakanlar da zaten bürokratik bazı işler hariç pek fazla bir iş yapmıyorlardı.²⁶⁴

1980 yılında ise en önemli olay, Beşir Cemayel'in iki yıl önce eski Cumhurbaşkanı Franjiye'nin oğlunun bulunduğu Zghorta'daki yazlık eve yaptıkları gibi bir baskınla yine eski Cumhurbaşkanı Camille Chamoun'un oğlunun komuta ettiği, LC'nin ikinci önemli milis grubu olan Kaplanların kampına 7 Temmuz 1980 günü bir baskın düzenledi. Bu baskında, Chamoun'un oğlunun kamptan ayrılması beklendi (Franjiye'nin oğlunun önceki baskında ölmesi büyük sorun yaratmıştı.) ve daha sonra büyük bir ateş ile kampa girildi. Akşama kadar devam eden çatışmalarda 100 kadar Kaplan üyesinin yanında, civardaki

²⁶³ "Divan-ı Harp"; savaş sırasındaki suçluları yargılamak için kurulan Askeri Mahkeme.

²⁶⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.168

limanda çalışan 40 kadar Pakistanlı işçide hayatını kaybetti. Bu baskından sonra Beşir Cemayel ve onun milis örgütü Falanjistler, Maruni tarafının tek hakimi oldular.

Bu olaydan sonra Başbakan Huss tekrar istifa etti. Bu sefer yeni bir Başbakan atamak tam iki ay aldı. Sonunda, 22 Ekim 1980 günü Yüksek İslâm Konseyi Başkanı Şefik Vazzan'ı Başbakan atadığını açıkladı. Başbakan üç gün içinde hükümeti kurdu ancak bir aydan kısa bir zaman içinde, kabinedeki dört Şii Bakan'dan üçü, Lübnan'ın güneyinde Şiilere karşı yürütülen operasyonlar nedeniyle istifa ettiler ancak tekrar ikna edildiler.²⁶⁵

1981 yılında, Beşir Cemayel, tamamen Suriye'nin kontrolünde olan Beka Vadisine hakim sırtlarda bulunan çoğunluğunu Rum Ortodoksların oluşturduğu Zahle kasabasında kuvvetlerini topluyordu. Falanjistler, bu kasabadaki üslerinden hareketle, Suriye birliklerine akınlar düzenliyorlar ve epey zayıf verdiriyorlardı. Bunun üzerine Suriye ACG Görev Talimatına dayanarak, bu kasabaya harekat düzenledi. Bu arada, İsrail işin içine karıştı ve Suriye helikopterlerini Lübnan üzerinde havadan düşürdü (28 Haziran 1981). Suriye'nin üzerindeki hava sahasında 1978'den beri onlarca Suriye uçağı (100'ün üzerinde) İsrail uçakları tarafından düşürülmekteydi. Lübnan semalarında helikopter düşürme ilk defa gerçekleşiyordu. Bunun üzerine, Suriye de bölgeye SA-6 adı verilen Rus yapımı, karadan havaya uçaksavar füzelerini getirdi. İsrailliler derhal bu hareketi protesto ettiler. İsrailli pilotlar, yeni konuşlanan SAM (Surface to Air Misille) füze bataryalarını vurmak için, Beka üzerindeki bulutların dağılmasını beklerken, ABD devreye girdi ve Başkan Ronald Regan, Philip Habib'i özel temsilci olarak bölgeye arabulucu olarak gönderdi.²⁶⁶ Özel Temsilci Habib, sıkı bir diplomasi trafiğinden sonra İsrail'in SAM bataryalarına taarruzunu önlemiş oldu, ancak bu bataryaların geri çekilmesini tam olarak sağlayamadı.²⁶⁷

Bu arada, Filistinli gerillalarla İsrail arasında güneyde çatışmalar yoğunlaşıyordu. Filistinli gerillalar, Temmuz'un ortasında Kuzey İsrail'e roket saldırısında bulundular. Bunun üzerine İsrail, 19 Temmuz 1981'de Batı Beyrut'u havadan bombaladı. 1974'denberi ilk defa yapılan bu hava saldırısında, İsrail

²⁶⁵ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.170

²⁶⁶ Türel, Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 259

²⁶⁷ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.171

hava kuvvetlerinin, bütün gün süren korkunç bir bombardımanından sonra şehir içinde Filistinli 200 gerilla ile birlikte yüzlerce günahsız sivil de öldü.²⁶⁸

2.11.3 İsrail'in Lübnan'ı İşgal Hazırlığı

İsrail, Filistinli gerillaların Lübnan'ın güneyinde konuşlanarak, kuzey sınırına yakın bölgelere roket ve gerilla saldırılarını önlemek için 1978 yılında Rum Ortodoks Binbaşı Haddad'a (sözde) Güney Lübnan Ordusu'nu (South Lebanon Army) kurdurtmuş ve her yönüyle de bunu desteklemişti. Bu milis kuvvetleri oldukça iyi iş gördü. Ancak, Filistinli gerillalar yine de zaman zaman İsrail'e geçip akınlar düzenliyor ve kuzey İsrail'e roket saldırısında bulunuyordu. Bu tarihe kadar yapılan İsrail işgallerinde, yalnızca güney Lübnan'da hareket icra edilmiş, daha yukarı çıkılmamıştı. FKÖ'nün karargahı ve siyasi yapısı ise Batı Beyrut'ta bulunuyordu. İsrail, bu konuya köklü bir çözüm bulmak için FKÖ'nün tamamının Lübnan'dan çıkartılması gerektiğini düşünüyor ve bunun için uzun zamandır hazırlık yapıyordu. Ayrıca, Suriye'nin Lübnan üzerinde bu şekilde söz sahibi olmasından da hoşlanmıyorlardı. Suriye'ye de bir ders vererek, onun hem gücünü, hem de prestijini kırmak istiyorlardı. Özellikle, Şahinlerden (sertlik yanlısı politikacılar) önde gelen politikacı Ariel Şaron, İsrail'in güvenliği için bunun yapılmasının şart olduğunu her zaman belirtiyordu.²⁶⁹

2.11.4 İsrail'in Lübnan'ı İşgali

İsrail, uzun süren hazırlıktan sonra, 3 Haziran 1982 günü, İsrail'in Londra Büyükelçisi Sholomo Argov'a yapılan suikast girişimini bahane ederek, hava ve deniz kuvvetleri ile desteklenen 250 tank ve binlerce askerden oluşan ordusu ile 6 Haziran 1982 günü Galile'ye Barış Operasyonu (Galile, kuzey İsrail'de, Lübnan sınırı yakınında bulunan bir yerleşim yeri. Uzun zamandır, Filistinli gerillalar bu bölgeyi roket atışına tabi tutuyorlar ve tarımsal alanda çalışanlar bundan rahatsız oluyorlardı.) adı verilen bir hareket ile Lübnan'ın işgaline başladı ve durmaksızın kuzeye doğru ilerledi.²⁷⁰ İsrail Başbakanı ise, hem kendi halkını hem de dünyanın gözünü boyamak için, bu hareketin daha önceleri

²⁶⁸ Cobban, Helena, *a.g.e.*, s.171, Türel, Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 260

²⁶⁹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.176

²⁷⁰ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 260

olduğu gibi, Güney Lübnan ile sınırlı olacağını ısrarla belirtti.²⁷¹ Ordu son hızla kuzeye doğru ilerlerken, İsrail uçakları da Beyrut üzerindeki hava sahasını kontrol etmek için Suriye uçakları ile müthiş bir savaşa tutuştular. Çok kısa bir zaman sonra Beyrut ve Lübnan Dağlarının batısında, İsraililerin kesin hava hakimiyeti vardı. İki gün sonra, 8 Haziran günü de, 92 İsrail uçağı, Beka vadisindeki Suriye SAM Bataryalarından on yedisini tamamen tahrip ettiler. Böylece, uzun süredir sürüncemede kalan SAM Bataryaları sorunu da ortadan kalkmış oldu.

Bu durumda Suriye bir karar vermek durumunda kaldı; ya bulunduğu mevzilerde kalacak ve İsrail ile geniş çaplı bir savaş yapacak, ya da bütün birliklerini Beka'ya çekip Şam'ı ileriden koruyacaktı. Ayrıca, İsrail'in de Beka'ya geleceğini ummuyordu. Suriye, tek başına İsrail ile geniş çaplı bir savaşı kazanma ihtimalinin olmadığını gördüğü için, daha önce verdiği bütün sözleri ve nutukları unutarak, derhal Beka'ya çekildi ve İsrail'in önünü açtı (11 Haziran 1982).

2.11.5 İsrail'in Batı Beyrut'u Kuşatması

13 Haziran 1982 günü İsraililer, Beyrut'a vardılar ve Beşir Cemayel'in güçleri ile doğrudan temas sağlamış oldular. Böylece, FKÖ Beyrut içinde kuşatılmış oldu. Bu arada Cumhurbaşkanı, işlerin düzene konulması için "Ulusal Kurtuluş Komitesi (UKK)" (National Salvation Committee) kurulmasını önerdi ve buna Beşir Cemayel, Sunni Başbakan, Şefik Vazzan, Rum Ortodoks Fouad Butros, Dürzi lider Velid Canbolat, Şii Amal lideri Nebih Berri, ve eski politikacı Rum Katolik Nasri Maalouf davet edildi. Komitenin görevi, Lübnan Ordusunun Batı Beyrut'taki FKÖ mevzilerini teslim alarak FKÖ Beyrut'tan çekilmesi için şartları oluşturacak bir kararı kabul etmek ve ordunun kullanılması için ortamı hazırlamaktı. Velid Canbolat, İsrail'in de geri çekilmesinin ve FKÖ'nün güvenliğinin sağlanmasının sağlam temellere oturtulmasını istedi. Bu istekleri İsrail ve ABD tarafından reddedilince, UKK'dan çekildiğini açıkladı. Bu politik görüşmeler sürerken, İsraililer kuşatmayı karadan, havadan ve denizden tamamlamış, sürekli Batı Beyrut'a bomba yağdırıyorlardı. Savunma Bakanı Ariel Şaron, gerçek amaçlarının FKÖ'nü tamamen Beyrut'tan atmak olduğunu ve bunu yapınca kadar harekate devam edeceklerini Beyrut'a ulaşmalarından bir

²⁷¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.175

gün sonra, Doğu Beyrut'ta yaptığı basın toplantısında açıkladı. Bu suretle, İsrail'in gerçek amacının kısıtlı hareket olmayıp, Beyrut'un işgalinin önceden plânlandığı hükümet üyesi tarafından da açıklanmış oldu.

2 Temmuz 1982 günü İsraili subayların nezaretinde Batı Beyrut'a giden bütün su ve elektrik hatları kesildi. Batı Beyrut'ta yaşayan 600.000'den fazla insan tarihin gördüğü en acımasız kuşatmaya maruz kaldı. Şehrin içinde çok büyük bir su, yiyecek, yakıt ve ilâç sıkıntı yaşıyordu. Bu insanlık dışı muameleye karşı şehir halkı birleşti ve İsrail tanklarına karşı etten bir savunma cephesi oluşturdular. İsrail, her evi, her sokağı teker teker muharebe ederek almak zorunda kalıyordu. Bu arada, İsrail topçusu her çaptan olmak üzere, özellikle devasa mermisi bulunan 175 mm'lik toplarda dahil, aralıksız şehri hedef gözetmeden dövüyordu. Hava kuvvetleri ise hiç dinlenme vermeden kampları ve binaları yerle bir ediyordu. Buna deniz kuvvetleri katılmazsa olmazdı. Onlarda günahsız sivil halkı imha etme görevini diğer kuvvetler kadar olamazsa da yine de yerine getiriyorlardı. Yaser Arafat'ı öldürmek için karargahının bulunduğu tahmin edilen sekiz adet büyük bina Hava Kuvvetleri tarafından aynı anda yerle bir edilmişti.²⁷²

İkinci Dünya Harbindeki bombardımanları anımsatan bir bombalama yapılmasına (Almanya'nın Dresten şehrine yapılan ve adına Kara Perşembe denilen türden çok ağır bombardıman)²⁷³ ve her türlü ihtiyaç maddesinin ikmalinin kesilmesine rağmen, şehir teslim olmuyordu. Bütün Dünya da olanlara seyirci olarak bakıyor, İsrail istediği gibi hareket ediyordu. Birleşmiş Milletler UNICEF örgütü, şehirde, veba, tifo ve kolera salgını tehlikesinin baş gösterdiğini, su ve ilaç götürülmezse özellikle çocukların tamamına yakınının öleceğini açıkladı. Bu açıklamalara rağmen kuşatma devam ediyordu.

2.11.6 Filistin Kurtuluş Örgütünün Tunus'a Sürgün Gitmesi

Temmuz'un sonuna kadar devam eden insafsız kuşatma ve bombardımana kimsenin ses çıkartmadığını gören Yaser Arafat, Beyrut'u terk etmenin daha hayırlı olacağını gördü. Bu arada ABD Dışişleri Bakanı Alexander Haig, FKÖ'nün tamamen ezilmesi için bu kuşatmanın sürmesinden yana da olsa, ABD hükümetindeki bazıları buna bir son vermenin gerektiğini

²⁷² Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.178

²⁷³ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.179

düşünüyorlardı. İsrail ise, Batı Beyrut'a son bir taarruz edip FKÖ'nü tamamen ortadan kaldırmak için sabırsızlanıyor, eğer bu şekilde kuşattıktan sonra FKÖ'nü bırakırsam hem ordumun hem vatandaşlarımın morali bozulur diyordu. Ancak, ABD görüşmeler yolu ile Beyrut'un boşaltılmasını istiyordu. Bunun için arabulucu olarak yine Philip Habib seçildi. Görüşmeler sonunda, hem diğer Arap ülkeleri hem de FKÖ Beyrut'tan ayrılmak üzere ikna edildi. Yeni ülke olarak Tunus seçildi.²⁷⁴ FKÖ'nün Beyrut'tan çıkmasını sağlamak için Fransız ve Amerikalılardan oluşan Çok Uluslu Güç Beyrut'a 7 Ağustos günü konuşlandı ve derhal tahliye için hazırlıklara başladı. Bu arada, ateşkes şartları, tahliyenin nasıl yapılacağı hususlar bir anlaşma ile tespit edildi. Bu anlaşmaya Filistinlilerin geride bıraktıkları ailelerinin korunması konusu da ilâve edildi. Geride kalan ailelerin Batılı devletlerin korumasında olduğu garantisi verildi.(İleride bu garantinin nasıl çalıştığını Sabra ve Şatilla Katliamında göreceğiz.) On iki gün süren tahliye işleminden önce, bütün Filistinli gerillalar, saç ve sakal tıraşı oldular, yeni üniformalarını giydiler ve silâhları ile dimdik yürüyerek gemilere bindiler. Bu tahliyenin onurlu bir tahliye olduğunun dünyaya göstermek için FKÖ tarafından kısa zamanda yapılan bu mükemmel hazırlığa en büyük destek Beyrut'taki tüccarlardan geldi. Beyrut'tan toplam 8.144 gerilla tahliye edildi. Sadece 644 kadın ve çocuğun sürgüne giden gerillalarla birlikte gitmesine izin verildi. Yaser Arafat, bu suretle,teşkilatının mücadeleye devam ettiğini ve politik organizasyonunun yara almadan gururla ayakta durduğunu dünyaya göstermek istedi. İsrail ise Batı Beyrut gibi küçük alana kuşatma esnasında toplam 60.000'den fazla bomba atmasına rağmen FKÖ'nü toprağa gömemediğini gördü.²⁷⁵

2.11.7 İsrail'in Batı Beyrut'un Kuşatmasının ve Filistin Kurtuluş Örgütünün Beyrut'u Tahliye Etmesinin Sonuçları

FKÖ Tunus'a sürgüne gönderildikten sonra, Batı Beyrut'ta kalanlar, kendi kaderleri ile baş başa kalmışlardı. Kalanları en büyük endişesi, İsrail veya Maruni Hristiyan Filistin Cephesi milislerin bölgede yapacakları katliamlara karşı güvenliklerinin sağlanmasıydı. Bunun için görüşmelerde daima bu iki kuvvetin FKÖ ayrıldıktan sonra ilerlemeyeceğinin garantisini istiyorlardı. Çünkü

²⁷⁴ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.181

²⁷⁵ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.181

onları savunacak bir kuvvet kalmamıştı. Bunun ne kadar gerekli olduğu yaklaşık bir aydan kısa bir süre sonra binlerce Filistinli, İsraililerin müsaadesi ve kontrolü altında etnik temizliğe tabi tutulduktan sonra gayet iyi anlaşılacaktı.

2.12 Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi (23 Ağustos 1982)

Cumhurbaşkanının seçimi ilk olarak, 18 Ağustos'ta yapılacağı açıklandı. Milletvekilleri, Yeşil Hat (Doğu Beyrut ile Batı Beyrut'u ayıran hat) üzerinde 1976 yılından bu yana kullanılan binada toplanırken solcu milisler, meclis binasını işgal ettiler ve birkaç tank topu atışı ile toplantıyı engellediler. İkinci toplantı 23 Ağustos günü Beyrut'un dışında ve İsrail kontrolünde bulunan Lübnan Ordusuna ait kışlada, (Fayyadiyah Barraks) da yapıldı. Ortada tek aday vardı, o da, son birkaç yıldır yıldızı parlayan Falanjistlerin lideri Beşir Cemayel'di. Müslümanlar, Cemayel'e kesinlikle karşıydılar. Aynı şekilde, eski Cumhurbaşkanı Franjiye ve Emile Chamoun da Cemayel'e bilinen nedenlerle karşıydılar. Cemayel'in karşısına bir rakip çıkartmak için çok uğraşıldı, ancak İsrail'in baskıları nedeniyle başılamadı. İsrail, yakın müttefiki Cemayel'e seçilme garantisi vermişti. Bundan önceki seçimde, Elias Sarkis, Suriye tanklarının sağladığı koruma şemsiyesi altında seçimi kazanmıştı. Şimdi ise İsrail tanklarının gürleme zamanıydı ve seçim yapılacak kışlanın etrafı İsrail tankları ile doluydu. Cemayel'in yandaşları, sabahın erken saatlerinden itibaren, seçimin yapılacağı yerin etrafını çevirmişlerdi. İsraililer de Batı Beyrut'un tüm bağlarını kapattılar. Müslümanlar, seçimi boykot ettiler. Seçime gidecek milletvekilleri şehrin ve ülkenin değişik bölgelerinden teker teker İsrail Ordusunun ve Beşir Cemayel'in silâhlı adamları tarafından toplandı. Hatta, Kıbrıs'ta bulunan bazı milletvekilleri, Ordunun helikopterleri ile aldırılarak, toplantıya katılmaları sağlandı. Toplanan milletvekillerine de nasıl oy kullanacakları da hatırlatılmaktan geri kalınmıyordu.

Uzun uğraşılardan sonra toplanan üçte iki çoğunluk, sonunda daha önceden planlandığı gibi Beşir Cemayel'i Cumhurbaşkanı olarak seçti.²⁷⁶ Cumhurbaşkanı seçilen 34 yaşındaki Beşir Cemayel'i ilk kutlayan, hemen dışarıda bekleyen İsraili komutan oldu. Kışlanın etrafını doldurmuş bulunan

²⁷⁶ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.187

Cemayel'in milisleri derhal şampanyaları açtılar ve havaya veya rasgele ateşe başladılar. Yalnızca havaya yapılan ateşlerden o gün içinde beş kişi öldü.²⁷⁷

2.13 Cumhurbaşkanı Beşir Cemayel'in Öldürülmesi ve Sonrasında Gelişen Olaylar

Beşir Cemayel Cumhurbaşkanı seçilince, öncelikle ABD, sonra Avrupa derin bir nefes aldı ve kendilerine çok yakın ve İsrail'in çok yakın bir müttefikinin Lübnan'a cumhurbaşkanı seçilmesinin onların çıkarları için iyi olacağını düşündüler. İşlerin yoluna girdiğini düşünerek FKÖ'nün Beyrut'tan tahliyesini sağlamak için getirdikleri Çok Uluslu Gücü 10 Eylül günü çektiler.

Beşir Cemayel Cumhurbaşkanı seçildi ama Elias Sarkis'in görevi 22 Eylül gününe kadar sürüyordu. Beşir'in görevi 23 Eylül 1982 günü alması plânlanmıştı. Beşir Cemayel, Cumhurbaşkanı koltuğuna oturmadan dokuz gün önce, 14 Eylül 1982 günü, milis liderleri ile bir toplantıdayken, binada meydana gelen şiddetli bir patlama sonucunda hayatını kaybetti. Beşir Cemayel ile birlikte, birçok ileri gelen Falanjist milis lideri de öldü. Araştırmalardan sonra bunun Suriye yanlısı ve üst katta çalışan genç bir Maruni tarafından yapıldığından şüphelenildi.

Beşir Cemayel'in cenazesi Falanjistlerin güç gösterisine dönüştü veya İsrail bu şekilde düzenledi. Beşir'in cenazesi toprağa verilir verilmez, İsrail ordusu Batı Beyrut'a girdi ve iki Filistin Mülteci Kampı, Sabra ve Şatilla'ya yöneldi ve içindeki, korumasız, çoğunluğu erkekleri Tunus'a sürgüne giden, kadın, çocuk, sakat ve yaşlılar olan 80.000 kişiyi çevirdiler. İsrail Ordusu, bu çevrilen alan içine Falanjistleri bıraktılar ki bu alan, Batılı devletlerin FKÖ'nün Beyrut'u boşaltma anlaşmasında koruması altına bırakılan ve onlar tarafından korunması garanti edilen alandı. 16 Eylül güneşin batışı ile birlikte kampların içine girdiler ve önlerine gelen veya gelmeyip de saklanan ne kadar kadın çocuk, hasta, yaşlı insan varsa hepsini öldürdüler. Toplam iki gece bir gündüz, kapıda ve çevrede İsrail askerleri katliamdan kimsenin kaçarak kurtulmaması için nöbet beklediler, içeride saklananları bulmaya uğraşan Falanjistlerin işini kolaylaştırmak için zaman zaman da, havaya aydınlatma mermileri atarak onlara yardımcı oldular. Falanjistler de yakaladıklarının çoğunu süngülerle ve kafalarına vurarak veya keserek, Beşir'in intikamını almak için, Lübnan'ın

²⁷⁷ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.182

selameti için ve Hristiyanlık için öldürdüler.²⁷⁸ Aradan iki gün geçtikten sonra, katliamın yeterli büyüklükte olduğunu kabul ederek belki de öldürecek insan kalmayınca, İsrail Ordusu komuta heyeti, Falanjistlerin çekilmesini emretti ve bütün delillerin derhal ortadan kaldırılması için derhal bölgenin dozerlerle düzeltilmesi emrini verdi. Falanjistler, katliam alanından sabah saat 7’de ayrıldılar. (EK-5) Gazeteciler ise bu haberi öğleye doğru duydular ve delillerin bir kısmı daha ortadan kaldırılamamıştı. İsrail kaynakları yalnız 700 ölü var derken, gerçek rakamın diğer kaynaklardan 2500 ilâ 6000 arasında olduğu belirtilmektedir.²⁷⁹ Rakam ne olursa olsun, bu suçsuz insanların, hem de modern Batılı Devletlerin koruma garantisi altında bulunanların, bütün dünyanın gözü önünde, hem de 40 saat gibi uzun bir süreyle koyun kesilir gibi öldürülmesi kabul edilemez, denildi, ancak herkes kabul etti ve ölenler toplu mezarlara defnedildi ve mezarlarına sadece “Uzun Yaşayın Ölülerimiz” yazıldı. Hiç kimse bu katliamdan dolayı ceza almadı, yalnızca İsrail Savunma Bakanı Şubat 1983’te istifa etmek zorunda kaldı.²⁸⁰

Beşir Cemayel’in öldürülmesinden bir gün sonra, Falanjistler, Beşir’in abisi, Emin Cemayel’i Cumhurbaşkanlığına aday olarak gösterdiler. Emin, Müslümanların çoğu dahil, herkesten destek aldı ve çoğunlukla seçildi.

²⁷⁸ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.184. Aynı kaynakta, olayın nasıl olduğunu ve bunu yapanların düşüncelerinin neler olduğunu göstermek açısından şu olay aktarılmaktadır. “Kampın dışında tankın üzerinde duran bir İsrailli asker, bir Falanjiste bu insanları neden öldürdüklerini sordu. Falanjist sert bir şekilde; bu kadınlar çocuk doğuruyor, onlar da büyüyüp terörist oluyor, diye cevapladı”

²⁷⁹ Chomsky, Noam, “Reshaping History”, *Al-Ahram Weekly*, , Issue:717, Kahire, November 18-24, 2004; Amerikalı ünlü düşünür, “Tarihi Yeniden Yazmak” başlıklı makalesinde; “İsrail’in dile getirdiği amaç Filistinlileri sınır bölgelerinden geri püskürtmek idi, ancak o zamanlar savunma bakanı olan General Şaron’un komutasındaki kuvvetler Beyrut’a kadar ilerlediler. Burada Şaron, müttefik Hristiyan milislerin Sabra ve Şatila mülteci kamplarında Filistinlileri katletmesine izin verdi ve Arafat’ı ve Filistin liderliğini Tunus’a sürgüne yolladı.” Kabul edilemeyen tarihe geri dönecek olursak, İsrail işgalinden önceki yıl FKÖ, ABD tarafından kotarılan bir barış anlaşmasına bağlı kaldı. Bu arada İsrail, Güney Lübnan’da plânlanan işgale bir bahane olarak kullanılabilecek bir Filistin tepkisini provoke etmek için birçok canice saldırıda bulundu. Hiçbir tepki gerçekleşmediğinde de bir bahane uydurarak işgali gerçekleştirdi ve ateşkes ve geri çekilme talep eden Güvenlik Konseyi kararlarını veto eden ABD’nin yardımıyla belki de 20,000 Filistinli ve Lübnanlıyı katlettiler. Sabra ve Şatila katliamları eninde sonunda bir ayrıntı idi. Amaç, en yüksek düzeyde siyasi ve askeri yetkililerin ve İsrailli yorumcularla akademisyenlerin dile getirdiği gibi Arafat’ın diplomatik bir çözüm yolundaki gittikçe artan bir biçimde rahatsız edici olan girişimlerine bir son vermek ve işgal altındaki topraklar üzerindeki denetimi güvenceye almaktır.” demektedir.

²⁸⁰ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.184

2.14 İsrail İşgalinin Sonuçları

İsrail işgalinden en çok etkileneler, güney Lübnan'da ve Batı Beyrut'ta oturan Müslümanlardı. Her iki bölgede de İsraililer çok tahripkar bir işgal faaliyeti icra ettikleri gibi korkunç bir kuşatma ile de neredeyse bütün hayati ikmal maddelerinin tükenmesine yol açmışlar, insanlar evlerinden ve topraklarından olmuşlardı. Bunlardan başka olarak, yıllarca Müslüman bölgelerinin savunmasını yürüten FKÖ'de tamamen sürgüne gönderilmişti ve Maruni Lübnan Cephesi milislerinin taarruzlarına karşı savunmasız kalmışlardı. Batı Beyrut'a yapılan anlaşmaya aykırı olarak giren İsrail, burada Müslüman gerillaların kullandığı bir silâh deposunu ele geçirmiş, böylece kendileri savunma güçleri iyice azaltılmıştı. Müslümanları ürküten diğer bir olay ise, İsrail'in Falanjistlere sürekli silâh desteği vermesiydi. Sabra ve Şatilla kamplarında yaşananlardan sonra kendi geleceklerini sadece Emin Cemayel'in ne yapacağı belli olmayan ellerine bırakamazlardı. Bunun için batılı koruma güçlerinin gelmesini istediler. Emin Cemayel'de ABD'ye başvurarak, uluslar arası gücün yeniden oluşturulmasını talep etti, Bunun üzerine Amerikan, Fransız, İngiliz ve İtalyan birliklerinden oluşan güç, yeniden göreve başladı.²⁸¹

2.15 Emin Cemayel Dönemi

Cumhurbaşkanlığı sarayına 23 Eylül 1982'de (tam anayasanın öngördüğü tarihte) oturan Emin Cemayel, halihazırdaki Başbakan Şefik al-Vazzan'dan yeni bir hükümet kurarak göreve devam etmesini istedi. Vazzan on bakandan oluşan kabinesini kurduğunu açıldığını anda, daha güven oyu almadan, Emin Cemayel, Lübnan ordusunun Batı Beyrut'u tamamen ezmesini (emir pasifize etmesi) emretti. Çoğunluğu ve komutası Marunilerin elinde olan Lübnan Ordusu, derhal Batı Beyrut'ta kontrol noktaları tesis etti ve herkesin kimliklerini kontrole başladı. Kontrol ettikleri kişilerden rasgele üstü açık damperli kamyonlara tıka basa doldurarak, gözaltına aldı. Lübnanlı olmayanlar derhal sınır dışı edildiler. Gözaltına alınanlar, bazı yabancılar kadar şanslı değildiler. Gözaltı şartları mevcudun artması üzerine giderek ağırlaşmaya başladı. Ayrıca göz atındakilere giderek artan şekilde işkence uygulanıyordu. Gözaltına alınanlardan bazıları birkaç hafta sonra bırakıldılar, bazıları ise hiçbir zaman geri dönmediler. Akıbetlerini de kimse öğrenemedi.

²⁸¹ Türel, Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 264

Emin Cemayel, çoğunlukla güneydeki İsrail baskısı nedeniyle göçmüş Şiilerin oturduğu ve Beyrut'u çevreleyen gecekondu tipi yerleşimlere karşı da savaş açtı. Bunları, ordunun nezaretinde ve onun korumasında tamamen yıktı ve 5000'den fazla kişi bir anda evsiz ve barksız kaldı.

Emin Cemayel, Aralık başında, devlet kademelerinde, Ordu Komutanı dahil, bir seri atama yaptı. Bu atamalar, genellikle Beşir Cemayel'in atamaları ve Falanjistti. En son bu atamalar, Müslüman liderleri korkuttu.

Emin Cemayel, Lübnan'da tarafları bir araya getirerek sükuneti sağlamayı plânlıyordu. Ancak ABD özel temsilcisi, öncelikle, Suriye ve İsrail'in ülkeden çekilmesi işinin bitirtilmesini ısrarla tavsiye etti. Bu arada İsraililer de işgalin ilk dört ayında 350'nin üzerinde kayıp vermişlerdi. Lübnan topraklarını işgal etmek, diğer Arap topraklarını işgalden çok daha pahalıya mal oluyordu.

İsrail ordusu Lübnan'a girince, güney Lübnan'da yaşayanlar, FKÖ gerillalarından kurtulacakları ümidi ile bundan bir dereceye kadar memnun olmuşlardı. Ancak, işgal uzadıkça ve İsrail'in işgal politikasındaki sertlik nedeniyle, bu örtülü memnuniyet, huzursuzluğa, sonra da düşmanlığa dönüştü. İsrail'in buradaki durumunu, Sayda Belediye Başkanı çok güzel açıklamıştı; "İsraililer, Filistinlileri avlamak için bizim topraklarımıza girdiler, fakat bizim topraklarımızı işgal ederek oturdular kaldılar."²⁸²

İsrail İşgalinden sonra, Lübnan'da olaylar duracağı yerde daha da karışık hal aldı. Bu kez Şii'ler çatışmaların önemli unsuru haline geldiler. Şiiler, Lübnan nüfusunun en büyük oranını teşkil ediyorlardı ve İsrail işgali ile en büyük zararı da onlar görmüşlerdi. Bu nedenle, Filistinlilere karşı birleşme ve onları Lübnan'dan çıkartma eylemi etrafında birleştirdi. Gerçekte, Şiiler, 1959 yılında Musa Sadr'ın öncülüğünde "Emel" örgütü etrafında organize olmuşlardı. Nihayetinde 1979 İran İslâm Devrimi Şiileri daha güçlü hale getirdi. Güçlenme ile birlikte aralarında anlaşmazlıklar ve bölünmeler meydana geldi. Yeni kurulan Şii örgütleri içinde en güçlüsü Hizbullah oldu. Bu bölünmede, Hizbullah ile Emel örgütü arasında şiddetli çatışmalar oldu. Suriye yanlısı Emel örgütü, Lübnan'ın bütünlüğünü savunurken, İran yanlısı Hizbullah ise Lübnan'da bir İslâm Cumhuriyetinin kurulmasını öngörüyordu ve bu konuda İran'dan destek

²⁸² Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.195

alıyordu. Bu durum Suriye'yi rahatsız etti. Bu şekilde güçlenen Şiiler, Lübnan'da Filistin'lilerin bıraktığı boşluğu doldurmak, önce Müslüman gruplar arasında, daha sonra da bütün ülkede iktidarı ele geçirmek istediler. Bu güç mücadelesi neticesinde ülkede tekrar terör eylemleri başladı.²⁸³ İsrail'lilerin Şiileri bastırmak için aldıkları bütün tedbirler, İsrail'lilere karşı kin ve nefretin büyümesine neden oluyordu.

2.15.1 İsrail – Lübnan Anlaşması (17 Mart 1983)

Artarak devam eden İsrail'in kayıpları ve ülkede giderek yükselen İsrail karşıtı hareketler nedeniyle İsrail çekilme için masaya oturdu ve ABD'nin gözetiminde 17 Mart 1983 tarihinde, 1949 yılında yapılan ateşkesten sonra İsrail ile ilk anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre, 1948 yılından bu yana iki ülke arasında devam eden savaş durumuna son veriliyor, ve taraflar, isterlerse, diğerinin topraklarında irtibat ofisi kurabileceklerdi. Anlaşma, ayrıca Lübnan'ın güneyinde bir güvenlik bölgesinin oluşturulmasını da öngörüyordu. Lübnan ve İsrail tarafından oluşturulacak bir güvenlik komitesi, hem bu güvenlik bölgesini, hem de bütün ülkeyi kontrol etmeye yetkili olacaktı. Bu anlaşma yürürlüğe girmesinden 8-12 hafta sonra İsrail çekilecekti. Ancak Amerikalılar, bu anlaşmanın Suriye de bu anlaşmayı kabul eder ve çekilmeye başlarsa, o zaman yürürlüğe gireceğini belirttiler. Suriye, tartışmadığı ve görüşmediği bir anlaşmayı, hele kendisine hiçbir yarar getirmeyen anlaşmayı kabul etmeye yanaşmadı. Amerikalıların son dakika araya girmesiyle, İsrail çekilmekten kurtuldu ve bu anlaşma ölü doğdu. Lübnan Meclisi bu anlaşmayı onaylamasına rağmen uygulanamadı.²⁸⁴

İsrail'in Lübnan'daki kayıpları nedeniyle büyüyen iç baskıya daha fazla dayanamayan İsrail Hükümeti, Suriye ile karşılıklı çekilme stratejisinden kısmen vazgeçti ve kısmi bir çekilme plânladı. Buna göre, çoğunlukla Dürzi'lerin yurdu olan savaş sebebiyle büyük hasar görmüş Şuf dağından çekilmeyi kararlaştırdı. Ancak, genel soru, İsrail çekildikten sonra o bölgede kim hakim olacaktı. Bunun üzerine bu bölgenin Lübnan Ordusu tarafından kontrol edilmesi kabul edildi ve böylece merkezi hükümetin kontrolü Şuf dağına da kapsamış oldu.

²⁸³ Türel, Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 264

²⁸⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.195

2.15.2 Beyrut'ta Çatışmaların Tekrar Başlaması

28 Ağustos 1983 günü Şiiler, Musa Sadr'ın ortadan kayboluşunun beşinci yıldönümünü anıyorlardı. Gösteri esnasında, göstericiler, devlet televizyon binasına girdiler. Burayı koruyan Ordu birlikleri bu harekete ateşle karşılık verince, Batı Beyrut'ta tam anlamıyla savaş yeniden başlamış oldu. Amerikan Deniz Piyadeleri de bu çatışmanın içine çekildi ve çatışmalarda Amerika ilk kaybını da verdi. Ertesi gün tanklar ve ağır silâhlarla takviyeli Lübnan ordusunun neredeyse tamamı, yaklaşık 10.000 kişi bölgeye sevk edildi. Lübnan Ordusunun bütün silâhları ateş ederek ilerliyor ve Emel örgütünün mevziisi olması muhtemel her yeri ateşle tahrip ediyordu. Bu durum, eskiden olduğu gibi yerel mukavemet güçlerinin kendiliğinden ortaya çıkmasına neden oldu. Bunu gören Ordu Komutanı, görüşmelerle işi halletmeye çalıştı. Emel örgütü, anlaşma sonunda, Ordunun Havaalanı bölgesine girmesinin engellenmesini sağlamış oldu.²⁸⁵

2.15.3 İsrail'in Şuf Dağından Çekilmesi ve Dürzi – Maruni Çatışması

İsraililer, Lübnan'ı işgali sırasında Şuf dağlarını da işgal ettiler. Şuf dağlarında yaşayan Dürziler, başlangıçta, İsraililerin FKÖ'nü çıkartacağı açısından bakarak pek fazla mukavemet göstermediler. Ancak İsraililer, kendilerine gösterilen bu yaklaşımı ve Dürzilerin asırlardır süregelen otonomilerini hiçe sayarak, bu bölgeye Maruni milislerin girmesine izin verdiler ve Dürziler bu olaydan hayal kırıklığına uğradılar ve Maruni milislerle İsrail işgali sırasında da kendi topraklarını korumak için mücadele etmek zorunda kaldılar.

3 Eylül günü, İsrail, Lübnan Ordusunun buraya gelip kontrolü sağlamasını beklemeden çekildi. İsrail'in bu ani çekilmesi, 1861'de olduğu gibi eski düşmanlıkları tekrar gündeme getirdi ve Marunilerle Dürziler çatışmaya başladı. Bu arada, Ordu derhal hareket ederek bölgeye ulaşmaya çalıştı ve dağların üzerindeki kasaba olan Aley'e kadar gidebildi. Dürziler, Ordunun taraf tuttuğunu belirterek, daha fazla ilerlemesini istediler ve Orduyu, bölgedeki en stratejik yer olan Souk al-Garp'a kadar geri sürdüler. Maruni milislerden oluşan Lübnan Cephesi Şuf dağında ilerlemeye başlayınca, Dürziler, Maruni milislerin Sabra ve Şatilla'da neler yaptıklarını göz önüne alarak var güçleri ile ölüm-kalım mücadelesi yürüttüler. Bunun üzerine, Lübnan Cephesi gerilemek zorunda kaldı

²⁸⁵ Cobban, Helena, *a.g.e*, s.199

ve Şuf bölgesinin başkenti olan Dayrl al-Kamar'a sığındılar. Dürzilerin bu başarısı ABD ve Emin Cemayel'i telaşlandırdı. Çünkü, Dayrl al-Kamar ile Beyrut'ta Şii Emel örgütünün elinde bulunan bölge arasında dar bir koridor kalmıştı. Eğer Dürziler bu şekilde ilerlerse, iki grup birleşebilir ve daha da kuvvetlenebilirdi. Bunun için Çok Uluslu Güç müdahaleye hazır hale getirildi.

Çarpışmalar buradan Başkent Beyrut'a da sıçradı ve Çok Uluslu Güç çatışmaları önlemek için mevzi aldılar ve aynı gün üç Fransız askeri topçu ateşinden öldü. Beyrut açıklarında bekleyen Amerikan Donanmasının 12 gemisi ertesi gün Şuf Dağlarındaki Dürzi mevzi ve köylerini önce donanmanın standart topları olan 5 inçlik (12,5 cm) daha sonra meşhur 16 inç (çapı 40 santim) toparla dövdü. Bu gemiler arasında, II. Dünya Harbinin Meşhur zırhlısı New Jersey ²⁸⁶, (EK-4) kruvazör Virginia ve destroyer John Rogers'da bulunuyordu. Avrupalıların ve Amerikalıların muhteşem bombardıman diye televizyonlarda ve gazetelerde yaptıkları yayınlar, Müslüman televizyonlarında da Batı'nın savaş makinesinin öldürdüğü çocukları ve anneleri gösteriyordu. Amerikan Donanması Lübnan Ordusunu yenilmekten kurtardı ancak Lübnan ve diğer Arap ülkelerinde Amerikan karşıtlığını artırdı.²⁸⁷ Amerikan donanmasının atışlarına, Lübnan Hava Kuvvetlerinin Dürzi mevzilerini bombalamaları da eklendi. Beyrut'ta da Şii Emel ile Lübnan Ordusu arasında çatışma çıkınca, Ordu kendini koruma telaşına düştü. Bunun üzerine, Emin Cemayel, Şuf Dağı ile Suriye üzerinden dolaylı olarak görüşmelere başladı.23 Eylül günü Beyrut ve Şuf Dağında ateşkes üzerinde anlaşmaya varıldığı açıklandı.

Bu ateşkes anlaşmasında, Emin Cemayel, Lübnan'ın siyasi sisteminde reform yapılması için Suriye ve Suudi Arabistan nezaretinde açık görüşmeler düzenlemeyi de kabul ediyordu. Bu husus, Maruniler için kabus demektir. Fransız manda yönetiminden itibaren bulundukları hakim pozisyonun tartışmaya açılması, büyük bir ihtimalle de kaybedilmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle,

²⁸⁶ New Jersey zırhlısı, 2nci Dünya Harbi ve Kore harbini takiben kısmen emekliye ayrıldığı uzun süren naftalinleme tabir edilen depolamadan sonra tekrar göreve konulmuş ve bu naftalinden çıktıktan sonra ilk göreviydi. Ayrıca o zaman için en büyük zırhlı olan bu geminin topları da dünyada en büyük çapa sahipti. Mermileri için o zamanın gazetelerinde, "bir Vosvogen(Volkswagen) ağırlığında (yaklaşık bir ton), fiyatı ise Kadillak fiyatında", diye propaganda yapıyordu.

²⁸⁷ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.191

Cemayel, bu görüşmelerin başlaması için hiç acele etmedi ve 19 Ekimde bu görüşmelerin ileri bir tarihe ertelendiği açıklandı.

2.15.4 Amerikan Üssüne Saldırı (23 Ekim 1983)

23 Ekim 1983 günü, Şii aşırı uçlara bağlı oldukları değerlendirilen iki kişi, bir kamyon dolusu patlayıcıyla Amerikan üssüne girdiler ve binanın yakınında patlayıcıyı patlatılar. Henüz yataklarından kalkmamış Amerikalı Deniz Piyadelerinden 241'i öldü ve birçoğu da yaralandı. Aynı gün Fransız kampına yapılan saldırıda da Fransızlar 57 kayıp verdiler.

Bunun üzerine Amerikalılar, daha önce ertelenmiş olan görüşmelerin başlaması için Cemayel'e baskı yaptılar. 31 Ekim'de başlayan görüşmeler, Amerikan ve İsrail temsilcisinin, 17 Mart 1983 Lübnan-İsrail anlaşmasının öncelikle tanınmasını istediler. Suriye ise buna şiddetle karşı çıktığı için görüşmeler kilitlendi ve Cemayel toplantılara iki hafta ara verdi. Cemayel ve Maruniler için görüşmelerin devam etmesinin onların yararına olmayacağı için bir daha başlatmamak maksadıyla oyaladı. Bu oyalamalardan bıktığını açıklayan Dürzi lider Canbolat, aynı zamanda Cumhurbaşkanı'nın istifasını da istedi.

Bu arada Fransız kontenjanı, Batı Beyrut'taki mevzilerini tekrar gruplandırdı ve bazı mevzileri terk etti. Bu boşluğu doldurmak için Lübnan Ordusu derhal harekete geçti. Bu hareket daha önce varılan anlaşmaya aykırı bir davranış olduğu için Şii Emel örgütü tarafından kabul edilmedi ve mukavemet edildi. Ordunun birlik komutanı ise gereksiz yere çok yoğun bir ateş ile bölgeye girmeye çalıştı. Bu bombardıman altında 4 Şubat 1984 günü, Emel örgütü lideri Nabih Berri, Ordudaki Müslüman askerlerin emirlere uymamasını istedi. Bunun üzerine, Lübnan Ordusunun batı Beyrut'taki bölümü bir anda çöktü.

Lübnan Ordusunun Batı Beyrut bölümündeki birliğinin dağılması üzerine 7 Şubat'ta Ordu Cemayel'e sadık kalanlar ile tekrar teşkil edildi ve Emel Örgütü'nün ilerlemesini durdurmak için yeniden Doğu Beyrut'a Emel'in ilerleyip Marunileri tehdit etmesini önlemek için yerleştirildi. Dağılan birliği de 6 ncı Tugay olarak yeniden teşkilatlanarak, Emel ile yakın koordinasyonda çalışmak üzere yine Batı Beyrut'a yerleştirildi.

Lübnan'a gelen bütün yabancı güçler, Lübnan'ın özel durumunu önceden kestiremeyip, onun küçüklüğüne bakarak, onun kolay lokma olacağını düşünerek çok rahat geliyorlar, ancak, her gelen kısmi bir başarı elde ettikten sonra, zayıf verip geri dönüyorlar. Bu durdum Amerikalılar için de değişmedi ve ABD Başkanı Ronald Regan, 7 Şubat 1984 günü Deniz Piyadelerinin derhal gemilere çekilmesini emretti. Ancak, Lübnan işlerinden tam sıyrılmadıklarını göstermek için de donanmaya, Büyük Beyrut'a ulaşma ihtimali bulunan milislerin mevzilerini sınırsız bombalama izini verdi. Donanma da bu izini bol bol, New Jersey'in atılışı onlarca kilometre uzaktan duyulan ve düştüğü yeri cehenneme çeviren 16 inçlik toplarını Şuf Dağındaki Dürzi mevziilerini ve köylerini bombalamak için kullandılar.²⁸⁸ Amerikalıları İtalyanlar ve İngilizler izledi. Fransızlar ise biraz daha kalmayı tercih ettiler.

Şuf Dağında ise, yine Lübnan Ordusu, Beyrut'un içindeki başarısızlıktan sonra, Dürziler karşısında çekilmek zorunda kaldı ve Dürziler, 15 Şubat günü Şii Emel mevziileri ile kendi bölgelerini birleştirdiler. Böylece, Marunilerin bölgesi ile müttefikleri İsrail arasına Dürziler girmişti, Çok Uluslu Güç Çekilmiş, Lübnan Ordusu ise büyük oranda dağılmıştı.

Kendini bir anda boşlukta ve desteksiz hissedenden Emin Cemayel, derhal Şam'a 24 Şubat 1984'de ilk resmi ziyaretini yaptı ve iktidarda kalabilmesi için onların desteğini aradı. Şam ziyaretinde, İsrail ile yaptığı 17 Mart anlaşmasını feshetmeyi ve Lübnan'daki 1943 Milli Pakt sistemini düzeltmeyi kabul etti. Gerçekten de 5 Mart 1984 günü 17 Mart anlaşması feshedildi ve bu karar, bütün Müslüman ülkeler tarafından memnunlukla karşılandı.²⁸⁹ Öbür taraftan, 17 Mart anlaşmasını, yalnız Lübnan'da değil bütün Ortadoğu'da kalıcı bir barış yapılması için bir başlangıç olarak gören ABD ve Batı ülkeleri, Lübnan'dan hem diplomatik hem de askeri desteklerini çektiler.²⁹⁰

Böylece, Emin Cemayel, dolayısıyla Lübnan, tekrar Suriye'nin kucığına düşmüştü. Ekim ayının başlarına gelindiğinde, Suriye'nin varlığı, Lübnan'ın her

²⁸⁸ New Jersey ile Dürzi köyü Souk al-Garp arasındaki mücadeleyi Tevrat'ta geçen "Davut ile Goliat"ın mücadelesine benzetiyorlar. Dünyanın en büyük ve en güçlü silâhlara sahip gemisi olmasına ve bu gücünü sınırsızca kullanmasına rağmen, küçük Dürzi köyünün direnme azmini kıramamış ve Dürziler sonunda amaçlarına ulaşmışlardı. Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.208

²⁸⁹ Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2004, s. 266

²⁹⁰ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.212

yerinde hissediliyordu. Emin Cemayel'in kontrol edebildiği alan, 1975'te Marunilerin kontrol ettiği alan kadardı. Diğer bölgeler, güneyde İsrail, Beka vadisinde, Suriye yanlısı El-Fetih gerillaları, Şuf Dağında Dürziler, Batı Beyrut'ta Şiiler kendi bölgelerini kontrol altında tutuyorlardı. Ancak, bunlardan hiçbir grup kendi hedefini tam olarak gerçekleştirememişti, Hizbullah örgütü hariç. Çünkü, Hizbullah'ın ana hedefi bütün batılı güçlerin çekilmesi idi ve bu ÇUG'un çekilmesi ile başarılmıştı. Bundan sonra, Hizbullah ve İslami Cihad sadece güçlerin değil, bütün batılı yabancıların Lübnan topraklarını terk etmesini istiyordu. Bunun için önce, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesinin Rektöründen başlamak üzere, ülkedeki batılı yabancılar karşı suikast ve kaçırma olayları başladı. Böylece, Lübnan İç Savaşı "Batılıları Rehin Alma" diye adlandırılan başka bir safhaya girdi.

2.15.5 Batılı Rehineler Savaşı

Çok Uluslu Güç çekildikten sonra da Batılı gazeteciler ve iş adamları rahat bir şekilde, Beyrut'ta dolaşıyorlardı. 1984 yılı içinde, sokakta dolaşan bu batılılar, teker teker ortadan kaybolmaya başladılar. Çoğunluğu da İslâmi Cihad örgütü tarafından kaçırıldığı, daha sonra Büyükelçiliklere edilen telefonlardan öğrenildi. Bir batılıyı kaçıran örgüt, bir veya iki gün sonra Büyükelçilik veya büyük haber ajanslarına telefon ederek, rehinenin kendi ellerinde olduğu, eğer ülke (genellikle ABD) Lübnan politikasını değiştirdiğini belirlenen bir zaman dilimi içinde açıklamazsa, rehinenin öldürüleceği bildirilmekteydi. Rehineleri alanlar çoğunlukla İslâmi Cihad örgütü olmasına rağmen, batılıların gözüne bütün örgütler bir olarak görülüyor (Lübnan'daki Müslüman terör örgütleri olarak), hatta Filistin Kurtuluş Örgütü de bunun içinde sayılıyordu. Rehinelerin tutulduğu yaşam şartları da çok farklıydı. Bazı gruplar rehinelere çok iyi bakarken, bazı gruplar da rehinlere işkence ediyor veya yaşam şartlarını kasti olarak çok kötü tutuyorlardı. Rehin kalma süresi içinde, bazı rehineler, işkenceden, bazıları yetersiz beslenme ve tıbbi yardım olmaması bazıları ise doğal nedenlerden hayatlarını kaybetmiştir. Bazı rehineler de uzun süre hayatta kalmalarına rağmen bazı politik veya askeri gelişmelere misilleme olarak öldürülmüşlerdir. Buna en çarpıcı örnek, üç Amerikan rehinesi, 1986 yılında Amerika'nın Libya'yı bombalaması üzerine, Amerika'ya misilleme olarak uzun

süre tutulduktan sonra Libya yanlısı bir grup tarafından öldürülmüştür.²⁹¹ Bunun yanında, birçok rehine, çok iyi şartlarda tutulduğu daha sonra Rehineler tarafından açıklanmıştır. Hatta, bir batılı rehine (Benjamin Weir) kendisine çok iyi bakıldığını, kaçırıldıktan sonra, kendisiyle örgütün şahsi bir sorunlarının olmadığını, kendisinin daha çok politik nedenlerden burada tutulduğunu ve verdikleri rahatsızlıktan dolayı özür dilediklerini, hemen hemen her türlü ihtiyacını karşıladıklarını, hatta, Noel'ini dahi bir kartla kutladıklarını, kendisine geleneksel Arap misafirperverliğini gösterdiklerini salıverildikten sonra anlatmıştır.

Lübnan'da bütün hızı ile devam eden rehine savaşı veya krizine bir başka boyutta eklendi. 14 Haziran 1985 tarihinde Amerikan TWA havayollarına ait 847 uçuş numaralı uçağı Atina-Roma uçuşunu yaparken Beyrut'a kaçırıldı. Daha sonraki üç gün, uçak Beyrut ile Cezayir arasında mekik dokudu. Üçüncü gün, uçak kaçırılanlar isteklerini belirttiler. Buna göre, İsrail'in 1982'deki işgali sırasında toplayıp götürdüğü ve hapiste tuttuğu 700 Şii'nin salıverilmesini istediler. Altı koldan, ABD, Emel, Hizbullah, İsrail, Suriye ve İran, yapılan görüşmeler neticesinde bütün rehineler serbest bırakıldı ve bunu, İsrail'in işgal sırasında toplayıp götürdüğü tutukluları serbest bırakması izledi. Bu kaçırılma sırasında hayatını kaybeden tek kişi, uçak yolcularından ABD Donanmasında New Jersey gemisinde görevli bir asker oldu. Uçak kaçırılmalardan birisinin ailesinin tamamı, 1983 yılında New Jersey zırhlısından atılan o korkunç mermilerin birisinin isabet etmesiyle öldüklerinden, bu askeri uçaktan atarak öldürdüler. Bu uçak kaçırılma olayı dünyada büyük yankı buldu ve daha sonra, Hollywood tarafından "847 Numaralı Uçuş" adı altında uzun metrajlı film olarak çekildi.

Uçak kaçırılma olayı kapanmıştı, ancak rehine olayı henüz başlama aşamasında olup giderek artmaktaydı. Bunun en büyük nedenlerinden biri de, batı kültürü ile Arap kültürü arasındaki derin uçurumdan kaynaklanıyordu. Şii milisler, bu şekilde hareketle isteklerini elde edebileceklerini düşünüyorlar ve bu şekilde insanları rehin alarak, bunları siyasi alet olarak kullanıyorlardı. Batı ise, problemin kaynağına inmek yerine, neden böyle bir harekete giriyorlar, bunun nedeni nedir, bunlar gerçekte ne istiyorlar? İsteklerinin toplamının genel anlamı

²⁹¹ Mackey, Sandra, *a.g.e.*, s.214

nedir? Güvenlikte mi yaşamak, kendi topraklarına mı sahip olmak, kendi ailelerinin huzur ve güvenliğini mi sağlamak, insanca yaşayabilecek, kendini ve ait olduğu toplumu geliştirebilecek, çocuklarını eğitebilecek, yaşamak için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir işe sahip olmayı mı arzuluyorlar? Bunlar tamamen göz ardı edilip, konuya yalnızca, günahsız insanların kaçırılması, kişisel haklara tecavüz edilmesi, kaçırılanlara iyi muamele edilmemesi gibi yüzeysel konuları ön plâna çıkartıyorlar ve rehin alanların Müslümanlığını her vesile ile vurgulayarak toplumda Müslümanlara karşı bir nefret ve kin oluşmasını sağlıyorlardı.

Bu plânın bir parçası olarak, rehineleri kurtarmak için siyasi gayret gösterilmesi gündeme geldiğinde ise her iki kültür de karşı tarafı geçilmesi imkânsız bir mayın tarlası olarak gördüğünden her şey kilitleniyordu. Bunlara ilâve olarak, ABD, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın sözlerinden etkilenecek, "Hiçbir şart ve durum altında ABD teröristlerle müzakere yapmayacaktır." diyerek bütün köprüleri atmış ve Rehine krizini içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmuştur. Çünkü batı kültüründe "müzakere" (negogotation) demek bir yerde ödün vermek anlamına da gelir. Ayrıca, Amerikalılarda, ayakta kuvvetli durmanın saygı göreceği inancı vardır. Amerika daima kuvvetli olduğundan ona herkesin saygı göstermesi ve onun her dediğinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunun aksini düşünmek bile en büyük hatalardan biridir. Bu yüzden Büyük ve Kuvvetli Amerika, küçücük bir terörist parçasıyla müzakereye oturmaz.

Arap kültürü ise müzakereler tarihinin bir ürünüdür. Araplarda, birbirine düşman olanlar Şeyh'in çadırında bir araya gelirler ve Arap misafirperverliğinin desteğinde, sanki sonsuza kadar sürecekmış gibi görülen müzakerelere başlarlar. Bu taraflara hepsinin bir arada bulunmaktan ve sesinin dinlenmesinden duyulan onuru aşılır. Bu her iki tarafın da eşit olarak temsil edildiği ve sonucun dayatma ile değil, birlikte kararlaştırılarak (konsensüs) alındığı müzakere meclisidir. Hiç kimse zaferini açıkça belirtmez, yenilen taraf da aşağılanmaz. Eğer ortaya çıkan sonuç işlemezse bütün müzakere süreci tekrar başlar.

Bu kültür farklılığından ve olaylara yaklaşım farklılıklarından belki de daha basit olarak çözülebilecek rehine sorunu uzun yıllar devam etmiştir. İngiliz

hükümetinin karşı çıkmasına rağmen Cantenbury Archbishop'a bağlı olarak çalışan din adamı Terry Waite, şahsi girişimleri ile 1980-1987 yılları arasında en az 10 rehinenin kurtarılmasını sağladı. Bu girişimler ona müzakereci olarak büyük ün sağladı. Ancak 1987 yılına ABD Başkanı Ronald Regan'ın da karıştığı İran-Nikaragua Kontra²⁹² skandalında İran'a silâh satışı karşılığında bu rehinelerin kurtarıldığı ortaya çıkınca bütün ünü bir anda söndü. Daha sonra kendisi de rehine oldu.

2.15.6 İsrail'in Lübnan'dan Çekilmesi

İsrail güçleri Şubat 1985'ten itibaren Lübnan'ı terk etmeye başladılar. Ancak çekilirken Güney Lübnan'da özel bir güvenlik bölgesi oluşturdular. Orada Hristiyan milislerden Güney Lübnan Ordusu (South Lebanese Army, SLA) adında özel bir ordu kurdu ve başına da kanserden 1984 yılında ölen Haddad'ın yerine yine Hristiyan bir subay olan Antuvan Luhad'i geçirdiler. Bu ordu Hizbullah milislerinin saldırılarına karşı İsrail'in işgali altındaki toprakların kuzey sınırlarını korumaktaydı.

2.15.6 Bikfayya Anlaşması

Çok Uluslu Güç Lübnan'ı terk edince, Lübnan'da hakim güç olarak yalnızca Suriye kalmıştı. Suriye bu fırsatı iyi değerlendirmek maksadıyla derhal Emin Cemayel'e 17 Mart Anlaşmasını iptal etmesi için baskı yapmaya başladı ve o da 6 Mart günü bunu yerine gerdi. Bunun üzerine Kabine istifa etti ve yerine yeni hükümeti "Milli Mutabakat Hükümeti" adı altında Raşit Kerami kurdu.

Suriye bunun üzerine Bikfayya Anlaşması diye anılan diğer bir güvenlik anlaşması hazırladı. Bu anlaşmanın görüşmelerinde, Dürzi ve Sunni Bakanlar, Ordunun komutanının makamının kaldırılması, yerine Komuta Konseyinin kurulmasında ısrar ettiler. Maruniler tarafından bu öneri şiddetle karşı çıkılınca anlaşma sağlamak için Ordu Komutanlığı makamının korunması ve yine Maruni olması, bunun yanında değişik mezheplerden altı kişilik bir Komuta Konseyinin buna atamalarda yardımcı olması için kurulmasına karar verildi. Bu anlaşmadan sonra, Ordu Komutanı İbrahim Tannus, General Michel Aoun ile değiştirildi.

²⁹² 1987 yılında ABD, İran-Kontra diye isimlendirilen bir skandal ile çalkalandı. Bu skandalda, Başkan Regan'ın bilgisi dahilinde Amerikan Gizli Servisi aracılığıyla, başlarında Yarbay Oliver North, Nikaragua'da çarpışan Amerikan yanlısı gerillalara para yardımı yapmak için İran'a gizli silâh satışını sağladığı iddia edildi. İran'a fahiş fiyatla el altından satılan Amerikan silâhlarından elde edilen gelir, yine gizlice Nikaragua'daki Kontra gerillalarına aktarılmıştı. Çünkü, İran Devriminden sonra, Kongrece İran'a silâh satışı yasaklanmıştı.

Buna ilâve olarak, yeni İstihbarat Ajansı ve Ulusal Güvenlik Konseyi kuruldu. İstihbarat Ajansının başına ilk olarak Şii bir general Mustafa Nasır atandı. Buna karşılık, Marunilerin yönettiği İstihbarat teşkilatına dokunulmadı ve çalışmasına eskiden olduğu gibi devam etti. Bu anlaşma, ayrıca ağır silâhların Beyrut'tan çıkartılmasını, şehir içindeki Yeşil Hattaki bariyerlerin kaldırılmasını ve Havaalanı ve Limanın tekrar açılmasını da içeriyordu. Anlaşma 23 Haziran'da yürürlüğe girdi ancak 6 Temmuz'da uygulanmaya başlandı.

Bu anlaşma hem Maruniler hem Dürziler tarafından çok kritik edildi ve beğenilmedi. Anlaşma uygulamaya konmasına rağmen çatışmalar durmuyor ve Batı Beyrut'ta Şii milisler ile Sünnî milisler çatışıyordu. 24 Ağustos 1985 tarihinde Şii milisler Suudi Arabistan Büyükelçiliğini yaktılar ve İngiltere Büyükelçiliğine de iki roket attılar. 20 Eylül 1985 günü de, 1983 tarihindeki saldırının aynısını ABD Büyükelçiliğine yapmak suretiyle 8 kişinin ölmesine ve onlarca kişinin yaralanmasına neden oldular.

Bu anlaşmanın uygulanmasını engelleyen diğer gelişmeler ise, Ordu Kurmay Başkanlığına yeni atanan Dürzi general Hakim 23 Ağustos günü bir helikopter kazasında öldü. Bundan kısa bir süre sonra 30 Ağustos 1985 günü Falanjistlerin kurucusu Pierre Cemayel ve Maruni Partisi de aynı gün kalp krizinden öldüler. Anlaşmayı uygulamaya kararlı olan Suriye, Beka vadisindeki İran yanlısı Pasdaran (İran Devrim Muhafızları) ve Hizbullah'ın Baalbek'teki faaliyetlerini kısıtladı ve Trabulşam kentinde devam Suriye yanlısı Arap Demokratik Parti milisleri ile Sünnî kökdendincilerin güçleri olan Tevhid (İslâmi Birlik Hareketi) milisleri arasında devam eden çok kanlı savaşı durdurdu.²⁹³

Başlangıçta İsraili politikacılar Şiilerin Filistin Kurtuluş Örgütüne karşı olmalarından dolayı kendilerine doğal müttefik olduklarını düşündüler. Hatta bu bölgede tampon olması için bir Şii devleti bile kurmayı düşündüler. Çünkü kendi kurdukları ve başına Saad Haddad'ı getirdikleri Güney Lübnan Ordusunun % 10'nu Şiiler meydana getiriyordu. Ancak durum bir süre sonra değişti. Bunun ana nedeni, İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında yaptığı hatalardı. Hedef olarak FKÖ'nü seçmelerine karşın hem kendilerinin uyguladığı çok sert ve kanlı hareketlerle, hem de İsraililerin desteği ile hareket eden Hristiyan milisler,

²⁹³ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.213

özellikle de Falanjistler, en fazla zararı Şiilere verdirmişlerdi. Bu nedenle Şiiler İsrail askerlerine saldırıyorlar ve onlara çok zaiyat verdiriyorlardı.

Bu durum karşısında İsrail Ordusu, 16 Şubat 1985 günü kuzey cephesini Awwali Nehrinden güneyde Litani nehrine çekti. Bu suretle Sayda kentini de boşalttı. Bu geri çekilme ile Lübnan Ordusunun 12. Tugayı (çoğunluğu Şiilerden meydana geliyor) Şehre girerek İsrail mevzilerini devraldı. Halk bu durumu büyük bir coşku ile kutladı. Bu kutlama ne yazıkki kısa sürdü ve şehirde bir süre sonra Hristiyan-Müslüman çatışması tekrar başladı ve ordu kuvvetleri bunları önlemede yetersiz kaldı. Şii saldırılarından korunmak için güneye çekilen İsrail, yine bu saldırıların hedefi oluyordu. Bunun üzerine İsrail "Demir Yumruk" taktiği denilen bir taktik uygulamaya başladı. Şii gerillaları barındırdığından şüphelendiği bütün köyleri yerle bir ediyordu. Hatta 4 Mart 1985 günü bir köydeki (Marakah) camiye içindeki insanlarla birlikte havaya uçurdu. 11 Mart günü ise Az Zrariyah kasabasına yaptıkları baskında da en az 40 kişiyi öldürdüler ve 200 kişiden fazlasını da götürdüler. İsrail bu suretle 1948 Cenevre Konvansiyonunu da çiğneyerek bu insanları ve bunlara ilâve olarak da 1000 kişi daha İsrail içindeki toplama kamplarına götürdü. Bu tedbirlerin de pek yararlı olmadığını gören İsrail, 6 Haziran 1985 tarihinde Ateşkes hattına yakın bir hatta çekildi. Yine sınırda 5-10 kilometrelik bir şeridi güvenlik kuşağı olarak ilan etti ve kendi kontrol ettiği Güney Lübnan Ordusuna teslim etti. Bu güvenlik kuşağı bölgesinde de yaklaşık 150 muharip asker ve Güney Lübnan Ordusu içinde de 500 personelini tutmaya devam etti.²⁹⁴

2.15.7 Üçlü Anlaşma

Lübnan'da çatışan tarafların liderlerinden üçü, Suriyeli yetkililerini nezaretinde Şam'da bir araya geldiler. Bu liderler; Lübnan Kuvvetleri Lideri Hubeyka, Emel Örgütü Lideri Nebih Berri ve İlerici Sosyalist Parti lideri Dürzi Velid Canbolat, 28 Aralık 1985 tarihinde Üçlü Anlaşmayı (Tripartite Accord) imzaladılar. Bu anlaşma da daha önce imzalanan diğerleri gibi yaşama şansı oldukça az olmasına karşın bu anlaşmanın belirgin özelliği, ilk defa bu kadar detaylı bir anlaşma yapıyordu. Suriye'nin anlaşmayı ayarlamasındaki temel amaç, ateşkesin bir an önce sağlanması ve bütün İç Savaş'ın en geç bir yıl içinde bitirilmesini temin etmektir. Bu anlaşmaya göre ateşkes sağlandıktan

²⁹⁴ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.214

sonra, bütün milisler silâhlardan arındırılacak ve milis teşkilatları dağıtılacaktı. Bütün güvenlik sorumluluğu, dini olarak entegre edilmiş Lübnan Ordusuna bırakılacaktı. Lübnan Ordusu Suriye kuvvetleri tarafından desteklenecekti. Ayrıca anlaşma, iki ülkenin daha geniş anlamda, iç ve dış güvenlik, askerî kuruluşlar, siyasi ilişkiler ve dış ilişkilerde entegre olmasını da öngörüyordu. Bütün bunlara ilâve olarak da, anlaşma, yönetimde siyasi reform yapılmasını ve dini grupların temsil sisteminin kaldırılmasını ve çoğunluğun ülkeyi yönetmesini, azınlığın da temsil edilmesini öngörüyordu. Bu anlaşmanın diğer bir özelliği ve diğer anlaşmalardan farkı ise, anlaşmayı imzalayanların sivil politikacılar değil, bizzat savaşanlar olmasıydı. Bu durum bu anlaşmanın uygulanabileceği yönünde büyük ümitler doğurdu. Ayrıca bu anlaşma ile bir anlamda Büyük Suriye’de tekrar kurulmuş oluyordu.

Emin Cemayel bu anlaşmayı onaylamayı reddetti. Bu sırada Samir Caca ile Hubeyka kuvvetleri arasında yoğun bir savaş yaşıyordu. Caca’nın kuvvetleri Ocak ayı içinde yenilince 16 Ocak 1986 günü Caca Paris’e kaçarak kurtulabildi. Caca’nın sahneden çıkması, bu anlaşmanın uygulanması ihtimalini tamamen ortadan kaldırdı. Bunun üzerine Suriye derhal karşılık verdi ve Cemayel’in memleketi Bikfayya dahil bombalandı. Anlaşmanın Hristiyan ayağı ortadan kalkınca Suriye ne kadar zorlarsa zorlasın uygulanamadı.

Samir Caca, Haziran 1986’da tekrar dönerek Hür Lübnan Kuvvetlerini kurduğunu açıkladı. 27 Eylül 1986 günü Caca’ya sadık 3.000 milis, Batı Berut’tan, Suriye’nin de desteğini alarak, Doğu Beyrut’a karşı taarruz etti. LC birliklerine ilâve olarak, Lübnan Ordusunun 10. Tugayı ve Lübnan Hava Kuvvetlerinin desteği ile Caca kuvvetleri durduruldu.

2.16 Emin Cemayel’in Görev Süresinin Sona Ermesi ve Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi

Hassas dengeler üzerine kurulu Lübnan’da geçerli olan, daha önce de belirttiğimiz gibi, Anayasa’dan çok 1943 Milli Pakt’tı. Ülke, 1975 yılında anarşi ve teröre gark olunca bütün müesseseler yıkıldı veya değişti. Bütün bu olağanüstü şartlara rağmen değişmeyen bir şey vardı; o da Cumhurbaşkanlığının Marunilere ait bir görev yeri olduğu ve altı yıl için seçildiği. Bu nedenle, Emin Cemayel’in görev süresi 22 Eylül 1988’de sona erdi. Yeni Cumhurbaşkanını son olarak 1972’de seçilmiş bulunan Meclis seçecekti.

Çünkü, İç Savaş nedeniyle milletvekili seçimi yapılamamıştı. Meclisin o zamanki sandalye sayısı 99'du ve 1988'e gelindiğinde bunun 23'ü boştu. 1986 yılından bu yana Meclisi tam olarak toplamak mümkün olmuyordu. Cumhurbaşkanı, Dağdaki korumalı evinden dışarı çıkmıyor, bütün işi, bakanlara yazılı notlar göndermek suretiyle idare ediyordu. Aynı şekilde, Başbakan de Batı Beyrut'ta, kendi kendini etrafı çelik levhalarla güçlendirilmiş ve topçu atışlarının parça tesirine karşı korumalı duvarları ve dışarıdan bakıldığında içerisi görülmeyen kurşun geçirmez camlarla donatılmış bir binanın içinde yarı hapis, yarı başbakanlık görevi görüyordu. İki dinin mensuplarına bölünmüş Lübnan Ordusu ise, milislerin gücü karşısında aciz kalmış ve Beyrut'un ve ülkenin bazı kesimlerinde etrafları kuşatılmış durumda küçük adacık denilebilecek arazileri koruyorlardı. Bunlardan başka 25.000'nin üzerinde Suriye askeri ülkenin yarısına yakınına kontrol ediyordu. İsrail, kendi ilan ettiği güney Lübnan'da Güvenlik Bölgesinde bulunuyordu. İran ise Beka veya diğer bölgelerdeki kendine yakın milislerle, Lübnan'ın lâik yapısını ortadan kaldırmaya uğraşıyorlardı. İşte bu şartlar altında yeni cumhurbaşkanını seçme görevi Lübnan'ın en önemli meselesi haline geldi.

Her ne kadar İç Savaş Cumhurbaşkanlığının prestijini biraz olsun götürmüşse de, bu makam, Anayasa bütün Lübnan vatandaşları eşittir demesine rağmen, Maruni Hristiyanlar için yine de Müslümanlardan daha üstün ve hakim sınıf olduklarının en önemli sembolüydü. İç Savaş her şeyi değiştirmişti. Daha önce olsaydı, duruma "Zuama" (ileri gelenler) el koyar ve aralarında anlaşırldı. İç Savaş zuamanın gücünü de azaltmış ve eski zuamadan geriye pek bir kimse kalmamıştı. Geriye, gücü elinde tutan veya sözü dinlenen sadece Süleyman Franjiye kalmıştı. Bu durumu bir yıl önceden gören Velid Canbolat, babasının da değişmesi konusunda çok üzerinde durduğu, 1943 Milli Paktının tekrar görüşmeye açılmasını ve günün şartlarına göre yeniden düzenlenmesini istedi. Daha önceki seferlerde olduğu gibi, Maruniler bunu kesinlikle reddettilerinden, Cumhurbaşkanı da bunu hiç gündeme almadı. Seçim günü yaklaştıkça, Şii lider Nebih Berri, 1988 yılında, 1943 yılındaki güç ve nüfus dağılımı esas alarak seçim yapılmayacağını, Milli Paktın öldüğünü ve derhal yeni duruma uygun seçimlerin yapılarak Yeni Lübnan'ın kurulmasını istedi.

1974'ten sonra her şeyin değiştiği gibi, Lübnan'ın Cumhurbaşkanı kimin olacağına karar vermekte artık Lübnanlıların değil, Lübnan'ın iç işlerine devamlı karışan büyük güçlerin işiydi.

ABD Dışişleri Bakan yardımcısı Richard Murphy, bir Cumhurbaşkanı adayı üzerinde tarafların uzlaşabilmesi için bölgeyi çeşitli zamanlarda ziyaret etti ve seçimde rol alacak taraflarla görüştü. Suriye ile yapılan görüşmede, Suriye, Hristiyanların dört aday belirlemesini ve Hafız Esad'ın bu dört aday içinden seçmesini istediler. Ancak Hristiyanlar dört aday çıkartamadılar. Bunun üzerine, Suriye, teflonla eski Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye'i Şam'a çağırdı ve onunla yapılan görüşmeden sonra onun adaylığını desteklediğini açıkladı.²⁹⁵

Suriye 78 yaşındaki eski Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye'nin arkasında ve onu destekliyordu. Maruniler ise Franjiye'yi yaşlı ve eski tip politikacı olarak görüyor ve Suriye tarafından desteklendiği için onun kuklası ve Suriyelilerin Lübnan'da bulunmasının tek sorumlusu olmakla suçluyorlardı. Maruniler kesinlikle Franjiye'nin tekrar seçilmesine karşıydılar. Bu nedenle seçim için yapılan toplantı çağrılarına gelmiyorlardı. Çoğunluk Hristiyanlar olmadan sağlanamadığından seçim de yapılamıyordu. Emin Cemayel'in görev süresinin bittiği gün yapılan toplanma teşebbüsü de yapılan topçu ateşleri ile engellendi. Böylece, 23 Eylül 1988 gününe Lübnan ilk defa Cumhurbaşkanı girdi. Cemayel, son olarak (resmi görev süresinin bitiminden onbeş dakika önce) yeni seçilecek Cumhurbaşkanı'nın seçimine kadar görevdeki Başbakanın Hristiyan çıkarlarına zarar verebileceği düşüncesi ile Lübnan Ordu Komutanı Michel Aoun'u Başbakan olarak atadı ve getirdiği çoğu ordudan olan Bakanlar listesini onayladı.²⁹⁶ Müslümanlar buna şiddetle tepki gösterdiler. Çünkü görev süresi bitmiş bir cumhurbaşkanı'nın başbakan atama yetkisinin olmadığını ve eski Başbakanın Selim Hoss'un yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye ve yeni Başbakanı atayınca kadar görevde kalması gerektiğini iddia ettiler. Böylece, Lübnan'ın problemlerine biri daha eklenerek, 23 Eylül 1988'den itibaren iki hükümetleri oldu. Şimdiye kadar, dini ve biraz da coğrafi olarak bölünen Lübnan, bundan böyle idari olarak da bölünmüştü. Müslüman kesiminde

²⁹⁵ 2001 yılında El-Cezire Televizyonunda yapılan bir açık oturumda Amerikan Dışişleri Bakan Yrd. Richard Murphy tarafından açıklanmıştır. El-Cezire Oturum Çözümleri s. 141

²⁹⁶ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açidan Lübnan İç Savaşı*, (Basım bilgisi yok), 2001, s.155

Huss'un emirleri geçiyor, Hristiyan kesiminde de Aoun'un bakanlarının emirleri geçerliydi.

Ancak, Michel Aoun, başbakan olarak atanmasına karşın, kendini Cumhurbaşkanı ilân ederek, Cumhurbaşkanlığı sarayında oturdu ve Cumhurbaşkanının eski gücünü ve kudretini sağlaması için bir dizi önlemler aldı. Aoun'un bu tedbirleri alırken yetkiyi kendisinden alıyordu. Yani danışacağı, başkasının onayına ihtiyaç duyacağı bir hususu yoktu. Ancak, onun yetki sınırları Lübnan Ordusunun kontrol ettiği yerler ile sınırlıydı. Savaş sırasında Maruniler ikiye ayrılmıştı. Birincisi, kendilerini kuşatan veya çatıştıkları Müslümanlar ile karşılıklı uzlaşarak Lübnan'ın birliğinin devam ettirilmesinden yana olanlar. İkincisi ise, Müslümanlar ile birlikte bir Lübnan yerine, Lübnan'ın parçalanarak, sadece Hristiyanların yaşadığı bir Maruni Kantonu oluşturulmasını istiyorlardı. Michel Aoun bunlardan ikisine de tam olarak uymuyordu. Ancak, bazı Maruniler gibi Müslümanlarla birlikte ülkenin yeniden kurulacağına da inanmıyordu. Ancak, bütün yabancı güçlerin de ülkeden ayrılmasından yanaydı. Kısacası, sıkı bir Suriye karşıtıydı. Michel Aoun en büyük desteği de Irak'tan alıyordu.

2.17 Arap Ligi'nin Lübnan Sorununa Çözüm Bulma Girişimi ve Üçlü Komitenin Çalışmaları

Ancak ABD ile Suriye'nin ondan sonra kimin Lübnan cumhurbaşkanı olacağı konusunda anlaşamamaları dolayısıyla, yukarıda anlatıldığı şekilde ülke 1989 yılına cumhurbaşkansız girdi. Emin Cemayel'in giderayak Michel Aoun'u Başbakan ataması ve devam eden Başbakan Selim Hoss'un Başbakanlığı bırakmayı reddetmesi üzerine Lübnan'da birbirine rakip iki hükümetin oluşması parçalanmayı kolaylaştıracak endişesiyle, Cumhurbaşkanlığı seçimindeki bu tıkanıklığı açmak için bölgesel ve uluslar arası çözüm arayışları ortaya atılır. Bu çerçevede Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı, Kasım 1988'de bir Arap Ligi zirvesi toplanmasını önermiş, ancak genel sekreterin yaptığı temaslar sonunda, bunun zirve değil, 12 Ocak 1989 tarihinde Arap Ligi Dışişleri Bakanları Konseyinin toplanması kararlaştırılmıştır. Bu konsey toplantısında, taraflarla görüşme yapmak ve çözüm önerilerini konseye sunmak üzere bir komite kurulması kararı alınır. Kuveyt Dışişleri Bakanının Başkanlığında ve Ürdün, Sudan, Tunus, Cezayir ve Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanlarından

oluşan komite, ilk görüşmesini 30 Ocak-1 Şubat 1989 tarihlerinde Michel Aoun, Selim Hoss ve bir Şii lider (Hüseyin Hüseyini)'nin katılımı ile birinci tur görüşmeler yapılır. Görüşme sonunda Michel Aoun'un uzlaşmaya daha yakın olduğu görülür.²⁹⁷

23-24 Mayıs 1989 tarihinde, Kazablanka'da yapılan Arap Ligi Zirvesinde konu ele alınır, ancak Arap liderleri arasındaki görüş ayrılıkları, özellikle, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin ve Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad arasında cereyan eden şiddetli tartışmalar sonunda Suriye'nin istekleri doğrultusunda bir karar çıkmıştır. Bu kararda yalnızca daha önce Arap Ligi Dışişleri Bakanları Komitesince alınan ateşkes kararına uyulması ve çalışmalarını altı ay içinde tamamlaması öngörülen ve Cezayir Devlet Başkanı, Fas ve Suudi Arabistan Krallarından oluşan bir komite kurmuşlar ve önceki komiteyi dağıtmışlardır. Bu suretle komitenin seviyesini yükseltmiş oluyorlardı. Kazablanka zirvesi sonunda kurulan bu komite uluslar arası alanda büyük destek görmüş ve mali gücü nedeniyle Suudi Arabistan Kralının bu komite içinde bulunması, çalışmaların başarıyla sonuçlanabileceği yönünde olumlu bir hava estirmiştir.²⁹⁸

Üçlü komite çalışmalarına büyük bir iyi niyetle devam ederken, bundan rahatsız olan Suriye çatışmaların şiddetlenmesi için 14 Mart'tan itibaren başlayan bombardmana artırarak devam eder. Amacı, Lübnan sorununun ve Michel Aoun'un gayri kanuni Başkanlık durumunun uluslar arası arenaya taşıyarak daha fazla yandaş kazanmak ve Michel Aoun'u Lübnan'ı terk etmeye zorlamaktır. Bütün bunlar olurken, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'de Aoun'a olan desteğini artırarak sürdürür. Hatta, Saddam'ın Aoun'a Şam'ı dahi vurabilecek Frog füzeleri vereceği ortalığa yayılır. Bu haberden sonra, Suriye topçusu Beyrut limanına yanaşan bütün gemilere ateş eder. Beyrut böylece denizden abluka altına alınır. Stratejik nedenlerden, böyle bir füzenin Lübnan'a konuşlandırılmasını istemeyen İsrail'in izin vermesi ile Suriye Donanması daha güneye inerek bu ablukayı sıklaştırır.²⁹⁹

Üçlü komite, ateşkesin sağlanmasında bir türlü başarılı olamaz. Bunun üzerine 16 Eylül 1989 tarihinde, Cidde'de toplanarak bir bildiri yayınlar. Bu bildiride; Lübnanlılar arasında bir güvenlik komitesinin oluşturulmasını,

²⁹⁷ Tarakçı, Mustafa, *a.g.e.*, s.155

²⁹⁸ Tarakçı, Mustafa, *a.g.e.*, s.157

²⁹⁹ Tarakçı, Mustafa, *a.g.e.*, s.158

ateşkesin tesisi ve ablukanın kaldırılması ve Lübnan meclisinin Lübnan dışında bir yerde, 30 Eylül 1989 tarihinde toplanması ve bu toplantıda, yine bu toplantıda hazırlanacak Milli Pakt'ın tartışılmasını kararlaştırılır.³⁰⁰ Bildirinin bu şekilde yayınlanmış olması görüşlerini Irak hariç bütün Arap ülkelerine kabul ettiren, Fransa'yı nötralize eden ve ABD'nin desteğini alan Suriye'nin mutlak bir başarısı olarak gören ülkeler de vardır.³⁰¹

2.18 Taif Anlaşması (EK-1) ve Cumhurbaşkanı'nın Seçilmesi

Bu üçlü komitenin girişimleri ile, 62 Lübnanlı parlamenter cumhurbaşkanı sorununa çözüm bulmak üzere Ekim 1989'da Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde toplandı. Burada, Lübnan'ın siyasi hayatındaki en önemli kararlardan birini alarak 1943 tarihli Milli Pakt'ın kısmen de olsa günün şartlarına uydurulmasını sağladılar. (EK-1) Taif Anlaşması sonraki bölümde detaylı olarak incelendiği için bu bölümde tekrar edilmeyecektir. Bu toplantıda alınan kararlar doğrultusunda parlamenterler 5 Kasım 1989'da Lübnan'ın Klayat şehrinde bir toplantı düzenleyerek Röne Muavvad'i cumhurbaşkanı seçtiler. Ancak Muavvad 17 gün sonra, 22 Kasım 1989'da öldürüldü. Onun öldürülmesinden 3 gün sonra da Ilyas el-Hiravi bu göreve getirildi. Ilyas el-Hiravi Suriye ve ABD'den aldığı destekle Misel Aounn'i Lübnan'ı terk etmeye zorladı. Öte yandan ülkeyi yeniden bir siyasi istikrara kavuşturmak amacıyla milis grupların ellerindeki ağır silâhların bir kısmını topladı. Bu gelişmelerin arkasından ülkede kısmen bir istikrar ve siyasi otorite sağlanmıştı.

2.19 Taif Anlaşması Sonrası ve 1990 – 1992 Dönemi

Lübnan'da iç savaşın Taif Anlaşması ile resmen sona ermesine rağmen, terör hareketleri azalarak devam etti. Ağustos 1990'da meclis, ve yeni Cumhurbaşkanı Taif'de kabul edilen siyasi reformları kabul etti. Taif Anlaşmasına uygun olarak, meclis sandalye sayısı 108'e çıkartıldı ve eşit olarak Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında bölündü. Mart 1991 yılında da, yabancı diplomat ile kabine mensupları ve yüksek yargı organlarının mensuplarına karşı işlenen suçlar hariç, diğer suçlar için genel af çıkarttı. Mayıs 1991'de Hizbullah örgütü hariç diğer bütün örgütler dağıtıldı ve Lübnan'ın dini gruplara ayrılmamış tek organı olan Lübnan Ordusu yeniden teşkilatlandırılarak güçlendirildi.

³⁰⁰ Tarakçı, Mustafa, *a.g.e.* ,s.160

³⁰¹ Tarakçı, Mustafa, *a.g.e.* ,s.159

Taif Anlaşmasından sonra, ülkede olumlu bir hava esmeye başladı. Özellikle Hravi'nin idaresinin ortaya koyduğu ve sıkı olarak uyguladığı Güvenlik Plânına göre Hristiyan ve Müslüman milisler, kendilerine ait olan silâh, cephane, mayın ve patlayıcıları kamyonlara yükleyerek Beyrut dışına taşıdılar. İki şehri ayıran bütün barikatlar kaldırıldı ve Beyrut onbeş yıl sonra tekrar birleştirildi. Fakat Beyrut halkında, Beyrut'un hemen etrafından geçirilen güvenlik çizgisinin dışında depolanan silâh ve mühimmatın varlığı nedeniyle endişe devam ediyordu. Beyrut'un bu şekilde birleştirilmesi, değişik dini grupların arasındaki kızgınlık ve kini de azalttı ve bir araya gelinebileceğini gösterdi. Fakat hiçbir şeyin garantisi yoktu. Dürziler, hem coğrafi hem de siyasi olarak ayrı bir grup olmak istiyorlardı. Maruniler ise Müslümanlar tarafından kendilerinin kuşatılmış olduğunu düşünüyor, böyle bir kuşatmanın olmayacağı ve sadece Marunilere ait bölünmüş bir Lübnan istiyorlardı. Şii Emel örgütünün amacı ise, nüfus oranları ile orantılı siyasi güç kazanmak istiyorlardı. Hizbullah ise, tamamen Müslüman bir Lübnan arzu ediyordu. Bütün bu siyasi görüşler ve örgütlerin ötesinde, uzun süren savaş nedeniyle değişen yaşam şeklinin ortaya çıkarttığı, yukarıda sayılan bu grupların hiç birisine dahil olmayan, bazılarının da akli dengeleri tam yerinde olmayan, "silâhım var, her istediğimi yaparım, her istediğimi alırım" düşüncesinde olan şahıs ve gruplar da mevcuttu.³⁰²

Ancak, terör ve şiddet yine durmuyordu. Aralık 1991'de yaklaşık 220 kg yüksek patlayıcı ile yüklü bir otomobil Müslüman bölgesinin yanındaki Basta'da infilak etti ve 30 kişi yaşamını yitirdi ve 120 kişi yaralandı. Yaralılar içinde eski Başbakan Şefik Varzan'da bulunuyordu (Kurşun geçirmez, zırhlı araç içinde bulunmasına rağmen yaralanmıştı.). Bu patlama, 1985'de Trablusşam'da patlıyan bombadan sonraki en büyük araçla yapılan saldırıydı. Ancak bu tür saldırıların sayısı giderek azalıyordu. Lübnan, tekrar milli teşkilatlarını kuruyor, siyasi teşkilatlarını da Taif anlaşmasında uyduruyordu. Yeni anlaşma ile gruplar arasında eşitlik sağlama yolunda epey adım atıldığından, özellikle Müslümanlara eskisine nazaran daha fazla siyasi haklar tanındığından işleri iyi gidiyordu. Ülke önce Başbakan Ömer Kerami'nin iki yıl süren idaresinde, onun istifa etmesinden sonra da eski Başbakanlardan Raşit

³⁰² Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991,s.275

al-Sulh'un Başbakanlığında kazasız olarak Kasım 1992'de yapılan Milletvekili seçimine ulaştı.

2.20 İç Savaş Sonrası Dönem (1992 – 2005)

Lübnan'ın son yirmi yıldır yapılamayan milletvekili seçimleri Kasım 1992'de yapıldı. Yıllar önce Lübnan'dan ayrılmış, hatta halihazırda Suudi Arabistan vatandaşı olan milyarder iş adamı Refik Harriri Başbakan olarak atandı. 1990 yılındaki Körfez krizinde ABD'nin ve koalisyon güçlerinin yanında yer alarak Lübnan'daki durumunu kuvvetlendiren Suriye'nin yaygın etkisini bu sefer, Suudi Arabistan almak üzereydi. Çok tanınmış, ancak daha önce hiç devlet, en önemlisi Lübnan tecrübesi olmayan (İç Savaş sırasında Suudi Arabistan'daydı ve servetinin çok büyük bir bölümünü o ülkede yapmış olduğu inşaat müteahhitliğinden kazanmıştı.) Refik Harriri, geniş bir kesim tarafından kabul gördü. Refik Harriri, önceliğini her tarafı harabe haline gelmiş olan ülkenin yeniden imarı ve ekonominin yeniden düzene sokularak yeniden kurulacak olan ülkeye destek sağlamasını hedefledi.³⁰³ Harriri, önceliği özel sektör yatırımlarına verdi. Ülkenin her tarafında, özellikle de Beyrut'ta yeniden yapılanma ve canlılık göze çarpıyordu. Cumhurbaşkanı Hıravî'nin görev süresi 3 yıl uzatılınca, Hariri, Başbakanlıktan ayrıldı, yerine Salim al-Hoss geçti. 15 Ekim 1998'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde, eski Lübnan Ordu Komutanı, denizci subayı, Suriye yanlısı, Emile Lahoud Cumhurbaşkanı seçildi ve Salim al Hoss'u başbakan olarak atadı.³⁰⁴ Cumhurbaşkanı: Emile LAHOUD, 1936 yılında Beyrut'ta doğmuştur. Hristiyan olan Lahoud, 1959 yılında Harp Okulundan Deniz Subayı olarak mezun olmuş, daha sonra İngiltere ve ABD'de çeşitli kurs ve eğitimlere katılmıştır. 1983 yılına kadar ordu karargahında personel ile ilgili görevlerde çalışmıştır. 1983-1989 yılları arasında Savunma Bakanlığı Askeri Komite Başkanlığı görevini yürütmüş olup, 1985 yılında Tuğamiralliğe, 28 Kasım 1989'da ise Korgeneralliğe terfi ettirilerek Lübnan Ordu Komutanlığı

³⁰³ Trawi, Ayman, *Beirut's Memory*, Anis Commercial Printing Press s.a.l., (Basım yılı ve yeri bilgisi yok, 2002 yılı veya sonraki bir yılda basılmış), s.23

³⁰⁴ Stearns, Peter N., "Lebanon", *The Encyclopedia of World History: Ancient, Medieval, and Modern*, 3. *The Middle East and Egypt, 1943-2000*, 6th edition., Houghton Mifflin Company, Boston, 2001

görevine getirilmiştir. 1998 yılına kadar bu görevi yürüten Lahoud, aynı yıl Cumhurbaşkanı seçilmiştir.³⁰⁵

Lahoud'un seçilmesi ile Hariri, Kasım 2000 yılında tekrar Başbakanlığa atanmıştır. Lübnan'da altyapı daha hala istenilen düzeye erişmemiş olmasına karşın, harbin meydana getirdiği hasar büyük oranda onarılmış ve yabancı yatırımcılar ve turistler ülkeye gelmeye başlamıştır.³⁰⁶

Lübnan, son on yılda savaşın yarattığı hasarı büyük oranda gidermiş olsa da, iç savaşın nedenlerini oluşturan, sosyal, politik ve ekonomik farklılıklar henüz giderilememiştir. Dini farklılıklar ise yüzlerce yıldır sürekliliğini korumaktadır.

İç Savaş sonrası, birçok mahalli ve milletvekili seçimleri büyük olaylar olmadan gerçekleştirilmiştir. Lübnan, diğer Arap ülkeleri içinde en fazla demokratik haklara sahip ülke olarak öne çıkmakla birlikte, bütün gelişmelere rağmen, tam bir demokrasiyi yerleştirmek mümkün olamamaktadır. Ülke, her zaman bir olaya bir kıvılcımla patlayacak veya alev alacakmış gibi olaylara gebe olarak beklemektedir. 24 Ocak 2002 tarihinde, daha önce Lübnan Hükümetinde üç kez bakanlık yapmış ve milletvekilliği yapmış olan Elie Hobeika, Beyrut'ta bir araca yüklenmiş bomba patlatılarak öldürüldü. Elie Hobeika'nın 1982 Sabra ve Şatilla katliamına katıldığına dair iddialar bulunması nedeniyle öldürüldüğü tahmin edilmektedir.

2.20.1 Lübnan'daki Suriye ve İsrail Askerlerinin Çekilmesi

Lübnan'da iç savaş biteli yıllar olmasına rağmen Suriye askerleri yerli yerinde duruyor ve kimse onları söküp atamıyordu. Suriye'den askerlerini geri çekmesi istenildiğinde ise, Suriye'nin Lübnan'daki varlığının Lübnan'ın da kabul ettiği Arap Ligi kararında dayandığını, ayrıca, kalma süresinin de Taif Anlaşmasının şartlarının tamamen uygulamaya konulmasına kadar süreceği, daha henüz Taif Anlaşmasının şartlarının tam olarak uygulamaya konmadığını belirtmekteydi. Bunlara örnek olarak da, Taif Anlaşmasına göre Hükümetle ilgili reformların tam olarak yapılmadığını, yine Taif Anlaşmasında yer alan bütün milis gruplarının silâhtan arındırılmasının, örneğin; Hizbullah örgütünün, tam

³⁰⁵ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Lübnan, Yıllık Ekonomik Rapor Kitabı-2003*, Ankara, 2004, s.10

³⁰⁶ Trawi, Ayman, *Beirut's Memory*, Anis Commercial Printing Press s.a.l., (Basım yılı ve yeri bilgisi yok, 2002 yılı veya sonraki bir yılda basılmış), s.27

olarak sağlanamadığını, belirtmektedir. Diğer bir iddiası da, Lübnan Ordusunun yeteri kadar güçlenip Lübnan'ın güney sınırını (İsrail ile olan sınırını) kontrol altına alamadığını, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1391,1496 ve 1559 sayılı kararlarına rağmen İsrail'in bütün Lübnan topraklarını tam olarak boşaltmadığını ve Lübnan Ordusunun buraya yerleşmesine izin vermediğini belirtmektedir. İkibinli yılların başında Lübnan'da Suriye'nin yaklaşık 20.000 askeri vardı. Doksanlı yıllardaki 35.000 askerle kıyaslandığında üçte bir azalmıştı.

Güney Lübnan'ı yirmi yıla yakın işgal altında tutan İsrail, bütün askerlerini 22 Mayıs 2000 tarihinde çekti. Ancak, yine Güney Lübnan'da bulunan ve 50 kilometre kare büyüklüğündeki Şeba Çiftlikleri denilen bölgede halen işgali sürdürmektedir. İsrail'in bu geri çekilmesi Birleşmiş Milletlerin bölgeye gönderdiği gözlemciler tarafından da izlenmiş ve Birleşmiş Milletlere bu çekilmenin tamamlandığı, Şeba Çiftlikleri bölgesi hariç olarak rapor edilmiştir. Şeba Çiftlikleri adı verilen bölge, Lübnan'ın, halen İsrail işgali altındaki Suriye toprağı olan Golan Tepelerine bitişik bir bölgedir. İsrail, bu bölgenin Suriye'ye ait olduğunu ve bu nedenle Suriye ile barış anlaşması imzalamadıkları için bu bölgeyi de Golan tepeleri gibi işgali altında bulundurduğunu bildirmektedir. Suriye ise Şeba Çiftlikleri bölgesinin Suriye toprağı olmayıp, Lübnan'a ait bir bölge olduğu, bu nedenle, Şeba Çiftlikleri de boşaltılmadan İsrail'in Lübnan'dan tam olarak çekildiğinin kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. İsrail bu nedenle, Birleşmiş Milletlerin kendinin işgale son verdiğini onayladığını, bu yüzden kendisinin daha fazla toprak boşaltmasına gerek olmadığını ısrarla belirtmektedir.

Hizbullah gerillalarının nadir de olsa güney sınırı ihlal ederek İsrail'e roket attıkları olmaktadır. İsrail ise daha önceden olduğu gibi bu hareketleri cezalandırmak için çok yoğun ateş veya birlik kullanarak sınırı geçmektedir. Ayrıca Lübnan'ı da Hizbullah'a izin vermekle suçlamaktadır.

2.20.2 Irak'ın ABD Tarafından İşgali ve Suriye'nin Üzerinde Artan Baskıların Lübnan Politikası Üzerine Etkileri

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'deki Dünya Ticaret Örgütünün ikiz kulelerine yapılan saldırıdan sonra ABD, uluslar arası terörizme savaş açtığını ilan etmiş ve ilk etapta bu tür terörizmin kaynağı olduğunu iddia ettiği Afganistan'ı işgal

etmiştir. Afganistan işgali tamamlandıktan sonra ise, onaylanmış petrol rezervleri Ortadoğu petrol rezervlerinin üçte birinden fazla olan Irak'ın, dikta rejiminin dünya demokratik ülkeleri için tehdit oluşturduğunu iddia ederek meydana getirdiği bir koalisyon kuvvetleri ile çok kısa bir zamanda, büyük bir direnişle karşılaşmadan işgal etmiştir. ABD'nin Irak'ı işgali bölgedeki dengeleri tamamen değiştirmiş ve bölgede tek söz sahibi ülke ABD ve onun çok yakından desteklediği İsrail olmuştur. İşgalin tamamlanmasından sonra ABD ve İsrail, giderek artan bir şekilde, Suriye'yi uluslar arası terörizmi desteklediği yönünde beyanatlarda bulunarak suçlamışlardır. Daha önceki iki Müslüman ülkenin işgali öncesinde de (Afganistan ve Irak) aynı türden beyanatlara ve suçlamalara yapıldığını göz önüne alan Suriye, kendi ülkesinin de yakın bir gelecekte işgale uğrayabileceği endişesine kapılmıştır. Bu endişe neticesinde, o güne kadar yıllarca düşmanca tutum takındığı Türkiye'ye yanaşmaya başlamıştır.³⁰⁷ Türkiye'ye yanaşması, arzuladığı politik gücü kendisine sağlayamadığından, artan ABD ve İsrail baskısı karşısında Suriye, Lübnan konusunda da bugüne kadar oynadığı belirleyici rolünü, Irak işgalinden sonra uslu çocuk rolüne dönüştürmüştü ve ne denilirse yapmıştır.

2.20.3 Emile Lahoud'un Görev Süresinin Uzatılması

Görev süresi 2004 yılının Eylül ayında dolacak olan Cumhurbaşkanı Emile Lahoud'un görev süresinin uzatılarak üç yıl daha görevde kalmasını Suriye istiyordu. Ancak Başbakan Refik Hariri bu isteğe şiddetle karşıydı. Ancak, daha sonra fikrini değiştirdi ve Lahoud'un kalması için çalıştı. Hariri gibi birçok Lübnan'lı da Lahoud'un Suriye yanlısı olması nedeniyle bu uzatmaya karşıydılar. Bunların arasında Maruni Patriği Mar nasarallah Botoros Sfeir ve Dürzi lider Velid Canbolat'da bulunuyordu.

Bütün bu karşı durmalarına rağmen meclisin 3 Eylül 2004 tarihinde yapmış olduğu oturumda Lübnan Anayasasının ilgili maddesi 128 sandalyeli mecliste 96 evet oyuna karşılık, 29 red oyu ve üç eksik ile değiştirilerek, Emile Lahoud'un görev süresi üç yıl daha uzatılmıştır. Bu oylamaya üç kabine üyesi katılmamıştı ve bunlar daha sonra Hükümetten istifa ettiler. Bu oylamadan

³⁰⁷ Olson, Robert, *Türkiye'nin Suriye, İsrail ve Rusya ile İlişkileri*, Orinet Yayınları, Ankara, 2005, s. XI

hemen sonra ABD, Suriye'yi meclisi baskı altına alarak anayasanın değiştirildiğini beyan etti.

Bu anayasa değişikliğine karşı olması nedeniyle istifa eden eski Dürzi Bakan Marvan Hamadeh, 1 Ekim 2004 tarihinde, Beyrut'taki evine tam geldiği sırada patlayıcı yüklü bir aracın patlaması sonucunda yaralandı ve şoförü bu saldırıda hayatını kaybetti. Dürzi lider bu olaydan sonra kendi taraftarlarına sükunet tavsiye etti. Böylece herhangi bir başka olay olmadan bu saldırı atlatıldı.

Bu olaydan yedi gün sonra, 7 Ekim 2004 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Anan, Lübnan'da İç Savaş biteli on dört yıl olmasına rağmen, İsrail'in çekilme işlemini tamamlamasından dört yıl geçmesine rağmen, Suriye'nin Lübnan'dan geri çekilmediğini belirterek, Suriye'nin de çekilmesinin bir an önce yapmasını istemiştir. Bunu, 19 Ekim 2004 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, Suriye'nin Güvenlik Konseyi 1559 sayılı kararına uygun olarak çekmesini istemesi takip etmiştir.

Güvenlik Konseyinin bu kararından bir gün sonra Başbakan Refik Harriri, istifa etmiş ve yerine Suriye yanlısı Ömer Kerami getirilmiştir.³⁰⁸

2.20.4 Refik Harririnin Öldürülmesi ve Suriye Birliklerin Çekilmesi

Lübnan 2005 yılına girdiğinde, Mayıs-Haziran 2005 tarihlerinde gerçekleştirilecek milletvekilliği seçimlerine hazırlanıyordu. Suriye askerleri de çekilmeleri yönünde Birleşmiş Milletlerin ve Uluslar arası çağrı ve baskılara rağmen hiç Lübnan'ı terk etmeyecekmiş gibi duruyorlardı. Fakat 14 Şubat 2005 tarihinde yaşanan bir olay, bütün olayların gidişatını derinden etkiledi. Bu tarihte, Lübnan'ın en zengin ve en tanınan kişisi olan, eski Başbakan, konvoyuna yapılan bir saldırı sonucunda Beyrut'ta öldürüldü. Başlangıçta Suriye ile iyi ilişkiler kuran, ancak Emile Lahoud'un görev süresinin uzatılması konusunda Suriye ile ters düşen ve Suriye karşıtları olarak bilinen Velid Canbolat ve diğer unsurlarla işbirliği yaparak (ABD ve Batılı ülkelerin de desteğini aldığı söyleniyor) milletvekili seçimlerine hazırlanan Harriri'yi kimin

³⁰⁸ Stearns, Peter N., "Lebanon", *The Encyclopedia of World History: Ancient, Medieval, and Modern*, 3. *The Middle East and Egypt, 1943-2000*, 6th edition., Houghton Mifflin Company, Boston, 2001.

öldürdüğü açıklığa kavuşmadı.³⁰⁹ Ancak, bütün gözler bu durumda Suriye'ye döndü ve zaten uluslar arası terörizmi destekleme suçlaması altında olan Suriye üzerinde, başta ABD olmak üzere çok yoğun bir baskı kurup derhal kuvvetlerini Lübnan'dan çekmesini istedi.

Bütün gözler Suriye'ye çevrilse de, ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra sürekli olarak Suriye'yi teröristlere yardım etmekle suçlayarak baskı altında tuttuğu ve Suriye'yi de işgal etmek için bir bahane aradığı bir zamanda, Suriye'nin bu suikasta karar vermesinin pek akıllıca bir iş olmadığı düşünülmektedir.³¹⁰ O zaman geriye, ya Suriye istihbaratı içinde bağımsız hareket eden bir grup, hükümetten habersiz olarak bu işi yapmıştır veya Suriye'nin zor durumda kalmasını isteyen ve bundan yararlanabilecek konumda olan bir devletin istihbarat servislerinden biri bu işi yapmış olabilir. Suikast sonucunda, ortada herhangi bir delil veya ipucu dahi bulunmadan derhal Suriye'nin gösterilmesi ve bu yönde hem Dünyada hem de Lübnan'da büyük bir kamuoyunun yaratılması, ikinci ihtimalin daha kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Harriri suikastından hemen sonra Suriye'ye karşı yaratılan büyük kamuoyu ve siyasi baskılar neticesinde Suriye bütün kuvvetlerini Lübnan'dan çekeceğini açıkladı. Suriye ilk defa 1976 yılında, Müslümanlar tarafından kesin bir şekilde mağlup edilmek üzere olan Hristiyan Marunileri kurtarmak için girdiği Lübnan'da, kesintisiz 29 yıl kaldıktan sonra, bir bombanın patlaması sonucunda Dünya kamuoyu nazarında suçlu bulunduğundan, bir aydan kısa bir sürede bütün kuvvetlerini Lübnan'dan geri çekti ve Suriye'nin Lübnan macerası bu şekilde son buldu.

İsrail'in 2000 yılında, Suriye'nin de 2005 yılında Lübnan'dan çekilmesinden sonra Hizbullah Lübnan'daki en önemli askeri güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu rahatlamadan faydalanarak Hizbullah, başta canlı bomba eylemleri ve meşhur Katyuşa roketleri ile İsrail üzerinde bir baskı oluşturma gayreti içine girdi. Lübnan'da Hizbullah'ın güçlenmesine paralel olarak Orta Doğu'da meşru yönetimlerin etkilerini kaybetmeye başladığı; buna karşın radikal örgütlerin etkilerinin artmaya başladığı görülmektedir. Örneğin; radikal bir örgüt olan

³⁰⁹ Oytun, Orhan, "Harriri Suikastı", *Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analiz Merkezi İnternet Haber Dergisi*, 16 Şubat 2005, <http://www.turksam.org.tr>, konu:.

³¹⁰ Oytun, Orhan, *a.g.m.*, 16 Şubat 2005, <http://www.turksam.org.tr>

Hamas'ın Filistin Özerk Bölgesi seçimlerinde çoğunluğu ele geçirerek iktidara gelmesi gösterilebilir.

2.20.5. 2006 Lübnan Krizi

İsrail'e yönelik saldırılarını devam ettiren Hizbullah terör örgütü, 12 Temmuz 2006 günü İsrail sınır muhafızlarına karşı giriştiği saldırıda 8 İsrail askerini öldürmüş ve ikisine de kaçırmıştır.³¹¹ Bunun üzerine İsrail, Lübnan'a hava ve kara saldırıları başlatmış ve ülkenin limanlarını denizden ablukaya almıştır. İsrail, Lübnan'a karşı girişmiş olduğu bu saldırının amacının kaçırılan iki askerini kurtarmak olduğunu açıklamasına rağmen icra ettiği operasyonun bu amaçla örtüşmediği ve hareket sırasında da bu kaçırılan askerlerden hemen hemen hiç bahsetmediği görülmüştür. Harekatın sonunda, İsrail'in gerçek amacının, Lübnan'ın güneyinde konşlanan Hizbullah militanlarının İsrail'e sızmasını engellemek, Hizbullah füzelerinin İsrail'e ulaşma menzillerini azaltacak (eskiden olduğu gibi) yaklaşık 25 kilometrelik bir güvenlik kuşağı oluşturmak ve Hizbullah'ın lojistik yollarını kesecek altyapının tahrip edilmesi olduğu anlaşılmıştır.

13 Temmuz 2006'da yapılan ilk saldırıda Beyrut Uluslar arası Havaalanı hasara görmüş ve uçuşlara kapatılmıştır.³¹² Bu günden başlayarak İsrail Hava Kuvvetleri dört hafta boyunca gece ve gündüz sürekli olarak Lübnan'daki Şii nüfusun çoğunlukta olduğu köy ve mahalleleri bombaladılar. Ayrıca güney Lübnan'daki alt yapıyı tamamen kullanılmaz duruma getirdiler. Bu bombardımanlarda, çoğu kadın ve çocuklardan oluşan 1300 kişiden fazla insan hayatını kaybetti. Yine dört haftalık bombardımanın verdiği zararların yaklaşık 2.5 milyar dolar olduğunu Lübnan Hükümeti açıkladı.

ABD'nin de desteği ile İsrail'in bütün dünyanın gözü önünden icra ettiği bu operasyona karşı uluslar arası tepkiler yeterince güçlü olamadı. İsrail'in bombardımanının başlamasından üç gün sonra 15 Temmuz 2006 tarihinde BM tarafından hazırlanan, ateşkes kararı taslağı dahi, ABD'nin engellemeleriyle tam bir ay kabul edilemedi.³¹³ BM Güvenlik Konseyi 14 Ağustos 2006 tarihinde kabul

³¹¹ "Hizbullah, Mahkumlar Serbest Bırakılsın" başlıklı haber, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 12 Temmuz 2006 tarihli sayısı, ,

³¹² "İsrail-Lübnan çatışmaları" başlıklı haber, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 13 Temmuz 2006 tarihli sayısı,

³¹³ "Dünya dur diyor-İsrail vuruyor" başlıklı haber, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 15 Temmuz 2006 tarihli sayısı

ettiği 1701 sayılı kararla ateşkesi resmi olarak ilân etti. Bu karar, ateşin derhal kesilmesi ve Lübnan'ın İsrail sınırına BM barış gücü (UNIFIL-II) konuşlandırılmasını öngörmektedir. (EK-3)

Bu karardan sonra İsrail; Hizbullah'ı ezdiklerini ve artık devlet içinde devlet olamayacaklarını açıklarken, Suriye Devlet Başkanı da zaferin Hizbullah tarafından kazanıldığını açıklamıştır.³¹⁴

2.20.6 Lübnan'daki Son Durum ve Türk Barış Gücünün Lübnan'a Konuşlanması

İsrail saldırıları sırasında AB dönem başkanı (Finlandiya) İsrail'i orantısız güç kullandığından dolayı kınamış, ancak AB üyesi İngiltere başta olmak üzere bazı Avrupa ülkeleri ise İsrail'in kendini savunma hakkının olduğunu savunmuşlardır.

Türkiye'de, İsrail saldırıları sürerken, İsrail'in Lübnan'a karşı uyguladığı orantısız güç kullanımı ve hava saldırılarından kaynaklanan sivil kayıplar nedeniyle eleştirmiştir. Bölge istikrarının bozulmasının komşu ülkelerinin zararına olacağını belirten Türkiye BM'nin 1701 sayılı kararını memnuniyetle karşılamış ve yeni kurulan barış gücüne daha çok tahrip olan altyapı tesislerini onarmaya ve kullanılır hale getirmeye yönelik olarak takviyeli bir istihkam bölüğü kadar kuvvetini (yaklaşık 250-300 personel) ve bir savaş gemisini (muhip) bölgeye göndermiştir. BM Barış Gücü emrine görevlendirilen Türk birliği Ekim- Kasım 2006 tarihleri arasında, görev bölgesi olan Lübnan'ın güneyinde konuşlanmasını tamamlamıştır.

Bölgeye BM Barış Gücünün konuşlanması ile bir sükunet gelmiş olsa bile, bölgedeki temel sorunlar çözülmeden bu tür çatışmaların ileride tekrar olmayacağını hiç kimse garanti edemez. Son günlerde siyasi bombalama ve intihar saldırılarında belirgin bir artış göze çarpmakta ve uzmanlar, Lübnan'ın giderek yeni bir İç Savaşa doğru sürüklendiği endişesini taşımaktadırlar. Yine uzmanlara göre, uzmanlara göre, eğer Lübnan tekrar İç Savaşa sürüklenirse, Lübnan'ın bu sefer en az iki veya daha fazla parçaya bölünmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedirler.³¹⁵

³¹⁴ "Zafer Kazanan Kim" başlıklı haber, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 15 Ağustos 2006 tarihli sayısı,

³¹⁵ "Lebanon, From crisis to crisis" başlıklı haber, *The Economist*, London, July 7th-13th 2007, Volume 384 Number 8536, sayısı, s.42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN'IN COĞRAFI, SOSYAL, SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI

3.1. Lübnan'ın Coğrafi Yapısı

3.1.1. Dünya Üzerindeki Konumu

Lübnan, Akdeniz'in doğu kıyılarında kuzey güney istikametinde birbirine paralel uzanan Lübnan ve Anti-Lübnan dağlarını kapsayan, kuzey güney istikametinde 200 km., doğu batı istikametinde ortalama genişliği 40-70 km. olan dikdörtgen şekline benzer bir şekli olan bir ülkedir. Türkiye'nin en güney sınırından sadece 200 km. uzaklıktadır. Dünya üzerindeki yeri ise yine yaklaşık 33° kuzey enlemi ile 35°doğu boylamı arasındadır. Kapladığı alan ise 10.400 km²'dir. Bunun 10.230 km²'sini toprak alan, 170 km²'sini göller oluşturur³¹⁶. Lübnan'ın komşuları ise Suriye (374 km. sınır), İsrail (79 km sınır)'dir. Lübnan'ın yalnızca Akdeniz'e kıyısı bulunmakta olup, kıyı uzunluğu ise 225 km.'dir.³¹⁷

3.1.2. Yer Şekilleri

Coğrafi bakımından başlıca özelliği, kıyıya paralel olarak uzanan adını aldığı iki sıradağı dizisiyle bunların arasında kalan uzun ve dar vadilerdir. (Bakınız Harita 2) Yer yer 3.000 metreye kadar yükselen bu sıradağların birincisine Lübnan (en yüksek yeri Qurnat as Sawda' 3,088 m.), ikincisine de Anti-Lübnan dağları adı verilmektedir. Bunların birincisi olan Lübnan dağları, Trabulusşam'dan güneyde Sayda (Berrüş-şam)'ya kadar uzanırlar. Akdeniz'le Lübnanların batı etekleri arasında; üzerinde Trabulusşam, Beyrut ve Sayda şehirleri bulunan oldukça dar, fakat çok verimli bir toprak şeridi vardır. Lübnan dağlarına gelince, ormancılığa ve tarıma çok elverişlidir. Lübnan Dağını, Şam-Beyrut karayolunun geçtiği 1542 m. yükseklikteki Lübnan geçidi ikiye böler.³¹⁸ Kuzeyde Kesrevan, güneyde Şuf diye iki bölgeye ayrılırlar. Kesrevan, Trabulusşam ve Beyrut'un, Şuf da Sayda'nın doğusunda kalan bölgedir.³¹⁹

Lübnan ve Anti-Lübnan dağları arasında kalan vadi, Bika (Türkçe'de Beka olarak bilinir) vadisidir. Kuzeyden güneye doğru sırasıyla Asi, Litani ve Ürdün

³¹⁶ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, *CIA, World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington, s.1

³¹⁷ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, *a.g.e.*, s.1

³¹⁸ Tekindağ, M.C. Şahabettin, "Lübnan", *İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, MEB Devlet Kitapları, Ankara, 1972, s. 102

³¹⁹ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.3

ırmakları ile sulanan bu vadiden Beyrut'tan Şam'a giden yol geçer. Bika vadisinin doğusunda Lübnanlar'a paralel uzanan Anti-Lübnan dağları yükselir. Bu dağlar Lübnan dağlarına paralel uzanır ancak, onlardan daha alçaktır. Suriye sınırı bu dağların zirvelerinden geçer. Bu dağların doğusunda da önce Şam ovası, sonra da Suriye çölü vardır. Şam ovası Anti-Lübnan'dan inen sularla ne kadar verimliyse, sudan yoksun Suriye çölü de o kadar kuru ve verimsizdir. Beka vadisi, Lübnan ve Anti-Lübnan Dağları arasında uzanan 120 km. uzunluğunda, 10-15 km. genişliğinde ortalama 900 m yüksekliğinde bir düzlüktür. Beka vadisi ülkenin en önemli tarım bölgesidir.³²⁰

3.1.3 İklim

Lübnan'ın büyük bir kısmında Akdeniz iklimi hüküm sürer. Bu iklimde, yazlar kurak ve sıcak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Dağlık alanlarda ise kısmen karasal iklim hüküm sürer. Bu iklimde; özellikle kışlar çok soğuk ve kar yağışlı geçer.³²¹ Lübnan, iklim itibarıyla tarıma ve her türlü yerleşime müsaittir. Su kaynakları da hem tarımı, hem de yaşamı desteklemeye yeterlidir.

3.1.4. Bitki Örtüsü

Lübnan'ın büyük bir kısmında Akdeniz iklimi hüküm sürdüğü için genelde Akdeniz bitki örtüsü olan makiler özellikle denize bakan yamaçlarda görülür. Daha yükseklerde ise Lübnan'ın simgesi haline gelmiş ve bayrağında da yer alan sedir ormanları vardır. Sedir ormanları çok uzun yıllardır bilinçsizce kullanıldığı için azalmıştır. Ancak yine dağların en büyük süsü durumundadır. Diğer bölgelerde de genellikle meyve ağaçları çoğunluktadır. Beka vadisinde de hem üzüm bağları ve meyve ağaçları devamlı bitki örtüsü olarak bütün yıl kalmaktadır. Kıyıya paralel uzanan dar bir şerit ovalıktır ve tarım yapılır.

Beka vadisinin tamamında ve Güney Lübnan'da mevsimlik tarım yapılır ve tarım bitkileri yetiştirilir. Ülkenin güneyi ise daha çok kurak bir karakter göstermekte olup bitki örtüsü açısından zayıftır. Ancak buralarda da nehir yataklarının kenarları ve vadiler ağaçlarla kaplıdır. Buralarda da tarım yapmaya elverişli alanlar mevcuttur.

3.1.5. Doğal Kaynaklar

³²⁰ Türk Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları; *Lübnan*, 2003, Ankara

³²¹ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA, *World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington, s.3

Kireçtaşı, demir, tuz, geniş ve verimli tarım alanları, orman ürünleri ve kullanılabilir su en önemli doğal kaynaklarıdır.³²² Su kaynakları çok kısıtlı olan Ortadoğu ülkeleri için kullanılabilir su kaynağına sahip olmak, büyük bir üstünlüktür.

En önemli nehirleri; Asi, Ürdün ve Litanidir. Lübnan'da göl bulunmamaktadır. Bir adet baraj gölü bulunmaktadır.

3.1.6. Yerleşim Alanları ve Şehirleri

Ana şehirleri; başkent Beyrut (yaklaşık 1 milyon), Trablusşam (240.000), Sayda (110.000), Sur (60.000) ve Zahleh (55.000) dir. Nufusun büyük kısmı şehirlerde yaşar. Diğer önemli yerleşim bölgesi, tarım alanı olan Beka vadisidir.

Lübnan'ın nüfusu yaklaşık 3.826.000 (2005 yılı tahmini)'dir.

Lübnan'da yaşayan halkın etnik yapısı hem kaynak, hem de dini inançlara bağlılık bakımından çok karışıktır. Halkının hemen hemen tamamına yakını Arap kökenli olan Lübnan'ın dini ve mezhepler açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Devletin resmi dini yoktur. Halkın çoğunluğu Müslüman'dır. Müslümanların Şii, Sünnî ve Dürzi olarak ayrılırlar. Hristiyanlar ise Maruni, Rum (Grek) Ortodoks, Rum (Grek) Katolik ve Ermeni Ortodoks ve diğer mezhepler olarak ayrılırlar.³²³ Bu konuda geniş bilgi "Lübnan'ın Sosyal Yapısı" bölümünde verilecektir.

3.2. Sosyal Yapı

3.2.1. Nüfus

Lübnan'ın nüfusu yaklaşık 3.826.000 (2005 yılı tahmini)'dir. Bu nüfus, bölge ülkeleri arasında en düşük olandır. Nüfusun % 26'sı 0-14 yaş arası; %66,4'ü 15-64 yaş arasında; %6,9'u ise 65 yaş ve üzerindedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, nüfusu genç nüfus karakterindedir. Nüfus artış hızı ise % 1,26 olup dünya ortalamasının biraz üzerinde, ancak diğer Arap ülkelerinin (1992 yılında % 2.7) altındadır. Halihazırda dışarıdan göç almamakta ve dışarıya göç vermemekte olup, bu artış hızı tamamen doğumdan ve ölümlerden

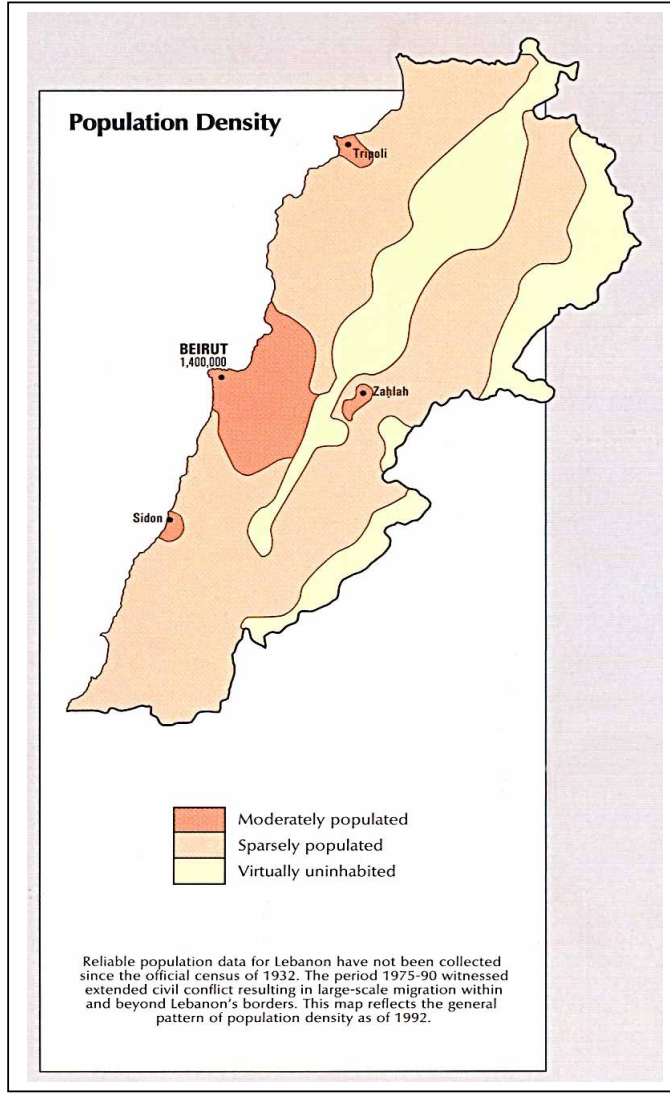
³²² ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, *a.g.e.*, s.4

³²³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", <http://www.deik.org.tr> (21.03.05),

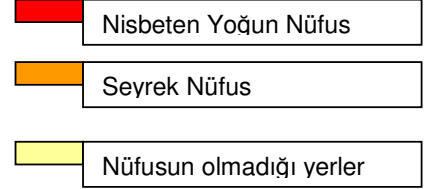
kaynaklanmaktadır.³²⁴ Ancak, 1975-1990 İç Savaş döneminde 800.000 kişinin ülkeyi terk ettiği ve çoğunun dönmediği tahmin ediliyor.

Nüfus ile ilgili bilgiler, en son Nüfus Sayımının yapıldığı 1932 yılından bu yana tahminlere ve anketlere dayanmaktadır. 1975-1990 yılları arasındaki İç Savaş sırasında büyük nüfus hareketleri yaşamıştır.(Harita 4: Nüfus Yoğunluğu ve Dağılımı Haritası) Bu harita 1992 tahminlerini göstermektedir. O tarihten bu güne kadar büyük nüfus hareketleri gözlenmemiştir.

³²⁴ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA, *World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington, s.4

Harita-4 : NÜFUS
YOĞUNLUĞU VE DAĞILIMI
HARİTASI

3.2.2 Dil ve Kültürel Yapı

Resmi dil Arapça ve Fransızca'dır. Halkın geneli Arapça konuşmaktadır. Arap olmayan ve yukarıda zikredilen etnik unsurların dilleri de konuşulur. Ancak, son yıllarda yaşanan küreselleşme ile birlikte, Lübnan'da İngilizce de giderek artan bir şekilde kullanılmaktadır.

Toplumun sosyal yapısı, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve dini ve mezhepsel nedenlerle derin olarak birbirinden ayrılmış bir görünüm içindedir. Bir Lübnan'lıyı tanımlayan en önemli unsur, onun bağlı olduğu aile ve ailenin sosyal ve dini yapısıdır. Bu durum, ülkede yaşayan toplumun bir araya gelmesi ve kuvvetli bir birlik oluşturmasının önünde en büyük engeldir. Toplum sadece boyuna dini ve mezhepsel ayrılıklarla değil, ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile de bu ayrılığı enine keserek daha da derin uçurumlar yaratmaktadır.³²⁵

3.2.3 Aile

Lübnan'daki hayata aileler hakimdir ve politik, ekonomik ve kişisel ilişkileri yönlendirir. Aynı gruptan olan aileler dahi daima birbirleri ile güç, prestij ve liderlik için yarış, bazen de çekişme içindedir.

Bir şahsın ailesinin durumu, onun kişisel olarak tahsil yapma şansının en büyük belirleyicisidir. Tahsilden sonraki iş hayatında da aile en belirleyici unsurdur.

Geleneksel aile yapısı, Türkiye'deki kırsal kesim aile yapısına çok benzer. Ataerkil bir aile yapısı olup, üç nesil aynı çatı altında yaşar. Ancak bu yapı yavaş yavaş kırsal kesimde dahi terk edilmektedir. Buna karşılık, aile bağları özellikle Hristiyan ve Müslüman kökten dincilik ve etnik ayrımcılığın zirveye ulaştığı iç savaş döneminde daha da kuvvetlenmiştir. Örneğin; Hristiyan Maruniler arasında aile bilinci her zaman ön plânda tutulmakta olup sloganları "tanrı, anavatan ve aile"dir.³²⁶

Bunun en büyük nedeni; Lübnan'ı fetheden Yavuz Sultan Selim Lübnan emirlerine yarı bağımsızlık tanıyınca veraset geleneğine dokunmamıştır. Bunun sonucunda, Lübnan'da, Osmanlı İmparatorluğunun diğer yörelerinde

³²⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, sh 73

³²⁶ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, sh74

görülmeyen bir feodal yapı kurulmuş, toprağa bağlı kuvvetli aileler Lübnan toplumunu kendi denetimleri altında tutmuşlardır.³²⁷

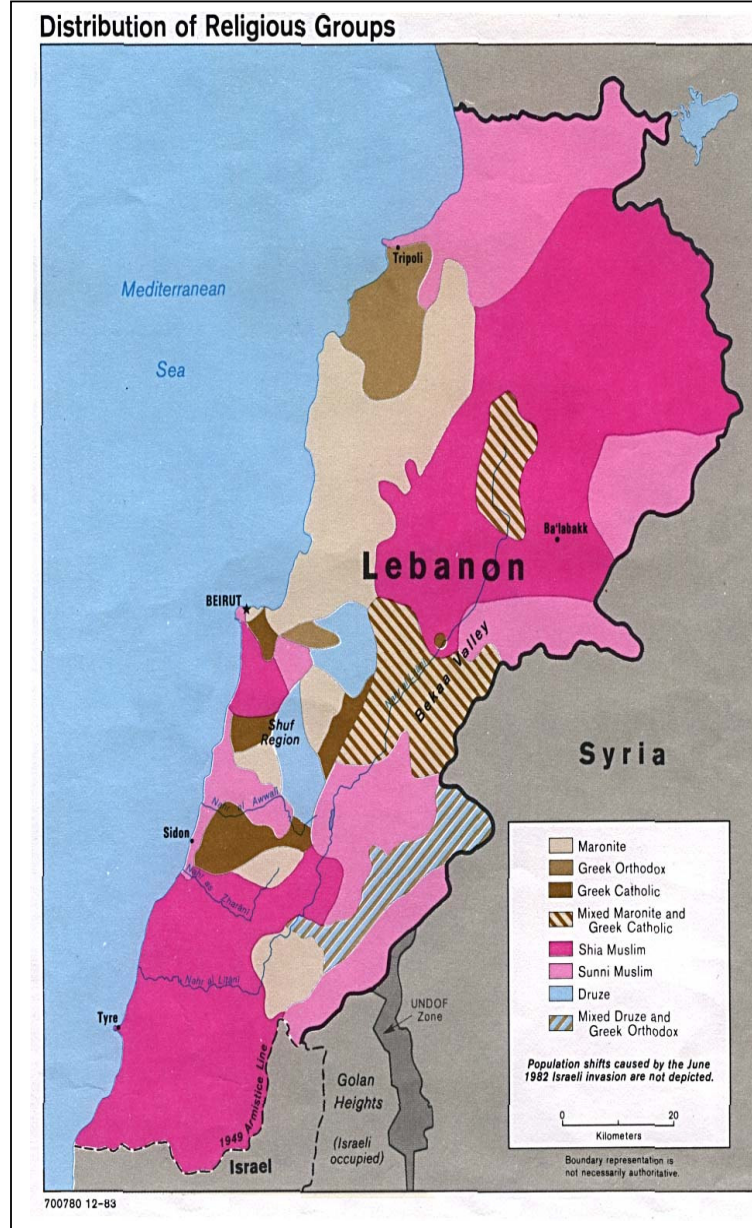
Müslümanlar arasında çok eşliliğe rastlanırken, Hristiyanlar arasında böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Müslümanlar arasında evlilikler genellikle akrabalar arasında yapılmaktadır. Bazı tutucu kasabalardaki ailelerde sanki mecburiyet varmış gibi, daima en yakın akrabaları ile evlenirler(genellikle birinci kuzen ile evlenirler). Roman Katoliklerde ise, üçüncü kan bağı evliliği dahi kesinlikle yasaklanmıştır.³²⁸

Uzun süren iç savaş, aile yapısını da değiştirmiş ve aileler geçim sıkıntısı ve tehlikeli yaşam nedeniyle küçülmüştür. 1970 yılında yapılan bir aile araştırmasına göre; aile başına; Hristiyanlarda (Maruniler hariç) 3.57 çocuk varken, Sunni Müslümanlarda 4.38, Şiilerde ise 5.01 çocuk bulunmaktaydı. Bu rakamlar şu an için daha aşağıdadır.³²⁹

³²⁷ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.12

³²⁸ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.75

³²⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a.g.e.*, s.78

Harita-5: DİNİ GRUPLARIN DAĞILIMI HARİTASI

(Sırasıyla)

- **Gri** : Maruniler
- **Açık Kahve**: Rum Ortodoks
- **Koyu Kahve**: Rum Katolik
- **Kahve-Gri Şeritler**: Maruni ve Rum Katolik karışık
- **Kırmızı** : Şii Müslüman
- **Pembe** : Sunni Müslüman
- **Mavi** : Dürzi
- **Mavi-Açık kahve şerit**: Dürzi ve Rum Ortodoks karışık

3.2.4 Yaşam Şartları

1975'te başlayan iç savaş öncesinde Lübnan'da yaşam şartları konforlu ve bütün Arap ülkeleri içinde en yüksek olardı. Bu dönemde kırsaldan kentlere büyük bir akın yaşandı. Bu akın şehirlerde ev problemini yarattı. Bunun üzerine, şehirlerdeki batı tarzı yapılaşma, şehirlerin geleneksel görüntüsünü ve dokusunu yok etti. Savaş sırasında da hemen hemen bütün binalar hasar gördü. Özellikle, 1982 yılındaki İsrail işgali ve Beyrut'u kuşatması esnasında, İsrail ordusunun şehre hiç bir yiyecek, su, elektrik, yakıt ve diğer acil ihtiyaç maddelerinin girişine izin vermemesi, ilâve olarak şehri sürekli bombalaması nedeniyle, şehirler, özellikle, Beyrut büyük hasara uğradı ve yaşam şartları çok kötüleşti. Bu bölgedeki Filistin mülteci kampları ise, İsrail ordusunun izini ve koruması altında, Lübnanlı Hristiyanlardan meydana gelen kuvvetler tarafından içindekiler katledildikten sonra tamamen tahrip edildi. İç savaşın bitmesinden sonra, büyük bir yeniden yapılanma ve onarım faaliyetine girişen Lübnan hükümeti, hemen hemen eski parlak yaşam standardını yakalamak üzeredir.

Mercer İnsan Kaynakları Danışmanlık firması tarafından 215 şehir arasında yapılan çalışmada, hayat standartları açısından yaşanılacak şehirler sıralamasında Beyrut 147 nci sırada yer alabilmiştir. 21 Ortadoğu ve Kuzey Afrika şehri arasında ise 12 nci olmuştur. Yine aynı kuruluş tarafından yapılan sağlık şartları sıralamasında 215 şehir arasında 148 bölge başkentleri arasında ise 17 nci sırada yer almıştır. Sağlık koşulları alanında Beyrut sadece Tahran, Sana, Hartum ve Bağdat'tan daha iyi durumda gösterilmiştir.³³⁰

Kırsal kesimin yüzde 75'i yoksulluk sınırı altında yaşarken, açlık sınırı altındakilerin 165 bini de kırsal kesimde bulunmaktadır. Yoksulluk bazı bölgelerde had safhaya ulaşmıştır. Lübnan'daki Türk asıllıların da bulunduğu Akkar bölgesi yoksulluğun en yoğun yaşandığı bölge konumundadır.³³¹

3.2.5 Dini Yapı

Lübnan ile ilgili herhangi bir incelemeye başlamadan önce, mutlaka bölgenin etnik ve dini yapısı üzerinde durulması gerekmektedir. Çünkü, dünya üzerinde Lübnan kadar küçük olup, bu kadar etnik, sosyal ve dini (mezhepler

³³⁰ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Lübnan Yıllık Ekonomik Rapor-2003*, Ankara, 2004, s.13

³³¹ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *a.g.e.*, s.13

dahi birbirinden dinler kadar farklı) karışık bir ülke bulunmamaktadır. Bu nedenle, Lübnan'ı anlayabilmek veya anlatabilmek için etnik yapıyı ve dini bölünmeleri çok iyi anlamak gerekmektedir. Lübnan'ın dünkü problemlerinin ve bu günkü hassas dengelere dayalı, her an kırılacakmış gibi duran yapısının kökeninde bu karışık yapı yatmaktadır.³³²

Lübnan'da yaşayan halkın etnik yapısı hem kaynak, hem de dini inançlara bağlılık bakımından çok karışıktır. En eski halk sayılan Araplara, Süryaniler ve Fenikelilerden sonradan Rumlar, Romalılar, Haçlılar ve Türkler gelip karışmışlardır. İslâmlığın yayılması sonunda Arapça çoğunluğun dil olmuş, özellikle iç kesimlerde, halkın büyük bölümü İslâm dinini benimsemiştir. Fakat İslâmlar arasında da mezhep yönünden bir birlik yoktur. İslâmlığın ana mezhepleri yanında, önemli olarak Mütevaliler ve Dürziler görülür. Hristiyanlara gelince, bunlar da Maroni, Rum (Ordodoks ve Katolik), Süryani, Ermeni (Katolik, Protestan ve Gregorian) ve benzeri çeşitli mezheplere bölünmüşlerdir. Bunun yanı sıra, büyük şehirlerde Yahudi azınlık da görülür.³³³

Lübnan nüfusunun % 95'ünü Araplar, %4'ünü Ermeniler, %1'ni de diğerleri oluşturmaktadır. Lübnan Araplarının % 59.7'si Müslüman (Sünnî, Şii, Dürzi, İsmailiye, Alevi, ve Nusayriler) kalan %39'u ise Hristiyan (Maronit, Katolik, Melkit Katolik, Ermeni Ordodoks, Suriyeli Katolik, Ermeni Katolik, Roman Katolik, Protestan ve Yunan asıllı (Grek) Ortodoks)'dır. Lübnan'da toplam 17 din ve mezhep resmi olarak tanınmaktadır.³³⁴ Küçük bir grup (yaklaşık %1) Kürt nüfus bulunmaktadır. Kürt nüfusun tamamı Müslümandır.³³⁵

Devletin resmi dini yoktur. Halkın % 59.7'i Müslüman'dır. Müslümanların % 60'i Şii, % 40'ı Sünnî'dir. Yaklaşık % 7 oranında da Dürzi vardır ki bunlar da Müslümanlar arasında gösterilmektedir. Ancak Dürzilerin inanç ilkeleri İslâm'ın inanç ilkelerinden çok uzaktır. Lübnan nüfusunun % 20'sini Maruni Hristiyanlar oluşturur. Maruniler Arap Katoliklerdir. Ancak bazı konularda diğer Katoliklerden ayrılmaktadırlar. Yaklaşık % 5.5 oranında Rum Ortodoks, % 3.4 oranında Rum Katolik, % 3.4 oranında da Ermeni Ortodoks mevcuttur.³³⁶

³³² Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.5

³³³ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Lübnan Yıllık Ekonomik Rapor-2003*, Ankara, 2004, s.13

³³⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *a.g.e.*, s.13

³³⁵ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", www.deik.org.tr (21.03.05),

³³⁶ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", www.deik.org.tr (21.03.05),

3.2.5.1 Maruniler

Hristiyan toplulukların en büyüğünü oluşturan Maruniler (Yabancı dillerde bunlara Maronitler denilmektedir.) inançları bakımından Katolik kilisesine bağlıdır. IV. Yüzyılda yaşamış Maron isimli bir rahibin kurduğu mezhebi izledikleri için kendilerine Maronit veya Maruniler denilmiştir. Lübnan'da toplu olarak Lübnan dağlarının batı eteklerinde, Trabulusşam'ın kuzeyinde denize dökülen Nahr-al-Barid (Barid nehri) ile Beyrut'un kuzeyinde denize dökülen Nahr-al Kelb (Kelb nehri) arasında, güneyde de Şuf bölgesindeki Dayr-al-Kamar ve Cezzin kesimlerinde bulunurlar. Bunun haricinde dağınık olarak Beka vadisinde de yerleşenleri vardır. En yoğun olarak bulundukları yer ise Beyrut'un doğu kesimidir. Maruniler Hristiyanlığı kabul etmiş Araplardır.³³⁷ Fransa'nın Marunilere ilgisi daha Haçlı seferleri sırasında başlamıştı. Fransa Kralı 1250 tarihinde Marunilerin Haçlı seferleri sırasında yaptıkları hizmetlere karşılık onlara bir Charte (Şart) vermiş ve bunda Marunilere her türlü yardımda bulunmayı vaat etmişti. Dört yüzyıl sonra XIV'ncü Lui de bir hatt-ı hümayunla, Lübnan'da bulunan Marunileri himayesi altına aldığını belirtmişti. XVIII'inci yüzyılın donlarında Napolyon Bonapart'ın Mısır ve Suriye seferi, XIX'ncü yüzyılın ilk yarısında Fransa'ya dayanan Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın yine Suriye seferleri de Fransa'nın Suriye üzerindeki alakasının artmasında vesile olmuştur.³³⁸

Dini yapı olarak iki değişik yapı yukarıdan aşağıya teşkilatlanmış bir görünüm arz etmektedir. Bunlardan birincisi, başta Patrik ve onun altında ve patrik tarafından kontrol edilen papazların oluşturduğu hiyerarşik düzen; ikincisi ise Maruni Manstırları ağı ve onların mensupları olan Maruni keşişler oluşturmaktadır. Patrik ve onun temsil ettiği yapı yüzyıllarca halk arasında ülke yönetiminde en etkili ve prestijli bir konumda bulunmasına ve hala bu konumunu büyük oranda sürdürmesine rağmen, son yıllarda Maruni Keşişleri daha ön

³³⁷ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.17

³³⁸ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Cilt VIII*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.36

plânda, siyasetin içinde yer aldığı ve popüler bir görüntü verdiği görülmektedir.³³⁹

Özellikle 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında Fransa'nın bölgeye ilgisinin artmasından sonra, bölgede Marunileri kendilerine en yakın halk olarak görmüş ve desteklemişlerdir. Bunun en büyük göstergesi bölgede açtıkları okullarda Marunileri okutmuşlar ve manda idaresi devrinde Marunilerin gelişmesi ve devlet idaresinde yer alması için gayret göstermişlerdir. Bunun sonucu olarak, Maruniler batıya ve dünyaya açılmışlar, aldıkları eğitim ve devletten gördükleri destek ile zenginleşmişler ve zaman içinde hem Lübnan'da, hem bütün dünyada saygın iş adamı olmuşlardır. Nüfusları diğerlerine göre daha az olmasına karşın Lübnan'ın milli gelirinin çok büyük bir kısmı Marunilere aittir.

3.2.5.2 Diğer Hristiyan Mezhepleri

Diğer Hristiyan Mezheplerinden Rum Katolikler ikinci büyük Hristiyan mezhebidir. On sekizinci yüzyılda, Rum Ortodoks kilisesinden ayrılarak kurulmuş olup tamamen Vatikan'ın belirlediği Katolik doktrinini uygularlar. Yapı olarak da Katolik olmalarına rağmen Rum Ortodokslarına daha yakın dururlar. Rum Katolikler genellikle orta ve doğu Lübnan'ın çeşitli kasaba ve şehirlerine dağılmışlardır. Beyrut, Zahle ve Sayda'nın kenar mahallerinde yaşarlar ve eğitim seviyeleri oldukça iyidir.

Roman Katolikler ise tamamen Vatikan gibi ibadet ederler. Yani ibadetlerini Arapça değil Latince yaparlar. Avrupadan buraya gelip yerleşmişler ve Vatikan kilisesine bağlıdırlar.

Rum Ortodokslar ise, Doğu Ortodoks Kilisesine bağlıdırlar ve Bizans ibadet şeklini muhafaza ederler. Çoğunlukla köylerde yaşayan Rum Ortodokslar hızla şehirlere akın etmektedirler. Çoğunlukla bulundukları bölgeler; Beyrut, güneydoğu ve Şuf Dağları ile Trabulusşam'dır. Rum Ortodokslar, Arap Birliğine (pan-Arabizm) inananlardan oluşur ve Maruni kilisesi ile Müslüman Arapların arasında köprü gibi dururlar.

Jakobenler ise Suriye Ortodoksları olarak anılırlar ve altıncı yüzyılda liderleri olan Jakob Baradeus'un yolundan gittikleri için bu adı almışlardır.

³³⁹ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985,s.19

Ortodokslardan İsa Peygamberin dini ve insani yönlerine inanma açısında farklılaşırlar.

Ermeni Ortodokslar, Birinci Dünya Harbi esnasında Anadolu'dan bu bölgeye göç edenlerdir. Rum Ortodokslardan inanç açısında çok az farklılıkları vardır. El işçiliği ve ustalık gerektiren işlerde uzmanlaşmışlardır ve ekonomik yönden iyi durumda olup, politikada da etkindirler.

19 uncu yüzyıl içinde Amerikan ve İngiliz misyonerlerin bölgede faaliyetleri sonucu küçük bir Protestan toplumu bulunmakta olup, bunlar çok iyi eğitim almış, zengin ve şehirlerde oturan topluluktur.

3.2.5.3 Dürziler

Lübnan'da diğer bir önemli topluluk ise Dürzilerdir. Dürziler genel olarak Müslüman olarak kabul edilmelerine karşın, inanış ve uygulama açısında Müslümanlığın ana mezheplerinden belirgin farklılık gösterir.

Dürziler 1017 yılında kendini tanrı ilan ettikten sonra esrarlı bir şekilde ortadan kaybolan ünlü Fatimi halifesi al-Hakim'in veziri Hazma bin Ali'nin kurduğu mezhebin üyeleridir. Kaynak bakımından kendilerini Müslüman saymakla birlikte, al-Hakim'in ölmediğine, günün birinde Mehdi olarak yeniden ortaya çıkacağına inanırlar. Bu inançları yüzünden Al Hakim'den sonra gelen Fatimi halifeleri tarafından şiddetle cezalandırılmışlar, bu cezadan kurtulmak için Darazi adında İranlı mistik bir din hocasının önderliğinde Suriye'ye göçmüşlerdir.³⁴⁰ Dürziler kendilerini Movahhit (tekil) Movahhitin (çoğul) olarak adlandırırlar. Dürziler toplu olarak Lübnan dağlarının güneyindeki Şuf bölgesinde, Anti Lübnanlardaki Hasbeya ve Raşeya çevrelerinde ve Şam'ın güneyindeki Havran dağında yaşamaktadırlar.³⁴¹ Şuf Dağları geleneksel olarak Cebel-i Dürzi olarak da anılır.

Lübnan'ın haricinde Dürziler, Suriye ve İsrail'de de yaşarlar. Lübnan'ın Osmanlı idaresinden çıkıpta Manda idaresi altına girmesi ile kurulan Büyük Lübnan'da bir anda azınlık durumuna düştüler ve tarihten sonra da nüfusları giderek azaldı.³⁴² Lübnan'da yapılan ilk ve son sayım olan 1932'deki sayımdan

³⁴⁰ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.7

³⁴¹ Ülman, Haluk, *a.g.e.*, s.8

³⁴² Dürzilerin bu şekilde üç değişik ülkede yaşamalarının nedeni onları coğrafi olarak bölgeye yayılmış olmalarından değil, Birinci Dünya Harbinden sonra Osmanlı toprakları Sykes-Picot Anlaşmasına göre İngiliz ve Fransız bölgesi olarak bölünürken, Dürzi Dağlarının güneyindeki

sonra küçük bir azınlık oldukları ortaya çıktıktan sonra, yönetimdeki Hristiyanlar ile nüfusları artan diğer Müslümanlar arasında 1975 yılına kadar dengeyi kuran önemli bir unsur olmuşlardır. Yıllarca Hristiyanları destekledikten sonra 1975'te İç Savaş başladıktan sonra da önce bağımsız kalmayı tercih ettiler, daha sonra da kendi durumlarını ve avantajlarını korumak için çeşitli birliktelikler içine girdiler. Bu durum, Dürzilerin Lübnan'daki siyasi gelişmelerde nüfuslarının çok daha ötesinde bir role sahip olmalarını sağladı.³⁴³ Dürziler, yaşadıkları bu ülkelerde kendi grup yapısı ve din, kabile ve siyasi liderleri vardır. Dürzilerin hepsi güçlü cemaat bağları ile birbirlerine bağlıdırlar ve bu bağlar onları kısmen siyasi konular hariç bütün konularda bir bütün olarak kenetlemektedirler.³⁴⁴

3.2.5.4 Sunniler

Lübnan'da yaşayan Sunniler, İslâm dininin diğer bölgelerinde bulunan Sunni'lerden farklı bir inanışa sahip değillerdir. Lübnan'da da Sunni'ler diğer bölgelerdeki Müslümanlar gibi, genel İslam inanışına göre sadece Kuran ve Peygamberin hadisleri İslâm dinini yaşamak için yeterli olduğuna inanırlar. Hristiyan alemindeki kilise benzeri bir teşkilat ve ruhban sınıfı Lübnan'daki Sunni Müslümanlar arasında bulunmamaktadır. Ancak, Fransız Manda idaresi esnasında, ülke çapında görev yapan "Yüksek İslam Konseyi" adlı bir teşkilat kurulmuş ve halen muhafaza edilmektedir. Bu teşkilatın başında "Büyük Müftü" bulunmaktadır. Bunun yanında, yine din işleri ile ilgili olarak Osmanlı zamanında kurulan Vakıf idareleri Fransız Manda idaresi zamanında daha da geliştirilerek bütün ülkeye yayılmaya çalışılmıştır. 1980 yılına kadar muhafaza edilen ve hizmet veren vakıflar, hastane, okul, mezarlıklar ve camilerin yönetiminden sorumlu olmuştur. Bunlara ilâve olarak, vakıf işletmelerini yürütebilmek için, Sunni topluluğun bağışları ve vakıf gelirlerinden oluşan mali kaynak da bu idare tarafından yönetilmiştir.

Sunni topluluğunda çok duyulan "Şeyh", dini liderlere verilen bir unvandır. 1975 yılında başlayan İç Savaş nedeniyle dinler ve mezhepler arasında kesin çizgi, hatta öldüresiye düşmanlıklar ortaya çıkınca, din adamlarının, özellikle de

Dürzi Vahalarının yarısı ile Karmel Dağındaki Galilee'de bulunan 16 yerleşim birimi, İngiliz Mandasına verilerek bölünmüş, daha sonra Büyük Lübnan kurulurken de bir kısım Dürzi yerleşim yerleri de Suriye tarafında kalmıştı. Daha detaylı bilgi için; Betts, Robert Brenton, *Durze*, Yale University Press, USA, 1988" e bakınız.

³⁴³ Betts, Robert Brenton, *Durze*, Yale University Press, USA, 1988, s. 6

³⁴⁴ Betts, Robert Brenton, *a.g.e.*, s. 7

Müslümanlar arasında önemi ve güçleri arttı. Örneğin; Sünnî Müftü Şeyh Hasan Halit din adamlığından daha çok siyasi bir kimliği vardı ve Sünnî tarafında en güçlü liderdi.

Sunniler genellikle şehirlerde yaşıyorlar, bunaların yaklaşık üçte ikisi Beyrut'ta oturmaktadır. Beyrut'un haricinde, Sayda ve Baalbek şehirlerinde de yaşamaktadırlar. Çok az Sünnî kırsal kesimde yaşamaktadır. Bunlarda Akkar bölgesinde yaşayan Türk asıllı çiftçiler ile Beka vadisinde Baalbek'in civarında dağınık halde bulunan köylülerdir. Şehirlerde yaşayanlar Lübnan'ın politik hayatında oldukça etkilidirler ve genellikle ticaretle uğraşırlar.

Arap olmayan Sünnî'lerden en büyük azınlık da Kürtlerdir. Bunlar çeşitli zamanlarda Türkiye, İran Irak ve Suriye'den göçmüş Kürtlerdir. Neredeyse bütün Kürtler Beyrut'ta kendilerine ait mahallelerde yaşarlar ve kendi dillerini konuşurlar.³⁴⁵

3.2.5.5 Şiiler

Lübnan'daki en büyük mezhebi oluşturan Şiiler, Müslümanlığın ana mezheplerinden birisidir. Peygamberden sonra halife olarak, Hazreti Ali'nin seçilmesini isteyenlerin, Birinci Halife olarak Ebu Bekir'in seçilmesini protesto ederek, Ebu Bekire itaat edenlerden ayrılarak, kendi mezheplerini kuranlara verilen isimdir. Kelime anlamı olarak Arapça "Şia Ali" yani Ali taraftarı veya partisi anlamındaki kelimenin kısaltılmış haline Şii denilmektedir.

Şiiler, nüfusları ile orantılı olmayacak şekilde Lübnan siyasi hayatının dışındadırlar. En büyük nüfusa sahip olmalarına karşın, siyasi hayatta yalnızca, hiçbir fonksiyonu olmayan Meclis Başkanlığı görevini yürütmektedirler. Şiiler, Lübnan'ın en fakir ve tahsil durumu en düşük olan grubu teşkil etmektedirler. Bulundukları bölgeler de, Lübnan'ın en fakir ve devlet hizmetinin neredeyse hiç gitmediği, otuz yılı aşkın savaş halinin yaşandığı güney Lübnan'da ve bir kısmı da Beka vadisinde yaşarlar. Çoğunlukla kırsal kesimde oturan Şiiler çiftçilikle uğraşırlar ve güney bölgedeki uzun yıllardır süren çatışmalar ve İsrail'in baskısı nedeniyle büyük şehirlerin kenarında oluşan gecekondu mahallelerine göç etmişlerdir. Büyük şehirlere göç edenler dahi, büyük şehrin nimetlerinden tam olarak yararlanamamakta ve orada da yine fakirlik ve sefalet içinde

³⁴⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.62

yaşamaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı, terör örgütleri bu grup içinden kolaylıkla taraftar ve militan bulabilmektedir.

Çok uzun yıllar, Şiilerin bir siyasi örgütü bulunmamakta ve Sünnî örgütlerin içinde yer almaktaydılar. 1968 yılında, Lübnan kökenli, İran doğumlu İmam Musa al Sadr Lübnan Yüksek Şii İslam Konsül'ünü kurdu. Bu konsül, Şiileri hem siyasi hem de dini olarak temsil etmeye başladı. Sadr, ömür boyu bu konsülün genel sekreteri seçildi ve 1978 yılında Libya'ya yaptığı resmi bir ziyaret esnasında esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu. Bilinmeyen bir nedenle Libya'da kaçırıldıktan sonra öldürüldüğüne inanılmaktadır. Şiiler, onun öldüğünü hala kabul etmemekte ve bir gün mutlaka döneceğine inandıklarından onun yerine seçtikleri yeni liderlerini, Genel Sekreterlik Musa al Sadr için ayrıldığından, Genel Sekreter Yardımcısı olarak adlandırmaktalar.³⁴⁶

3.2.5.6 Diğer Mezhepler

Diğer Müslüman mezheplerinden İsmaili Mezhebine mensup çok az insan bulunmaktadır. İsmaili mezhebine mensuplara Şiiler "Yediler Mezhebi" de denilir. Bunun nedeni İsmaililerin Hazreti İsmail'in yedinci İmam olduğuna inanmalarından gelmektedir. İbadetlerini genellikle gizli yaparlar.

Bir başka Müslüman mezhebi ise Alevilerdir. Kuzey Lübnan'da birkaç bin Alevi bulunur. Bunların Nusayr Dağları bölgesinden geldikleri için Nusayri olarak da anılırlar. Tarımla uğraşırlar ve bunlar da ibadetlerini gizli yaparlar.³⁴⁷

Bu sayılanlardan başka, çok az olmak üzere Süryani ve Nasturiler ile Yahudi topluluğu da bulunmaktadır. Bunların her birinin sayıları bir iki bini geçmemektedir. Özellikle İç Savaştan sonra Yahudiler İsrail'e göç etmiş, ancak birkaç grup kalmıştır.³⁴⁸ Burada sayılanlardan daha da az olmak üzere, Şalden Katolikleri, Bahailer, Ermeni Katolikler, Kıptiler, Türkler ve Kafkas Çerkesleri bulunmaktadır.

3.2.6 Sağlık

Lübnan'da 1975'den önce çok gelişmiş sağlık sistemi ve sağlık teşkilatı mevcuttu. Beyrut, bütün Ortadoğu'nun sağlık merkeziydi. İç savaş, birçok problemlere neden olduğu gibi, sağlık sisteminin de çökmesine neden oldu.

³⁴⁶ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.63

³⁴⁷ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.65, Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, 29

³⁴⁸ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.70

Acil yardım ve çeşitli travmalara dayalı yaralanmaların tedavisi bu dönemde en önemli sağlık sorunu olarak ortaya çıkmıştı. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1983'te yaptığı bir araştırmaya göre; bu dönem içinde kamu sağlık sektörü tamamen çökerken, özel sağlık sektörü gelişme gösterdi. Buna rağmen kişi hasta yatağı, doktor ve sağlık personeli miktarı standartların altındadır. Ayrıca bu sağlık tesisleri ve personeli çoğunlukla Beyrut'ta toplanmıştır. Beyrut'un dışında ancak küçük sağlık kabinleri, dispanserler ve klinikler bulunur.³⁴⁹

Lübnan'da 3810 doktor mevcuttur ve ortalama 775 kişiye bir doktor düşmektedir. Ortalama normal gibi gözükse de bunların çoğunluğu Beyrut ve diğer büyük şehirlerde bulunduğundan kırsal kesimde bu ortalama üç ile beş mislidir. Ayrıca dini grupların bulundukları bölgelerde de dengesizlik mevcuttur. Hristiyan kesimde bu rakam çok düşükken Müslüman kesimlerinde, özellikle Şiilerin bulunduğu kesimlerde bu rakam çok daha büyüktür.

Bir yaştan altındaki çocuk ölümleri ise % 2,452 olup, bölgedeki Arap ülkeleri arasında en düşük olandır. Ortalama yaşam süresi ise; erkeklerde 70.63, kadınlarda 75.21 olup ortalama 72.63 dır.³⁵⁰ Burada belirtilen son iki rakam (çocuk ölümleri ve ortalama yaşam süresi) Lübnan'da sağlık hizmetlerinin yine de diğer Arap ülkelerine nazaran daha iyi konumda olduğunun göstergesidir.

Ülke'de büyük çapta salgın hastalık rapor edilmemiştir. Ancak, yetersiz beslenme özellikle kırsal kesimdeki çocuklar için yaşamsal tehlikeden çok, gelişme bozukluğuna neden olmaktadır.³⁵¹

3.2.7 Eğitim

Lübnan, Arap dünyası içinde en yüksek okuma yazma oranına sahip ülkedir ve oran yaklaşık % 80'nin üzerindedir. Hristiyanların eğitim düzeyi, Müslümanların nerdeyse iki mislidir. Hristiyanları Dürziler takip eder ve Sunniler ise Dürzilerin arkasındadır. Şiiler ise en az tahsilli olan gruptur. Her şeyi olduğu gibi, iç savaş eğitimi de çok olumsuz etkilemiştir. Okul binaları savaştan kaçan ailelerinin barınması için tahsis edilirken, yüksek okullardaki yabancı öğretim üyeleri de ülkeden ayrılınca bu okullardaki eğitim kalitesi

³⁴⁹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.84

³⁴⁹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.84

³⁵⁰ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.85,

³⁵¹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.85

oldukça düşmüştü.³⁵² Ancak, savaşın sona ermesinden sonra Lübnan eğitim sistemi büyük bir aşama geçirdi ve yüksek okulları tekrar eski ününe kavuşma yolundalar.

Lübnan'da üç çeşit okul bulunmaktadır. Bunlar; devlet okulları, ücretsiz özel okullar ve ücretli özel okullar. Ücretsiz özel okullar çoğunlukla ilkokul düzeyinde olup, hayır vakıfları, genellikle de yabancı destekli veya kaynaklı dini vakıflar tarafından işletilmektedir. Devlet ve özel okullar Lübnan içinde çok dengesiz olarak dağılmıştır. Beyrut'ta devlet okullarının yalnız 12,9'u bulunurken; özel okulların hemen hemen tamamına yakını Beyrut ve hemen çevresinde konuşlanmıştır.³⁵³

Lübnan'da 2200 ilkokul, 1410 genel ortaöğretim kurumu, 185 mesleki ortaöğretim kurumu, 25 yüksek öğretim kurumunda bulunmaktadır. Okuma yazma bilenlerin oranı % 80'dir.

Lübnan'da 20 üniversite faaliyet göstermektedir. Bunlardan yaklaşık 35.000 öğrenci kapasitesi ile ilk sırada yer alan Lübnan Üniversitesi hariç diğer bütün üniversiteler özel üniversitedir ve paralı eğitim vermektedir. Öğrenci kapasitesine göre özel üniversitelerin isimleri şunlardır:

-	Beyrut Arap Üniversitesi	16.000 öğrenci
-	Saint Josephe Üniversitesi	5.500 öğrenci
-	Beyrut Amerikan Üniversitesi	5.000 öğrenci
-	Beyrut Koleji	4.100 öğrenci
-	Trabulusşam Balamard Üniversitesi	1.100 öğrenci

1999 yılı verilerine göre Lübnan'da 17.402'si başka ülkelerden öğrenim için gelmiş toplam 74.810 öğrenci üniversite öğretim görmektedir. Lübnan Devlet Üniversitesi Arapça, diğer bütün üniversiteler ise İngilizce veya Fransızca eğitim vermektedirler.³⁵⁴ Lübnan üniversitelerinin eğitim düzeyinin yüksekliği iç savaş öncesi seviyesine çıkma aşamasındadır. Ancak İsrail'in yaptığı son saldırı bu gelişmeyi de büyük ölçüde aksatmıştır.

3.2.8 İdari Yapı

Lübnan, bir çoğu Osmanlı zamanında belirlenen beş il ve yirmi yedi kaymakamlıktan oluşmaktadır. İller, Beyrut, Dağlık Lübnan, Beka, Kuzey

³⁵² Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.81

³⁵³ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.81

³⁵⁴ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açından Lübnan İç Savaşı*, (baskı bilgisi yok), 2001, s. 184

Lübnan ve Güney Lübnan adları ile anılmaktadır. Diğer taraftan mahalli seçimler, 1973 yılından sonra İç Savaş nedeniyle uzun bir süre yapılamamıştır. Ülke çapında 624 Belediye mevcut olup, bunların seçilmiş üye sayısı 7.401'dir.³⁵⁵

3.2.9 Askeri Gücü

Lübnan tarihinin çok büyük bir bölümü yabancı hükümranlılığı altında geçtiğinden, Lübnan'ın kendine ait resmi askeri gücü ancak 1943'te bağımsızlığını kazandıktan sonra mümkün olabilmektedir.

Bundan önceki orduları tam bir askeri güç olmaktan öte, kabile veya klan silâhlı gücünden öteye geçmemişti. Bunun iki istisnası ise, Haçlılar XII. ve XIII. Yüzyılda bölgeyi işgal edince ve burada hüküm sürmeye başlayınca buraya ait bir askeri güç oluşturmuşlardı. İkinci istisnası ise, Dürzi Emir Fahrettin II, Tuskana Dükü Ferdinand I ile yaptığı gizli anlaşma sonucunda oluşturduğu bir ordu olup, iyi eğitilmiş bu ordu, Şam Valisinin ordusunu yenilgiye uğratmıştı.³⁵⁶ 1860 Suriye (Lübnan) buhranından sonra oluşturulan Mutasarrıflık idaresinin de bölgedeki karışıklıklarda kullanmak ve genel asayişini temin etmek için küçük bir milis benzeri yarı askeri bir kuvveti bulundurmasına müsaade edilmişti.

Lübnan ordusunun temelini teşkil eden kuvvet ilk defa, 1920 yılında Lübnan Fransız Mandası altında girdikten sonra, Fransızlar tarafından ve onların subaylarının emir ve komutası altında "Levanten Özel Kuvvetleri" (Troupes Spéciales du Levant) adında Suriye ve Lübnan'dan toplanan askerlerden oluşturulmuştu. Fransızların Lübnan'ı terk ettiği 1946 yılına kadar geçen süre içinde %90 Levanten Özel Kuvvetlerin subayları Arap'tı ve gücü de yaklaşık 14.000 kadardı. Bu kuvvet İkinci Dünya Harbinde Vishy hükümeti baştayken, Lübnan'da İngiliz ve Hür Fransız (Charles Degoul'e bağlı kuvvetlerle) Kuvvetlerine karşı çarpışmıştır. Fransızlar, ülkeyi terk ederken bu kuvvetin ancak 3.000 kadarını Lübnan Hükümetine teslim etmiş olup bu kuvvet bugünkü Lübnan Ordusunun çekirdeğini teşkil etmiştir.³⁵⁷

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra, Lübnan Hükümeti (Hristiyan idareciler) Orduyu olabildiğince küçük tutarak, Ordunun Müslümanlar tarafından

³⁵⁵ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Lübnan Yıllık Ekonomik Rapor-2003*, Ankara, 2004, s.13

³⁵⁶ Bu olay için, bu tezin 2. Bölüm, 3.Kisımına bakınız.(2.3)

³⁵⁷ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s. 184

ele geçirilmesini önlemek ve muhtemel bir askeri darbenin önüne geçmeyi plânlamışlardır. Bu yüzden silâhlı kuvvetleri için çok fazla yatırım yapılmıyordu. Ayrıca büyük bir ordu eninde sonunda Arap-İsrail çatışmasına karışmak zorunda kalacaktı. Öte yandan geleneksel kuvvetli aile veya kabile reisleri kendi milislerini bulundurarak güçlerini devam ettirmek istediklerinden, kuvvetli ordunun kendi güçlerini ortadan kaldıracağı endişesi ile güçlü bir orduya her zaman karşı çıkmışlardır. Ordu, ülkeyi dışarıya karşı savunmaktan daha ziyade, ülke içinde çıkacak karışıklıkları önleme veya onların ayrılmasını sağlamaya yetecek düzeyde tutulmuştur. Lübnan Ordusu da bu küçük tutulmuş yapısına uygun olarak yaptığı en önemli görev de, her zaman geleneksel olarak olaylı geçen genel seçimlerde hakemlik yapmak olmuştur.

Arap-İsrail arasındaki savaşıardan yalnızca 1948 yılındakine 4 tabur gücündeki bir kuvvet ile katılan Lübnan ordusu, kendisine verilen doğu sınırını koruma görevini yerine getiremeyip geri çekilince İsrail kuvvetleri bu bölgeyi işgal etmiş, daha sonra yapılan 1948 Ateşkes Anlaşması ile sınır tekrar eski haline getirilmiştir.³⁵⁸

1952 yılında ülke içinde başlayan huzursuzluk nedeniyle genel grevler başlamış ve Cumhurbaşkanı Khuri, Ordu komutanı General Fuad Shihab'a bu grevleri zor kullanarak kırmasını istemişti. General Shihab'da "Ben orduma kendi vatandaşlarıma kurşun sıkması için emir veremem" diye isteği geri çevirince, Cumhurbaşkanı istifa etmiş, General Shihab'da geçici hükümet kurarak yeni seçimlerin yapılmasını sağlamıştır. Cumhurbaşkanlığına Camille Chamoun seçilmiştir. Böylece, 1943'den bu yana devam eden Khuri dönemi barışçı bir askeri darbe ile sona ermişti. Bu nedenle bu olaya "Gülsuyu Darbesi" (Rosewater coup d'état) adı verilmektedir.

1958 yılındaki İç Savaş'ta Lübnan Ordusu, Ordu Komutanı Shihab'ın, ordu eğer bir yanda taraf tutarsa ordunun dağılacağı korkusuyla tamamen uzak tutulmuş, onun yerine yaklaşık 5.000 Amerikan Deniz Piyadesi Lübnan'a getirilmiştir.

1975'de başlayan İç Savaş döneminde de Lübnan Ordusu büyük bir varlık gösteremedi. Bütün savaş boyunca, 1983 yılında Dürzilerin yerleşik

³⁵⁸ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s. 185, Hizbullah örgütü, 1948 Ateşkes Anlaşması ile Sınırın eski haline getirmediğini ve birkaç köyün (yedi adet) halen İsrail işgali altında bulunduğunu iddia etmekte ve bunların geri verilinceye kadar savaşa devam edeceklerini belirtmektedirler.

olduğu Şuf Dağına doğru yapılan hareketin haricinde neredeyse hiçbir iş görmedi. Resmi olarak Ordu kullanılmasa bile, ordudan kaçan subayların komutasındaki birlikler, çarpışan milis kuvvetlerine katılarak çatışma içinde yer aldılar. Bundan başka, yine ordu mensubu olan Binbaşı Saad Haddad, Güney Lübnan'da İsrail'in desteğı ile bu bölgeyi kontrol etmek üzere "Güney Lübnan Ordusu" adı altında bir kuvvet oluşturdu ve bu bölgede hakimiyeti oluşturmak için Müslüman milislerle çarpıştı.

Bu günkü Lübnan Ordusu (Silâhlı Kuvvetleri) kara, deniz ve hava kuvvetlerinden oluşan toplam 67.000 mevcuda sahiptir. Kara Kuvvetlerinde beşi mekanize, altısı piyade olmak üzere 11 tugayı mevcuttur. Bunun haricinde, "İç Güvenlik Birlikleri" adı altında Jandarma/Polis görevi gören 14.000 mevcutlu birlikleri de mevcuttur.

Lübnan Deniz ve Hava Kuvvetleri tam gelişmemiş ve oldukça küçüktürler. Deniz Kuvvetlerinde yalnızca küçük liman koruma botları ve 2 adet de LCU tabir edilen küçük çıkarma araçları bulunmaktadır. Hava Kuvvetleri de daha çok helikopterden oluşan ve mevcudu 800 civarında bir birliktir.

Harita-6: İDARİ BÖLGELER HARİTASI

Lübnan'da beş adet idari bölge bulunmaktadır. Bunlar, Muhafaza (tekil), Muhafazat (çoğul) olarak adlandırılır.

Bölgeler:

BEYRUT, KUZEY LÜBNAN, DAĞLIK LÜBNAN, BEKA, GÜNEY LÜBNAN

Not: Haritada görülen UNİFİL Bölgesi kaldırılmıştır.

3.3. Lübnan'ın Siyasi Hayatı

Bu bölümde Lübnan'ın siyasi hayatından, yani, anayasa, devleti meydana getiren yasama, yürütme ve yargının teşkilatı, işleyişi ve siyasi yapı içindeki konumu ve göreceli önemi ile demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partilerden bahsedilecektir. Lübnan'da yukarıda bahsedilen etnik yapı ile de bağlantılı olarak, Cumhurbaşkanı'nın Hristiyan Maruni, Başbakanın Sünnî Müslüman, Genelkurmay Başkanının Hristiyan, Savunma Bakanının Müslüman olması 1943 Milli Pakt'a göre siyasi bir gelenek haline gelmiştir.³⁵⁹ 128 üyeli parlamentoda Hristiyanlarla Müslümanlar yarı yarıya temsil edilmektedir. Ancak Dürziler ve Nusayriler de Müslümanlardan sayılmaktadır.³⁶⁰

Lübnan politik hayatını ve geleneklerini tam olarak anlayabilmek için, onun birkaç yüzyıldır süren iç karışıklıklar tarihinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.³⁶¹ Bu bölümde, Lübnan'ın siyasi hayatına etki eden değişiklikler ve bunların kısaca nedenleri üzerinde durulacaktır. Bu nedenlerin geniş olarak ele alınması ise, tarih bölümünde ele alınacaktır.

Lübnan'ın idare şekli, bu günkü idarenin temeli sayılan 1920'lerde Fransızlarca kurulan sisteme dayanmaktadır. O günden bu güne kadar birçok değişiklikler yapılmıştır.³⁶² Bunların sonuncusu ise 1989 Taif anlaşması sonrası, 1990 yılında idari sistemde yapılan değişikliktir.³⁶³ 1920'ye kadar olan sürede ise, 1517 yılından beri süren kararlı ve dengeli idare mevcuttu. Yaklaşık üç yüzyıllık sürede yalnızca iki değişiklik yapıldı. İlk değişiklik, geçiş (transition) yılları olarak adlandırılan 1842-1861 yıllarının başında, diğeri ise bu yılların sonunda gerçekleşti.³⁶⁴

3.3.1 Lübnan İdaresinin Temeli

Osmanlı idaresi altında (1516-1918) idarede Dürziler hakim olup tüm Lübnan Dürzi bir Emir tarafından idare ediliyordu ve toprak yönetimi Osmanlı'nın

³⁵⁹ Coşkun, Eyüp, "Lübnan Mazisini Arıyor", *Aksiyon Dergisi*, İstanbul, Mart 2005,

³⁶⁰ Coşkun, Eyüp, *a.g.e.*

³⁶¹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.139

³⁶² Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.57

³⁶³ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA, *World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington, s.6

³⁶⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.57

başka alanlarında görülmeyen feodal bir düzene dayanıyordu. Yavuz Sultan Selim Lübnan emirlerine yarı bağımsızlık tanıyınca veraset geleneğine de dokunulmamıştır. Bunun sonucu olarak, Lübnan'da diğer yörelerde görülmeyen bir feodal yapı kurulmuş, toprağa bağlı kuvvetli feodal aileler Lübnan toplumunu kendi denetimleri altında bulundurmuşlardır.³⁶⁵

Bu düzen Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyan ederek Osmanlı'ya savaş açıp, Lübnan'ı ele geçirmesine kadar sürmüştür. Bu devirde (1832-1840) Mısır idaresi, Osmanlı'ya nazaran hem bölgeye karşı, hem de yabancı etkisine karşı daha toleranslı davranmıştı. Avrupalıların, özellikle Fransızların, Marunilere yardım etmesi, Marunilerin Dürzü feodal liderlere ve aileler karşı üstünlük sağlamasına neden oldu.³⁶⁶

3.3.2 Fransız Mandası Yönetimi

Birinci Dünya Harbinin sonunda Osmanlı İmparatorluğu yenik çıkıp tamamen dağılınca, harp esnasında bu bölgeyi işgal etmiş olan Fransa, Milletler Cemiyetinden bu bölgenin (Büyük Suriye) Manda idaresi ile yönetme hakkını aldı. Bunun sonucu olarak Lübnan 1920-1943 yılları arasında Fransız Manda İdaresi altında kaldı.

Bu idare esnasında Fransızlar, Lübnan'ın siyasi hayatına derinden etki eden birçok değişiklikler veya reformlar yaptılar. Bunların en önemlisi doğal olarak Anayasanın hazırlanmasıydı. Ancak bunun kadar önemli olan diğer hususlar da bu arada Lübnan siyasi hayatında ilk defa yer aldı. Fransız işgalinden hemen sonra Lübnan'da reformları yürütmek üzere tam yetki ile görevlendirilen Fransız Robert de Caix 1919 yılında Lübnan'a geldi ve Fransız Yüksek Komiserinin altında Genel Sekreter olarak görev yaptı. 1923 yılına kadar süren görevi esnasında, Lübnan'ın modern idari yapısını kurdu. Bu kuruluş esnasında da tamamen Lübnan'daki Fransız ve Roman Katolik Misyoner okullarının mezunlarını kurulan yeni idarelerin hem başına yönetici hem de memur olarak atadı. Bu yönetici ve memurlar, Manda idaresi süresince ve bağımsızlığın ilk yıllarında da çok yüksek kademelerde görev aldı. Hatta bazıları çok daha üst düzeyde görevlere geldiler. Yine Caix döneminde, seçim

³⁶⁵ Ülman, Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 12

³⁶⁶ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989.s.139

kanunu da hazırlandı ve siyasi ve ekonomik hayata ait birçok reformlar yapıldı.³⁶⁷

Fransa, 1926 yılında Fransa'nın Üçüncü Cumhuriyet anayasasına benzer bir anayasa hazırladı. Ancak bu anayasanın 95. maddesi Lübnan'a özgü bir madde olup, dini grupların devlet ve hükümet içinde dengeli yer almasını öngörüyordu. Buna rağmen bu dengenin nasıl sağlanacağı açık olarak belirtilmemekteydi. Bu konu Lübnan bağımsızlığını kazandıktan sonra sözlü olarak kabul gören 1943 tarihli Milli Pakt içinde daha belirgin bir şekilde yer aldı. Anayasanın ana gayesi, dini ve mezhep farklılıklarının yaratmış olduğu bölünmüşlüğü giderilerek, zaman içinde milli şuurun gelişmesi ve Lübnan milletinin yaratılmasıydı. Buna karşılık, bu hedef hiçbir zaman gerçekleşmediği gibi, zaman içinde bölünmüşlük daha da derinleşti ve sonunda onbeş yıl süren çok kanlı bir iç savaşa dönüştü. Bundan başka, bölünmüşlük ve dini grupların hükümet içinde belli ağırlıkta temsil edilmeleri neticesinde farklı güç merkezleri oluştu ve merkezler sistemin işlemlerini zaman zaman tehlikeye düşürdü.³⁶⁸ Bunların yanında da, sistem, demokratik kitle partilerinin kurulup gelişmesine imkân tanımadığı gibi, eskiden ülke yönetiminde söz sahibi olan aileler ve dini grupların ileri gelenlerin politikada da yer alması sonucunda "zuama" adı verilen bir elit politikacı sınıfın bu sistem içinde de hayatiyet bulmasına yol açmıştır. Bu nedenle, halk, ülkeye ve devlete sadık olmanın önünde, bu Zuamaya ve kendi dini grubuna sadık olma yer almıştır. Bu husus da demokrasinin ve milli şuurun gelişmesinde en önemli engel olarak kalmıştır.

Sistemin işleyişinde başka bir problem de, hükümet kadrolarında güç dağılımı, 1932'de yapılan tartışmalı (göç edenlerin de sayıldığı) nüfus sayımına dayanıyordu. Bu sonuca göre yapılan düzenlemede, ülkenin gerçekleri ile bağdaşmıyor ve problemlerin temel kaynağını oluşturuyordu. Hristiyanlar, her koşulda ve her alanda altıya beş oranında Müslümanlara karşı üstünlük sağlıyorlardı. 1943 Milli Pakt'a göre; Mecliste sandalyelerin dağıtılması, toplam sandalye sayısı ne olursa olsun daima bu oran korunmuştur. Bazı araştırmacılara göre 1975 İç Savaşın ana nedenlerinden biri de Müslümanların

³⁶⁷ Salibi, Kemal S., *The Modern History of Lebanon*, Caravan Books, Delmar, New York, 1993, 166

³⁶⁸ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.140

(özellikle Şiilerin) nüfuslarının 1932'den bu yana Hristiyanlara göre çok daha fazla arttığı, ancak politik sistemde bu artışın dikkate alınmamasının yol açtığını belirtmektedirler.³⁶⁹ Dini gruplara dayalı siyasi sistemde Maruniler büyük hakimiyet elde etmişlerdi. Bu hakimiyet geçen zaman içinde ekonomik hakimiyete de tahvil edildi. Böylece Marunilerin Lübnan'da kırılamaz bir güç odağı durumuna geldiği görüldü. Ancak bu güç içinde de çıkar çatışmaları gücün kuvvetini zayıflatan unsur oldu. Bu durum politik sistemin, halkın çıkarları bir yana, hakim sınıfı olan Marunilerin farklı çıkarlarını bile uzlaştıramadığını ortaya koydu.³⁷⁰

Bütün bu çarpıklığına ve Lübnan gerçeğine uymamasına rağmen, onbeş yıl süren iç savaş süresince her iki tarafta çok aşırı uçta olan küçük gruplar hariç hiçbir grup, devletin dağıtılması veya parçalanması ve anayasanın kaldırılması gibi bir istek ve iddiada bulunmadı. Bunun yerine anayasanın ve sistemin düzeltilmesini, reform yapılmasını talep ettiler.³⁷¹ Bir yıl süren 1958'deki ilk İç Savaş ve on beş yıl süren ikinci İç Savaş'ta da (1975-1990), hükümet ve devlet organları, çok büyük zorluklar altında da olsa, güçlerini ve etkinliklerini çok büyük oranda kaybetmiş olsalar da, savaş boyunca bütün teşkilatlarını koruyabilmişler ve yok olmamışlardır. Hatta, 1976 yılında ülke tamamına yakını Suriye işgali altındayken, 1982 yılında da İsrail işgali altındayken Cumhurbaşkanı seçebilmiştir.³⁷² Bunları belirttikten sonra belki biraz ters gibi görünse de, Lübnan'da devlet teşkilatının istikrarlı bir yapısı olduğundan bahsedilebilir. Hatta, batılı gözlemcilerin kanaatine göre Arap dünyası içinde en istikrarlı demokrasi Lübnan'da bulunmaktadır.³⁷³ Batılı gözlemcilerin bu şekilde değerlendirmesine rağmen, sistemin eksikliklerini yukarıda bahsetmiştik. Bunu eski Başbakanlardan Salim al-Hoss "Sistemimizde bol miktarda hürriyet, az miktarda demokrasi bulunmaktadır" şeklinde özetlemiştir.³⁷⁴

³⁶⁹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.141

³⁷⁰ Odeh, B.J., *Lübnan'da İç Savaş*, Çeviren: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.209

³⁷¹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.141

³⁷² Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.141

³⁷³ Odeh B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 47 ve 48

³⁷⁴ Krayem, Hassan, *The Lebanese Civil War and Taif Agreement*, American University of Beirut (AUB) Digital Documentation Center, Beirut, 1995, s.1

3.3.3 Hükümetin Yapısı ve Anayasa

1989 Taif Anlaşmasından önce hükümetin çerçevesini 1926 Anayasası ve 1943 Milli Pakt oluştuyordu. Lübnan tarihini ve Lübnan İç Savaşının nedenlerini tam olarak anlatmak isteyen birçok bilim adamı, öncelikle bu iki tarihi konunun şekillenmesinde en büyük rolü üstlenen, Lübnan siyasi yapısını ve onun temelini oluşturan 1926 Anayasasını iyi anlamamanın gerekli olduğu ısrarla belirtmekte ve sözlerine bu Anayasayı anlatmakla başlamaktalar.³⁷⁵ Bu çalışmada da öncelikle 1926 Anayasası, ona yapılan değişiklikler ve 1943 Milli Pakt ele alınacak, daha sonra Taif Anlaşması incelendikten sonra, onun uygulamasının sonuçları üzerinde durulacaktır. Aslında, Taif anlaşması 1926 Anayasasının çizdiği çerçeveye büyük bir değişiklik getirmemiştir. Bu çerçevenin içinde üç temel organ bulunmaktadır. Bunlar yasama, yürütme ve yargıdır. Yürütmenin başı Cumhurbaşkanıdır ve başbakanı atama yetkisini önceden mutlak olarak tutarken, şimdi bunu Şii Meclis başkanı ile danışarak yapmak zorundadır. Meclis ise anayasanın kabulünden bu yana sandalye sayısında sürekli değişim yaşanmış olup, şu an için 128 sandalyelidir. Milletvekilleri dört yıllık bir süre için kendi dini grupları tarafından seçilirler. Seçimler, en son olarak Mayıs-Haziran 2005 aylarında yapılmış olup, uygulanan sisteme göre, her bölge için ayrı bir hafta sonu seçim günü tespit edilmiştir.³⁷⁶

1926 Anayasası, Maruni cumhurbaşkanına sonsuz yetkiler tanımakta fakat denetlemesi bulunmamaktaydı. En önemli denetleme mekanizması olan meclis Cumhurbaşkanını değil ama Başbakanı ve Bakanları denetleyebilmektedir. Bunların haricinde, kilit noktalarda bulunan devleti yetkilileri de Marunilerdeydi. Bunların birçoğu da denetlemeden muaf tutulmuş veya doğrudan Cumhurbaşkanına bağlıydı. Bunlar, kabine içindeki kilit bakanlıklar, Lübnan Ordu Komutanlığı, Yüksek Mahkeme Başkanı, İç Güvenlik Direktörü (Emniyet Genel Müdürü), İstihbarat Teşkilatı Direktörü, Merkez Bankası Başkanı gibi yüksek kamu görevleri Maruniler için ayrılmıştı.

Anayasa Fransa tarafından hazırlanırken, her şey Fransa'nın çıkarlarını ve bu çıkarları garantiye alacağı düşünülen Marunileri gözetecek şekilde hazırlanmış ve Fransız Yüksek Komiserine meclisten çıkacak herhangi bir

³⁷⁵ Krayem, Hassan, *a.g.e.*, s.1

³⁷⁶ "Lübnan'da Seçimler", *Sabah Gazetesi*, İstanbul, 12 Haziran 2005, s.1

Anayasa değişikliğini veto etme hakkı tanınmıştı. Başlangıçtaki meclis toplantılarında, özellikle Müslüman üyelerin iki konu üzerinde çok durdukları ve çıkartılan her kanuna muhalefet şerhi koydukları görülmektedir. Bunlardan birincisi; Maruniler lehine hak ve menfaatlerin artırılması ve ikinci ise; Marunilerin çoğunlukta olduğu Dağlık Lübnan bölgesinin Müslüman bölgelerini de içerecek şekilde sürekli genişletme çabaları ile aynı zamanda Lübnan'la bağlantılı olmayan, çoğunluğu Müslüman olup Suriye'ye ait bölgelerin, Büyük Lübnan'ı yaratma çabası çerçevesinde Lübnan sınırları içine dahil edilmesidir.

³⁷⁷

Anayasa, altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin içinde başlangıçta, Milletler Cemiyetinin kararını içeren ve Fransız Manda idaresinin görev ve yetkilerini gösteren dört madde vardı. Hem Milletler Cemiyeti kararında, hem de anayasanın Fransız Mandası ile ilgili maddelerinde, Fransız memurlarının ve Yüksek Komiserinin sadece tavsiye makamı olacağı belirtilmesine karşın, daha sonraki maddelerde verilen yetkilerle ve gerçekte; Fransız Yüksek Komiseri ülkedeki tek otorite ve hakim güç olmuştur. Ülkenin kaderi, yönetilmesi ve anayasanın uygulanması, seçimle işbaşına gelen hükümetten çok Yüksek Komiserin yetkisindeydi. Bu nedenle, Fransız Yüksek Komiseri, Manda döneminde iki kez anayasayı askıya almış (1932-1937 ve II. Dünya Harbi esnasında) ve kendi atadığı idarecilerle ülkeyi yönetmiştir.³⁷⁸

Anayasa, eşitlik ve hürriyetlerin kanunla koyulabilecek bazı kısıtlamalar hariç kullanılabileceğini önemle vurguladıktan sonra, konuşma ve fikir hürriyeti, toplanma hürriyeti ve teşkilatlanma (dernek kurma) hürriyetini garanti altına aldığını belirtmektedir. Bunlara ilâve olarak, hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan, kişilerin inanç ve ibadet etme hürriyetlerinin de (başka kişi ve dini grupların onurlarını zedelemekten ve kamu düzenini bozmadan), anayasa garantisi altında olduğunu belirtmektedir. Anayasanın 7 ve 12. maddelerinde herkesin siyasi ve sosyal haklar konusunda eşit olduklarını ifade etmiş olsa da 95. madde bu maddelerle çelişki halinde, dini gruplar arasında devletin üst kademe yöneticileri için belirli bir kontenjan ayrılabilceğini ifade etmektedir. Bu

³⁷⁷ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.142

³⁷⁸ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.142

maddeye dayanılarak, daha sonra bu kontenjanları kesin olarak belirleyen Milli Pakt uygulanmıştır.³⁷⁹

Anayasanın değiştirilmesi, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve milletvekillerinin en az 10'nun teklifi ile meclis gündemine alınabilmekte ve üçte iki çoğunluğun olumlu oyu ile değiştirilebilmektedir. Lübnan Anayasası 1926'dan itibaren, 1927, 1929, 1943, 1947, 1990 yıllarında değiştirilmiş olup en kapsamlı değişiklikler, 1943 yılında Lübnan bağımsızlığını kazanınca Anayasadaki Manda idaresine ait maddeleri kaldırmak için yapılan değişiklik ile 1990 yılında Taif Anlaşmasından sonra yapılan değişikliktir.³⁸⁰

3.3.4 1943 Milli Pakt

Milli Pakt (al Misak al Vatani), yazılı olmayan, 1943 yılında Lübnan bağımsızlığını kazanınca Lübnan'ın ilk Cumhurbaşkanı Maruni Bişara al-Khuri ile yine Lübnan'ın ilk Başbakanı Sünnî Müslüman Riyad al-Sulh arasında sayısız toplantılardan sonra varılan uzlaşma üzerine yapılan, üst kademe devlet yöneticilerin dini gruplar arasında nasıl paylaşılacağını belirleyen bir anlaşmadır.³⁸¹

Anlaşmanın özünü, Hristiyanların, Lübnan'daki Müslümanlar ve çevredeki Müslüman ülkeler tarafından ortadan kaldırılma korkusunu giderme ve Müslümanların ise Hristiyanların girişimleri ile Batı hegemonyasına düşme korkusunu dengeleme oluşturmaktadır. Bu uzlaşmaya göre, Hristiyanlar yabancı (batılı), özellikle Fransız koruma aramayacaklar ve Lübnan'ın bir Arap ülkesi olduğunu kabul edeceklerdi. Buna karşılık Müslümanlar ise, bağımsız bir Lübnan'ı tanıyacaktı, başka Arap ülkeleri ile birleşmek istemeyecekler ve 1920 tarihinde çizilen Büyük Lübnan'ın sınırlarının hukukiliğini tanıyacaktı.³⁸² Bu iki temel anlaşmadan sonra üçüncü olarak, dini grupların devlet mekanizması içindeki temsil oranlarını ve yerlerini de formüle etmiştir. Buna göre, yukarıda da açıklandığı gibi, altı Hristiyan'a karşılık beş Müslüman oranı öngörülüyordu. Bunun haricinde Cumhurbaşkanı Maruni, Başbakan Sünnî, Meclis Başkanının Şii olmasını öngörüyordu. Bu suretle Maruniler devlet teşkilatında hakim rol

³⁷⁹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.142

³⁸⁰ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açardan Lübnan İç Savaşı*, (Baskı Bilgisi Bulunmamakta), s.10

³⁸¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.113

³⁸² Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.143

kazanmış oldular.³⁸³ Milli Pakt'ta öngörülen bu güç paylaşımının geçici olduğu (ara düzenleme) Müslüman ve Hristiyan gruplar arasındaki psikolojik engellerin kaldırılması veya zaman içinde bölünmenin dini olmaktan çok siyasi olması durumunun gerçekleştiğinde bu Pakt'ın da ortadan kalkacağı ümit ediliyordu. Ancak yeni bağımsızlığını kazanmış bir ülkenin karışıklığa düşmeden kolaylıkla bağımsızlığını özümlemesi için geçici olarak hazırlanan bu anlaşma, tahminlerin çok ötesinde kalıcı olmuş ve ülkedeki yıllarca süren iç savaşların temel nedeni olmuştur.³⁸⁴ Taif Anlaşması bile bu Milli Pakt üzerine inşa edilmiş, yalnızca onun şartlarına ve oranlarına bazı değişiklikler getirmiştir.³⁸⁵

3.3.5 Taif Anlaşması 1989

Detayları ve o güne kadar geçen olayları Tarih bölümünde anlatılan Taif toplantısı, Suudi Arabistan başta olmak üzere bütün Arap ülkelerinin ve ABD'nin açık desteği ile onbeş yıl süren Lübnan İç Savaşına son vermek için, 1972 yılında seçilip, o güne kadar hayatta kalan 62 Lübnan Milletvekili katılımı ile Ekim 1989'da icra edildi. Yirmi iki gün süren çok yoğun görüşmeler sonunda 22 Ekim 1989 günü Lübnan Parlamentosu Taif Anlaşması olarak bilinen metin üzerinde anlaşmaya vardı. Bu varılan anlaşma, o sırada Malta'da zirve toplantısında bulunan ABD ve Sovyetler Birliği liderleri tarafından memnunlukla karşılandığı ve tüm güçleri ile destekleneceği açıklandı. Bunlara ilâve olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de 31 Ekim 1989 tarihli bir deklarasyonla bu anlaşmayı desteklediğini açıkladı.³⁸⁶

Bu anlaşma genel olarak iki genel konu üzerinde durdu. Bunlardan birincisi, İç Savaşın sona erdirilmesi devletin ülkedeki hükümrancılığının tekrar tesis edilmesi ve ülkenin siyasi sisteminde gerekli reformları yaparak İç Savaşın nedenlerinden birini ortadan kaldırarak, ülkeye huzurun gelmesini sağlamak. Birinci hedef, ülkedeki bütün yabancı kuvvetlerin çekilmesini gerektirmekteyse de, Lübnan bölgesel sorunların (Suriye ile İsrail arasındaki problemler) çözümünü beklemeye tahammülünün olmadığını görerek, durumu olduğu gibi kabul edip, işgalci kuvvetlerin çekilmesini bu anlaşma ile de talep ettiler ve

³⁸³ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.113

³⁸⁴ Colle, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.142

³⁸⁵ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.113

³⁸⁶ Krayem, Hassan, *The Lebanese Civil War and The Taif Agreement*, American University of Beirut (AUB) Digital Documentation Center, Beirut, 1995, s.11

mümkün olan azami derecede hükümranlılığın tekrar tesisi için gayret gösterdiler. Bu yüzden İç Savaşın sona erdirilmesi için çok iyi bir çalışma yaptılar ve gerçekten de Savaş derhal sona erdi. Ancak, ikinci amaç için yapılan çalışmalar ve ulaşılan sonuçlar için birincisi kadar iyi düzenlemelerin yapıldığını kabul etmek güçtür. Çünkü, bu anlaşma, gelişmeye açık ve üzerinde değiştirilebilecek bir metin olmaktan çok, çok katı anlamda statik bir sonuçtur. Bu yüzden gelecekteki çatışmaları önlemek için, esnek ve daha ileriye götürülebilecek bir metin görünümünden uzaktır.³⁸⁷ Anlaşmayı iki grupta incelersek, birinci grupta, ülkenin hükümranlılığını tesisi için esasları belirlerken, ikinci grupta da iç siyasi reformların ve bunların uygulamalarının neler olacağı belirtilmektedir.

Taif Anlaşması, 31 adet anayasa değişikliği önermekte olup, bu değişiklikler, Lübnan Parlamentosunun 21 Ağustos 1990 tarihinde Lübnan'da yaptığı toplantıda kabul edilmiş ve bir ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından da imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

Diğer bir açıdan bakılırsa, anlaşma genel olarak şimdiye kadar yazılı olmadan uygulanan 1943 Milli Pakt'ın biraz değişikliklerle yazılı hale getirilmesinden öteye bir şey olmadığı görülecektir. Bu anlaşma, dini grupların temsilini daha dengeli ve gerçeğe yakın bir şekle getiren bir formül içermektedir. Bu anlaşma ile ilk defa, anayasaya yazılı olarak siyasetin dini gruplara ayrılmış olarak yürütüleceği yazılmak suretiyle, hem 1926 Anayasasında yer alan hem de Taif Anlaşmasında tekrar edilen, "Zaman içinde değişik dini grupların siyasetten çekilmesi suretiyle tek, birleşik Lübnan Milletinin yaratılması" ilkesine aykırı olmaktadır. Bu arada ilginç bir tespit, Taif Anlaşmasının birçok maddesi, İç Savaşın başlamasından dört ay sonra Kemal Canbolat önderliğinde oluşturulan bir cephe tarafından İç Savaşın sona erdirilmesi için yapılması gerekli siyasi reform paketinin içeriği ile aynı olmasıdır. Yani, bu görüşleri kabul etmek için on beş yıl savaşmak ve yüz binlerce kişinin ölmesi ve ülkenin baştan aşağıya tahrip olması gerekecekti.

Taif Anlaşmasında ana hedeflerden birisi de Marunilerin mutlak hakimiyetlerini biraz azaltarak Müslümanların da belirli bir güce erişmesini sağlamaktır. Bu ilkeden hareketle, hem bakanlıklarda hem de mecliste iki din

³⁸⁷ Krayem, Hassan, a.g.e., s.13

arasında eşitliğin sağlanmasına çalışıldı. Ancak, Cumhurbaşkanı yine Maruni olarak kaldı ama 1926 Anayasasındaki mutlak hakimiyeti biraz kısıtlanarak yetkilerinin bir kısmını o güne kadar sembolik bir mevki olan ve yetkisi bulunmayan Meclis Başkanı ile paylaştı. Meclis Başkanının görev süresi de dört yıla yükselterek biraz daha önemi artırılmaya gayret edildi. Yürütme organının (Cumhurbaşkanının) meclisi feshetme gerekçeleri azaltılarak ve feshetme biraz daha zorlaştırılarak Meclisin biraz daha güçlendirilmesine çalışıldı. Milletvekili sayılarının da dinler arasında yarı yarıya bölünmesi ve dinler içinde de mezhepler arasında 1932 sayımı esas alınarak dağıtılması yine gerçeklere uymayan bir uygulama olmuştur. Bütün bu değişikliklerle, yönetim, biraz parlamenter, biraz da yarı-başkanlık sistemini andırmaktadır.³⁸⁸

Taif Anlaşmasının imzalanmasından on altı yıl sonra, Lübnan'da birçok gelişmeler gerçekleştirildi. Savaş sona erdi, yabancı güçlerin sonuncusu Suriye Nisan 2005'de tamamen Lübnan'dan çekildi. İsrail ise beş yıl önce çekilmesini tamamladı. Devlet kuruluşları tekrar eski güçlerini kazandılar ve fonksiyonlarını yerine getirmeye başladılar, Ordu tekrar birleşti ve güçlendi, ekonomi gelişmeye başladı. Her şey şimdilik iyi gidiyor, ama çatışma yaratabilecek şartların oluşması için gerekçeler tam olarak kotradan kaldırılmış değil. Meydana gelen her olaydan hem Lübnanlılar hem de bütün dünya kamuoyu yüreği ağzında yeni bir iç savaş olmaması için dua ediyor. Şubat 2005'de eski Başbakan Refik Harriri'nin bir suikast sonucu öldürülmesi, 2006 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi bütün dünya kamuoyunu derin endişeye sevk etti.

3.3.6 Yasama Meclisi (Parlamento)

Meclisin Anayasada belirtilen birçok görevleri olmasına karşın en önemli görevi Cumhurbaşkanı seçmektir. Milletvekilleri nadir olarak kanun yapma ve genel siyaseti oluşturma görevlerini yürütürler. Bütçe ve hükümeti denetim görevleri olmasına karşın bu işler, kuvvetli Cumhurbaşkanı ve kabine tarafından yerine getirilir ve onay için meclise gönderilir. Meclis bölünmüş olduğundan Lübnan siyasi hayatında diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi çok önemli bir

³⁸⁸ Krayem, Hassan, *a.g.e.*, s.15

rol oynamaz. Meclis, siyasi hayatın üç gücünden biri olarak ayrı bir güç gibi hareket etmekten ziyade, yürütmenin bir uzantısı gibi hareket eder.³⁸⁹

Milletvekilleri dört yıllık bir süre için kendi dini gruplarına ayrılan kontenjanlardan yine dini grupların verdikleri oylarla seçilirler. Çoğunlukla, seçimlerde milletvekillerinin gayretleri ve partilerin yapacakları propagandadan daha çok bölgesel ve dini ileri gelenlerin (zuama) hazırladıkları listeye seçilmek için esas olur. Örneğin; bir ilçedeki Rum Katolik bir liste yine aynı ilçedeki diğer bir Rum Katolik liste ile seçim için mücadele eder. Seçimde paranın da en az dini grupların önemi kadar önemli olduğu gözlenmektedir. Bölgesel veya ülke çapındaki ileri gelenlere yakın olan zengin işadamlarının, toprak sahiplerinin, avukatların seçilme şansları hayli yüksektir. Bunun için adaylar servetlerinin çok büyük bir kısmını harcarlar, bir kere seçildikten sonra da ülke meseleleri ile meşgul olmaktan çok, yaptıkları yatırımın semeresini almaya daha fazla zaman ayırırlar.³⁹⁰ Seçimlerle ilgili diğer bir ilgi çekici husus ise, herkesin nerede, hangi süreyle oturursa otursun daima nüfusa kayıtlı olduğu kasaba veya köyünde oy kullanabilmesidir. Kendi köyünden yıllarca önce ayrılmış bir kimsenin, sadece oy vermek için köyüne dönüp orada aday olanları hemen hemen hiç tanımadan, köyün ileri geleninin (zaim) yönlendirmesi ile oy vermesi, hem demokratik kitle partilerinin doğuşunu ve gelişmesini önlediği gibi, bölgesel ileri gelenlerin (zuama) politik gücünü artırmaktadır.

Meclis Başkanı genellikle Şii toplumunun içinden ve iyi tahsil almış olanların arasından seçilmektedir. Mecliste erkekler hakim olup, bir kez bayan, o da babası görevdeyken ölen bir milletvekilinin tek çocuğu olması nedeniyle seçilmiştir.

1972-1992 yılları arasında seçim yapılamadığı için, 1972 yılında seçilen milletvekilleri 1992 yılına kadar 20 yıl görevde kalmışlardır. Ülkenin durumu seçim için uygun olmadığından, her seferinde iki yıl olmak üzere sekiz defa görev süreleri uzatılmıştır. 1972 yılında seçilen ve on yedi yıl görevde kalan 99

³⁸⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.143

³⁹⁰ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.143

milletvekili, 1989'de ölümler ve ülkeden göç etme gibi nedenlerle 62'ye düşmüştür.³⁹¹

Mecliste sandalye sayısı 1943'de 55 iken, 1951 seçimlerinde 77'ye çıkartılmış, 1953'de 44'e indirilmiş, 1957'de 66'ya çıkartılmış, 1960 yılında 99'a çıkartılmış, 1991 yılında Taif Anlaşması uyarınca yapılan değişiklikle bu sayı 108'e çıkartılmış ve son olarak 1992'de 128'e çıkartılmıştır ve halen bu rakam uygulanmaktadır. Son dönem parlamento seçimleri de 2004'de yapılması gerekirken, alınan bir karar ile parlamentonun görev süresi bir yıl uzatılmıştır.³⁹²

2005 yılının Nisan-Haziran ayları içinde dört ayrı bölgede, dört hafta sonunda ayrı ayrı yapılan genel seçimlerin son ayağı, 19 Haziran 2005 tarihinde tamamlanmıştır. Buna göre, Şubat 2005 tarihinde bir suikast sonucu öldürülen ünlü Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri büyük bir başarı kazanır. Hariri'nin liderlik ettiği Suriye karşıtı Lübnan Bloğu, 128 üyeli mecliste 72 sandalye kazandı.

Son parlamento seçimlerine, muhtelif siyasi oluşumlar aralarında gruplar oluşturarak ortak listelerle girdiler. Buna göre üç grup parlamentoya girmeyi başardı. Bunların içinde parlamentoda çoğunluğu elde eden, Suriye karşıtı cephe olarak tanınan ve öldürülen eski başbakan Refik el-Hariri'nin oğlu Saad Hariri'nin liderliğindeki grup oldu. Bu grup 128 üyeli parlamentoda 72 sandalye elde etmeyi başardı. Beyrut bölgesindeki 19 sandalyenin ve Kuzey'deki 28 sandalyenin tamamını aldı. Diğer üyeliklerini ise Cebel-i Lubnan ve el-Bika bölgesinden aldı. Bu grup daha çok Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkisinin sona ermesi çağrısıyla ve halkta Refik el-Hariri'ye olan duygusal yakınlığı değerlendirerek oy topladı. Grubun içinde el-Hariri'nin kurduğu el-Mustakbel hareketine ek olarak Dürzî cemaatin siyasi partisi olan ve liderliğini Velid Canbulat'ın yaptığı İlerici Sosyalist Parti, İsrail'in emriyle Sabra ve Şatilla katliamını icra eden Lübnan Kuvvetleri'nin siyasi devamı ve Maruni patrik Nasrullah Petrus Safir'in desteklediği hristiyan siyasilerin oluşturduğu Karnetu Şehvan buluşması yer alıyor.

³⁹¹ Krayem, Hassan, *The Lebanese Civil War and The Taif Agreement*, American University of Beirut (AUB) Digital Documentation Center, Beirut, 1995, s.11

³⁹² Lübnan Cumhuriyeti Milli Meclisi Resmi İnternet Sitesi, "Aperçu Historique", République Libanaise Assemblée Nationale, 2005, <http://www.lp.gov.lb>

Şehit Refik Hariri Listesi Rafik Hariri Martyr List 72	Gelecek için Şimdi Gurubu (<i>Tayyar Al Mustaqbal</i>)	36 milletvekili
	İlerici Sosyalist Parti (<i>Hizb al-Taquadummi al-Ishtiraki</i>)	16 milletvekili
	Lübnan Güçleri <u>Lebanese Forces</u>	6 milletvekili
	Karnetu Şehvan Topluluğu (<u>Qornet Shehwan Gathering</u>) - Falanjist veya Ketab Partisi (<u>Phalangist or Kataeb Party</u>) (<i>Hizb al-Kataeb</i>) - Milli Liberal Parti (<u>National Liberal Party</u>) (<i>Hizb al-Ahrar al-Watani</i>) - Bağımsızlar	6 milletvekili
	Tripoli Bloğu (Tripoli Bloc)	3 milletvekili
	Demokratik Yenilenme (<u>Democratic Renewal</u>)	1 milletvekili
	Demokratik Sol (<u>Democratic Left</u>)	1 milletvekili
	Bağımsızlar	3 milletvekili
	Umut Hareketi veya Emel Hareketi (<u>Hope Movement or Amal Movement</u>) (<i>Harakat Amal</i>)	15 milletvekili
Direniş ve Gelişme Bloğu (Resistance and Development Bloc) 35	Hizbullah (Party of God) (<i>Hezbollah</i>)	14 milletvekili
	Suriye Sosyalist Milliyetçi Parti (<u>Syrian Social Nationalist Party</u>) (<i>al-Hizb al-Quami al-Ijtima'i al-Suri</i>)	2 milletvekili
	Diğerleri	4 milletvekili
	Bağımsız Vatansever Hareketi) (<i>Tayyar Al-Watani Al-Horr</i>)	14 milletvekili
Aoun İttifakı (Aoun Alliance) 21	Skaff Bloğu (Skaff Bloc)	5 milletvekili
	Murr Bloğu (Murr Bloc)	2 milletvekili
TOPLAM		128 milletvekili

Tablo-1 : 2005 Seçim Sonuçları³⁹³

³⁹³ Lübnan Cumhuriyeti Milli Meclisi Resmi İnternet Sitesi, "Lebanese General Election, 2005 First Round", République Libanaise Assemblée Nationale, 2005, <http://www.lp.gov.lb>

Şii tabana dayanan Hizbullah-Emel Partisi ittifakı 35 sandalyeyle parlamentoya girdi. Bu ittifak Güney'deki 23 sandalyenin tümünü aldı. Kalan üyeliklerini de el-Bika' bölgesinden aldı. Özgür Ulusal Cephe de Cebel-i Lübnan bölgesinden 21 sandalye alarak parlamentoya girmeyi başardı. (Detaylı Seçim Sonuçları için bakınız. Tablo-1: 2005 Seçim Sonuçları)

1990 yılında Suriye'yi Lübnan'dan çekilmeye zorlamak için başlattığı "özgürleşme savaşı"nda yenilgiye uğradıktan sonra Fransa Büyükelçiliğine sığınıp, yıllarca yurtdışında sürgünde yaşayan Hristiyan Maruni Michel Aoun da suikasttan sonra ülkeye dönmüş ve seçimlere katılmıştı. Seçimler sonunda 70 yaşındaki General Aoun'un Özgür Vatanseverler Hareketi 14 sandalye ve müttefikleri diğer Hristiyan ittifak da 14 sandalye kazandı. Dürzi lider Velid Canbolat'ın Demokratik Buluşma isimli hareketi 16 temsilci çıkarırken, Suriye yanlısı Emel Örgütü, Hizbullah ve diğer Suriye yanlıları toplam 35 sandalyeye sahip oldular. Yapılan seçimler sonrasında 13 yıldan bu yana Meclis Başkanlığı görevini yürüten Şii lider Nebih Berri'nin yeniden seçilmiştir.³⁹⁴

3.3.7 Yargı

Demokratik ülkenin erklerinden biri olan Lübnan Yargı Sistemi, diğer erkler gibi 1975-1990 İç Savaşından çok yoğun şekilde etkilenmiştir. Lübnan'ın yargı sistemi, diğer birçok devlet kurumu gibi batı Avrupa etkisi, çoğunlukla Fransız etkisi altında kalmış ve ona göre teşkilatlanmıştır. Adalet Bakanlığının yargı sistemi üzerinde resmi otoritesi olmasına rağmen, Adalet Yüksek Kurulunun on bir üyesi Cumhurbaşkanı tarafından dini grupların temsilcileri ile danışarak seçilir. Bu kurul değişik mahkemelerin üzerindedir ve hakimlerin atama ve yer değiştirme işlerini yürütür. Yurt genelindeki mahkeme miktarı 60 civarında olup çoğunluğu Beyrut'ta bulunmaktadır. Yerel mahkemeler tamamen tek hakimlidir. Ayrıca on civarında da üç hakimli İstihnaf mahkemesi (yerel mahkeme ile en üst düzey mahkeme arasında bulunan bir nevi ara temyiz mahkemesi) bulunmaktadır. Yargıtay düzeyinde olmak üzere en üst düzey mahkemenin dört dairesi bulunmakta olup, üçü hukuk davalarına biri ceza davalarına bakmaktadır.

³⁹⁴ "Lübnan'da Seçim" başlıklı haber, *Hürriyet Gazetesi*, 21 Haziran 2005 Salı, s.16

İdari davalara ise altı yargıçtan oluşan Devlet Konseyi (Danıştay benzeri) isimli mahkeme bakmaktadır. Yüksek Mahkemelerin en kıdemli yargıçları ile dört tanesi hükümet tarafından atanan Yargı Konseyi’de kamu güvenliği davalarına bakmaktadır. Bunlardan başka askeri, basın ve iş mahkemeleri de bulunmaktadır.

Lübnan’da modern yargı sisteminin yanında, geleneksel ve dini yargı sistemi de yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin; evlilik, miras gibi kişiyi ilgilendiren konularda değişik dini gruplar, devlet mahkemeleri haricinde değişik yerlere başvurabiliyorlar. Maruniler ve Katolikler Vatikan’a, Rum Ortodokslar ise Şam’da bulunan Ortodoks Patriğinin mahkemesine başvurabiliyorlar. Sünnî ve Şiiler ise bunların tersine, bölgedeki ileri gelenlerin yürüttüğü ve şeriat hükümlerinin geçerli olduğu gayri resmi aşiret kurullarına müracaat edebiliyorlar. Adalet mekanizmasında da, devletin resmi mahkemelerinde de, bölgenin ileri gelenlerin (zuama) karar üzerindeki rolü büyüktür.³⁹⁵

3.3.8 Siyasi Partiler ve Siyasi Gruplar

Lübnan’daki siyasi partiler, batı demokrasilerindeki partilerden çok farklılık arz etmektedir. Lübnan’daki siyasi partilerde genellikle bir ideoloji bulunmamakta, herhangi bir parti programı ile desteklenmiş bir gelecek için yapılacaklar listesi veya hedefler bulunmamakta ve diğer mezhepler arası desteğin sağlanmasına gayret gösterilmemektedir. Kendi iddialarının aksine, bütün partiler birbirinden çok az farkla ayrılmakta ve her parti belli bir mezhebin siyasi mekanizması, daha açık bir deyimle, belirli bir mezhep içindeki ileri gelen liderin (zaim=zuama’nın tekili) siyasi aracı olmaktadır. Bu nedenle bunları siyasi parti olarak adlandırmak biraz güçtür. Bunların tek istisnası, çok küçük çapta sol partilerde görülmektedir. Siyasi partilerin birkaçı haricindekiler, birkaç önde gelen lider etrafında örgütlenmişlerdir. Bütün partiler içindeki en fazla ideolojik olarak örgütlenmiş olan Kemal Canbolat’ın partisi dahi kendisinin siyasi görüş ve siyasi yeteneğinden ziyade, Dürzi olmasından dolayı destek bulmuştur. Çoğu zaman da aynı dine mensup partiler ve parti içinde de değişik çıkar gruplarının parti görüşünün çok aksine hareket ettikleri görülmektedir. Mecliste her mezhepten ne kadar milletvekili bulunacağı kontenjanlarla belirlendiğinden tek

³⁹⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.152

parti iktidarı diye bir şeyden bahsetmek mümkün olamamaktadır. Bütün hükümetler koalisyon hükümeti olup, iktidar ortağı bazı partilerin belirli konulardaki görüşleri birbirinden ve hükümetin görüşlerinden çok farklı olabilmektedir.³⁹⁶ Bunlara ilâve olarak, hemen hemen her siyasi parti veya grubun mutlaka bir dış destekçisi veya bu siyasi oluşumun dayandığı bir yabancı ülke bulunmaktadır. Bu nedenle, dış destekli bu siyasi oluşumlar, Lübnan'ın siyasi partisinden çok, kendisini destekleyen ülkenin Lübnan politikasının siyasi aracı gibi hareket edebilmekteler. Şimdi, Lübnan'da faaliyet gösteren ana siyasi partiler ve diğer siyasi oluşumlardan bahsedilecektir. Burada bahsedilenleri haricinde daha küçük çapta olan veya İç Savaş sırasında faaliyet göstermiş olup da şu an dağılmış bulunan parti ve oluşumlardan önemli olanlardan da kısaca bahsedilecektir. Lübnan'da bazı siyasi partilerin hem siyasi kanadı hem de askeri kanadı bulunmaktadır.³⁹⁷ Bunlar bazen aynı ad ile anılırken bazıları da farklı adlarla anılmaktadır.

3.3.8.1 Dini Grup Partileri ve Siyasi Oluşumları

3.3.8.1.1 Falanjist Parti

Falanjist Parti (Arapça Ketaib), 1936 yılında Maruni yarı askeri gençlik teşkilatı olarak Piyer Cemayel tarafından kuruldu.³⁹⁸ Piyer Cemayel, gençliğinde sporcu olarak Nazi Almanya'sının düzenlediği ve Hitler'in en büyük propaganda aracı olarak kullandığı meşhur 1936 Berlin Olimpiyatlarına katıldı. Bu olimpiyatlar esnasında, Nazilerin kurduğu, yarı askeri gençlik teşkilatlarını yakından görme fırsatı elde etti ve bu teşkilatların aynısını dönüşünde Lübnan'da kurdu. Otoriter ve merkezîyetçi bir yapıda teşkilatlanmış örgütün güçlü bir lider yapısı da bulunmaktadır. Kuruluşundan çok kısa bir zaman sonra Lübnan Dağı bölgesinde büyük bir güce erişen teşkilat derhal Fransız Manda idarecileri ile yakınlaştılar ve onların desteğini aldılar. Ancak daha sonra bağımsızlık yanlısı davranışlarından dolayı Manda yöneticileri tarafından 1942 yılında kapatılmış olsalar da, Fransızlar ülkeden ayrıldıktan sonra tekrar kuruldular ve daima Batı yanlısı (özellikle Fransa), oldular ve onların destekleri her zaman aldılar. Partinin yayın organı olan Al Amal adlı gazete hem Arapça

³⁹⁶ Colleto, Thomas, *a.g.e.*, s.154

³⁹⁷ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açısından Lübnan İç Savaşı*, (Baskı Bilgisi Bulunmamakta), s.182

³⁹⁸ Odeh B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 93

hem Fransızca basılmaktadır. Görüş olarak “sağ” görüşü benimsemişlerdir. Daima dini ve mezhepsel ayrıcalıkların ve ayrılıkların korunmasını savunmaktadır. Falanjist Partinin sloganı; “Tanrı, Anavatan ve Aile”dir³⁹⁹ ve doktrin olarak serbest ekonomiyi ve özel teşebbüsü esas almaktadırlar. Falanjist ideoloji, tam bir anti-komünist olup, kendilerinin Arap orijinden daha çok, Fenikelilerden geldiklerini kabul ederek diğer gruplardan tamamen ayrılmaktadırlar. Diğer görüşleri de bununla paralel olacak şekilde Arap Birliğine (Pan- Arabizm) ve Filistinlilere karşıdır. ⁴⁰⁰

Falanjist Partisi, zengin ileri gelenlerin (zuamanın) partisi olmayıp, gücünü disiplinli bir teşkilata ve açıkça belirlenmiş ve belli kesimler tarafından da desteklenen hedefleri olmasından almaktadır. 1950’li yıllarda gücünü daha da artıran parti, 1958 iç savaşında Müslüman göstericilere karşı Lübnan Ordusunun kullanılması için Cumhurbaşkanı’nın emir vermesine rağmen Ordu Komutanı Fuad Şiab’ın bunu reddetmesi üzerine, Cumhurbaşkanı Chamoun’un isteği doğrultusunda yardıma çağrıldı. Bundan sonra da gücünü artıran Falanjistler, daha sonra kurulan dört kişilik kabinede kendi liderlerinin yer almasını sağlayıcı bir seri grev, gösteri ve şiddet hareketleri icra ettiler. Falanjist Parti 1936’da ilk kurulduğunda gücü yaklaşık 300 kişi civarındaydı. 1958’e gelindiğinde ise bu rakam 40.000 kişiye çıkmıştı. 1975 yılında İç Savaş başladığında üye sayısı 65.000, askeri gücü de 10.000 kişiye kadar çıkmıştır. İç Savaş sırasında Falanjist Parti Hristiyan tarafta en güçlü partiydi ve ona bağlı milisler en iyi çarpışan milislerdi. Savaş sırasında oluşturulan Hristiyan bir grup olan Lübnan Cephesi’nin de en güçlü grubuydular. Savaş devam ettikçe ve Falanjist milislerin güçleri arttıkça, Falanjist Partinin kendisinden çok, milis lideri olan Beşir Cemayel daha ön plânda yer almıştır. Çünkü, savaş sırasında askeri gücün önemi siyasi güç ve faaliyetlerin önüne geçmişti. Beşir Cemayel, birçoğu çok kanlı ve vahşice yapılan mücadeleler sonrasına Hristiyan kampındaki bütün milis örgütlerinin kontrolünü eline geçirdi. 1982 yılında İsraililerin çok büyük baskı ve desteği altında liderleri Beşir Cemayel Cumhurbaşkanı seçildi, ancak daha cumhurbaşkanlığı sarayına oturamadan bir suikast sonucunda

³⁹⁹ Sloganının İngilizcesi, “God, Fatherland and Family” dir. (Fatherland=Kelime anlamı Babavatan olmasına rağmen, Türkçe’deki Anavatan anlamında kullanılmaktadır.)

⁴⁰⁰ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.156

öldürülünce, yerine geçen kardeşi Emin Cemayel'in de yine yakın İsrail ilişkisi ve parti ile fazla yakın durmaması, 1984 yılında, partinin kurucusu Beşir ve Emin'in babası Pierre Cemayel'in ölmesi, partinin düşüşe geçmesine neden oldu. Halen önemli bir güç olarak siyasi hayatta yer almasına karşın eski gücünü tekrar yakalayamamıştır.⁴⁰¹ Bu partinin ve onun askeri kanadının yaptıkları arasında çok kanlı baskınlar ve katliamlar bulunmaktadır. Hristiyan güçleri arasında yaptıkları katliamlara ilâve olarak, 1976 yılı Ocak ayında Suriye'nin desteğini alarak, Filistinlilerin bulunduğu Tel Zaatar ve Cizr al-Başa kampında, kampı savunan toplam 2500 kişinin tamamen öldürülmesinden başka, 1982 yılında, İsrail işgalinden sonra sürgüne gönderilen Filistin Kurtuluş Örgütü'nün geride bıraktığı ailelerin barındığı Sabra ve Şatilla Mülteci kamplarındaki silâhsız ve savunmasız, kadın, çocuk ve yaşlıların İsrail'in desteği ile tamamen katledilmesi de bulunmaktadır.⁴⁰²

3.3.8.1.2 Hür Milliyetçiler Partisi

Camille Chamun cumhurbaşkanlığından ayrıldıktan sonra Hür Milliyetçiler Partisi'ni (HNP) (National Liberal Party) 1958 yılında kurmuştur. Hristiyan Maruni bir parti olan HMP, sadece Shamun'un siyasi aracı olmaktan öteye gidememiş ve sağlam bir ideoloji ve parti programından yoksundur. Falanjist Parti ile teşkilat açısından kıyaslanması mümkün olmamakla birlikte, görüş olarak onların birçok söylemlerini, örneğin; serbest ekonomi, özel teşebbüsün desteklenmesi, anti-komünizm gibi görüşleri HMP de kabul etmektedir ve bu parti de Batı dünyası ile çok yakından ilişkilidir. En büyük amacı da Hristiyan toplumunun siyasi üstünlüğünün ve avantajlarının devam etmesini sağlamaktır. 1970'lerde parti 60.000-70.000 üyesi olduğunu iddia etmiştir. Mecliste yaklaşık 11 sandalyesi bulunan partinin lideri Chamun, Cumhurbaşkanlığı döneminden sonra birkaç kez kabinede bakanlık da yapmıştır.

İç Savaş döneminde, partinin askeri kanadı olan Kaplanlar (İngilizce Tigers, Arapça Namur) Lübnan Cephesine katıldı. Müttefikleri olan Falanjistlerin lideri Beşir Cemayel sürpriz bir saldırı ile Kaplanları yendi ve bu olaydan sonra HMP siyasi ve askeri gücünü giderek kaybetti. 1987 yılında Chamun'un

⁴⁰¹ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.158

⁴⁰² Odeh, B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 317

ölümünden sonra da gücünü iyice yitirmiştir. Yerine geçen oğlu Dany'de bu kötü gidişe dur diyememiştir.⁴⁰³

3.3.8.1.3 Lübnan Kuvvetleri (Lebanese Forces)

1976 yılının sonuna doğru, Marunilerin en tutucu ve sertlik yanlılarının oluşturduğu Lübnan Cephesi (Lebanese Front), bütün Maruni milislerinin faaliyetlerini koordine etmek ve onlara müştereken komuta etmek amacıyla "Lübnan Kuvvetleri" adı altında bir müşterek askeri karargah kurdular. Falanjistlerin lideri Beşir Cemayel'de bu yeni oluşumun başına getirildi. Bu seçim, sadece 28 yaşında bulunan Cemayel'in gençliği ve ataklığı nedeniyle, orta yaşın üzerindeki diğer milis grupların liderleri arasında yıldızlaşmasına neden oldu ve oluşuma çok büyük bir hareket getirdi.⁴⁰⁴ Birçok Maruni milis, Tel Zaatar'da bulunan Filistin Mülteci kampının tahrip edilmesi olayında bu oluşuma katıldı. Katılmayan Maruni milisler ise, Cemayel'in vahşice düzenlenen baskınlarla ya zorla katılmaya ikna edildi, ya da tamamen ortadan kaldırıldı. Bunlardan eski Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye'nin oğlunun komuta ettiği Marada Tugayı milisleri teşkilatı, 1978 yılında yapılan bir baskınla tamamen ortadan kaldırıldı ve Franjiye'nin oğlu Tony dahil hepsi öldürüldü. Aynı akıbet 1980 yılında yine eski Cumhurbaşkanı Camille Chamoun'un oğlunun komuta ettiği Kaplanlar milis grubunun başına geldi. Chamoun'un oğlu Dany hariç hemen hemen hepsi öldürüldüler.⁴⁰⁵

Lübnan Güçleri kurulduğu 1976 yılının yazından itibaren Beşir Cemayel ve bu güç içindeki en önemli milis grubu olan Falanjistler çok sıkı bir çalışma içine girerek, kendi kontrollerinde olan Doğu Beyrut ve Dağlık Lübnan bölgesinde kendi sosyal kurumları oluşturmaya başladılar. Bunlar, tüketici kooperatifleri, sağlık klinikleri, Doğu Beyrut ile Dağlık Lübnan arasında düzenli otobüs seferleri ve diğer ulaştırma hizmetleri gibi halkın temel ihtiyaçlarını karşılayan ve onların hayatını kolaylaştıran hizmetlerdi.⁴⁰⁶ Lübnan Güçleri bu gibi günlük hizmetlerin sağlanmasından daha da ileri giderek, sağlık, eğitim, dış

⁴⁰³ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.158

⁴⁰⁴ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.126

⁴⁰⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.158

⁴⁰⁶ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.153

işleri ve maliye gibi konularda da teşkilatlanmalarını artırdılar. Cemayel, İsrail ile ilişkilerini de artırarak onları arkasına alarak Suriye kuvvetleri ile çarpıştı. Bütün bu hizmetlerin ve kurulan teşkilatların mali kaynağını da işlettikleri kaçak limanlardan elde ettikleri gelirler ve kontrolleri altındaki bölgeden topladıkları vergi adı altındaki paralar oluşturuyordu.1980'li yıllarda, Lübnan'ın bütün devlet kurumları çalışamaz hale gelmişti. Bu suretle Lübnan Güçleri bir devletin yapması gereken bütün faaliyetleri yerine getiriyorlar ve görünüm olarak da devlet içinde devlet görünümünü veriyorlardı.⁴⁰⁷

Lübnan Güçleri, bütün bu faaliyetleri idare etmek için, Falanjist Güvenlik Bölümü (Section Ketaeb de Sécurité, SKS) adı altında yan kuruluş teşkil etmişlerdi. Bunun amblemleri ise Nazi Almanyası'ndaki SS birliklerinin amblemleri ile aynı şekilde SS yazılarının üstünde bir yıldırım aşağıya doğru inen şekildedir. Kıyafetleri de SS birliklerinin kıyafetlerine çok benzer şekilde Siyah-Gri renklerdedir. Savaşın ilerleyen zamanlarında bu birlikler yine SS birlikleri gibi otomatik silâhlarla ve motorlu araçlarla teçhiz edilip tamamen Nazi SS birliklerine benzetildi. Bu birlikler, hem Maruni bölgesindeki faaliyetleri kontrol ediyor ve yaşayanlardan vergi adı altında para toplama işlerini yürütüyorlardı.⁴⁰⁸

1982 yılında Beşir Cemayel'in öldürülmesinden sonra yoğun liderlik mücadelesinden sonra Sabra ve Şatilla katliamlarının sorumlusu olarak da bilinen Elie Hubayka liderliğe getirildi. Hubeyka, 1985 yılında, Cumhurbaşkanı Emin Cemayel'in arzusu dışında Suriye'nin hazırladığı "Üçlü Anlaşma"yı imzalayınca, Lübnan Güçleri'nin kurmay başkanlığını yürüten Samir Geagea tarafından emrindeki birliklerle Hubeyka ve onu destekleyenler üzerine taarruz etti ve onları yenerek Lübnan Güçleri komutanlığını ele geçirdi. Bunun üzerine bir zamanlar İsrail ile çok yakın ilişkiler kuran ve daima onların tarafını tutan Hubeyka, Zahle kenti merkez olmak üzere Suriye yanlısı "Lübnan Güçleri isimli bir güç kurdu. Ancak, bu güç hiçbir zaman gerçek Lübnan Güçleri seviyesine

⁴⁰⁷ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.158

⁴⁰⁸ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tiptree, Essex, UK, 1985, s.153

ulaşamadı.⁴⁰⁹ Elie Hubeyka'da 24 Ocak 2002 tarihinde bombalı bir suikast sonucunda öldürüldü.

Samir Geagea'da 1990 yılındaki Suriye operasyonunda yakalanarak Suriye'de tutuklu kalmış, daha sonra Lübnan'da askeri mahkemede yargılanarak ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır.⁴¹⁰ Ancak, onbir yıl, iki ay cezaevinde kaldıktan sonra 18 Haziran 2005 tarihinde Lübnan Parlamentosunda kabul edilen bir af kanunu ile cezası affedilmiştir.⁴¹¹

3.3.8.1.4 Emel (Amal) Örgütü

Şii Emel Örgütü, 1975 yılında, Lübnan kökleri olan İran doğumlu din adamı İmam Musa Sadr tarafından kurulmuştur. Emel örgütünün isminin anlamı Lübnan Direniş Müfrezeleri'nin Arapça yazılışının baş harflerinden oluşmuştur (Afvaj al Mukavamat al Lubnaniyya, AMAL), aynı zamanda Arapça'da da "ümit, ulaşılmak istenilen hedef" anlamı vardır. Başlangıçtaki isimleri ise "Yoksun Hareketi Lübnan Direniş Lejyonları" idi. Ancak Emel (Amal) çok yaygın olarak kullanılınca diğer isimler tamamen unutuldu.⁴¹²

Bu teşkilatın kurucusu olan Musa Sadr, önce askeri gücünü kurdu ama İç Savaş sırasında, Lübnan probleminin askeri tedbirlerle çözülemeyeceğine inandığından, 1975 yılındaki çatışmalara katılmayı reddetti. Bu durum, Şii toplumunun içinde huzursuzluğa yol açtı ve Şiilerin çoğu Filistin Kurtuluş Örgütünü destekledi. Emel lideri Sadr, 1978 yılında, Devlet Başkanı Muammer Kaddafi ile görüşme için gittiği Libya'da esrarengiz şekilde ortadan kayboldu.⁴¹³ Bu durum, Şii toplum arasında beklenen on ikinci imam olduğu yolundaki inanış nedeniyle büyük bir birleşme ve kendine güven duygusu aşıladı. Bu sırada gerçekleşen İran Devrimi'nin Lübnan'da da etkisinin görülmesine neden oldu. Bu suretle güçlenen Emel Örgütü, Şiileri en çok rahatsız eden güney Lübnan'daki Filistinli gerillalara karşı durmaya başladı. Filistin Kurtuluş Örgütü de bunu yalnızca askeri tedbirlerle ortadan kaldırmaya çalıştı. Filistinlilerden

⁴⁰⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.160

⁴¹⁰ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açından Lübnan İç Savaşı*, s.212

⁴¹¹ Abboud, Macel, "Nicht Vergessen", *Der Standart, Tageszeitung*, Viyana-Avusturya, 22.11.2006 ve Lübnan Naharnet Haber ajansının 18 Haziran 2005 tarihli haberi. (<http://www.naharnet.com>)

⁴¹² Odeh, B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 335+1b

⁴¹³ "Lübnan, Siyasi Partiler", Avrupa Parlementosu, Akdeniz Diyaloğu, Ülkeler, Lübnan, İnternet Sitesi, <http://euromed.epp-ed.eu>

rahatsız olan halk gittikçe Emelin etrafında birleşerek onun daha da kuvvetlenmesine neden oldu. 1980'lerin başında, Emel Örgütü, hem Şii topluluğun içindeki en kuvvetli örgüt, hem de ülkedeki en büyük askeri güçtü. Bu örgütün gücü, bütün ülke çapına yerleşmiş bulunan Şiilerin bulunduğu her yerde teşkilatlarının bulunmasıydı.

Musa Sadr'ın ortadan kaybolmasından sonra Hüseyin Hüseyini liderliği aldı ve 1980 nisan ayından bu yana ise liderliği, Nebih Berri yürütmektedir. Nebih Berri'nin dönemi, Emel Örgütünün Filistin Kurtuluş Örgütüne karşı yürüttüğü mücadele ve onların kamplarının çok uzun süre kuşatma altında tutulması faaliyetleri ile anılmaktadır. Emel örgütü İsrail karşıtı olmakla birlikte, İran ile ilişkisi, Şii örgütler arasında en az olandır. Emel'in hedefi, bütün vatandaşların eşit olduğu, tam bağımsız ve bütün (federasyon veya konfederasyon değil) bir Lübnan yaratmak. Emel Örgütünün, diğer Şii örgütler gibi Lübnan'da İslâm Cumhuriyeti yaratmak gibi bir iddiası da yoktur. Bu örgütün üst düzey yöneticileri, tahsilli ve genel olarak lâik görüşe sahip olmalarına karşın, tabanı ve daha alt düzey yöneticiler, düşük tahsilli ve köylü geleneği nedeniyle daha tutucu bir grup oluşturmaktadırlar. Ancak, üst grup, teşkilatın bütün basın, radyo, televizyon ve diğer teşebbüslerini ellerinde tutmaktadırlar.⁴¹⁴ Liderleri Nebih Berri, halen Lübnan Meclis Başkanı'dır. Silâhlı milisleri bulunmasına rağmen terörist eylemelere girişmediklerinden Batılı ülkelerin ve Birleşmiş Milletler Terörist Örgüt listesinde bulunmamaktadırlar.⁴¹⁵

3.3.8.1.5 Hizbullah

Hizbullah 1982 yılında Şii din adamları tarafından Şeyh Muhammet Hüseyin Fadallah etrafında toplanılmasıyla kurulmuş bulunan ikinci büyük Şii örgütüdür. Hizbullah, "Allah'ın Partisi" anlamını taşımaktadır. Örgütün ilk lideri Fadallah, Lübnan'da doğmuş, ancak Irak'ta Necef kentinde din öğrenimi görmüştür. İç Savaş sırasında hem İsraillilere hem de diğer Hristiyan ve Müslüman milis gruplarına karşı savaşımıştır. Şii bir örgüt olmasına karşın, diğer Şii örgütlere de karşı savaşımıştır.

⁴¹⁴ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s. 161

⁴¹⁵ BM, Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararı. *Resolution 1373 (2001)*, Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001, <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2001.htm>, internet sayfasından da ulaşılabilir.

Hizbullah Lübnan'da aynı zamanda bir siyasi parti niteliğindedir. Askeri kanadı Lübnan hükümeti tarafından da resmen tanındığından silâhları alınmamaktadır. Başkent Beyrut'un güney kesimi de dahil olmak üzere Lübnan'ın güney bölgesinin önemli bir kısmında güvenlik kontrolü Hizbullah'ın silâhlı milislerine verilmiştir. Görüş olarak Emel Örgütünden ayrılıp, çok katı bir tutum izleyerek, Hristiyanlara, İsraililere ve ABD'ye herhangi bir ödün verilmesine şiddetle karşı olup, kesinlikle lâikliği de reddederler. Emel Örgütünün yumuşak tutumundan memnun olmayan birçok eski Emel mensubunun 1983 tarihinden sonra Hizbullah'a geçtiği görülmektedir. Taraftarları, genellikle genç, heyecanlı, radikal ve fakir olanlardır. Merkez yürütme komitesinde on iki üye bulunmakta ve örgütü bunlar idare etmektedirler. Liderleri ise kendisinin sadece fahri (onur) başkanı olduğunu ifade etse de bütün yönetimi elinde tutmaktadır.

Hizbullah, 1983 yılında icra ettiği Lübnan'daki ABD ve Fransız tesislerine karşı yaptıkları taarruzlarla (Bu saldırıda 241 deniz piyadesi ve 57 Fransız hayatını kaybetmişti) ve uçak kaçırmaları ile dünya gündemine gelmiştir. Ancak, bütün üyeleri ve başkanları ısrarla, ABD ve Fransız tesislerine yapılan baskınla ilgilerinin olmadığını iddia etmektedirler.⁴¹⁶ Hizbullah 1982-2000 yılları arasında İsrail'i Lübnan'ın güneyinden çıkarmak için gerilla savaşı verdi. 2000 yılında İsrail Güney Lübnan'dan çekilince, Arap dünyasında İsrail'e karşı savaşta kazanılan büyük başarı olarak yankılandı. Hizbullah'ın hem siyasi hem askeri kanadı bulunmaktadır. Ordudan sonra en büyük silâhlı güce sahip. Silâhlı militanlar Güney Lübnan'da hâlâ güvenlik konusunda görev yapıyor. Son yıllarda, özellikle ülkenin güneyinde okullar, hastaneler, sosyal tesisler açarak her kesimden insana farklı şekilde hizmet ediyor.⁴¹⁷

Hizbullah'ın hali hazırdaki lideri (genel sekreteri), Hasan Nasrallah olup Devlet Protokolünde Bakanlara denk muamele görmektedir. Mecliste 14 milletvekili bulunmaktadır.⁴¹⁸ Devlet Protokolündeki konumundan dolayı tüm yabancı Elçiler ve Heyetler Başbakanıdan sonra onu ziyaret etmektedir.

⁴¹⁶ "Lübnan, Siyasi Partiler", Avrupa Parlementsusu, Akdeniz Diyalogu, Ülkeler, Lübnan, İnternet Sitesi, <http://euromed.epp-ed.eu> ve Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s. 162

⁴¹⁷ Coşkun, Eyüp, "Lübnan Mazisini arıyor", *Aksiyon Haftalık Haber Dergisi*, Sayı 536, İstanbul, 14 Mart 2003

⁴¹⁸ "Lübnan Seçimleri", *Sabah Gazetesi*, İstanbul, 19 Haziran 2005, s.1

Halen 1000 kadar silâhlı, 12.000 kadar silâhlı eğitim görmüş militanı vardır. Militanları İran'da veya Lübnan'da İran Devrim Muhafızları tarafından eğitilmiştir. İç savaştan sonra yaptığı terör eylemler ve diğer terör örgütlerine (İslâmi Cihat, Hamas, PKK gibi) verdiği eğitim, barınma ve lojistik destekten dolayı ABD ve BM terör listesinde bulunmaktadır.⁴¹⁹ Ancak Fransa'nın gayretleri sonucunda AB Terörist örgütler listesinde bulunmamaktadır.

Halen Lübnan'ın güneyini kontrol altında bulundurmaktadır. Güney Lübnan'daki belediye başkanlarının % 97'si Hizbullah taraftarıdır. İran ve Suriye'den destek almaktadır. Güney Lübnan'da İsrail tanklarına karşı genel bir savunma hattı hazırlamaktadır.⁴²⁰

3.3.8.1.6 İslâmi Emel (Amal) Hareketi

Daha önce İmam Musa Sadr'in liderliğindeyken Şiiilerin benimsediği bir yapıya sahip olan Emel Örgütü'nün Nebih Berri'yle birlikte lâik ve Suriye yanlısı bir çizgiye kayması üzerine bu örgütten ayrılan Şii Müslümanlar tarafından kuruldu. Beka vadisindeki Baalbek şehrinde merkezi bulunan İslâmi Emel Hareketinin lideri Hüseyin al-Musavi'dir. Kurulduktan sonra İran tarafından desteklenen örgüt, İran Devrim Muhafızları tarafından çok yakından destek görüyordu. 1986 yılında İran tarafından Musavi'ye örgütünü dağıtması yönünde yapılan baskıya rağmen örgütü dağıtmayı reddetti. Ancak, Hizbullah'ın bir parçası olarak kalmayı kabul ederek hayatini sürdürdü. Hizbullah'ın Danışma Konseyinde yer almasına rağmen, hiçbir zaman İslâmi Emel adına terörist faaliyetlerde bulunmadı ve böyle bir faaliyet yapılması için çağrı yapmadı. Fakat fazla geniş bir tabana sahip değildir.⁴²¹

3.3.8.1.6 İslâmi Grup

1975 yılında, İç Savaş sırasında Sünnî Müftü Şeyh Hasan Halit tarafından kurulmuş olan İslâmi Grup (At Tajammu al-İslâmi) Sünnî politikacıları ve din adamlarını bir araya getiren gevşek bağlarla bağlanmış bir konfederasyondur. Bir zamanlar eski ve yeni Başbakanlar ve Bakanlar,

⁴¹⁹ BM Güvenlik Konseyi, 1373 sayılı Kararı, *Resolution 1373 (2001)*, Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001, <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2001.htm>, internet sayfasından da ulaşılabilir.

⁴²⁰ Gambill, Gary C. and Abdelnour, Ziad K., "Hezbollah: Between Tehran and Damascus", *Middle East Intelligence Bulletin*, United States Committee for free Lebanon Publications, February 2002, No:4-2, New York, N.Y.

⁴²¹ Colleto, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.163

milletvekilleri ve daha alt seviyedeki politikacıları bir araya getiren bir oluşumdur. Haftada bir kez toplanılır ve üzerinde tartışılan günlük konularda Müftü bir bildiri yayınlardı. Ayrıca, Sünnî mezhebi için ayrılmış bulunan makamlara kimlerin getirileceği de bu mecliste tartışılırdı. Askeri kanadı olmayan bu oluşum, İç Savaş döneminde en önemli Sünnî organizasyondur.⁴²²

3.3.8.1.7 Müslüman Ülema Birliği

1982 yılında Batı Beyrut İsrail kuşatması altındayken Sünnî ve Şii din adamlarının ileri gelenlerinin bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Amacı, Lübnan'daki bütün Müslümanları bir araya getirmek ve İsrail'in Arap topraklarını işgaline son vermesini sağlamaktır. İslami kökten dincilik öğeleri taşıyan politikaları genellikle İran çizgisindedir. Bu birlik, Lübnan'da Şii ve Sünnîleri bir araya getiren tek örgüt olduğu için özel bir yeri bulunmaktadır. İki mezhebin arasındaki gerginlikleri azaltmak için de çaba sarf etmektedirler.⁴²³

3.3.8.2 Bağımsız Nasırcı Hareket

Lübnan'da bulunan siyasi oluşumların içinde en eskilerinden biri denilebilir. Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır'ın fikirlerinden hareketle kurulmuştur.⁴²⁴ Parti programında mezhepsel ve dinsel bir parti olmadığını belirtmesine rağmen, tamamına yakını Müslümanlardan oluşmaktadır. Arap Milliyetçiliğini savunan partinin ideolojik sloganı; "Hürriyet, Sosyalizm ve Birlik" tir. Bağımsız Nasırcı Hareket, 1958 İç Savaşında en kuvvetli zamanını yaşadı ve uzun süre de bu konumunu korudu. Bu hareketin askeri kanadı olan Marabitun (muhafız) Chamoun'a bağlı Batı yanlısı güçlerle çarpıştı. Arap Birliğine (pan-Arabizm) sıkı sıkıya bağlı olan Hareket, aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütünün Lübnan içindeki faaliyetlerini de desteklemekteydi. İç savaş başladığında en organize olmuş kuvvet Marabitunlardı. Ancak, daha savaşın başında Falanjistlerle yapmış oldukları çok kanlı mücadelelerde büyük zayıflık verdiler. İsrail işgali altında, İsraillilere karşı Filistinlilerle birlikte çarpıştılar. Bir ara Dürzi milislerle birlikte Şuf dağındaki çarpışmalara katıldılar. 1985 yılında

⁴²² Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.163

⁴²³ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.164

⁴²⁴ Odeh, B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 335+1

Dürzi milislerle Emel örgütünün savaşımdan sonra tamamen ortadan kalktlar ve liderleri İbrahim Kulayat dışarı kaçmak zorunda kaldı.⁴²⁵

3.3.8.3 İlerici Sosyalist Parti

1949 yılında değişik mezheplerden meydana gelen bir grup tarafından kuruldu. Partinin amacının sosyal reformları gerşekleştirmek ve ilerleme yönünde atlımlar yapmak olarak aşıklanmaktadır. 1951 yılından bu yana mecliste temsil edilmektedir. Parti lideri, karizmatik ve hırslı Kemal Cambulat'tı. Kurulduğunda şok değişik mezheplerden 18.000 üyesi olduğu iddia ediliyordu. Bir ara mecliste 10 sandalyeye sahip olmuştu. Başlangıştaki lâik ve ilerici çizgisi, 1950'lerin sonuna doğru mezhepsel çizgiye doğru kaymış ve 1970'lere gelindiğinde hemen hemen Dürzilerin çizgisinde hareket eder olmuş, 1977 yılında Kemal Canbulat'ın öldürölmesinden sonra yerine geçen oğlu Velid Canbolat devrinde ise tamamen Dürzilerin siyasi partisi konumuna gelmiştir.

Kabineden birçok defalar bakan olarak hizmet eden Kemal Canbolat, görüş olarak şiddete ve problemlerin askeri güç ile şözölmesine karşıydı. Ancak gerekli olduğu zamanlarda da bu kuvveti kullanmaktan şekinmemiştir. Oğlu Velid Canbolat'da yaklaşık aynı düşüncede olmasına karşın, 1983 yılında Lübnan Ordu birliklerinin şuf Dağına saldırması üzerine, bölgeyi inatla savunduğu gibi, Lübnan ordu birliklerini, ABD'nin bütün gücüyle (New Jersey zırhlısı dahil) desteklemesine rağmen, geri püskürtmüştür. Halen mecliste varlığını küşölmüş olarak sürdürmektedir.⁴²⁶

3.3.8.4 Ermeni Partileri

Genel olarak, Ermeniler Lübnan'daki en büyük azınlıktırlar. Bu yüzden, iktidarda kim varsa onu desteklemektedirler. Ermeniler, Lübnan iç politikasından şok Büyük Ermenistan için dünya politikaları ile daha yakından ilgililerdir. Ermenilerin Lübnan'da üç siyasi partileri ve bir adet de silâhlı grupları bulunmaktadır. Bunlar Taşnak, Hınçak ve Ramgavar Partileri ile ASALA terörist teşkilatıdır.

Taşnak Partisi, 1890 yılında Rusya'da kurulmuş olup Osmanlı idaresi altındaki Ermenilerin durumlarının iyileştirilmesi için kurulduğunu beyan etmiştir. Esas Taşnak Partisi Sosyalist görüşlü olmasına karşın Lübnan'daki ise kapitalist

⁴²⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.164

⁴²⁶ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.165

görüşü paylaşmaktadır. 1975 iç savaş sırasında, Taşnak Partisi Maruni Falanjistlerle işbirliği yapmıştır, ancak silâhlı eylemlerden uzak durmuştur. Bunun üzerine Ermenilere ait bazı evler ve parti tesisleri Falanjistler tarafından tahrip edilmişlerdir. Uluslar arası ilişkilerde Batı yanlısı olup Arap Birliğine ve Nasırcılığa karşıdır.

Hınçak Partisi ise, 1887 yılında, İsviçrenin Cenevre kentinde, Osmanlı idaresi altında yaşayan Ermenilerden Osmanlı toprakları üzerinde bir devlet kurmak ve bu devleti geleneksel Ermeni Devleti ile birleştirerek, Büyük Ermenistan'ı kurmak amacıyla kurulmuştur. Zaman zaman Taşnak Partisi ile işbirliğine giderek seçimlere girmektedirler.

Ramgavar Partisi 1921 yılında bütün Ermenileri istiklaline kavuşturarak Büyük Ermenistan'ı yaratmaktır. Lübnan'da ise, daha çok Ermeni kültürünü ve dilinin korunması faaliyetlerine ağırlık vermektedir. Bu parti daha çok Ermeni entelektüellerin partisi olarak da bilinmektedir.

Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Ermeni Gizli Ordusu ASALA (The Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia) 1975 yılında kuruldu ve Lübnan İç Savaşının sağladığı karışıklıktan istifade ile güçlenerek özellikle yurt dışındaki Türk diplomatlarını hedef alan suikast ve terör eylemlerine girişti. ASALA, sadece Türk Diplomatlarını değil, havaalanlarını da hedef aldı. Bu çerçevede Paris Orly ve Ankara Esenboğa Havaalanlarına yaptığı bombalı saldırıdan sonra bütün dünyaca terör örgütü olarak kabul edildi ve hızla hareketleri kısıtlanmaya başlandı. Bundan sonra da Türkiye'nin aldığı tedbirlerle etkileri hemen hemen ortadan kalktı. Ancak tamamen ortadan kalkmadığı için, dış ülkelerdeki Türk diplomatları için hala bir tehlike arz etmektedir.⁴²⁷

3.3..8.5 Kürt Partileri

Lübnan'da Kürt nüfus yaklaşık %1 civarında olduğundan Kürt partilerinin Lübnan siyasi hayatına etkisi çok azdır. Ancak buradaki partiler, Türkiye ve civar ülkelerdeki Kürt partilere ve terör örgütü PKK'ya verdikleri destekle önem kazanırlar.

Lübnan'da kurulan ilk Kürt Partisi, Kürt Demokratik Partisidir ve 1960 yılında kurulmuş, ancak 1970 yılına kadar kuruluş müsaadesi alamadığından

⁴²⁷ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.166

devlet tarafından resmen tanınmamıştır. Lideri olan Mihhu, 1970'lerde Saddam'a karşı savaşıyan Kürtler yerine Irak hükümet güçlerinin tarafını tutunca partinin başından uzaklaştırılmıştır.

Kürt Demokratik Partisinden memnun olmayanlar 1975 yılında Rizgarî partisini kurmuşlardır. İç Savaş sırasında, güçlerini Kürt Demokratik Parti güçleri ile birleştirerek İlerici Kürt Cephesini kurmuşlardır.⁴²⁸

Türkiye'de 1984 yılından bu yana terörist faaliyetleri yürüten PKK (Kürdistan İşçi Partisi)'nin Lübnan'da en büyük destekçisi, Kürt Rizgarî Partisidir. Ayrıca, sonradan oluşturulan Kürdüstan Ulusal Kurtuluş Cephesi ile Al Ayan Kürdü Partisi de destek vermektedir. Kültürel faaliyetlerini Lübnan-Kürdistan Sosyal ve Kültür Derneği, Sorgul, Denge Kürdistan, Denge Jiyan, Rojda Dergileri, Kürt Sedir Derneği, Milli Kürt Buluşma Kulübü, Kürt Öğrenciler Birliği ve Koma Aşti Folklor Grubu adı altında yürütülmektedir.

Basında, Sorgul, Denge Kürdistan, Denge Jiyan ve Rojda dergileri düzenli olarak yayınlanmaktadır.

Lübnan'da yapılan uyuşturucu ve Avrupa'ya insan kaçakçılığı PKK'nın Lübnan'daki en büyük gelir kaynaklarıdır. Bunlara ilâve olarak Lübnan'da seyyar satıcılık yapan ve inşaatlarda çalışanlardan vergi adı altında toplanan paralar da önemli bir miktar tutmaktadır.

PKK terör örgütü, 11 Eylül 2001 öncesine kadar, Beka vadisinde bir eğitim kampı bulunmaktaydı, halen bu kamp boş bulunmaktadır. PKK'nın Lübnan'daki faaliyetleri 11 Eylül 2001'den sonraki faaliyetlerinin ağırlık merkezi kültürel faaliyetlere ve halen Türkiye'de ömür boyu hapis cezasına mahkum olarak cezaevinde bulunan terörist başı Abdullah Öcalan'a af ve diğer teröristlere de özgürlük mücadelesine kaydırmıştır.

3.3.8.6 Mezheper Arası Partiler

Birçok mezhebe mensup kişileri bir arada tutan partiler genellikle sol görüşe sahip partilerdir ve Marksist görüşü benimsemişlerdir. Hepsi de siyasetteki mezhep veya dini grupların ileri gelenlerinin (zuama) hakimiyetine karşı ve bu hakimiyeti kırmak için mücadele ederler. Bazı küçük partiler de dışarıdan kontrol edilirler. Başlangıçta çok mezhepli olarak kurulan bu partiler, zaman içinde bir mezhebin partisi olma yoluna girmişlerdir.

⁴²⁸ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.167

Mezhepler arası partilerin en önemlileri, Lübnan Komünist Parti, Suriye Sosyalist Milliyetçi Parti, Komünist Eylem Örgütü, Arap Baas Sosyalist Partisi gibi partilerdir.

3.3.8.6.1 Lübnan Komünist Parti

Lübnan'daki en eski mezhepler arası parti Lübnan Komünist Parti olup 1924 yılında kurulmuştur, ancak çok uzun yıllar Lübnan politikasında herhangi bir etkisi olmamıştır. 1939 yılında İkinci Dünya Harbinin başlaması ile birlikte, Fransız Manda idarecileri tarafından kapatılmış, 1943 yılında bağımsızlığın kazanılmasından sonra tekrar serbest bırakılmıştır. Parti 1943'ten itibaren seçimlere katılmasına rağmen herhangi bir milletvekilliği kazanamamıştır ve 1948 yılında tekrar yasaklanmıştır. Yer altında faaliyetlerine devam eden parti, 1950'li yıllarda da Arap Birliği ve Nasırizme karşı çıktığı için de tamamen izole edilmiştir. 1965 yılında Kemal Canbolat'ın partisi olan Sosyalist İlerici Partinin de bulunduğu İlerici Partiler ve Milli Güçler Cephesine katılmıştır. 1970 yılında da Kemal Canbolat'ın İç işleri Bakanlığı zamanında tekrar açılmasına izin verilmiştir.

Lübnan Komünist Partinin önemi 1975 İç Savaş sırasında çok iyi eğitilmiş milis grubu nedeniyle artmıştır. İç savaş sırasında hemen hemen bütün dini gruplarla çatışmıştır.⁴²⁹ 1980'li yıllarda, Trablusşam'da Müslüman Tevhid Grubu ve Batı Beyrut'ta Emel Örgütü ile yaptığı çatışmalarda büyük zayıflık vererek gücü giderek azalmıştır. 1983-1987 yılları arasında birçok parti ileri geleni, Müslüman kökten dinciler tarafından suikastlarla öldürülmüştür.⁴³⁰

3.3.8.6.2 Suriye Sosyalist Milliyetçi Parti

Lübnan'daki en etkili mezhepler arası parti olan Suriye Sosyalist Milliyetçi Parti, 1932 yılında Rum Ortodoks Antun Saadah tarafından kurulmuş olup, parti'nin ana amacı; tarihi Büyük Suriye'yi kurmaktır. Daha çok Faşist ideolojiyi benimseyen partinin 1958 yılında 25.000 taraftarı olduğu belirtilmektedir. Partinin gücünden çekinen hükümet 1948 yılında partiyi kapatarak ve bütün ileri gelen yöneticilerini ve liderlerini tutuklayarak gücünü azaltmaya çalıştı. Bunun üzerine partiye bağlı Lübnan Ordusunun subayları ihtilâl teşebbüsünde

⁴²⁹ "Lübnan, Siyasi Partiler", Avrupa Parlementsusu, Akdeniz Diyalogu, Ülkeler, Lübnan, İnternet Sitesi, <http://euromed.epp-ed.eu>

⁴³⁰ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.169

bulundular. Bu olaya karşılık olarak partinin başkanı idam edildi. Parti mensupları da bunun intikamını almak için Başbakan Riayd al-Sulh'a suikast düzenlediler.

1950'li yıllar boyunca yasaklı olmalarına karşın açıkça faaliyetlerini devam ettiriyorlardı. 1958 yılındaki İç Savaş'ta Cumhurbaşkanı Chamoun'un tarafını tuttular ve savaş sonrası tekrar Partinin açılmasına izin verildi. Ancak 1961 yılında tekrar başarısız bir darbe girişiminden sonra 3000'den fazla üyesi tutuklandı. Bu olaydan sonra Parti büyük bir ideolojik değişim geçirerek, Partinin sağ kanat görüşleri, Marksist ve Arap Birliği (pan-Arabizm) görüşleri ile değiştirildi.

1975'de İç Savaş başladığında Filistin Örgütleri ile birlikte savaşa girdi. Savaş içinde çeşitli iç karışıklıkları nedeniyle bölünmelere uğradı ve gücünü giderek kaybetti.

3.3.8.6.3 Komünist Eylem Örgütü

1970 yılında, iki küçük en uçtaki komünist örgütün birleşmesi ile meydana gelen bir teşkilattır. Teşkilat, genellikle Muhsin İbrahim tarafından yönetildi ve Lübnan Komünist Partiyi şiddetli olarak eleştirerek, onları Reformist olmakla suçladı.⁴³¹ 1970'li yıllarda Lübnan Komünist Parti ile birleşme çalışmaları yürütülmesine karşın bu gerçekleşmedi. 1975 iç savaşına, hareket liderlerinin Lübnan Ulusal Hareketinin Genel Sekreteri olması nedeniyle katıldı. Filistin'in Kurtuluşu için Demokratik Cephe ile yakın ilişkisi nedeniyle Suriye ile araları açıldı.⁴³²

3.3.8.7 Diğer Parti ve Siyasi Oluşumlar

Bu parti ve siyasi oluşumların haricinde birçok küçük teşkilat veya parti vardır. Bazıları İç Savaştan önce büyük ve önemli olmalarına karşın, savaşta aldıkları yaralar nedeniyle küçülmüşler veya yok olmuşlardır. Bazıları ise Savaş sırasında askeri gücü nedeniyle önemliken, savaş bitince ve silâhlı güçler dağıtılınca gücünü kaybetmiş veya yok olmuştur.

3.3.9 Siyasi Hayata Etki Eden Diğer Unsurlar

Lübnan'daki terör örgütleri de Türkiye'yi olduğu kadar dünyayı da ilgilendiren bir konudur. Dolayısıyla bu konuya değinmemek bu tez açısından

⁴³¹ Odeh, B. J., *Lübnan'da İç Savaş*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s. 335+1

⁴³² Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989.s.170

büyük bir eksiklik olurdu. Lübnan'daki İç Savaşın meydana getirdiği kontrolsüzlük, sadece Lübnan'da çarpışan silâhlı milisler için değil, bütün dünyadaki terör örgütleri için barınma, eğitim ve lojistik destek üssü olarak kullanılmasına imkân tanımıştır. Uzun yıllar, uluslararası terör örgütleri Lübnan'da, özellikle de Beka vadisinde, bir üsleri bulunmaktaydı.

Bu örgütlerin haricinde, Lübnan'ın dini yapısı nedeniyle, siyasetle uğraşan ancak tam olarak siyasi parti veya oluşum diyemeyeceğimiz ve terörist faaliyetlerde bulunmayan dernek, teşkilat ve organizasyonlar da bulunmaktadır. Şimdi bunları kısaca göreceğiz.

3.3.9.1 Filistin Kurtuluş Örgütü

Filistin ulusal hareketi çerçevesinde mücadele veren çok sayıdaki örgütü bir çatı altında toplamak amacıyla 1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), 1967 Arap-İsrail Savaşı sırasında etkinliğini artırdı. FKÖ içindeki en büyük örgüt olan El Fetih'in lideri Yaser Arafat, 1969'da FKÖ Yürütme Kurulu başkanlığına getirildi. Arafat yönetimi, 1973'ten sonra diplomasiye ağırlık veren FKÖ'ye sürgün hükümeti niteliği kazandı. Örgüt, 1974'de Arap Birliği, İslâm Konferansı Örgütü (İKÖ) ve BM tarafından Filistinlilerin tek meşru temsilcisi olarak tanındı. Örgütün merkezi 1967 savaşıdan sonra Ürdün'e, 1970'te Lübnan'a, 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgaliyle Tunus'a taşındı. FKÖ içinde Arafat yönetimine karşı bir ret cephesi oluştu, bu sorun 1987 kongresinde çözüldü ve FKÖ aynı yıl İntifada'yı başlattı. Arafat liderliği, 1994 yılında sürgünden Filistin topraklarına geri döndü. FKÖ içindeki başlıca örgütler, Arafat'ın lideri olduğu El Fetih, George Habbaş'ın kurduğu Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile Nayef Havatme'nin kurduğu Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi olarak sıralanmasına karşın, çeşitli zamanlarda ortaya çıkan Suriye Baas Partisi tarafından desteklenen El Saika, El Fetih'e bağlı Kara Eylül, FHKC-Genel Komutanlık gibi birçok irili ufaklı grup da FKÖ şemsiyesi altında yer aldı. Hamas gibi bazı büyük yeni örgütlenmeler ise bu yapının dışında bulunuyor.⁴³³

İsrail devletinin Filistin topraklarında oluşması, 1948, 1956 ve 1967'de üç Arap – İsrail savaşının yaşanması, her seferinde Arapların yenilmesi ve bu yenilgilerle birlikte milyonlarca Filistinlilerin topraklarından sürülerek, komşu

⁴³³ “Dosya Yaser Arafat, İsrail'e karşı mücadele veren Filistinli radikal örgütler”, *Sabah Gazetesi*, İstanbul, 23 Mart 2005 sayısı, http://www.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya_211.html (23.03.05)

lkelerde mülteci durumuna düşerek mülteci kamplarında son derece kötü şartlarda yaşamaya mahkum edilmesine neden oldu. Arap lkelerinin 1967'deki altı gün savaşındaki maruz kaldıkları aşağılanma ve Filistinlilerin kıyıma uğraması onları, bağımsızlıklarını kazanmak ve topraklarına tekrar dönebilmek için önlerindeki tek mücadele şekli olan terör eylemlerine itti. Bu eylemlerinden uçak kaçırma olayları, her ne kadar saldırgan taraf olarak her seferinde Filistin Kurtuluş rgt görülse de, kamuoyu tarafından Arap – İsrail atışmasının algılanış biçimini değiştirdi ve dikkatleri hakları ve toprakları ellerinden alımış Filistinlilere yöneltti.⁴³⁴ Bu yolla Filistinliler dünya kamuoyu tarafından daha iyi algılanmaya başladı. Ancak bu durum Filistinlilerin ne gayri insani yaşam şartlarını bdeğiştirdi, ne de onların kendi topraklarına dönmelerini sağlıyabildi. Lübnan'da ne zaman bir olay olsa, hiç ilgileri olmasa bile, ilk olarak Filistinliler suçlanır ve birçok çevreler tarafından Lübnan olaylarının ana sorumlusu olarak Filistinli mültecilerin varlığı gösterilmektedir.⁴³⁵

Bu rgtn Türkiye ile olan en önemli ilgisi ise, PKK Bölücü Terör rgtne önceleri kendilerinin kullandığı Beka Vadisindeki kampı devrederek önemli bir destek sağlamalarının yanı sıra bu örgüte ilk silhl eğitimin yine Lübnan'da FK tarafından verildiği bilinmektedir.⁴³⁶

Lübnan çok sayıda İslâmi oluşumun da bulunduğu bir ülkedir. Burada bu oluşumlardan da bahsetmek faydalı olacaktır. Bunlar farklı mezheplerden olabildiği gibi, aynı mezhepten olup farklı bölgelere ait veya farklı çıkar gruplarından oluşan fraksiyonlardır.

3.3.9.2 İslâmi Cihad rgt

İran'ın önde gelen liderlerinden ve Lübnan'daki aşırı dinci şii Hizbullah Partisi'nin Başkanı Fadallah'ın kontrolünde İran yanlısı şii bir örgüt olan İslâmi Cihat rgt'nün liderliğini, Hüseyin Msav yapmaktadır.

⁴³⁴ Smith, Michael, "Yeni Dönemin Terörizme Etkileri ve Terörizmin Ulaştığı Boyutlar", *"Küresel Terörizm ve Ulslararası İşbirliği Sempozyumu, Ankara, 23-24 Mart 2006*, Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yayını, Genelkurmay Basımevi Yayını No: 2006/51, Ankara, 2006, sh. 38

⁴³⁵ Bu haksız suçlama özellikle Hristiyanlar tarafından çok sık olarak kullanılmaktadır. Bu sulamının haksızlığının en büyük göstergesi, Lübnan'daki i çatışmaların tarihi, Filistinli mültecilerin Lübnan'a gelişinden çok önce; Fransızların Lübnan'ı, kendi ihtirasları için Suriye'den koparıp, hatalı bir yapıyla kurmalarına kadar uzanmaktadır.

⁴³⁶ Bolat, Necip ve eşme, Ahmet, " Ortadoğu Devletlerinin Türkiye'deki Terörist Faaliyetlerine verdikleri Destekler", *IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2004, s.179-189

İslâmi Cihat adı ilk olarak, grubun 24 Mayıs 1982 günü 12 kişinin yaralanması ile sonuçlanan Fransız sefaretine yapılan bombalı saldırıyı üslenmesiyle zaman ortaya çıkmıştır. Örgütün yapısı ve örgütlenme biçimi bugüne kadar tam olarak tespit edilememiştir. Örgüt militanlarının Suriye'nin kontrolündeki Beka vadisinde özel kamplarda eğitildikleri fakat belirgin bir üstleri olmadığı kaydedilmektedir.

İslâmi Cihat Örgütü'nün eylemlerini daha çok intihar komandoları ile patlayıcı madde yüklü araçları kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği bilinmektedir. İslâmi Cihat Örgütü'nün 1983 yılında Beyrut'un Müslüman batı kesimindeki Amerikan Büyükelçiliği ile Deniz Piyadeleri karargahına düzenlediği saldırılarda toplam (304) kişi yaşamını yitirmiştir. Amerikan Deniz Piyadeleri karargahına düzenledikleri saldırı ile aynı anda, batı Beyrut'taki Fransız paraşüt karargahı da bombalanmıştır.⁴³⁷

3.3.9.3 İslâm Cemaati (Cemaati İslâmiye)

Faysal Mevlevi'nin liderliğindeki bu cemaat Müslüman Kardeşler'in Lübnan kanadıdır. 1964'ten sonra örgütlenmeye başladı. Sünnî Müslümanlar arasında etkilidir. En güçlü olduğu şehir Sayda'dır. Hareketin liderliğini Faysal Mevlevi'den önce değişik eserleriyle tanınan Fethi Yeken yapıyordu.

3.3.9.4 İslâmi Tevhid Hareketi

1982 İsrail işgalinden sonra Şeyh Said Sa'ban'in liderliğinde Sünnî Müslümanlar arasında örgütlenmeye başladı. Taraftarları genellikle Sünnîlerden olmakla birlikte İran yanlısı bir çizgi izlemektedir. Hizbu'l-Tahrir: Takiyyuddin en-Nebhani tarafından kurulmuş olan bu örgüt hilafet ve din konusuna oldukça ağırlık vermektedir.

3.3.9.5 İbadurrahman Cemaati

1950'lerden bu yana faaliyet göstermektedir. Siyasi faaliyetlerden çok kültürel ve sosyal faaliyetlere ağırlık vermektedir. (Senegal'daki İbadurrahman Cemaati'nden farklıdır.)

Bunların yanı sıra bazı tasavvufî cemaatler de bulunmaktadır. Ancak tasavvufî cemaatler genellikle siyasi faaliyetlerden uzaktır.

⁴³⁷ www.yesil.org/teror/hizbullah2.htm (16/04/2005)

3.4. Lübnan'ın Ekonomik Durumu

3.4.1 Ekonomik Yapı

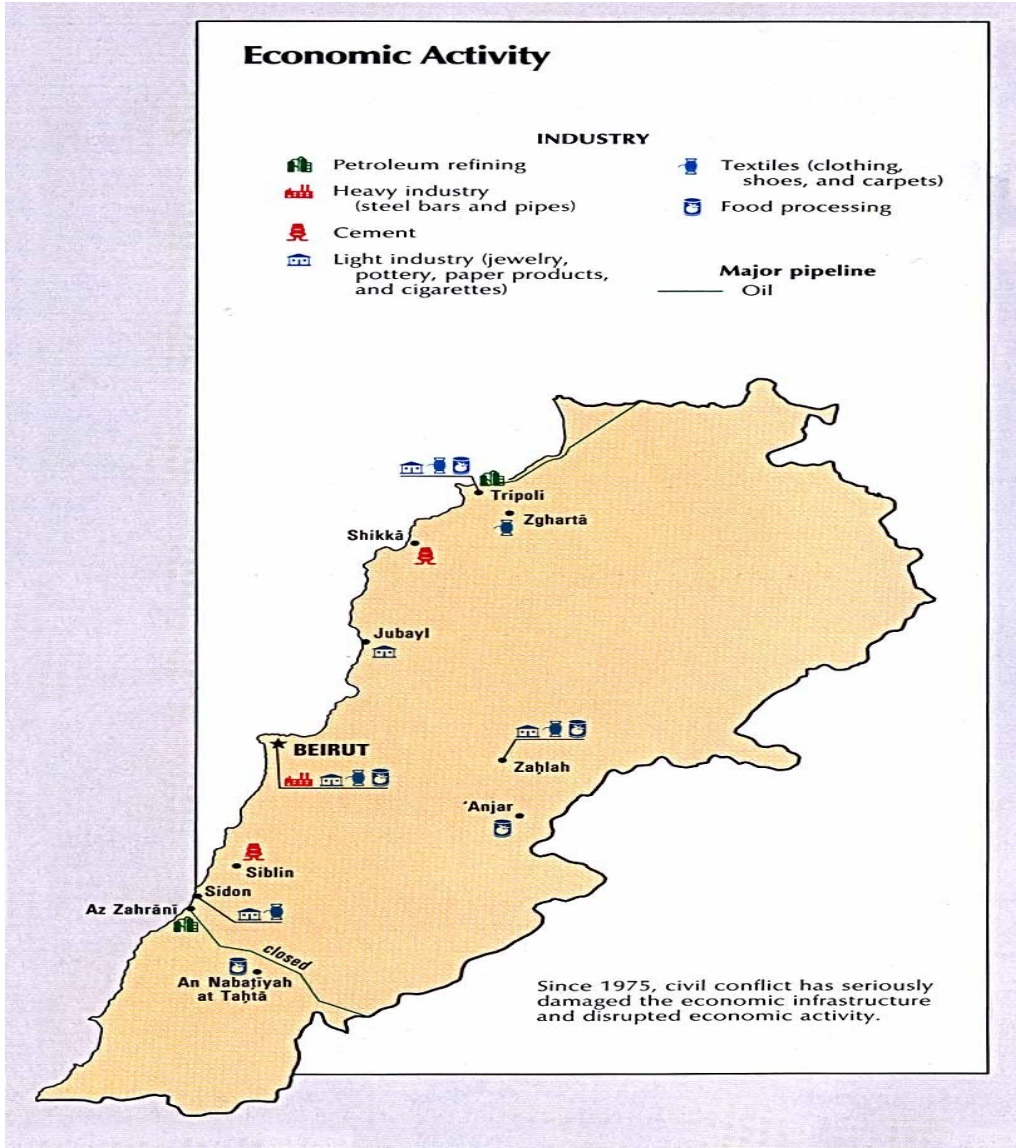
Lübnan gündeme gelince, parçalanmış bir ülke akla gelmektedir. Lübnan ekonomisi denilince de yine parçalanmış bir ekonomi akla gelmektedir.⁴³⁸

Lübnan ekonomisine, siyasi sistemine olduğu gibi, büyük oranda Hristiyan Maruniler hakimdir. Bunun temel nedeni; 19.y.y.'ın ikinci yarısından itibaren hızlanan misyonerlik nedeniye Marunilerin misyoner okulunda iyi eğitim görmeleri ve yine 1860 Suriye Buhranından sonra Lübnan'ın başına Hristiyanların getirilmesi ve Marunilerin sahip oldukları bu ayrıcalıklar nedeniyle toplum olarak gelişmeleri ve dünyaya açılmalarıdır. Fransız Manda idaresi altında da durum değişmemiş ve Fransızlar Manda idaresini Maruniler eliyle idare etmişlerdir. Fransız Manda idaresi sırasında Fransa bölgeye (Suriye ve Lübnan) birçok altyapı yatırımı yapmıştır. Bu durum, bölgenin diğer Arap ülkelerine ve çevre ülkelere göre daha kolay gelişimini sağlamıştır.⁴³⁹ Lübnan'ın "bırakınız yapınlar"⁴⁴⁰ türü ekonomisi ve batılı tarzda düşünen ve hareket eden müteşebbis (girişimci) kitlenin varlığı, iç savaş öncesi önemli miktarda yabancı sermayeyi ülkeye çekmeyi başarmıştı. Ekonomik ve politik yapının özelliği nedeniyle, ülkeye gelen bu sermaye, hem Beyrut ile Lübnan'ın geri kalanı arasında; hem de değişik etnik ve dini gruplar arasında kapatılması imkânsız derin uçurumlar yaratmıştı. Bu dönemde ana amaç, ekonomik gelişmeyi, dini ve etnik bölünmeyi dikey kesen bir hat üzerinde gerçekleştirerek bu uçurumların üzerine köprüler kurarak bu bölünmüş unsurları birbirine bağlamak ve ekonomik olarak az gelişmiş olan grupların başarılı bir şekilde sistemin içine dahil olmalarını sağlamaktı. Ancak, "Altın Çağ" olarak da adlandırılan, iç savaştan önceki dönemde gerçekleştirilen ekonomik başarı (bazı kitaplarda buna zafer de deniliyor) bu hedefi gerçekleştirememiştir. Bunun sonucu olarak, gruplar

⁴³⁸ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, sh89

⁴³⁹ B.D.A., 16/7/1935 tarihli "Suriye'de Tel-Zivan-Tel-Köçek demiryollarının işletmeye açılması" konulu belge, Dosya:438299, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 263.771.20

⁴⁴⁰ "laissez-faire", kapitalizmin ana felsefesi olup, 18nci yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan bir ekonomik akımdır.

Harita-7: Ekonomik Aktivite Haritası

SANAYİ

(Sırasıyla)

- Petrol Rafinerisi
- Ağır Sanayi (Çelik ve Boru)
- Çimento
- Hafif Sanayi (Kuyumculuk, toprak, kağıt ve sigara)
- Tekstil (Konfeksiyon, Ayakkabı ve halı)
- Gıda üretimi

Ana Boru Hatları

- Petrol Boru Hattı
(İç Savaş Sırasında sanayi tesisleri büyük hasar gördü)

arasındaki gerginlik giderek artmış, Lübnanlılar bunu görmezden gelmiş, batılılar ise bunu dengesizliği kabul etmeyerek, nedenleri yine başka yerlerde aramışlardır.⁴⁴¹

Coğrafi ve dini olarak bölünmüş durumda olan Lübnan, bundan daha kötü bir şekilde ekonomik olarak da bölünmüştü. Büyük Beyrut (Beyrut ve çevresindeki yerleşim alanları) ile kuzeydeki ve güneydeki dağlık alanlardaki şehirler refah içinde ve zengin bir hayat yaşarken, kuzeydeki Akar bölgesi, güneydeki Sunnî ve Şii bölgeleri ve Beka vadisindeki büyük insan topluluklarının bulunduğu bölgelerde fakirlik ve sefalet hüküm sürmekteydi. 1960 yılında Beyrut'ta kişi başına düşen yıllık gelir 806 dolarken, Şiilerin yaşadığı güney bölgede, BM açlık sınırı rakamlarının da çok altında, ancak 151 dolardı. 1975'e gelindiğinde bu açıklık çok daha artmıştı. Devlet imkânlarından yararlanmada da çok açık farklılıklar göze çarpmaktaydı. Toplam nüfusun % 29'nu oluşturan Beyrut'un kuzeyindeki Hristiyanlar toplam okulların % 38.2'ne sahipken; nüfusun % 19'nu oluşturan güneydeki Şii Müslümanlar ise ancak okulların % 14.8'ne sahipti. Bundan çok daha çarpıcı bir istatistik ise, sadece toplam nüfusun % 4'ü, Gayri Safi Milli Hasılanın % 38'ni sağlıyor, yarıdan fazla sahip olan Müslüman nüfus ise ancak % 18'ni sağlıyordu.⁴⁴²

Lübnan'ın genel ekonomik durumu ise kısaca şu şekilde özetlenebilir:⁴⁴³

1975-1991 yılları arasındaki sivil savaş, Lübnan ekonomisini ciddi boyutlarda etkilemiş ve bu olumsuz koşullar altında Lübnan Orta Doğu Bölgesi'ndeki ticaret ve antrepo merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. 1991 yılında savaşın sona ermesi ile Lübnan ekonomisi 1993 yılında başlatılan "Horizon 2000" adındaki Hükümetin 20 milyar dolar değerindeki yeniden yapılanma programı çerçevesinde iyileşme kaydetmeye başlamış ve GSYH 1994 yılında % 8 , 1995 yılında ise % 7'lik büyüme kaydetmiştir. 1996 ila 2000 yılları arasında ekonomik büyüme yavaşlamış ve 2000 yılında % 1 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık enflasyon oranı ise 1990'lı yıllardaki % 100'lük seviyesinden % 0'a inmiş, döviz rezervleri ise 1.4 milyar dolardan 6 milyar dolara çıkmıştır. 2001 yılı itibarıyla kişi başına düşen milli gelir 4.635 Dolar

⁴⁴¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.13

⁴⁴² Mackey, Sandra, *a.g.e.*,s.13

⁴⁴³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.deik.org.tr> (08/04/2005),

olarak gerçekleşmiştir. Lübnan Bankalar Birliği verilerine göre ülkedeki ekonomik büyüme, 2001 yılında % 1 oranında gerçekleşmiştir. Ekonomik durgunluk ve beraberinde talepteki azalma enflasyon oranının düşük seviyelerde seyretmesine neden olmuştur. 2001 yılında enflasyon oranı yaklaşık olarak % 0.5 oranında gerçekleşmiştir. Büyüyen bütçe açığı ile dış ve iç borçlar ülkedeki en önemli ekonomik sorunları oluşturmaktadır.

15 yıl süren sivil savaş sonucu gelen Hükümetler ülkenin yeniden yapılanması için borçlanmış ve ağır harcamalar yapmışlardır. Maliye Bakanlığı verilerine göre, Lübnan'ın toplam borcu 2001 yılı Haziran ayı sonu itibariyle 24.9 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tutarın 16.8 milyar dolarını iç borçlar, 8.1 milyar dolarını dış borçlar oluşturmaktadır. Hükümet, harcamaların kısılması, vergilerin artırılması ve özelleştirme programının uygulanmasını ekonomik politikalarının öncelikleri olarak belirlemiştir. 1 Şubat 2002'de yürürlüğe giren % 10'luk Katma Değer Vergisi, ülkenin vergi sisteminin modernleştirilmesi yönünde atılmış bir adım olarak görülmektedir. Yeni Hükümetin aldığı kararlar çerçevesinde bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan gümrük vergilerinde kapsamlı bir indirimle gidilmiştir.

Yaklaşık 4 milyon nüfusa sahip olan Lübnan'da işsizlik oranı % 25⁴⁴⁴. civarında olup, 1 milyon çalışan nüfusun yaklaşık % 14'ü tarım, % 25'i sanayi ve inşaat, % 61'i ise hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Asgari ücret yaklaşık 230 dolar civarındadır. Hükümet, 2001 yılında 2.85 milyar dolarlık Eurobond bonosu satışı ile borçlanmaya gitmiştir. Başkent Beyrut'un savaş sonrası yeniden yapılanmasını için kurulan merhum Başbakan Refik Hariri'nin sahip olduğu "Solidere" Şirketi, şehrin merkezinin yeniden inşasını üstlenmiştir. Diğer yandan, menkul kıymetler piyasası 1996 yılında yeniden faaliyete geçmiş ve uluslararası bankalar ile finans kuruluşları ülkeye geri dönmeye başlamışlardır. Yabancı sermayeyi ülkeye getirebilmek konusunda istekli olan ve bunun için yatırımcılara serbest yatırım ortamı sunan Lübnan'da Mayıs 2000'de Özelleştirme Çerçeve Kanunu Meclisten geçmiştir. Buna göre, haberleşme, elektrik ve su özelleştirmeye aday sektörler olup, Hükümetin özelleştirme programında, mobil telefon işletme lisanslarının devri ilk sırada yer

⁴⁴⁴ Burada gösterilen rakamlar, Yaphe, Judith S., *The Middle East In 2015*, National Defense University Pres, Washington, D.C., 2002, s. 8'de işsizlik %18 olarak gösterilmektedir.

almaktadır. Hükümet, özelleştirmeden önümüzdeki üç yıl 5 milyar dolar gelir elde etmeyi plânlamaktadır. Lübnan ve Avrupa Birliği arasında 1995 yılında görüşmeleri başlayan Ortaklık Anlaşması 10 Ocak 2002 tarihinde Brüksel’de parafe edilmiş ve ardından Anlaşmanın ticari hükümlerini yürürlüğe koyan Geçici Anlaşma 17 Haziran 2002 tarihinde imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma ile karşılıklı olarak sınaî ürünlere uygulanan gümrük vergileri aşamalı olarak sıfırlanacaktır. AB ile Lübnanlı firmalar arasında ortaklıkların artması beklenmektedir. Söz konusu anlaşma Lübnan’daki ekonomik çevreler ve kamuoyu tarafından ekonomik büyümenin sağlanması yönünde atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir. Lübnan ithalatının büyük bölümü AB ülkelerinden yapılırken, ihracatın küçük bir bölümü AB Ülkelerine yapılmaktadır. Yürürlüğe giren Anlaşma ile Lübnanlı üreticilerin standartlarını yükseltmeleri ve Avrupa Ülkeleri ile ortaklıkların artması beklenmektedir.⁴⁴⁵

Paris’te Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac himayesinde gerçekleştirilen toplantı sonucunda Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve AB’den Lübnan’a %70’i kalkınma projelerinde kullanılması şartı ile 4.4 milyar dolarlık düşük faizli kredi sağlanmıştır.

Lübnan, Arap Ortak Pazarı kurulmasına öncülük eden ülkelerin başında gelmekte olup, ilk uygulamasını Suriye ile 1999 yılında başlatmıştır. Yıllık % 25 oranında gümrük indirimi uygulayarak 4 yıl sonunda Suriye ile gümrükler karşılıklı olarak sıfırlanmış olacaktır. Bu uygulama Arap Ortak Pazarına geçişte ilk adım sayılmaktadır. Ayrıca, Avrupa Birliği ile de Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır.⁴⁴⁶

Tarım, bankacılık ve finans, inşaat ve alt yapı, sanayi ve imalat, turizm ile yabancı sermaye ile dış ticaret de bu bölümde ele alınacak önemli konulardır.

Lübnan’ın ekonomik göstergeleri aşağıdaki Tablo-2’de özet olarak sunulmuştur.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ “Lebanon”, Avrupa Birliği Resmi İnternet sitesinden Lübnan sayfası, <http://www.eu.org>

⁴⁴⁶ “Lebanon”, Avrupa Birliği Resmi İnternet sitesinden Lübnan sayfası, <http://www.eu.org>

⁴⁴⁷ Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm> (21.03.05),

	1996	1997	1998	2004
Nüfus (Milyon)	4,0	4,1	4,2	
Yüzölçümü (Km ²)	10,452			
GSMH (Milyon \$)	13,240	14,957	15,618	18,830
Kişi Başına GSMH (\$)	3.310	3.648	3.719	5.000
Enflasyon (%)	9,0	8,0	5,8	2,0
Para Birimi (1\$/Lübnan Lirası)	1,571	1,538	1,508	1,507
İhracat (Milyon \$)	1,019	643	716	1.783
İthalat (Milyon \$)	7,559	7,457	7,060	8.162
Dış Ticaret Hacmi (Milyon \$)	8,578	8,100	7,776	9.945
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-6,540	-6,814	-6,344	-6.379

Tablo-2: Lübnan'ın Ekonomik Göstergeleri

3.4.2. Tarım

Lübnan'ın değişik bölümlere dağılmış olan (Lübnan dağlarının denize bakan yamaçlarında ve kıyıdaki dar ovalar ile Beka vadisinde) bereketli topraklarda hem Avrupa türü hem de tropik bitkiler yetiştirilir. Tütün ve incir güneyde, narenciye ve muz kıyı boyu uzanan ovalarda, zeytin Şuf dağı bölgesinde ve kuzeyde, meyve ve sebzeler Beka vadisinde yetiştirilir. Diğer tahıl türü ürünler de Beka vadisinde yetiştirilir.

Lübnan'ın tarımsal ürün ithalatında buğday, mısır, soya fasulyesi ve arpa en önemli kalemleri oluşturmaktadır. Buğday pazarının büyüklüğü yıllık 425.000-450.000 ton civarındadır.

Devlet yurt içi talebi karşılayabilmek için bu miktarın 50.000 tonunu yerli üreticiden satın almakta, geri kalan kısmı ise özel sektör tarafından ithal

edilmektedir. Ülkenin mısır, soya fasulyesi, arpa ihtiyacı da büyük ölçüde ithalatla karşılanmaktadır.⁴⁴⁸

Yine savaştan önce en önemli gelir kaynaklarından biri olan hayvancılık, savaştan çok büyük olarak etkilenmiş ve özellikle 1982 yılındaki İsrail işgalinden sonra üretim çok düşmüştür. 1975'te başlayan iç savaş nedeniyle Lübnan toprakları tam olarak kullanılamamıştır.⁴⁴⁹ İç savaşın bitmesi ile toprak kullanımı ve hayvancılıkta belirli bir ilerleme kaydedilmiştir. Beka vadisi başta olmak üzere kaçak haşhaş yetiştirmesi yapılmaktadır. Bu üretim, İç Savaş sırasında kontrol noksanlığı nedeniyle çok daha fazlaydı. Hatta, Lübnan'da ekilebilir alanların %80'ninde haşhaş ekimi yapıldığı belirlenmişti. Bu yüzden, Lübnan, dünyanın önde gelen uyuşturucu kaçakçılığının yapıldığı yedi ve dönen paralar milyar dolarlarla ifade ediliyordu.⁴⁵⁰

3.4.3 Sanayi ve Endüstri

Lübnan endüstrisi 1960'lı yıllarda çok hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. 1974'te Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) % 20'si sanayiden karşılanıyordu. İhracatın ise % 75'ini sanayi malları oluşturuyordu. Bu gelişme, küçük sanayinin ani gelişimi, ucuz ve kolay dış kredi, kuvvetli para birimi, bol, ucuz ve kaliteli işgücü, devlet desteği ile ucuza gelen elektrik enerjisi, iç pazarda ve dışarıda gelişen pazarlarda koruma tedbirleri ile sağlanmıştı. Bu dönemde öne çıkan sanayi dalları ise, tekstil, mobilya ve diğer ağaç sanayi ile deri sanayi olmuştu. İç savaş sırasında bu üretim kapasitesinin yarısı boş durmaktaydı. Ayrıca bu dönemde hemen hemen hiç yatırım yapılmadı. Bu da mevcut tesislerin uzun dönemde elden çıkmasına neden oldu. Bunun haricinde de kaçak limanlardan yapılan gümrüksüz ithalat da yerli sanayinin ölmesine neden oldu. Bunun en büyük örneği, bir zamanlar özellikle işlenmiş ağaç ve preslenmiş ağaç ürünleri (sunta, suntalem, kontraplak, konturtabla gibi), ihracatçısıyken, kaçak ithalat nedeniyle Trabulusşam'daki fabrikalar 1981 yılında kapanmak zorunda kaldı. Bu dönemde en fazla gelişen sektör çimento sanayi oldu. 1981'de çimento ihracatı (çoğunlukla Suriye'ye) Lübnan'ın en büyük sanayi ihracat kalemi oldu. Ancak bu yıl Suriye'nin ithalatı kesmesi nedeni ile bu sanayi de büyük bir

⁴⁴⁸ "Country Commercial Guide for Lebanon 2002", US Commercial Service, US Government Export Portal, <http://www.export.gov/middleeast>

⁴⁴⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.114

⁴⁵⁰ Colleo, Thomas, *a.g.e.*, s.120

sıkıntıya girdi.⁴⁵¹ İç savaşın bitmesi ile yeniden yapılanma çalışmalarına girişen hükümet ve sanayiciler, sanayinin tekrar eski seviyesine çıkması için gayret gösterdiler.

GSYİH'nın % 17'sini oluşturan imalat sektörü, yüksek faaliyet giderleri, düşük verimlilik, kısıtlı finansman imkânlarının varlığı nedeniyle hala zayıf durumda bulunmaktadır. Lübnan imalat sektörünü desteklemek için hükümet, tüm ham madde ve yarı işlenmiş ürünlerin ithalatını gümrük vergisinden muaf tutmuştur. Ancak yine de imalat sektöründe gelişme ülkenin içinde bulunduğu özel durumu nedeniyle gelişme göstermemektedir.

3.4.4 Madencilik ve Doğal Kaynaklar

Ülkenin en büyük maden cevheri çimento hammaddesidir. Bunu işleyen fabrikaların bir çoğu iç savaş nedeniyle, genellikle de 1982 İsrail işgali esnasında tahrip edilmiştir. Bunun dışında diğer madenler hemen hemen yok gibidir. Yalnız kireçtaşı, demir cevheri, tuz gibi doğal kaynakların varlığından da bahsetmek yerinde olacaktır. Arap ülkelerinin neredeyse hepsinde petrol çıkmasına rağmen, Lübnan'da petrol bulunmamaktadır. Savaş sırasında büyük hasar gören, ancak şu an için verimli bir şekilde çalışan ve ülkenin kendine yeterli petrol rafine etme tesisleri bulunmaktadır.⁴⁵²

3.4.5 Enerji Üretilimi

Lübnan elektrik enerjisinin çoğunu petrole dayalı termik santrallardan elde etmektedir. İç savaştan önce 11 termik santral ülke enerjisinin % 70'ni sağlarken, iç savaş sırasındaki bu santralların tahribi neticesinde, bu oran hidro-elektrik santralleri karşısında % 30'a kadar düştü. Bu düşüşün diğeri bir nedeni de, iç savaş sırasında petrol rafinelerinin büyük hasar görmesi ve petrol ürünleri üretiminin de düşmesidir. Bunun sonucu, petrole dayalı enerji üretim tesisleri de çalışamaz oldu. Bu duruma çare bulmaya çalışan hükümet, Fransız Manda idaresi zamanında inşaa edilen⁴⁵³ ve iç savaş yıllarında kapanan 1981 yılında Irak-Lübnan boru hattının açılması için antlaşmaya vardı. Ancak, Suriye bu hattın kullanılmasına izin vermeyeceğini açıklayınca bu ümitte söndü. Bunun üzerine, Irak tarafından söz verilen petrol, Kerkük-Yumurtalık boru hattından

⁴⁵¹ Colleo, Thomas, a.g.e.,s.124

⁴⁵² ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA, *World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington D.C.,s.11

⁴⁵³ B.D.A., 10/4/1933 tarihli "Musul'da çıkan Petrol madeninin demir borularla yer altından Hayfa ve Trablus Şam'a isali" konulu belge, Dosya:, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 226.522.512

nakledildi ve buradan gemilerle Lübnan'a getirildi. Savaşın bitmesi ile bu engeller aşıldı ve bugün için yıllık elektrik üretimi 8,066 milyar KWh (kilovat saat) ulaşmıştır. Ayrıca petrol rafineleri de ihtiyacı karşılayacak kadar çalışmaktadır.⁴⁵⁴

3.4.6 Hizmetler

Lübnan ekonomisinin en güçlü sektörü, iç savaştan önce bankacılıktı. 1920 ile 1964 yılları arasında, özel bir Fransız bankası olan, Suriye ve Lübnan Bankası (The Bank of Syria and Lebanon) Lübnan Merkez Bankası gibi işlev gördü. Bu bankanın imtiyaz süresi 1964 yılında dolunca aynı yılın Mart ayında Lübnan Merkez Bankası kuruldu. Merkez Bankası çok iyi bir yapıya kavuşturuldu ve çalkantılı yıllar boyunca da ülkede düzgün çalışan tek organ olmakla üne kavuştu. 1964'den bu yana, banka Lübnan'ın mali yapısını çok sıkı bir şekilde (financial ortodoxy) koruma gayreti içindedir. Bu düzgün ve kararlı para politikaları nedeniyle birçok yabancı banka Beyrut'ta çalışmaya başladı. Bu yatırımlar, hizmetler sektöründe Lübnan'ın ilerleme kaydetmesine büyük katkısı oldu. Ancak, diğer sektörlerde olduğu gibi, ki bu sektör en hassas olarak bilinen sektördür ve iç savaş nedeniyle ülkeden büyük oranda çekildi veya işlemlerini ve hacmini ciddi biçimde küçülttü. İç savaş sırasındaki banka soygunları da bu küçülmede büyük rol oynadı.⁴⁵⁵ Lübnan'da diğer bir önemli hizmet sektörü de turizmdir. İç savaş öncesi Ortadoğu'nun en çok turist çeken merkezlerinden biri olan Beyrut, otelleri, eğlenceleri ve kumarhaneleri ile meşhurdur. İç savaş bu sektörü de derinden vurdu ve hemen hemen bu sektör yıllarca kapalı kaldı. İç savaşın bitmesini takip eden yıllarda tekrar canlanmaya başlayan bu sektör, yine hizmetler kaleminde büyük yer tutmaktadır.

3.4.7 Ulaşım

Lübnan'ın arazi yapısının dağlık olması, ülkenin değişik kesimleri arasındaki ulaşımı zorlaştırır. Ulaşımın düğüm noktası Beyrut'tur. Bütün yollar buradan çıkar veya buraya ulaşır. Toplam karayolu ağı uzunluğu yaklaşık 8.000 km.dir. Ana yollar; Beyrut-Trabulusşam, Beyrut-Şam, Beyrut-Sayda ve Sur karayollarıdır. Bu karayolları da diğer tesisler gibi iç savaş sırasında

⁴⁵⁴ ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA, *World Fact Book*, (April 5th, 2005), Washington D.C., s.11

⁴⁵⁵ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.106

bakımsızlıktan ve savaş nedeniyle yer yer tahrip olmuştu.⁴⁵⁶ İç savaşın bitmesini müteakip yollarda büyük bir bakım faaliyeti sürdürüldü ve bu gün için iyi bir yol şebekesine sahiptir.

Lübnan'da 401 km demiryolu bulunmasına rağmen, bunun tamamına yakın kısmı iç savaş sırasında tahrip edildiğinden bu gün için çok küçük bir kısmı kullanılabilir. Önemli limanları; Beyrut, Trabulusşam, Sayda ve Sur'dur. Lübnan'da 5 adet havaalanı bulunmakta olup bunlardan en büyüğü 1939 yılında açılan Beyrut uluslararası havaalanıdır.⁴⁵⁷ Lübnan'ın ulusal havayolu MEA (Middle East Airline) çok prestijli ve karlı bir şirketken, 1 Şubat 1963 tarihinde bir uçağı, Ankara semalarında Türk Hava Kuvvetlerine ait bir uçak ile çarpıştı.⁴⁵⁸ (EK-9) Bundan sonra, 1968 yılındaki İsrail komando baskınında 10 uçağını kaybederek büyük bir darbe aldı. Bundan kurtulma çabaları devam ederken, iç savaş sırasında da hem uçak hem de büyük yolcu kaybetti.⁴⁵⁹ İç savaş sonrası hava trafiği tekrar eski seviyesine ulaştı.

Suudi Arabistan petrol havzasından çıkartılan petrolü en kısa yoldan Akdenize ulaştıran Trans-Arabian Petrol Boru hattı (Tapline), Lübnan'ın Akdeniz kıyılarında son bulmaktaydı. Günlük kapasitesi 465 bin varil ham petrol olan bu hattın sahipleri; dört American şirketi olup, Exxon Corp., Standart Oil of California, Texaco ve Mobil Oil Corp.'du. Süveyş Kanalı'nın 1967 Arap-İsrail savaşından sonra kapanması üzerine ortaya çıkan süper tankerler bir seferde 500 bin tona kadar ham petrol taşıyabilmekteydiler ve petrolü doğrudan Avrupa'ya ulaştırabiliyorlardı. Lübnan'da yaşanan iç karışıklıklar ve süper tanker rekabeti yüzünden bu boru hattı yılda yaklaşık 100 milyon dolar zarar ediyordu. İç karışıklıkların daha da artması üzerine 10 Nisan 1975 tarihinde hattın işletmesi durdurularak hat kapatıldı.⁴⁶⁰ Boru hattı işletmecisi, bu zararın (100 milyon dolar) ödenmesini Lübnan hükümetinden talep etti. Hattın tekrar açılması

⁴⁵⁶ Colleo, *a.g.e.*, Thomas, s.109

⁴⁵⁷ B.D.A., 10/6/1939 tarihli "Beyrut'ta açılacak aeroporun açılma törenine hava kuvvetleri komutanının gönderilmesi" konulu belge, Dosya No: 238-498, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 87.51.15

⁴⁵⁸ B.D.A., 1/2/1963 tarihli "Lübnan Hava yollarına ait bir uçakla T.Hava Kuvvetlerine ait bir uçağın Ulus semalarında çarpışması" konulu belge, Dosya No: E3, Fon Kodu: 30.01.0.0., Yer No: 59.362.2

⁴⁵⁹ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.114

⁴⁶⁰ "Lebanon", *Facts on File 1975, Volume 35*, No1796, April 12, 1975, Published Facts on File, New York, 1975, s. 230

için yapılan görüşmeler sonunda hat aynı yıl bu sefer çok düşük kapasite ile tekrar açıldı. Ancak Lübnan biriken borçlarını ödeyemediği için bir yıl sonra tekrar kapandı. 1982 yılına kadar aralıklarla açılıp kapanan hat, İsrail'in 1982 yılındaki Lübnan'ı işgali ile büyük tahribata uğradı. Daha sonra yapılan onarım çalışmaları ile tekrar aıldıysa da 1993 yılında hattın ucundaki rafinerinin de kapanması nedeni ile tamamen kapatıldı. İran tarafından finanse edilen ve 1998 yılında yapılan çalışmada, rafinerinin ve boru hattının açılmasının mümkün olduğu rapor edilmesi zerine, Fransız ve İran firmalarından oluşan bir ortak girişim onarım faaliyetlerini 2005 yılı itibariyle sürdürmektedir.⁴⁶¹

⁴⁶¹ "Lebanon", *Regional Survey or the World*, The Middle East and North Africa 2005, Europa Publication, London and New York, 2005, s.762

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

4.1 Lübnan – Türkiye İlişkilerinin Genel Durumu

Bu bölümde; daha önceki bölümlerde Lübnan hakkında verilen bilgilerden sonra, Lübnan-Türkiye ilişkileri siyasi ve ekonomik ilişkiler başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Lübnan, Birinci Dünya Harbinin sonuna kadar, Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olması dolayısıyla, Lübnan'ın Tarihi bölümünde belirttiğimiz hususların haricinde bir konuya değinilmeyecektir. Lübnan'ın Osmanlı'dan koptuktan sonraki ve Manda İdaresi dönemi de kısaca geçildikten sonra, esas olarak Lübnan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemden bu güne kadar geçen süre incelenecektir. Ayrıca, Türkiye ile Lübnan'ın coğrafi yakınlığına rağmen, ilişkilerin çok az olmasının nedenleri ve bu ilişkileri geliştirebilmek için ne gibi tedbirler alınması gerektiği incelenecektir.

4.2 Siyasi İlişkiler (1918 –1943 Arası)

1918 yılının Eylül ayında İngiliz ve Şerif Hüseyin'in kuvvetleri Filistinden kuzeye doğru hareket ederek Türk Ordusuna karşı taarruza geçtiler. Mevcut olarak yetersiz, silâh ve mühimmatı kalmamış Türk Ordusu kuzeye doğru çekilmek zorunda kaldı. 1 Ekim'de Şam, 8 Ekim'de Beyrut, 26 Ekim'de Halep düştü, 30 Ekim'de Osmanlı İmparatorluğu Mondros Mütarekesini imzalayıp silâhları bırakınca, ilerleme durduruldu. 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun da sonu gelmişti.⁴⁶² Daha sonra yapılan Sevr, onu takip eden Mart 1921 Ankara Anlaşması ve nihayet 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşmasında da bu bölgelerin hükümrانlık haklarını devrettiğini resmen kabul ettiği için Lübnan ile Türkiye arasında herhangi bir organik bağ ve ortak bir sınır kalmamıştı. Ancak, Türkiye'deki Lübnanlılar ile Lübnan'daki Türklerin vatandaşlık ve sahip oldukları malların idareleri için ilişkide bulunulmuş ve konu üzerinde anlaşmalar yapılmıştır.(EK-10) Bunun ötesinde, (en çok eleştirilen konulardan birisi de,) Türkiye eskiden sahip olduğu Arap vilayetlerinin geleceği ile hemen hemen hiç

⁴⁶² Mansfield, Peter, *Osmanlı Sonrası ve Arap Dünyası*, Söylem Yayınları, İstanbul, 2000, s.54

ilgilenmemekteydi.⁴⁶³ Bu suretle, Osmanlıdan ayrılan Arap Vilayetlerini Batılı Devletler karşısında yalnız ve desteksiz bırakmakla suçlanmasına karşın, o tarihlerde Türkler, kendi öz vatanlarında ölüm kalım mücadelesi vermekteydiler.

Lübnan bağımsızlığını kazanıncaya kadar, bütün ilişkiler ve yapılan anlaşmalar ve görüşmeler Fransızlarla yapılmıştı.⁴⁶⁴(EK-8) Türkiye'nin Fransızlarla yaptığı anlaşmaların ve temasların çoğunu ise Suriye ile Türkiye arasındaki siyasi sınırın tam olarak belirlenmesi ⁴⁶⁵ve Bağdat Demiryolunun (Türkiye-Suriye siyasi sınırını çizen) kullanılması ile ilgili olmuştur. Daha sonra ise ilişkilerin ağırlığını Hatay'ın bağımsızlığı ve Anavatana katılması ile ilgili anlaşmalar ve temaslar oluşturmuştur. Buna rağmen Suriye ve Lübnan Fransız Mandası altındayken yapılan bütün anlaşmalarda Türkiye-Fransa (Suriye ve Lübnan için) ifadeleri yer almıştır. ⁴⁶⁶ (EK-10) Ancak anlaşmalar yakından incelendiğinde, bunların büyük kısmı Suriye ve Hatay ile ilgilidir.⁴⁶⁷

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerde en önemli sorun olan Hatay meselesi, 23 Haziran 1938 tarihinde Ankara Anlaşması ile çözülüp Hatay Anavatana katıldıktan sonra manda altındaki Suriye ve Lübnan ile ilişkileri yeniden düzenlemek gerekmiştir. Çünkü Hatay sorunu sürerken Türkiye, 3 Aralık 1938 günü 1926 yılında yapılan iyi komşuluk ilişkileri konulu sözleşmeye son verdiğini bildirmişti. Bu durumda adı geçen sözleşmenin 12 Ağustos 1938 tarihinde (bildirimden altı ay sonra) ortadan kalkması gerekiyordu. Türkiye ve Fransa yeni bir sözleşme için müzakerelere başladı. Bu müzakereler sürerken Türkiye-İngiltere Anlaşması imzalandı. Bunun üzerine İngiltere'nin müttefiği Fransa ile sürdürülen müzakereler ayrı bir önem kazandı.⁴⁶⁸ Müzakereler neticesinde, 23 Haziran 1939 tarihinde yapılan bir sözleşme ile yeni bir sözleşme yapıncaya kadar 1926 tarihli sözleşmenin 15 Mart 1940 tarihine kadar yürürlükte kalacağı taraflarca kabul edildi. Türkiye, bu iki ülke ile ilişkilerde

⁴⁶³ Mansfield, Peter, *a.g.e.*, s.79

⁴⁶⁴ B.D.A., 25/11/1935 tarihli "Emniyet İşleri Umum Müdürünün Lübnan Manda İdaresi ile Görüşmelerde Bulunması konulu belge, Dosya:3578, Fon Kodu:020.12.01.02 ,Yer No: 59.89.09

⁴⁶⁵ B.D.A., 25/5/1946 tarihli "Türkiye-Suriye Daimi Hudut Komisyonu Mukarreratı" konulu belge, Dosya:4183, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 230.549.3

⁴⁶⁶ B.D.A., 4/7/1938 tarihli "Optanlara Mütedair Protokol", Dosya:-, Fon Kodu:030.10 ,Yer No: 224.510.10

⁴⁶⁷ Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi, Tarih Şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, Sh: 291 - 377

⁴⁶⁸ B.D.A., 26/6/1939 tarihli "Türk-İngiliz anlaşması ve Türk-Fransız müzakerelerinin Suriye ve Lübnan'daki akisleri" konulu belge, Dosya:400-3370, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 222.495.1

bir boşluğa meydan vermemek için 30 Mart 1940 tarihinde Türkiye-Fransa (Suriye ve Lübnan için) dostluk ve Komşuluk Sözleşmesini imzalamıştır. Bu sözleşmenin imzalanmasından kısa biri süre sonra Fransa Almanya tarafından işgal edildiği için onay süreci hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Ancak 1940-1946 yılları arasında Fransa ile Türkiye bu anlaşmayı onaysız olmasına karşın harfiyen uygulamışlardır. Suriye ve Lübnan bağımsızlığını kazandıktan sonra yapılan anlaşmalarda da hep bu sözleşme referans olarak kullanılmıştır.⁴⁶⁹ Savaş sırasında da Türkiye, Lübnan ile ilişkilerini devam ettirmiş, siyasi konularda görüşmelerde bulunmak üzere bazı heyetler karşılıklı olarak ziyaret icra etmişlerdir.⁴⁷⁰ Türkiye, Lübnan ve Suriye'den Fransız askerleri çekildikten sonra bu iki ülkeyi de tanımış ve normal ilişkilerini kurarak geliştirmiştir.⁴⁷¹

4.3 Siyasi İlişkiler (1943'den Günümüze)

Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, İkinci Dünya Harbinin devam etmesi, İkinci Dünya Harbinin sona ermesinden sonra da Türkiye üzerindeki Sovyet tehditi ve aşağıda açıklanan nedenlerle Türkiye Lübnan ilişkileri istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ancak 1950'li yılların ilk yarısında Türkiye ve Lübnan'da işbaşında olan Batı yanlısı hükümetler nedeniyle ilişkiler gelişme göstermiş, daha sonra Türkiye'nin Kıbrıs sorunu ve içinde bulunduğu siyasi gelişmeler neticesinde bu düzey sürdürülememiştir.

İkinci Dünya Harbinden sonra, Türkiye ile Lübnan arasında ilişkiler zor da olsa gelişme yoluna girmiştir.⁴⁷² (EK-11) Devlet Başkanları düzeyinde ilk temas, Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Lübnan Cumhurbaşkanı Beşara

⁴⁶⁹ Umar, Ömer Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi, Tarih Şubesi Yayınları No: 3, Elazığ, 2003, Sh: 348

⁴⁷⁰ B.D.A., 11/23/1942 tarihli "Hariciye Vekaleti Birinci Daire Umum Müdürü Feridun Cemal Erkin'in Suriye, Lübnan ve Filistin'e seyahati" konulu belge, Dosya:119-75, Fon Kodu:30.18.1.2 ,Yer No: 97.127.5 ve B.D.A., 27/5/1940 tarihli "Müttefiklerle Beyrut'ta Başkomutanlar arasında yapılacak Askeri Müzakereler için Genelkurmay Başkanının Lübnan'a gönderilmesi" konulu belge, Dosya:400-34, Fon Kodu:30.18.1.2 ,Yer No: 91.49.17

⁴⁷¹ B.D.A., 21/11/1946 tarihli "Büyükelçi Feridun Cemal Erkin ve beraberindeki heyetin Lübnan'la yeni emlak sözleşmesi hakkında prensip anlaşmasına varması için görevlendirilmesi" konulu belge, Dosya No: 47, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 112.731.13

⁴⁷² Buna eni iyi örnek, Türkiye'nin 1946 yılının Mayıs ayında Lübnan'la, Fransa ve Yunanistan'la birlikte Havayolu Anlaşması imzalamasıdır. B.D.A., 25/5/1946 tarihli "Memleketimiz ile Fransa, Yunanistan ve Lübnan arasında Hava Nakliyatına dair akdedilecek anlaşma" konulu belge, Dosya:76-312, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 111.37.4 ve B.D.A., 24/7/1947 tarihli "Türkiye ile Beyrut, Beyrut, Şam ve Bağdat arasında yapılacak hava servisleri anlaşması" konulu belge, Dosya:47-277, Fon Kodu:30.18.1.2 ,Yer No: 114.51.6 (EK-11)

el- Khuri'nin 26-28 Haziran 1946 tarihinde Türkiye'yi ziyareti ile başlamıştır.⁴⁷³ Bu ziyaretten sonra, Türkiye'de 1950 yılında işbaşına gelen Demokrat Parti hükümeti Başbakanı Adnan Menderes, 29 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada Doğu Akdeniz'in güvenliğinin önemini vurgulamış ve hükümetin Ortadoğu ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kuracağını belirtmiştir.⁴⁷⁴ Bu açıklamadan sonra da Lübnan'la olan ilişkiler bu çerçevede aşağıda da anlatıldığı gibi gelişme göstermiştir. Ancak aynı gelişme yine aşağıda açıklanan nedenlerler dolayı diğer Arap ülkeleri ile sağlanamamıştır.

1975-1990 yılları arasında Lübnan'da yaşanan iç savaş, ateşkes sonrasında ülkede sükunetin tam olarak sağlanmasının iki yıllık bir süre alması ve iç savaş sonrası kurulan hükümetlerin önceliklerinin ülkenin yeniden imarı olması nedenleriyle Türkiye-Lübnan ikili ilişkileri 2000'li yıllara kadar durağan bir düzeyde seyretmiştir.⁴⁷⁵ Bunun ana nedeninin, Türkiye'nin İkinci Dünya Harbinden sonra artan Sovyet tehdidi nedeniyle yüzünü tamamen Batı'ya dönmesi ve arkasından NATO ve CENTO'ya girmesi, Batı ülkelerini düşman olarak gören Arap ülkelerinin dolayısıyla Türkiye'ye de sırt çevirmesidir. Bunlara ilâve olarak, Batı'nın yakın müttefiki olan Türkiye'nin 1950'li yıllarda, Arap ülkelerinin can düşmanı İsrail'i ilk tanıyan Müslüman ülke olması ve Cezayir'in Fransa'dan Bağımsızlık Savaşında Cezayirli yerine NATO Müttefiki Fransa'yı tutması Arapların gözünde Türkiye'yi batılı bir ülke olarak görmelerine ve onunla ilişkileri en alt düzeye indirmelerine yol açmıştır. Her ne kadar Türkiye'nin 1956 yılında ortaya çıkan Süvyeş Bunalımında Batı yanını tutması nedeniyle bütün Arap ülkeleri tarafından tepkiyle karşılanmasında rağmen, Lübnan'ın da bu buhranda Arap Ülkeleri tarafını tutmayıp tarafsız kalması nedeniyle, halklar arasında olmasa da hükümetler arasında yakınlaşma yaratmıştır.⁴⁷⁶

Bu yakınlaşmanın ana nedenlerinden biri de, batı yanlısı bir tutum izleyen o zamanın Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chamoun'un bölgedeki tek

⁴⁷³ B.D.A., 10/7/1946 tarihli "Lübnan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'yi ziyareti" konulu belge, Dosya No: 239139, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 200.371.18

⁴⁷⁴ Yeşilbursa, Behçet Kemal, "Güney Kuşağı Savunma Projesi ve Türkiye-Pakistan Anlaşması 1953-54", IV Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu'nda bildiri, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2004, s. 849 - 846

⁴⁷⁵ Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Siyasi.htm (21.03.05)

⁴⁷⁶ B.D.A., 6/9/1956 tarihli "Lübnan Büyükelçisi Mohammed Ali Hamade ile Süvyeş Meselesi" konulu belge, Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 62.381.5

Müslüman ve batı yanlısı devlet olan Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek istemesi ve batılı güçlerin de Arap dünyasında etkili olmak için Türkiye'yi kullanmak istemelerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu dönemde, Türkiye ile Lübnan devletler arası ve hükümetler seviyesinde oldukça artış göstermiş ve Türkiye Başbakanı Adnan Menderes Ocak 1955'de Lübnan'ı ziyaret etmiş ve çok iyi karşılanmıştır. Lübnan bu ziyaretten oldukça memnun olmuş ve ilişkilerin geliştirilmesini arzuladığını da belirtmiştir.⁴⁷⁷ Bu ziyaretlerin Lübnan ile ilişkilerin geliştirilmesinde bir yararı dokunsa da, bazı Arap ülkelerinde birçok tepki de çekmiştir.⁴⁷⁸

Lübnan Türkiye ilişkileri 1955 yılında oldukça gelişerek, Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar Haziran ayında Lübnan Cumhurbaşkanının davetlisi olarak bu ülkeyi ziyaret etmiştir. Bu ziyarete başlangıçta Başbakanın da katılması plânlanmış olmasına karşın, daha sonra Başbakan kısa bir süre önce ziyaret ettiğini belirterek bu geziye katılmamıştır.⁴⁷⁹ Türkiye ile Lübnan arasındaki ilişkileri bu şekilde gelişmesine karşın Lübnan halkı arasında Türkiye'ye karşı şüphe ve güvensizlik olduğu Türkiye Cumhurbaşkanının Lübnan'ı ziyaretinden önce Nisan 1955 tarihinde Türkiye'ye resmi olarak davet edilen Lübnan'lı gazetecilerden birisinin Başbakan'a yazılı olarak ilettiği sorulardan anlaşılmaktadır.⁴⁸⁰ Bu sorularda; Lübnan'ın ve Arap dünyasının Türkiye Irak Paktından rahatsız oldukları, Türkiye'nin İsrail'i tanımış olmasından ve onunla siyasi ve ekonomik alanda yaptığı işbirliğine karşı Arap ülkelerinin Türkiye'ye karşı alacağı tedbirleri kabul edip etmeyeceklerini, Türkiye Suriye münasebetlerindeki gerginliğin rahatsızlık yarattığını ve Lübnan'ın arabulucu olarak tayin edilebileceğini ima ederek diğer güncel sorunlarla ilgili sorulara yer vermiştir. Özellikle Mısır kaynaklı basın, Türkiye'nin Bağdat Paktına girişini çok sert bir dille eleştirerek, bütün Arap alemi ile birlikte Lübnan'da da Türkiye'ye karşı bir tutum yaratmaya çalışmakta ve bu konuda da kısmen başarılı

⁴⁷⁷ B.D.A., 21/1/1955 tarihli "Alfred Naccache ve Camille Chamoun'un Başbakanını ziyaretinden dolayı duydukları memnuniyet konulu ayrı ayrı mektupları" konulu belge, Dosya:A7, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 19.107.8

⁴⁷⁸ B.D.A., 30 Haziran 1955 tarihli "Lübnan'da mukim Ömer Cevdet Türkmenilli'nin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Lübnan ziyareti sonrasında, Cumhurbaşkanına yazdığı mektup" konulu belge, Dosya:E3, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 57.351.6

⁴⁷⁹ B.D.A., 14,15,16/6/1955 tarihli "Türkiye Cumhurbaşkanının Lübnan'ı ziyareti ile ilgili yazılar" Dosya:A1, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 1.8.16

⁴⁸⁰ B.D.A., 7/4/1955 tarihli "Başbakana mektup" konulu belge", Dosya:S2, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 131.848.1

olmaktadır.⁴⁸¹ Her ne kadar Lübnan halkında Türkiye'ye karşı güvensizlik hakim olsa da Türkiye ile ilgili her türlü gelişmenin Lübnan halkı ve iş çevreleri tarafından çok yakından takip edildiği de bir gerçektir. Ancak Türkiye, Süvyeş meselesi nedeniyle Eylül 1956 tarihinde Londra'da toplanan konferansta Arapların görüşleri doğrultusunda bir tavır takınmasının Lübnan'da Türkiye lehinde büyük bir sempati doğmasına yol açmıştır⁴⁸². Türkiye'nin 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yapmış olduğu anlaşmalar nedeniyle Lübnan radyosunda ve basınında Türkiye'nin başarılarından dolayı heyecanla birinci haber ve manşetten verildiğini bildiren belge bunu en güzel şekilde açıklamaktadır.⁴⁸³

Lübnan, Türk yetkililer için Lübnan'ın siyasi ve toplumsal hayatında etkili Ermeni varlığı sebebiyle geçmişte ve halen de sorun teşkil etmektedir. Ermeni sorunu, ilkesel kanaatler, iç hassasiyetler ve seçim hesapları, biraz da Türkiye karşıtlığı sebebiyle Lübnan halk kesimlerinin ekseriyetinin sevgisini kazanmıştır. Bu durum, Türk varlığının Lübnan'da güçlenmesinin imkânları üzerinde olumsuz etki yaptı.⁴⁸⁴ Buna rağmen Siyasi alanda Lübnan-Türkiye ilişkileri, yaklaşık bir yıldır kayda değer bir iyileşme yaşamaktadır. Ayrıca Arap-İsrail mücadelesi konusunda Türk tutumunda köklü bir değişim yaşanmakta ve Ankara'nın komşu Arap ülkeleri anlama konusunda gözle görülür bir arzusu olduğu görülmektedir.⁴⁸⁵

Türkiye'den Lübnan'a 1983 yılında gerçekleştirilen Dışişleri Bakanı düzeyindeki son ziyaretten 21 yıl sonra, Lübnan Dışişleri Bakanı Jean Obeid 11-13 Nisan 2004 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında, 'Dışişleri Bakanlıkları Arasında İstisnâlere İlişkin Protokol' ile "Konsolosluk Anlaşması" imzalanmıştır. Zamanın Lübnan Başbakanı Rafik Hariri ise, 12-

⁴⁸¹ B.D.A., 2/5/1956 tarihli "B.Adnan Haki'nin EL-BELAĞ-BEYRUT'da çıkan gazetede TÜRKİYE BAŞVEKİLİNE KARŞI KÜSTAHCA BİR HAREKET" konulu belge, Dosya:S5, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 132.861.1

⁴⁸² B.D.A., 6/9/1956 tarihli "Lübnan Büyükelçisi ile Dışişleri Bakanlığı Müsteşarının yaptığı Mülakat" konulu belge, Dosya:E4, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 62.381.5

⁴⁸³ B.D.A., 5/8/1958 tarihli "Lübnan'daki Türkiye Büyükelçisinin Başbakanı Mektubu" konulu belge, Dosya:O303, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 127.827.8

⁴⁸⁴ Muhammed Nurettin, "Türkiye'den İsrail ile Komşu Araplara Açılım Politikası", *Enine Boyuna İnternet Haber ve Yorum Dergisi*, http://www.enineboyuna.net/muhammed_nureddin_07.07.2004_turkiyeden_israil_ile_komsu....htm, (21.03.2005)

⁴⁸⁵ Başbakanlık Basın-Yayın e Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, http://bro.byegm.gov.tr/Haber%5CAbone%5C2004%5C06%5C30%5C30_06_2004_ABN_19_04_03.txt (21.03.05),

13 Mayıs 2004 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiş, ziyaret sırasında, “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması”, “Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önlenme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması”, “Bayındırlık İşleri ve Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Konusunda Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Protokolü”, “Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü” ile “Arşivler Arası İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır.⁴⁸⁶

Türkiye-Lübnan ile işbirliğini artırarak, ikili ve bölgesel düzeylerde işbirliği alanlarını çeşitlendirmek arzusundadır. İki ülke işbirliği sadece Türk ve Lübnan halklarının değil, tüm bölge halklarının yararına hizmet edecek, bölgemizdeki barış, istikrar ve refah çabalarını destekleyecektir.

Son olarak Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 19 Haziran 2005 tarihinde bir toplantıya katılmak üzere iş ziyareti maksadıyla gittiği Lübnan’da eski Başbakan Merhum Refik Harriri’nin dul eşini ziyaret etmesi Lübnan’da Türkler lehine çok olumlu bir hava yarttığı belirtilmektedir.⁴⁸⁷ Ancak bu olaydan yalnızca iki hafta sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin en büyük özelleştirme ihalesi olan Türk telefon şirketi Türk Telekom’un özelleştirme ihalesininin Lübnan’ın öldürülen eski Başbakanı Refik Harriri’nin oğlunun şirketine ucuz bir fiyata verilmesi Türkiye’de büyük tepki çekmiştir.⁴⁸⁸ İsrail’in 2006 yılında Lübnan’ı işgalinin ardından gönderilen BM Barış Gücü içinde Türk birliğinin de yer alması; iki ülke ilişkileri açısından sıcak ve olumlu gelişmelerin gerçekleşmesine vesile olmuştur. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve beraberlerindeki heyet, 3 Ocak 2007 tarihinde, Lübnan’da bulunan Türk birliğinin Kurban Bayramını kutlamak amacıyla bir günlük bir ziyaret gerçekleştirmişler ve bu arada Lübnan’lı yetkililerle de bir araya gelerek görüşmelerde bulunmuşlardır.

4.4 Ekonomik İlişkiler

⁴⁸⁶ Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Lübnan, Siyasi İlişkiler”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Siyasi.htm (21.03.05),

⁴⁸⁷ Süsoy, Yener, “Türk Gelin Lübnanlının en büyük prestijidir.”, *Hürriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2005, s.7

⁴⁸⁸ Çölaşan, Emin, “ Hayırlı Olsun”, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 3 Temmuz 2005, s, 5; Bu yazıda, “...Telekom’un ülkenin iletişim- haberleşme sektörünün kilidi ve gerçek değeri en az 30 milyar dolar tutarken 6,5 milyon dolara elden çıkartıldığı kaydedilmekte ve Başbakan’ın iki hafta önce, daha önce hiç tanımadığı Harriri’nin evine gidip eşini ziyaret ettiği ve iki hafta sonra da oğlunun gelip, bu çok büyük ihaleyi aldığı kaydedilerek tepkisini ortaya koymaktadır.”

Türkiye'nin Lübnan'ı Arap Körfez ülkelerinin kapısı olarak gördüğünü ve Körfez'e yayılan Lübnanlı işadamlarının Türk ürünlerinin pazarlanmasında aktif bir rol oynayabilecekleri değerlendirilmektedir.⁴⁸⁹

Lübnan'ın Manda idaresi esnasında Türkiye ile Lübnan arasındaki bütün ticari işlemler ve ödemeler Fransa üzerinden yapılmaktaydı. Türkiye, İkinci Dünya Harbinden sonra Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlığını tanıdıktan sonra da bu işlemler bir müddet Fransa üzerinden yürütüldü. Ödemeler ve para transferleri de Fransa Kambiyo idaresi kanalıyla yürütülüyordu. 1949 ve 1950 yıllarında Fransa-Lübnan ve Türkiye arasında karşılıklı olarak teati edilen notalar ile Lübnan'la olan ticaret ve ödemeler de Fransa'dan bağımsızlaştırılmıştır. Bu tarihten sonra iki ülke arasında ticaret ve ödemeler doğrudan yapılmaya başlanmıştır.⁴⁹⁰

Bu bağlamda Lübnan ile ülkemiz arasında Karma Ekonomik Komisyonun kurulmasını da öngören bir Ticaret, Sanayi, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması 10 Ekim 1991 tarihinde İzmir'de imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşma uyarınca kurulan Karma Komitenin 1. Dönem Toplantısı 14-17 Nisan 1993 tarihleri arasında Beyrut'ta yapılmıştır.⁴⁹¹

Türkiye-Lübnan ticari ilişkileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.⁴⁹²

TÜRKİYE-LÜBNAN TİCARİ İLİŞKİLERİ (Milyon \$)				
YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET	
			HACMİ	DENGESİ
1996	183	27	210	156
1997	200	34	234	166
1998	180	20	200	160
1999	161	11	172	150

Tablo-3: Türkiye-Lübnan Ticari İlişkileri

⁴⁸⁹ Başbakanlık Basın-Yayın e Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, http://bro.byegm.gov.tr/Haber%5CAbone%5C2004%5C06%5C30%5C30_06_2004_ABN_19_04_03.txt (21.03.05),

⁴⁹⁰ B.D.A., 4/10/1950 tarihli "Lübnan'nın Fransız Frangı ödeme listesinden çıkartılması için Bakanlar Kurulu Kararı ve buna ekli üç adet Nota", Dosya:70-35, Fon Kodu:30.18.1.2 ,Yer No: 124.79.2

⁴⁹¹ Dış ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm> (21.03.05),

⁴⁹² A.g.e.

Yukarıdaki tablodaki verilere, son yıllardaki bavul ticareti adı verilen yolcu beraberinde götürülen eşyalar nedeniyle gelişen ticaret dahil olmayıp, söz konusu ticaret 20 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir.

Türkiye ile Lübnan arasındaki toplam ticaret hacmi 2003 yılında toplam 297 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın 234 milyonu Lübnan'a ihracatımızı, 63 milyonu ise bu ülkeden ithalatımızı oluşturmaktadır. Bu rakam geçmiş yıllara göre gelişme gösterse de arzulananın altındadır. Türkiye-Lübnan Serbest Ticaret Anlaşması müzakereleri ise halen sürdürülmektedir.⁴⁹³

Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle ticaret stratejisine göre; Lübnan'a sanayi ürünleri ihracatımızda ilk sıralarda yer alan taşıt araçları ve yan sanayi, demir-çelik, tekstil ve cam gibi ürünlerin ihracatında yoğunlaşarak, bu ürünlerin ihracatını daha fazla artırabilmek mümkündür. Tarım ürünleri, tütün ve tütün mamulleri, yaş ve kuru meyve, sebze ve mamulleri, bitkisel yağlar, şekerli ve kakaolu ürünler, kümes hayvanları etleri, margarin, buğday unu ve fındık ihracatımız artırılabilir.⁴⁹⁴

Ülkemizden Lübnan'a yapılan ihracatın büyük kısmı deniz yoluyla yapılmaktadır. Küçük çaplı yüklemeler ise Suriye üzerinden karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bavul ticareti hava yolu ile yapılmaktadır. Lübnan'la haberleşme, önceki yıllarda bozuk iken, son iki yıl içerisinde faks, cep telefonları ve diğer iletişim araçlarının devreye girmesiyle iyileşmiştir. 15 yıllık savaşın 1990 yılında sona ermesiyle, Lübnan'a yönelik ihracatımızda çok büyük gelişmeler yaşanmıştır. İç savaş döneminde faaliyeti durdurulan Müşavirliğimiz ise, 1992'de tekrar faaliyetine başlamıştır. Ticari faaliyetlerin hız kazanması ise 1997 yılından sonra olmuştur. Ülkemiz uzun yıllardan sonra ilk kez 1998 yılında 'Uluslararası İnşaat Malzemesi' fuarına iştirak etmiştir. Aynı fuara 1999 yılında da milli düzeyde iştirak edilmiştir.⁴⁹⁵

Ülkemizde 2002 yılı Ekim ayı sonu itibariyle toplam 69 adet Lübnan menşeli firma faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu firmaların toplam sermaye

⁴⁹³ Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan, Siyasi İlişkiler", http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Siyasi.htm (21.03.05),

⁴⁹⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm> (21.03.05)

⁴⁹⁵ Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm> (21.03.05),

tutarı 2.619.343 milyon TL olup, bunun içindeki yabancı sermaye payı 2.202.266 milyon TL'dir.⁴⁹⁶

2001 yılı itibari ile Türkiye'nin Lübnan'a ihracatında ve Lübnan'a ithalatında başlıca maddeler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

⁴⁹⁶ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", www.deik.org.tr, (08/04/2005),

Türkiye'nin Lübnan'a İhracatında Başlıca Maddeler (1000\$)		Türkiye'nin Lübnan'dan İthalatında Başlıca Maddeler (1000\$)	
Canlı hayvan	38,449	Anorganik Kimyasallar	8,141
Tütün	18,456	Demir Çelik	4,324
Mineral Yakıtlar	8,121	Plastikler	3,922
Elektrikli Makineler	6,932	Ham Postlar	3,174
Demir Çelik	6,203	Kağıt Karton	1,170
Bakır ve Bakır Ürünleri	6,105	Diğer Hayvansal Ürünler	1,142
Kazanlar, makineler	5,688	Mineral Yakıtlar	968
Türkiye'nin Lübnan'a İhracatında Başlıca Maddeler (1000\$)		Türkiye'nin Lübnan'a İthalatında Başlıca Maddeler (1000\$)	
Yenilen meyveler	5,675	Tuz,Kükürt,Çimento	842
Demir Çelik eşya	5,276	Elektrikli Makineler	760
Hububat ve Unlu Mamuller	4,975	Yapağı Yün	584
Diğerleri	77,994	Diğerleri	992
Toplam	183,880	Toplam	26,023

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Lübnan Yıllık Ekonomik Rapor 2003

Tablo-4: Türkiye-Lübnan Ticaretindeki Başlıca Maddeler

4.5 Türkiye ile Lübnan Arasında Ortak Projeler

Enerji alanında Lübnan, Ürdün, Suriye, Mısır, Türkiye ve Irak elektrik ağlarının birleştirilmesi toplu enerji maliyetinde 1,5 milyon dolar kadar tasarruf sağlayacak bir bölgesel elektrik ağının kurulmasına yönelik 6 ülke enerji ve sulama bakanları Lübnan'da bir araya gelmelerine ve bu konuda anlaşmaya varılmasına hatta projenin önemli bir bölümü olan Suriye ayağının Türk Firması GALKON elektrik anonim şirketine verilmesine rağmen daha sonra, Türkiye Avrupa birliği ile enerji alanında işbirliği arayışlar sonucunda projeye gerekli ilgiyi göstermemiş ve proje tamamlanamamıştır.

Konuyla ilgili dönemin Enerji Bakanı Zeki Çakan görüşmelerde bulunmak üzere Lübnan'ı ziyaret etmiş, Lübnan Enerji ve Su Bakanı Mohammed Abdelhamid Beydoun ile görüşerek, Lübnan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkiler, Orta Doğu'daki durum ile elektrik ve su konularındaki işbirliği imkânları müzakere edilmiştir.

Bakan Zeki Çakan yaptığı ziyarette "İki ülke arasında işbirliği imkânları bulunduğunu, önümüzdeki dönemin, iki ülke arasında hem enerji alış verişine, hem de ekonomi, ticaret ve diğer alanlarda önemli ölçüde işbirliğine tanık olacağını ifade etmiştir.

Görüşme sonrasında Beydoun; elektrik bağlantısı plânının, altı ülke arasındaki en önemli işbirliği projesi olduğunu, Lübnan elektrik alanında ve özellikle de baraj yapım projelerinin hazırlanması ve uygulanması konularında, Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanmayı ümit ettiğini ifade etmiştir.

Altı ülkenin dahil olduğu ve genelde "EIJLST" (Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye) olarak bilinen proje, Türkiye ve Irak'ın elektrik ağlarını, 2002 yılının sonunda bağlamalarının ardından tamamlanacaktı. Projenin sonunda, Körfez İşbirliği Konseyi, Kuzey Afrika, Akdeniz Bölgesi (MEDRING Projesi) ve Avrupa Birliği bünyesindeki ülkelerin de ekleneceği ağa daha fazla katılımcı ülke ile birlikte, AB adayı Türkiye, Arap dünyasının Avrupa Birliği ve Kuzey Akdeniz bölgesine bağlantı noktası olacaktı.

4.6 Lübnan'ın Türkiye'deki, Türkiye'nin Lübnan'daki Yatırımları ve Faaliyetleri

Ülkemizde 2002 yılı Ekim ayı sonu itibariyle toplam 69 adet Lübnan menşeli firma faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu firmaların toplam sermaye

tutarı 2.619.343 milyon TL olup, bunun içindeki yabancı sermaye payı 2.202.266 milyon TL'dir.⁴⁹⁷

Türk Firmalarının Lübnan'da taahhüt Alanındaki Faaliyetleri aşağıda özetlenmiştir.⁴⁹⁸

- STFA Enerji Telekomünikasyon San. ve Tic. A.Ş. firması Beka'daki Deir Nbouh-Ksara arası 152 km. uzunluğundaki, finansmanı İslâm Kalkınma Bankasınca sağlanan 21 milyon dolarlık 220 KV'luk yüksek gerilim enerji hattı projesini başarıyla tamamlamıştır.

- Özdil Enerji Taahhüt, Ticaret ve Sanayi A.Ş. firması da Beka'daki Ksara-Suriye sınırı arası 21 km. uzunluğundaki ve finansmanı Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonunca sağlanan 5.9 milyon dolarlık 400 KV yüksek gerilim enerji hattı projesini kazanmıştır. Burada önemle vurgulanması gereken husus söz konusu iletim hattının en büyük özelliğinin ülkenin ilk 400 KV'luk iletim hattı olmasıdır. Ayrıca, bu proje ülkenin bölgedeki önemi, dış politik durumunun güçlenmesi ve elektrik enerjisindeki darboğazın giderilmesi yönünden önem arz eden "6 Ülke Enterkonneksiyonu"nın Lübnan-Suriye sınırını oluşturmaktadır. Bu hat ve Suriye'deki devamı tamamlandığında, Türkiye-Suriye-Lübnan-Ürdün-Irak-Mısır elektrik sistemleri paralel çalışma imkânına kavuşacak ve bu ülkelerden birinde elektrik kesintisi olduğunda, diğer ülkelerden enerji transferi sağlanacak, dolayısıyla Lübnan'daki yetersiz yüksek gerilim şebekesi büyük bir takviye imkânına kavuşmuş olacaktır.⁴⁹⁹

4.7 Türkiye ile Lübnan Arasında İmzalanan Anlaşmalar⁵⁰⁰

Ülkemiz ve Lübnan arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin temelini 10 Ekim 1991 tarihinde İzmir'de imzalanan "Ticari, Ekonomik, Sınaî, Teknik, ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması" oluşturmaktadır. Anılan anlaşma uyarınca Türkiye-Lübnan Karma Ekonomik Komisyonu kurulmuştur.

Türkiye ile Lübnan arasında 18 Eylül 1968 tarihinde "Turizm İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.

⁴⁹⁷ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", www.deik.org.tr, (08/04/2005),

⁴⁹⁸ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, "Lübnan", www.deik.org.tr, (08/04/2005),

⁴⁹⁹ Yukarıda bahsedilen EIJLST projesinin bir ayağı

⁵⁰⁰ Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, "İkili ve Çok Taraflı Antlaşmalar", http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Kutuphane/IkiliVeCokTaraflıAntlasmalar/UluslararasıAntlasmalar_aramaSonuclari.htm (21.03.05),

19 Aralık 1994 yılında Ankara’da imzalanan “Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması” Mart 2003’te Lübnan Parlamentosunca uygun bulunmuş, söz konusu anlaşmaya ilişkin uygun bulma kanunu 24.07.2003 tarihinde yayımlanmıştır.

4 Mart 1994 tarihinde Ankara’da imzalanan Türkiye-Lübnan Denizcilik Anlaşması, 5 Mart 2004 tarihi itibarıyla (anlaşmanın 14. maddesi uyarınca) yürürlüğe girmiştir.

İki ülke arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine İlişkin Anlaşma’nın birinci tur müzakereleri 29 Ocak-2 Şubat 1996 tarihlerinde Beyrut’ta yapılmış, müzakereler sonucunda Anlaşmanın kar payları, faiz oranları, ‘royalty’ler, sermaye kazançları ve şahsa bağlı hizmetlere dair maddeleri dışındaki bölümlerinde mutabakat sağlanmıştır. ÇVÖ Anlaşması ikinci tur müzakereleri 9-11 Aralık 2003 tarihlerinde Beyrut’ta yapılmıştır. Anlaşma Lübnan Başbakanı Rafik Hariri’nin ülkemizi ziyareti sırasında imzalanmıştır.

Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması’na (YKTK) müzakerelerinin sonunda gayrimenkul alımlarında tarafların getirdiği kısıtlamalar, kamulaştırma bedelinin ödenmesinin gecikmesi durumunda tahakkuk ettirilecek faizin hesaplanma yöntemi ve doğrudan yatırımın tanımı hakkındaki pürüzler giderilerek sözkonusu anlaşma Lübnan Başbakanı Hariri’nin 12 Mayıs 2004 tarihindeki ziyareti sırasında imzalanmıştır.

Bayındırlık İşleri ve Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Konusunda Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Protokolü Lübnan Başbakanı Hariri’nin 12 Mayıs 2004 tarihinde ülkemize yaptığı ziyaret sırasında imzalanmıştır.

Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü de Lübnan Başbakanı Hariri’nin 12 Mayıs 2004 tarihinde ülkemize yaptığı ziyaret sırasında imzalanmıştır.

4.8. İmzalanması Öngörülen Anlaşmalar

Türkiye-Lübnan serbest ticaret anlaşması ikinci tur müzakerelerinin 20 Ocak 2004 tarihinde, Lübnan Ticaret ve Ekonomi Bakanı ve Karma Ekonomik Kurul Eşbaşkanı Merwan Hamade’nin başkanlığındaki Lübnan heyeti ile Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Taraflar metin üzerinde büyük ölçüde uzlaşmaya varmış olup, Lübnan makamlarını anlaşmanın uygulanmasına dahil

edilmesine istemediği ürünlere dair negatif listeleri dış ticaret müsteşarlığına iletmesi beklenmektedir.

Türkiye ile Lübnan arasındaki gelişmekte olan ekonomik ve ticari ilişkiler bağlamında gümrük idareleri arasında doğrudan ve hızlı bilgi akışı sağlamak amacıyla gümrük müsteşarlığımız Mart 2001’de “Gümrük Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması” taslak metni göndermiştir, ancak henüz görüşmelere başlanmamıştır.⁵⁰¹

4.9 Lübnan – Türkiye İlişkilerinin Değerlendirilmesi

Gerek Türkiye, gerekse Lübnan’dan kaynaklanan nedenlerden dolayı Türkiye-Lübnan ikili ilişkileri 2000’li yıllara kadar durağan bir düzeyde seyretmiştir.

Bu yıllardan sonra iki ülke arasında geleceğe yönelik köprüler kurma ve ilişkilerin yeniden başlatılması konusunda çaba sarf edilmeye başlandı. Ancak bu konuda birçok engeller ortaya çıktı.

Lübnan’da Türkiye’nin izlediği politikalar, genel olarak Türk-Arap ilişkileri çerçevesinde şekillenmiştir. Türk-Arap ilişkilerinin tarihsel gelişimi stratejik anlamda ele alındığında tam anlamıyla bir ilişki değil, yanlış anlamalar, tarihi yanlış yorumlama, karşılıklı tehdit algılamalarının ve gerginliklerin söz konusu olduğu görülüyor.

Araplar, Türkleri, geri kalmışlıklarının tek sorumlusu olarak nitelendirdikleri “eski patron” Osmanlı’nın mirasçısı ve Arap “modernleşememesinin” önündeki tek engel olarak görmüşlerdir. Türkler ise Arapları, I. Dünya Savaşı’nda kendilerini arkadan vuran “hainler” olarak algılamaktadır. Karşılıklı olarak zihinlere ve toplumsal belleklere yerleşen bu tarihi-psikolojik imaj ve algılar, ilişkilerin gelişmesini ve istenilen düzeye ulaşmasını engellemiştir. Toplumsal bellekte bu gibi anılar ve tarihsel kabuller olunca Türkiye, yönünü tamamen Batı’ya dönerek, Ortadoğu’ya sırtını çevirmiş ve zamanla bölgeye yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma, hem ikili hem de bölgesel anlamda Türk-Arap ilişkilerinin diplomatik seyrini etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur.

⁵⁰¹ Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Lübnan, Ekonomik İlişkiler”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Ekonomik.htm (21.03.05),

Arap ülkelerinin, Türkiye'yi, özellikle NATO ve CENTO⁵⁰² teşkilatlarına girdikten sonra, "Batı" olarak ifade ettikleri sömürgeci ülkelerin stratejik ortağı olarak görmeye başlamasıyla, ilişkiler daha sert bir zemine taşınmıştır. Türkiye'nin NATO'ya girmesinden sonra geçen zaman içinde tekrar düzelme yoluna giren Türkiye Arap ülkeleri (bunların başını çeken Mısır) ilişkileri, Türkiye'nin 1955 yılında, o zaman batılıların güdümünde bir hükümet bulunan Irak ile Bağdat Paktını kurması üzerine tekrar kötü günlerine dönmüş ve bütün Arap dünyası Türkiye ve bu pakta karşı tavrı almıştır.⁵⁰³

Her ne kadar Türkiye'nin Kıbrıs harekatı sonucu batılı ülkeler tarafından yalnızlığa itilmesi, cezalandırılması aynı dönemde Arap İsrail savaşı sonrası Türk ve Arap dünyasını karşılıklı diplomatik destek ihtiyacını gündeme getirdi.

Ancak 1990'lı yılların sonlarına doğru, PKK terör örgütünün Lübnan ve Suriye de yaşam alanı bulması ve Türkiye'nin İsrail ile stratejik bir yakınlaşma sürecine girmesi üzerine, Arap ülkeleri ile Türkiye arasındaki eski gerginlikler tekrar alevlendi. Türkiye PKK'ya verdiği destek nedeniyle Suriye ve Lübnan'ı tehdit olarak görünce, bütün Arap ülkeleri Türkiye'ye karşı tavrı aldılar. 1998 yılında zamanın Kara Kuvvetleri Komutanının Suriye sınırına yakın bir bölgede yapılan askeri tatbikat esnasında yaptığı Suriye'yi suçlar tarzındaki konuşması, PKK terör örgütünün elebaşısının yakalanması için bir dizi olayın başlamasına neden oldu ve Türkiye için çok hayırlı oldu. Ancak öte yandan diğer Arap ülkeleri bunu Türkiye'nin Suriye'yi açıkça tehdit ettiğini düşünerek Türkiye'ye karşı cephe aldılar.

Buna ilâve olarak, Türkiye'nin özellikle askeri anlamda İsrail ile geliştirdiği sıkı ilişkiler nedeni ile gerilen ipler yine zamana ve zemine göre yer yer gevşedi yer yer tekrar gerildi. Bir de buna Lübnan da bulunan Taşnak kilisesini ve Lübnan da mevcudu iki yüz bin civarındaki Ermeni cemaatinin sürekli Türkiye karşıtı politika üretmeleri ve sözde Ermeni soykırımı argümanını işlemeleri Lübnan kamuoyunda Türkiye karşıtı bir hava oluşmasına neden olmaktadır.

⁵⁰² NATO; Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı(North Atlantic Treaty Organization) , CENTO; Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization) Bu teşkilat hakkında Tarih Bölümü, 1958 olayları kısmında bahsedilmişti.

⁵⁰³ B.D.A., 22/4/1955 tarihli "Lübnan Başbakanı ile görüşen iş adamı Hüsnü Himmetoğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e Mektubu'nu ekindeki değerlendirme" konulu belge, Dosya:A7, Fon Kodu:30.01.0.0 ,Yer No: 19.108.11

Bu örnekten hareketle, Türk-Arap ilişkilerine bakıldığında istikrarsız ilişki düzeyi bugün de varlığını koruyor. Araplar açısından olaya bakıldığında da pek fazla parlak bir durum görülmemektedir. Arap düşünce sisteminde öteki olarak nitelendirilen ABD ve daha geniş anlamda Batı'nın uzantısı olarak görülen Türkiye Cumhuriyeti'nin, Arap dünyasına "model" olması ihtimal dahilinde bile değildir. Her ne kadar son yıllarda ABD tarafından ortaya atılan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında Türkiye'ye biçilen görevin ılımlı İslâm Ülkesi (!) olarak bölgedeki ülkelere örnek olması, Türkiye Cumhuriyeti, devlet geleneği ve her ne kadar eleştirilse de "lâik-demokratik" yapısı ile katı aşiret kültürünün hakimiyet sürdüğü Arap ülkeleri tarafından model olarak kabul görmesi çok zor bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.

Bu araştırmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Lübnan, Ortadoğu'da üzerinde en fazla bilimsel araştırma yapılan ülke olması ve Türkiye ile bu kadar tarihsel ve coğrafi bağı bulunmasına karşın Lübnan, belki de Türkiye'de en az tanınan ve üzerinde araştırma yapılan Arap ülkesidir. Arap dünyasında Türkçe eğitimin güçlendirilmesini ve her iki toplum arasında kopan kültür köprülerinin yeniden kurulmasını ihtiyaç vardır. Bu suretle toplumlarda yerleşmiş bulunan karşılıklı önyargıların aşılabilmesi mümkün olabilecektir. Yüzyıllarca birlikte yaşadığımız ve idaremiz altında bulunan Arap ülkelerine Türkiye'nin tezlerini anlatan politikalarını ifade eden yayınlar neredeyse yok denecek kadar az veya bulunmamaktadır. Türkiye'de Arapça yayınların bu kadar az olması, Arap ülkelerine verdiğimiz önemi ortaya koymaktadır. Bu tür basın ve yayın organlarının geliştirilmesi iki ülke hakkında araştırma yapacak veya haber alacak kişilerin kendi dillerinde ve kaynaktan doğrudan habere ulaşmaları ön yargıların kaldırılmasında yardımcı olacak bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Bu genel yaklaşımdan sonra, ilişkilerin geliştirilmesi için Türkiye açısından neler yapılabilir?

- Başta Lübnan olmak üzere Arap-Türk ilişkilerinin, önyargı ve ideolojik ve duygusal söylemlerden uzak, bilimsel temellere dayandırılması için bilimsel araştırmalar teşvik edilmelidir.

- Özellikle maksatlı ve yalan yanlış bilgilere dayanan, maksatlı kaleme alınan, Batı medyasına bağlı kalacak şekilde (Ermeni soykırımı gibi)

Lübnan kamuoyu üzerine oluşturulan havanın dağıtılması için kitap, konferans ve filmlerle tezimizi tanıtıma ihtiyaç vardır.

- Arap ülkelerinin bazılarında yer alan Arap milliyetçiliği düşüncesi Osmanlı yönetimini, Arap ülkeleri için bir Türk sömürüsü olarak değerlendirirken, diğer yandan ise sayıları azda olsa bazı Arap ülkeleri, Osmanlı yönetimini, Batının ve Haçlıların saldırı ve sömürülerine karşı Arap ülkelerini 600 yıl himaye eden bir yönetim olarak görmektedir. Bu düşüncenin bütün Arap Ülkelerinde hakim olması için Türkiye'nin elinden gelen gayreti göstermesi bu yönde ortak çalışma grubu kurulması ve olumsuz düşüncelerin aynı tarihi ve kültürel geçmiş sahibi iki milletin birbirine yakınlaşmasını istemeyen çevrelerin bir oyunu olduğu anlatılmalıdır.

- Ancak dünyamızda sadece geniş şekilde bloklaşmaların üstesinden gelebildiği geleceğe yönelik problemler, Arapların ve Türklerin aralarındaki buzları eritmelerini, işadamları, yazar ve basın mensuplarını kapsayacak sivil toplum örgütleri ve üniversiteler kurulmasını kapsayan köprüler kurmalarını zorunlu hale getirmektedir.

- Bütün bu olumsuz gayretlerin yanında iki halkı birbirine bağlayan güçlü tarihi ilişkiler bulunmaktadır. Lübnan'la ikili ilişkilerimizde atılan karşılıklı olumlu adımlar neticesinde bu ülkeyle ilişkilerimizde kısa zamanda önemli aşamalar kaydedilmiştir. Özellikle de Askeri ilişkilerimiz de gelişme içindedir. Son yıllarda gerçekleşen üst seviye komuta kademesinin ziyaretleri sonucunda ilişkiler gelişmekte olup, Türkiye'nin çok geniş askeri eğitim kapasitesinden Lübnan Silâhlı Kuvvetleri de faydalanabilir ve bu husus da ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayabilir. Türkiye'nin otuzu aşkın ülke ile Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması bulunmaktadır. Bu anlaşmadan Lübnan'la da yapılabilir ve Lübnan Askeri Personeline Türk Askeri okullarında ve Sınıf Eğitim merkezlerinde eğitim verilebilir.

Sonuç olarak, Araplar ve Türkler arasında, olumsuz geçmişten ve önyargılardan kaynaklanan düşünce ayrılığı ortadan kalkmaya başlamıştır. İki tarafın da gayretiyle yukarıda sayılan engellerin aşılabileceği ve ilişkilerin hak ettiği yere ulaşabileceği düşüncesindeyim.

BEŞİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN'IN KOMŞULARI, ÇEVRE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELER İLE ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR İLE OLAN İLİŞKİLERİ

5.1. Lübnan – Suriye İlişkileri

Tarihin her döneminde, bölgede hüküm süren kim olursa olsun, Lübnan Suriye'nin bir parçası veya onun içindeydi. Hatta, Lübnan ismi dahi son zamanlara kadar mevcut değildi. Sadece, 1920'de Fransız Mandası altına girdikten sonra, Fransızlar tarafından Suriye bölünerek bugünkü Büyük Lübnan yaratılmıştı.⁵⁰⁴ Bunun doğal sonucu olarak, Suriye ile Lübnan geleneksel ve tarihi bağlarla birbirlerine bağlıdılar. İkinci Dünya Harbinden sonra iki ülke de bağımsızlığını kazandıktan sonra ortak para ve gümrük idarelerini kabul ettiler ve bir ekonomik Ortak Pazar kurmak için görüşmelere başladılar. Ancak, siyasi anlaşmazlıklar ortaya çıkınca, her iki tarafta bu problemleri aşmak için ekonomik baskı aracını kullanmaya kalktı. Suriye'de her zaman Lübnan'ın çok mezhepli yapısı nedeniyle, şüphe ile bakıldı. Suriye, Lübnan'daki hem Müslümanlarla hem de Hristiyanlarla dostluklarını zaman içinde birkaç defa kurdu veya bozdu. Bu durumda Lübnan'da Suriye'ye karşı bir güvensizliğin oluşmasına neden oldu. Suriye'de 1950 ve 1960'lı yıllarda kendi iç problemleri ve ihtilâllerle uğraştı. 1960'lı yıllarda da Suriye'nin desteklediği Filistinli gerillaların güney Lübnan'da faaliyetlerini artırması ve İsrail'e saldırılara başlaması üzerine, Suriye ile Lübnan'ın arası açıldı. 1973 yılında, Lübnan Ordusu Filistinli gerillalarla mücadeleye girince, Suriye bu durumu protesto etti ve ortak sınırını kapattı.⁵⁰⁵

1975 yılında Lübnan İç Savaşı başlayınca, Suriye başlangıçta arabulucu olarak rol oynadı ve birkaç ateşkesin sağlanmasında büyük gayret gösterdi. Ayrıca, İç Savaşa neden olan siyasi temsil sistemin değiştirilmesi için ortaya atılan, ancak kabul görmediği için uygulanmayan "Anayasal Doküman"ın hazırlanmasında da büyük destek verdi. Fakat, savaş 1976 yılının Mart ayında Hristiyanlar aleyhine dönünce durum değişti ve Suriye'de doğrudan İç Savaş içinde yer aldı.

⁵⁰⁴ Bu konuda daha fazla bilgi için bu tezin 3.Bölüm, 1'e bakınız.

⁵⁰⁵ Cobban, Helena, *The Making of Modern Lebanon*, Hutchinson Ltd., Tipree, Essex, UK, 1985, s.171

Suriye'nin en büyük korkusunun, Lübnan'ın sürekli olarak Hristiyan ve Müslüman devletler olarak iki bağımsız devlete bölünmesi olduğu söylenmektedir. Suriye'nin, bölünme sonunda ortaya çıkacak olan Hristiyan devletinin hemen yanı başında ikinci bir İsrail olacağından endişe ederek Lübnan İç Savaşına müdahale ettiği ve bunun için Hristiyanların tarafını tutarak onları kesin yenilgiden kurtardığı da belirtilmektedir.⁵⁰⁶ Suriye, 1976 yılının Ekim ayında Riyad'ta yapılan Arap Ligi Zirvesinde, Lübnan'a Arap Caydırıcı Kuvvetinin gönderilmesi kararını çıkarttı ve mevcudu 30.000 olan gücün yaklaşık 27.000'i Suriye kuvvetlerinden geliyordu. 1982 yılında İsrail işgali Suriye'nin Lübnan'ın bazı bölgelerinden geri çekilmesine, en önemlisi Beyrut'u boşaltmasına neden oldu. Suriye bu işgale karşı Lübnan toprağında karşı koymaya cesaret edemedi. Aynı yıl bölgeye konuşlandırılan Uluslar arası Gücün varlığı da Suriye etkisini azalttı. Bu etkinin azalmasından faydalanan Cumhurbaşkanı İsrail ile 17 Mart Barış Anlaşmasını imzaladı. Ancak, bu anlaşmaya hem Hristiyanlar, hem Müslümanlar karşı çıktılar. Bunun üzerine 1985 yılında Suriye'nin isteği doğrultusunda 17 Mart anlaşması iptal edildi. 1987 yılında Suriye kuvvetleri tekrar Beyrut'a döndü.

İç Savaşı durdurmak için varılan 1989 Taif anlaşmasına göre yabancı kuvvetler iki yıl içinde çekilmesi öngörülyordu. Ancak, Suriye, İsrail'in güney Lübnan'dan tam olarak çekilmediğini iddia ederek çekilmemekte direndi. 1990 yılında Suriye kuvvetlerinin baskısı ile Hristiyan Ordu Komutanı Michel Aoun'un yenilmesi ve yurtdışına kaçmasından sonra İç Savaş sona erdi ve durum normale döndü, fakat Suriye kuvvetleri Lübnan'da kalmaya devam etti. 2000 yılında İsrail'in güney Lübnan'dan geri çekilmesinden sonra artan baskı karşısında Haziran 2001 tarihinde kuvvetlerinin bir kısmını çekti yalnızca Beyrut'taki birlikleri kaldı. Eylül 2004 yılında Lübnan Cumhurbaşkanlığı seçiminin önce, seçimin herhangi bir dış baskı altında olmadan demokratik ortamda gerçekleşebilmesi için, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1559 sayılı karar ile Suriye'den kuvvetlerini derhal çekmesini istedi. Ama Suriye bu isteğe uymadı ve kedi desteklediği Cumhurbaşkanı Emile Lahoud'un görev süresinin üç yıl daha uzatılmasını sağladı. Bunun üzerine Başbakan Refik Hariri derhal

⁵⁰⁶ Bu konuda daha fazla bilgi için bu tezin 5. Bölüm, 4. Kısım, "İç Savaşın ilk On sekiz Ayı"na ve 5. Bölüm, 5. Kısım'a bakınız.

istifa etti (Ekim 2004) ve 14 Şubat 2004 tarihinde de bombalı bir suikast sonucunda öldürüldü.

Eski Başbakan Refik Harriri'ye yapılan bombalı suikast sonunda bütün dünyada oluşan tepki nedeniyle kuvvetlerini Nisan 2005'de başlayarak bir ay içinde tamamen çekti. Ancak Suriye Devlet Başkanı Beşir Esad, "Kuvvetlerimizi genel istek üzerine Lübnan'dan çekiyoruz, ancak Suriye'nin komşusu olan Lübnan'dan bütün ilgi ve alakasını çektiği anlamı çıkartılmamalıdır" demiştir.⁵⁰⁷

Suriye yukarıda anlatıldığı gibi, Lübnan ile çok yakın siyasi ilişki içindedir. Siyasi ilişkileri olduğu gibi, ekonomik, kültürel, sosyal ve dini ilişkileri de çok sıkıdır. her şeyden önce, yaklaşık 750.000 Suriyeli Lübnan'da çalışmakta ve kazandığını Suriye'ye göndererek Suriye ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Ancak Suriye Askerinin Lübnan'dan çekilmesinden sonra Lübnan'da bu işçilere karşı büyük bir tepki başlamış ve işten çıkartmalar büyük boyutlara ulaşmaktadır. Ayrıca, günebirlik olarak Lübnan'a gidip çalışan işçileri ise sınırda Lübnan'a almama gibi tedbirlerde iki ülke arasında gerginlik yaratmaktadır.

5.2 Lübnan – İsrail İlişkileri

1948 Arap-İsrail savaşında Lübnan, diğer Arap ülkelerinin yanında İsrail'e karşı savaşa katılmıştı. Lübnan'ın savaşa katılması her iki taraf üzerine de hiçbir etki yapmadı.⁵⁰⁸ Savaş sonrası, ateşkes çizgisi, hemen hemen sınır çizgisinden geçirildi. Bu savaştan sonra Lübnanlı yöneticiler, Lübnan'ı Arap-İsrail çatışmasından ve daha sonraki savaşlardan uzak tutular. Öte yandan, Lübnan hiçbir zaman İsrail'e askeri bir tehdit olmadı, sadece Lübnan topraklarını kullanarak İsrail'e gerilla akınları düzenleyen Filistinli gerillalar İsrail'in ana güvenlik endişesi oldu.

1975 yılında başlayan İç Savaş sırasında Lübnan merkezi hükümetin ülke üzerinde kontrolü tamamen kaybolunca, güney Lübnan'da gerilla faaliyetleri de artma gösterdi. Bunun üzerine İsrail güney Lübnan'ı 1978 yılında işgal etti. Daha sonra 1982 yılında yine güney Lübnan'da kısıtlı alanda faaliyet göstereceğiz açıklamasıyla işgale başlayıp bunu Beyrut'a kadar genişlettiler.

⁵⁰⁷ Bassem, Mrou, Associated Press, Suriye muhabirinin 6 Mart 2005 tarihli makalesi. <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/1357186/posts> ve "Esad, çekilme için tarih vermedi", *Zaman Gazetesi*", Dış Haberler Servisi, İstanbul, 6 Mart 2005

⁵⁰⁸ Bu savaşa katılan Lübnan Ordusunun nasıl savaştığı konusunda daha fazla bilgi için, bu tezin 4. Bölüm, 9.Kısım'a bakınız.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Beyrut'tan Tunus'a sürgün gönderilmesinden sonra Batı Beyrut'a girdiler ve daha sonra kendi destekledikleri Hristiyan milislerin işgalin en kanlı eylemi olan Sabra ve Şatilla kamplarındaki katliamları yapmalarını temin ettiler. Bunun üzerine İsraililere karşı özellikle Şiiler arasında büyük bir nefret oluştu ve İran'ın da desteği ile oluşturulan Hizbullah örgütü İsraililere karşı intihar bombalama olaylarına giriştiler. Bu denli büyük zayıflık veren İsrail Ordusu güney Lübnan'a kendi ilan ettiği sözde "Güvenlik Kuşağı"nın gerisine çekildi. 2000 yılında da yaklaşık 22 yıldır işgal ettiği topraklardan geri çekildi. Ancak, Şeba Çiftlikleri denilen bölgeden daha hala çekilmedi. Bu nedenle Lübnan ile İsrail arasında şu anda en büyük sorunlardan biri de bu Şeba Çiftlikleri sorunudur.⁵⁰⁹

5.3 Lübnan – Mısır İlişkileri

Lübnan ile Mısır'ın doğrudan bir sınırı olmamasına rağmen, Mısır Lübnan dış politikasında uzun yıllar önemli bir yeri tutmuştur. Arap Ligi'nin kurulmasından sonra, bütün Arap dünyasına liderlik yapma isteğindeydi. Bu istek 1952 yılında bir darbe ile başa geçen Cemal Abdül Nasır ile çok daha ileriye gitmiştir. Nasır'ın ortaya attığı, Arap Birliği'nin sağlanması (pan-Arabizm) bütün Arap dünyasında olduğu gibi Lübnan'da da büyük taraftar buldu. Nasır'ın yarattığı bu ümit dolu hülya, bütün Arap Dünyasını sardı ve Mısır ile Suriye'nin 1958 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmeleri neticesinde en üst düzeye ulaştı. Lübnan içindeki hatırı sayılır bir grup, bu birleşmeye Lübnan'ında katılmasını istiyorlar ve Lübnan hükümetine bu konuda baskı yapıyorlardı. Birleşen her iki ülkeye nazaran ekonomisi ve hayat standartları daha yüksek olan ve kendi içinde de mezhep ayrılıkları problemlerini yaşayan Lübnan bu birleşmeden uzak durdu. Zaten kısa bir zaman sonra bu birleşmenin yürümeyeceği anlaşıldı ve ülkeler yine ayrıldı. Özellikle, Nasır tarafından Filistinli mültecilerde yaratılan ve taze tutulan kendi topraklarına dönüş arzusu, daha sonra Filistinlilerin mücadelesinin temeli olmuştur.

Mısır'ın en büyük etkisi, 1969 yılında en üst düzeye çıkan Filistinli gerilla aktivitelerinden rahatsız olan Lübnan hükümetinin Filistinli gerillalara karşı düzenlediği harekat sonrasında, Lübnan hükümeti ile Filistin Kurtuluş Örgütü

⁵⁰⁹ Lübnan-İsrail ilişkileri ve özellikle Şeba Çiftlikleri sorunu için bu tezin 5. Bölüm, 21. Kısımına bakınız.

arasında imzalanan Kahire Anlaşması oldu. Nasır'ın ölümünden sonra yerine geçen Mısırlı idareciler, doğrudan Lübnan işlerine karışmaktan çekindiler ve uzak durdular. Halihazırda ilişkiler iyi düzeyde devam etmekte ve Arap Ligi içinde de iyi bir uyum sergilemektedirler.

5.4 Lübnan – İran İlişkileri

İran'da Şah iktidardayken, yönetim batı yanlısı olduğundan Lübnan iç işlerine ve Arapların İsrail ile mücadelelerine pek ilgi gösterilmemiştir. Ancak, Şah iktidardan düşüp İran'da İslam Devrimi gerçekleşince, doğal olarak İsrail ve ABD düşman ülke olarak algılanmış ve ona karşı mücadele yürüten unsurlara destek sağlanmıştır. Bu destek en çok 1980'li yılların başında çok az olarak başlamış ve 1982 yılında İsrail Lübnan'ı işgal ettikten sonra giderek artmıştır. Bunun bir başka nedeni de İran'ın İslâm Devriminden sonraki ruhani lideri Ayetullah Hümeyni, İslâm Devrimini yaymak için bütün Müslümanlarla ve özellikle Şiilerle irtibata geçmiş ve bu devrimin öncelikle onların arasında yayılması için çaba sarf etmiştir.

1982 yılından sonra kurulan Hizbullah örgütü,⁵¹⁰ İran'dan büyük ölçüde maddi ve manevi destek almıştır. Bu destek sadece parasal ve silâh desteği olmayıp, Lübnan'da çok kötü şartlarda yaşayan Şiilerin hayat standartlarının yükseltilmesi için sağlık, okul, sosyal hizmetler ve evleri yıkılan Şiilere ev yapımı gibi hizmetleri de kapsamıştır. Bu nedenlerden dolayı, bu hizmetleri bu kalitede sağlayamayan Suriye destekli Emel Örgütünden daha fazla taraftar toplayabilmiştir. İran ile ilişkisi halen devam eden Hizbullah Örgütü Lübnan'da geride kalan, Lübnan Ordusu hariç, tek silâhlı güçtür.

5.5 Lübnan – ABD İlişkileri

ABD'nin Lübnan'a olan ilgisi Osmanlı dönemine kadar geriye gitmektedir. Bu dönemde, ABD gönderdiği Protestan misyonerler vasıtasıyla bölgedeki Hristiyanları Protestanlaştırmak için büyük emek ve para harcamıştır. Halen Lübnan'da bulunan Protestanlar, ABD misyonerlerin tarafından mezhepleri değiştirilen diğer mezheplerle mensup Hristiyanlar ve Hristiyanlaştırılan Müslümanlardır.⁵¹¹ ABD bu çalışmasını daha da ileri götürerek, daha Lübnan Osmanlı idaresindeyken 1866 yılında, Beyrut'ta bir Evangelist misyoner

⁵¹⁰ Hizbullah Örgütü için, bu tezin 6. Bölüm, 2. Kısım "Siyasi Partiler ve Siyasi Gruplar"a bakınız.

⁵¹¹ Bu konuda daha fazla bilgi için, bu tezin 2. Bölüm, 12. kısım, "Osmanlı Dönemi ve Birinci Dünya Harbine Kadar Olan Dönem" içinde "Misyonerlik Faaliyetleri"ne bakınız.

üniversitesi açmış, daha sonra ismini Beyrut Amerikan Üniversitesi olarak değiştirmiştir.⁵¹² Bu üniversite kanalıyla, bölge ile ilişkisini devam ettirirken, ülkenin gençlerinin eğitiminde de kendi istekleri doğrultusunda söz sahibi olabilmektedir.

1950'lerde ABD, NATO'dan sonra, Sovyetler Birliğine göre Güney Kanat diye adlandırılan bölgede yer alan Müttefiklerini olabilecek bir Sovyet saldırısına karşı, ortak savunma anlaşması yapmaları için cesaretlendiriyordu. Bu çabaların en güzel örneğini Bağdat Paktı göstermektedir.⁵¹³ Zamanın ABD politikasına göre, bu tarz ortak savunma anlaşmaları daha da güçlendirilmeliydi.⁵¹⁴ Bu nedenlerle; ABD Lübnan'ı Pakta katılması için dolaylı olarak zorluyordu. Ayrıca; ABD yönetimi, Suriye'nin Lübnan'ın iç ve dış politikasına karışmasından da hoşlanmıyordu.⁵¹⁵ Bu nedenle Eisenhower Doktrinini imzalaması için Lübnan'a baskı yaptı.⁵¹⁶

1958 iç savaşı dolayısıyla Cumhurbaşkanı Chamoun, ülkesine Amerikan yardımını istemiştir. ABD stratejik önemi olan bu ülkenin yardım talebini hemen kabul etti ve Lübnan'a Amerikan askeri ve donanmasını gönderdi. Burada şu hususu da gözden kaçırmamak gerekir; Lübnan'daki 1958 iç savaşı, doğrudan içten kaynaklanan bir savaş değildi. Bölgesel politikadan da kaynaklanmıyordu. Bu savaş; ABD'nin bölgede etkili olmasında bir araçtı. Bu dönemlerde Arap dünyasında, Nasırizm çok etkiliydi. Nasır liderliğinde Mısır ve Suriye birleşmiş ve Birleşik Arap Cumhuriyetini kurmuşlardı. Bu birliğe daha sonra Irak ve Yemen de katılmak istemişti. Lübnan'daki Müslüman örgüt liderleriyle bazı Hristiyan gruplar da katılma taraftarıydı. Arap uluslarının birliği başarılı olsaydı, petrolün de desteğiyle dünyada üçüncü kutup oluşabilirdi. Bu nedenle Ortadoğu'nun odak noktası olan Lübnan'ın işgali, ABD tarafından çok önceden plânlandığı

⁵¹² Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.83

⁵¹³ Bağdat Paktına Türkiye, Irak, İran, Pakistan, İngiltere ve ABD üyeydi. 1958 yılından sonra Irak bu pakttan ayrılınca önemini büyük ölçüde yitirdi ve 1969 yılında tamamen ortadan kaldırıldı. Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: YEŞİLBURSA, Behçet Kemal, "İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950-1954)", Bizim Büro basımevi Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2000

⁵¹⁴ Erika G.Alın, "The United States and the 1958 Lebanon Crisis-American Intervention in the Middle East", University Pres of America,1994,s.15.

⁵¹⁵ Erika G.Alın, *a.g.e.*,s.27.

⁵¹⁶ Eisenhower Doktrini ve Amerikanın bu doktrini uygulamak için çabaları, bu tezin 1943-1975 Dönemi'ne (1958 Yılı Olayları) bakınız.

söylenmektedir. İçeride bazı grupların çatışması ya da Cumhurbaşkanı'nın ABD'den yardım istemesi tamamen bir bahaneydi.

Amerika, Lübnan'a olan ilgisini hiç kaybetmedi. Amerika için Lübnan'ın önemi üç değişik konudan kaynaklanıyordu. Bunlardan birincisi ve belki de en önemlisi, İsrail'in güvenliğiydi. İsrail, kurulduğu günden bu yana çevresindeki Arap ülkelerini tehdit olarak görmüş ve yaptığı savaşları kazanmak suretiyle onların aleyhine onların topraklarını işgal ederek genişlemiştir. İsrail'i çevreleyen diğer Arap ülkelere göre Lübnan en küçüğü ve zayıfıydı. Bu ülkenin daha kuvvetli bir Arap ülkesinin eline geçmesi veya o ülke ile birleşmesi (Birleşik Arap Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi Mısır ve Suriye'ye katılması durumunda) İsrail'in güvenliği tehlikeye düşebilirdi. Bu nedenle bu tür ihtimallerin olmaması ve Lübnan'ın zayıf bir şekilde hayatta kalması için büyük bir gayret göstermiştir. İkinci önemli unsur ise, Lübnan'da, diğer Arap ülkelerinde olmayan Hristiyan nüfus ve ülkenin idaresinin Hristiyanların elinde olmasıdır. ABD, kaynaklar açısından çok zengin olan bu bölgede, kendine yakın olarak İsrail'den sonra bir de Hristiyan idaresindeki bir devletin bulunmasını istemektedir. Hem Hristiyanların koruyuculuğunu üstlenip hem de kendine yakın ve kendisine muhtaç bir zayıf Lübnan'ın bulunmasını kendi çıkarları için uygun bulmaktadır. Üçüncüsü ise, Lübnan'ın coğrafi durumu itibarıyla hem doğu Akdeniz'i kontrol eder durumu, hem de Ortadoğu'nun içine ve derinliklerdeki Arap dünyasına giden yolların başı olarak burada bulunmayı her zaman göz önünde bulundurmuştur. Bu nedenlerle, Lübnan'da hem ticaret hem hizmet sektörüne Amerikan şirketleri geniş yatırım yaptılar.

İç Savaş sırasında da ABD ilgisini devam ettirdi ve 1982 yılında ülke İsrail işgali altındayken gönderdiği Amerikan Deniz Piyadeleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ülkeden ayrılıp Tunus'a sürgün'e gönderilmelerine nezaret etti. 1983 yılında Amerikan Deniz Piyadelerinin üssüne yapılan bombalı saldırı neticesinde ülkeyi terk eden ABD kuvvetleri bu sefer donanma topçusu ile özellikle dağlardaki Dürzi mevzilerine bombardımana katıldılar.⁵¹⁷ Bombardıman yapan gemilerin en ünlüsü de New Jersey'di.⁵¹⁸ İç Savaş sırasında birçok ülke büyükelçiliklerini ve diğer diplomatik temsil kollarını kapatmalarına karşın,

⁵¹⁷ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C., 1989, s.177

⁵¹⁸ Bu konuda geniş bilgi için, bu tezin 5. Bölüm, 11.14. Kısım, İç Savaş, İsrail işgali'ne bakınız.

ABD'nin Büyükelçiliği, bombalı saldırılar, elçilik mensuplarının kaçırılması ve öldürülmelerine rağmen devamlı açık bulunmuş, ancak çok kısa bir süre için 1989 yılında Michel Aoun'un 20 Amerikalıyı rehin alma tehdidi üzerine Büyükelçi ve beraberindeki 30 elçilik mensubu ülkeyi terk etmiştir.⁵¹⁹ Kısa süre sonra tekrar Lübnan'a dönen ABD, bu tarihten sonra da Lübnan meselesiyle yakından ilgilenmiştir. Michel Aoun'un bertaraf edilmesinde Suriye'ye, Suriye'nin Irak'a karşı yürütülecek birinci harekatta Koalisyon güçlerine katılması nedeniyle herhangi bir girişimde bulunmayarak gizli onay vermiş, Taif Anlaşmasının uygulaması esnasında da Suriye'nin Lübnan'dan çıkması için gayret göstermiş, özellikle 2000 yılında İsrail'in Lübnan'da işgale son vermesinden sonra Suriye'ye yoğun baskı uygulamıştır. 2004 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden, Suriye'nin birliklerini Lübnan'dan çekmesini içeren 1559 sayılı kararın çıkmasında etkili olmuştur. 14 Şubat 2005 tarihinde, Lübnan eski Başbakanı Refik Harriri'ni öldürülmesinden sonra da Suriye üzerinde çok büyük bir baskı uygulayarak birliklerini bir ay gibi bir süre içinde çekmesini sağlamıştır.

Şu an için Lübnan'ın ABD ile siyasi ve ekonomik ilişkileri iyi düzeydedir.

5.6 Lübnan – Fransa İlişkileri

Fransa'nın Lübnan'a olan ilgisi Haçlı Seferlerine kadar dayanmaktadır. Fransa, Haçlı Seferlerine katılanlar arasında her zaman ana ülkeydi ve Fransa'nın bu bölgeye olan ilgisi daha hala devam etmektedir. Haçlı Seferlerine katılan Fransa Kralı, sefer esnasında Marunilerin kendilerine gösterdiği yakınlık ve kolaylıklar nedeniyle, bu bölgede yaşayan Marunilerin Fransa Kralının koruması altında olduğunu bildirdi. Bundan sonra bölge Osmanlı idaresi altına geçtikten sonra Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman ile Fransa Kralı I.Fransuva arasında yapılan kapütülasyon anlaşması ile, Fransa Osmanlı İmparatorluğundaki Hristiyan ahali için bazı haklar elde etmişti. Bu hakları daha çok Suriye ve Lübnan'daki Hristiyanları korumak için kullandı. Osmanlı İmparatorluğu gerileme devrine girdiği 19. yüzyılda da her fırsattan istifade ile Lübnan işlerine karıştı. 1840 ve 1860 Lübnan olaylarında aktif rol aldı ve 1860'da büyük bir Fransız birliğini de Lübnan'a çıkartarak düzeni sağlama gayreti içinde bulundu. Fransa bu tarihlerden çok önce, bu bölgede misyoner

⁵¹⁹ Bu konuda geniş bilgi için, bu tezin 5. Bölüm, "İç Savaş", bakınız ve Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.273

okulları açarak bölge ile ilgisini devam ettirdiği gibi, bölgede kendisine müzahir büyük bir halk kitlesi de yaratmış oldu. Bu okullar, daha hala Lübnan'da faaliyetlerini sürdürmektedirler.⁵²⁰

Birinci Dünya Harbinin sonunda da 1918 yılında Lübnan'ı işgal ederek, 1920 yılından başlamak üzere 1943 yılına kadar 23 yıl Lübnan'ı Manda idaresi ile idare etti. Lübnan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra da ilgisini devam ettirdi ve İç Savaş sırasında da sürekli açık olan tek diplomatik misyon Fransa'nın Büyükelçiliği idi.⁵²¹ Fransa, Lübnan İç Savaşında da 1983 yılında bir Paraşütçü taburu konuşlandırmak suretiyle müdahil oldu, ancak, taburun konuşlandığı üsse yapılan bombalı saldırıdan sonra çekmek zorunda kaldı.⁵²²

Fransa, Afrika'da olduğu gibi Ortadoğu'da da ABD'yle rekabet halindedir. Ancak ABD, Ortadoğu'da belirgin bir şekilde İsrail yanlısı bir tutum izlemekte, her platformda ona destek vermektedir. ABD'nin bu tutumuna rağmen Ortadoğu'da baskın bir etkinliğe sahip olması büyük ölçüde ekonomik ve askeri gücünden kaynaklanmaktadır. Ancak Fransa aynı avantajlara sahip değildir. Bu yüzden biraz denge politikası izleyerek ve yerine göre İsrail'in saldırgan politikalarına karşı tavır alarak Arap dünyasının desteğini kazanmaya çalışmaktadır. Yani bölgede söz sahibi olabilmek için biraz da Arap cephesine el atmaya çalışmaktadır. Ancak İsrail'in ABD vasıtasıyla dünya politikasında etkin bir konuma sahip olduklarını, Fransa Yahudilerinin de ülkede belli bir etkinliklerinin olduğunu bildiğinden tümüyle İsrail karşıtı bir tavır takınmaktan da kaçınmaktadır. Bu, tabii ki belli insani değerlere ve insan haklarına saygı duymaktan değil pragmatist ve makyavelist devlet felsefesinden üretilmiş politikadır. Bu politikayı cumhurbaşkanı Chirac'ın iyi yürüttüğünü söylememiz mümkündür.

Lübnan'ın ise Fransa'nın Ortadoğu politikasında özel bir yeri vardır. Çünkü Lübnan 1918 ile 1943 arasında Fransa'nın işgalinde ve Manda yönetiminde kaldı. Bu dönemde, Akdeniz'de güçlenen Faşist İtalya'nın da

⁵²⁰ Bu konuda geniş bilgi için, bu tezin 2. Bölüm, 4. Kısım, "Fransa'nın Suriye ve Lübnan ile İlgisi" konusuna bakınız.

⁵²¹ Mackey, Sandra, *Lebanon Death of a Nation*, Anchor Books, New York N.Y., 1991, s.273

⁵²² Bu konuda geniş bilgi için, bu tezin 5. Bölüm, 15.4. Kısım, "Amerikan Üssüne Saldırı (23 Ekim 1983)" bakınız

bölgeye ilgi duymaya başladığını görmekteyiz⁵²³. Ancak Fransızlar, Fransız Manda idaresi Kasım 1943'te sona buluncaya kadar büyük bir kıskançlıkla bölgeye sahip çıktılar. 1 Ocak 1944'de Lübnan'ın bağımsızlığı resmen tanındı. Ancak Fransızların ülke üzerindeki nüfuzları tam anlamıyla sona ermedi. Fransa bu tarihten sonra da Lübnan'daki siyasi yapının teşekkülünde Suriye ile birlikte söz sahibi olmaya devam etti. Fransa bu etkinliğinde daha çok ülkedeki Maruni Hristiyanları kullanıyordu. Anayasaya göre cumhurbaşkanının Marunilerden olmasının şart koşulması da Fransa'nın etkinliğiyle olmuştur. Lübnan'daki iç kargaşa döneminde Fransa'nın bu ülke üzerindeki etkinliği devam etti. Karışıklık döneminin son iki cumhurbaşkanı Emin Cemayel ve Röne Muavvad, Fransa'nın desteklediği kişilerdi. Cemayel halen bu ülkede yaşamaktadır. Bir ara Maruni asıllı General Michel Aoun ülkede hakimiyeti ele geçirme çabası içine girmişti ki o da Fransa'yla yakın irtibat içindeydi. Nitekim Taif Anlaşması'ndan sonra bu tür oluşumlar dağıtılıp ülkede merkezi hakimiyet sağlanınca Michel Aoun da Fransa'ya yerleşmiştir. Körfez Savaşı esnasında Amerika'nın baskıları Fransa'yı Lübnan'dan elini büyük ölçüde çekmeye zorladı. ABD ve Suriye'nin desteğindeki Elias al-Hiravi'nin cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra onun ülkede hakimiyeti ele geçirmesi için Fransa'nın desteğindeki Michel Aoun kenara çekilmeye zorlandı, o da ülkeyi terk ederek Fransa'ya yerleşti ve 2005 yılında tekrar Lübnan'a dönünceye kadar orada yaşadı.

Ama Fransa'nın Lübnan'a ilgisi son bulmuş değil ve bu ülke üzerinde yeniden söz sahibi olmak istiyor. Fakat bunu başarabilmesi için bu ülkenin ulusal sorunlarına biraz da onun penceresinden bakması gerekiyor. Güney Lübnan'daki İsrail işgali bütün Lübnan halkının tepki gösterdiği bir gayri meşru işgaldir ve bu işgale karşı sürdürülen direnişi de bazı dış güçlerle çıkar irtibatı içinde olanların dışındaki tüm Lübnanlılar desteklemektedir. Geçmişte İsrail'in işgalinde onlarla işbirliği içine girmiş Falanjistlerin etkinliği ise büyük ölçüde yok olmuştur ve onlara artık Hristiyanlar da sahip çıkmamaktadır. Falanjistlerin lideri Samir Geagea da uzun yıllar hapiste kalmıştır. Yani Lübnan halkının nazarında Güney Lübnan'daki İsrail askeri varlığı bir işgaldir ve bu işgale karşı verilen mücadele de haklı bir mücadeledir. Bu konuda Lübnan halkıyla tezada

⁵²³ B.D.A., 21/9/1929 tarihli "Beyrut limanını ziyaret eden Fransız ve İtalyan krövazörleri" konulu belge, Dosya:424157, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 236.597.15

düşen bir Fransa'nın bu ülkedeki eski etkinliğine yeniden kavuşması imkânsızdır. İşte Fransa Cumhurbaşkanı Chirac bu realiteyi göz önünde bulunduruyor ve bölgeye yönelik tutumunu ona göre belirliyordu.⁵²⁴

5.7 Lübnan – Ürdün İlişkiler

Lübnan'ın ilişkide bulunduğu diğer ülkelerden Ürdün, 1970 yılında Kara Eylül diye adlandırılan, ülkesindeki Filistin Kurtuluş Örgütü militanlarını kanlı bir hareket ile Lübnan'a sürmesi olayında ilişkileri gerilmiş ancak, Suriye Ürdün ile 1976 yılında ilişkilerini normalleştirince Lübnan'da normalleştirmiştir. İlişkileri iyi düzeyde devam etmektedir.

5.8 Lübnan – Suudi Arabistan

Lübnan'ın İç Savaş sırasında belki de savaşın sona ermesi için gayret gösteren ülke Suudi Arabistan olmuştur. Lübnan'a barış getirilmesi için 1969 yılından itibaren Arap Birliği (Ligi) toplantılarında alınan kararların uygulamasında hep Suudi Arabistan ön plânda yer almıştır. Savaş sırasında da Arap Caydırıcı Gücü gönderilmesi söz konusu olunca Suriye'den sonra en fazla kuvvet ve mali destek sağlayan ülkedir. 1989 yılında da savaşın sona erdirilmesi için sürdürülen çabalar çerçevesinde Taif kentinde Lübnan Meclisinin toplanmasını sağlayarak on beş yıl süren savaşın sona erdirilmesinde büyük rol oynamıştır. Suudi Arabistan tarafından sağlanan bu desteğin arkasında da Lübnan asıllı, Suudi İş adamı, daha sonra Lübnan Başbakanı olacak olan Refik Harriri'nin payı ve gayreti çok büyüktür. Lübnan'da İç Savaşın sona ermesinden sonra yapılan seçimlerin akabinde Başbakanlığa getirilen Refik Harriri'nin döneminde Lübnan-Suudi Arabistan ilişkileri çok üst düzeye çıkmıştır. Bu dönemde, daha önceki dönemlerde Suriye'nin oynadığı rolün bir kısmının Suudi Arabistan tarafından oynandığını söyleyebiliriz. Suudi Arabistan'ın rolü, askerî olmaktan çok mali gücü ile siyasette ve ekonomide yer alabilmiştir.

5.9 Lübnan – Irak İlişkileri

Her ne kadar Irak ile Lübnan'ın ortak sınırı bulunmasa ve bulundukları bölgeler farklı olsa da Irak'ın Lübnan'ın siyasi hayatında garip bir şekilde önemli bir yer tutar. 1958 yılında, Irak'ta batı karşıtı bir ihtilâl olunca, bu ihtilâllerin bütün Ortadoğu'ya yayılacağından korkan Batılı devletlerden ABD, Lübnan'daki iç

⁵²⁴ "Filistin Dosyası" *Vahdet*, İnternet Haber ve Yorum Dergisi, <http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya4/0948.html>

karışıklığı bahane ederek Lübnan'a, İngiltere de yine mevcut idareye destek olmak için Ürdün'e asker çıkartarak buraları kısmen işgal etti.⁵²⁵ Daima Suriye ile çekişme halinde bulunan Irak, Suriye'nin Lübnan'daki durumunu zayıflatmak için Suriye'ye karşı olan taraflara yardım etti ve onların tarafını tuttu. Hatta bu taraflardan biri, katı Suriye karşıtı olan Hristiyan General Michel Aoun'dur. Irak, 1989 yılında İdareyi ele geçiren Aoun'a her türlü silâh yardımı yaptı. Bu yüzden İç Savaş belki de bir yıl daha fazladan devam etti. Irak'ın Kuveyt'i işgali ile Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle Aoun'a Irak'tan bu silâh ve malzeme akışı kesilince kısa bir zaman içinde direnişi bertaraf edildi. Son olarak, ABD ve Koalisyon güçlerinin icra ettiği İkinci Irak Harekatı ile Irak işgal edilince, Lübnan hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilendi. Öncelikle Ortadoğu savaş alanı olunca batıdan gelen turist ve yatırımlar derhal kesildi veya çok az düzeye indi. Bu yüzden Irak savaşı Lübnan'ı ters olarak etkiledi. Buna karşın savaşın kendi ülkelerine de sığılabileceğinden korkan diğer Arap ülkelerinin zenginleri hem paralarını hem de yatırımlarını Lübnan'a yaptılar. Bunun haricinde de, 11 Eylül saldırılarından sonra Batılı ülkelerinin sınırlarında uyguladıkları çok sert tutumlar ve özellikle Araplara karşı ön yargılı davranışlar nedeniyle Arap turistlerin çoğu Lübnan'a akın etmeye başladı. Bu olay da Lübnan'ı olumlu olarak etkileyen bir husustu.

5.10 Lübnan - Sovyetler Birliği ve Rusya

Sovyetler Birliği devrinde ve daha sonra Rusya devrinde, Rusya Lübnan olaylarından genellikle uzak durmuş ve pek fazla ilgisini çekmemiştir. Bölgedeki solcu ve komünist partileri çok az da olsa desteklemiş, ancak bunların Suriye ile tam bir uyum içinde olmaması nedeniyle onlara destek verdiğinde esas Ortadoğu'daki en sağlam müttefik olan Suriye'yi küstürme tehlikesi nedeniyle daha da ileri gitmemiştir ancak iyi ilişkilerini devam ettirmiştir.⁵²⁶

5.11 Lübnan –Güney Kıbrıs Rum Kesimi

Lübnan'ın Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile daima çok iyi ilişkileri olmuştur. Çünkü Kıbrıs adasının konumu itibarıyla Lübnan'a atlama taşı durumundadır. Bu nedenlerle, özellikle ulaşım yönünden hem deniz hem hava yolu ulaşımında Kıbrıs Rum Kesimini atlama taşı olarak kullanmıştır. Beyrut havalanı kapanınca

⁵²⁵ Bu konudan daha fazla bilgi için bu tezin 4. Bölüm, 13. Kısım, "1958 Olayları"na bakınız.

⁵²⁶ Colleo, Thomas, *Lebanon, a Country Study*, Library of Congress Reserch Division, Washington D.C.,1989, s.178

uçaklarını savaştan zarar görmemesi için yine Rum kesimine göndermiş ve Avrupa ile irtibatını da yine Larnaka Havaalanından yapmıştır. Buraya kadar uçakla gelen yolcular, buradan feribotlarla Lübnan'a taşınmıştır. Ticaret ilişkileri de iyi seviyededir.⁵²⁷

5.12 Lübnan-İngiltere

İngiltere'nin Lübnan'la olan ilişkileri en az Fransanın ilişkileri kadar eskidir. İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard, Haçlı Seferleri sırasında bu bölgeye kadar ulaşmıştır. Daha sonra ise bu bölge ile olan ilişkisi, Akdeniz'in kontrolü ve İngiltere-Hindistan yolunun güvenliği açısından, Süvyeş Kanalı açıldıktan sonra da bu kanalın kuzeyden emniyetinin sağlanması açısından İngiltere'nin ilgi odağı olmuştur. Lübnan'daki 1840 ve 1860 olaylarında Fransızların Marunileri tutmasına karşılık İngiltere, Dürzileri desteklemiştir. İkinci Dünya Harbi esnasında Fransa Almanya tarafından işgal edilince Fransa'da Vishy Hükümeti kuruldu ve bütün sömürgeler bu hkmet tarafından yönetiliyordu. Bu durum da Mısır'da bulunan İngilizleri rahatsız ediyordu. Bu bölgeyi ele geçirmek için İngiliz Kuvvetleri ve Hür Fransız kuvvetleri ile birlikte düzenlen bir hareket ile Lübnan ele geçirildi ve İngiliz Kuvvetleri bölgeyi işgal etti. İngilizler 1946 yılına kadar Lübnan'da kaldı. Savaş esnasında Fransa Lübnan'a tam bağımsızlık vaadi vermesine karşın işgal tamamlanmasından sonra da serbest seçimlere yanaşmıyordu. İngiltere'nin baskıları ile Lübnan'ın bağımsızlığı temin edilmiş oldu. Savaştan sonra da Fransa sanki hiçbir şey olmamışcasına Lübnan'a tekrar asker çıkartarak Manda idaresini sürdürmek isteyince tekrar İngiltere araya girerek Fransa'nın bu teşebbüsünü nledi. Bundan sonra pek Lübnan işlerine karışmayan İngiltere, 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgali sonrasında Filistin Kurtuluş rgtnn Tunus'a sürgün gönderilmesine nezaret etmek için Lübnan'a çıkartılan çok Uluslu Güce yalnızca lojistik destek sağlıyacak birlikler tahsis etmek suretiyle Lübnan'la olan ilişkisini devam ettirdi. Halihazır Lübnan-İngiltere ilişkileri iyi düzeydedir.

5.13 Lübnan-Avrupa Birliği İlişkileri

Lübnan'ın Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkisi, Fransa faktörü nedeniyle, diğer Arap ülkelerine göre oldukça ileridedir. Euro-Med (Avrupa-Akdeniz lkeleri) ilişkileri çerçevesinde çeşitli işbirliğ faaliyetlerini yrdtmektedirler.

⁵²⁷ Bu konuda daha fazla bilgi için bu tezin 4.Bölüme bakınız.

Lübnan ve Avrupa Birliği arasında 1995 yılında görüşmeleri başlayan Ortaklık Anlaşması 10 Ocak 2002 tarihinde Brüksel'de parafe edilmiş ve ardından Anlaşmanın ticari hükümlerini yürürlüğe koyan Geçici Anlaşma 17 Haziran 2002 tarihinde imzalanmıştır. AB'nin 15 eski üyesi tarafından onaylanmış, yeni üyelerden onay süreci tamamlanmamış olan dört tanesinin ise 2005 yılı içinde onay sürecini tamamlaması beklenmektedir. Söz konusu anlaşma ile karşılıklı olarak sınaî ürünlere uygulanan gümrük vergileri Mart 2008'den başlamak üzere aşamalı olarak 2015'e kadar sıfırlanacaktır. AB ile Lübnanlı firmalar arasında ortaklıkların artması beklenmektedir. Söz konusu anlaşma Lübnan'daki ekonomik çevreler ve kamuoyu tarafından ekonomik büyümenin sağlanması yönünde atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir. Lübnan ithalatının büyük bölümü AB ülkelerinden yapılırken, ihracatın küçük bir bölümü AB Ülkelerine yapılmaktadır. Yürürlüğe giren Anlaşma ile Lübnanlı üreticilerin standartlarını yükseltmeleri ve Avrupa Ülkeleri ile ortaklıkların artması beklenmektedir.⁵²⁸

AB üst düzey yöneticileri, zaman zaman Lübnan'ı ziyaret ederek, AB'nin Lübnan'a verdiği önemi göstermek istemektedirler. Avrupa Parlamentosu da bazen Lübnan konusunda karar almaktadır. Örneğin, Lübnan'daki 2004 yılı Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce, AB başkanlığı bir bildiri yayınlarak Cumhurbaşkanının görev süresinin uzatılmasına karşı olduklarını bildirmiş, Avrupa Parlamentosu da Ekim 2003 yılında bir karar kabul ederek Lübnan ve diğer Arap ülkelerine Filistinli Mültecilerin toplum içine entegre edilmeleri yönünde bir çağrı yapmıştır. Bu çağrı Lübnan'da, mültecilerin uluslar arası hukuka göre kendi topraklarına dönüş hakları olduğundan, bu haktan vazgeçmek anlamına gelecek bu tür hareketin tavsiye edilmesinin arkasında başka niyetler olduğu düşünülerek büyük tepki toplamıştır.

Paris'te Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac himayesinde gerçekleştirilen toplantı sonucunda Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve AB'den Lübnan'a % 70'i kalkınma projelerinde kullanılması şartı ile 4.4 milyar Euro'luk düşük faizli kredi sağlanmıştır veya sözü alınmıştır.⁵²⁹ AB Lübnan'a çeşitli adlar altında parasal yardımlarını sürdürmektedir. Avrupa-Akdeniz

⁵²⁸ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, Lübnan Sayfası, (http://europa.eu.int/index_en.htm)

⁵²⁹ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, Lübnan Sayfası (http://europa.eu.int/index_en.htm) ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.deik.org.tr>,

diyalogu çerçevesinde 1995'den 2000 yılına kadar MEDA 1 diye adlandırılan fonlarından 166 milyon Euro'luk yardım almıştır. MEDA 2 Fonundan ise 2002-2004 yılları arasında 80 milyon Euro yardım almıştır. Son olarak 2004 yılında Avrupa Komisyonu aynı çerçevede 2005-2006 yıllarında kullanılmak üzere 50 milyon Euro'luk yadımı onaylamıştır.⁵³⁰

Ancak AB ile ABD arasındaki nüfuz mücadelesinde Lübnan üzerinde de gözden kaçırılmaması gereken bir husus çok büyük önem arz etmektedir. Şu anda AB'nin ekonomik gücü yüksek, fakat siyasi gücü henüz tam olarak gelişmemiş durumdadır. Ayrıca askeri gücü de ABD'ye göre çok düşüktür. O sebeple şimdilik AB ülkeleri, özellikle Almanya ve Fransa hem AB olarak hem de bireysel olarak Lübnan'la ilişkilerini geliştiriyorlar dostlukların yenilenmesine, ticari anlaşmalara ve yatırımlara giden sözleşmelere yönelerek alanı tek olarak ABD'ye bırakmak istemiyorlar.⁵³¹

5.14 Lübnan'ın Uluslar Arası Teşkilatlarla Olan İlişkiler

1944'te İskenderiye ve 1945'te Kahire'de toplanan bağımsız Arap ülkeleri bu iki konferans sonucunda Arap Birliği'ni kurdu. Bu kuruluş belirli bir eylem serbestisine sahip yedi ülkeyi kapsıyordu. Lübnan, Mısır, Suriye, Mavera-i Ürdün, Irak, Suudi Arabistan ve Yemen. Böylece Lübnan 1945'te Arap Ligine kurucu üye sıfatıyla katılmış oldu.⁵³²

Lübnan Birleşmiş Milletlerin kurulduğu 1945 yılında bağımsızlığını kazanmış olduğundan bu teşkilatın kurucu üyeleri arasında yer aldı. Birleşmiş Milletler teşkilatın alt veya ona doğrudan bağlı kuruluşlarına da üyedir.

Lübnan'ın bağlı olduğu diğer uluslar arası kuruluşlar⁵³³; ABEDA, ACCT, AL, AMF, CCC, G-24, G-77, IBRD, ICC, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, Dünya Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), IMO, OIC, PCA, UNCTAD, UNESCO, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), UNIDO, UNRWA, UPU, WFTU, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), WIPO, WMO, WtoO'dır .Lübnan aynı zamanda İslâm Konferansının da üyesidir.

⁵³⁰ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi,Lübnan Sayfası, (http://europa.eu.int/index_en.htm)

⁵³¹ Babuna, Cahit, "Büyük Ortadoğu Projesi", *Tıbbiyeliler Cemiyeti İnternet Sitesi*, <http://www.tibbiyelilercemiyeti.com/modules.php?name=News&file=article&sid=129> (21.03.05)

⁵³² Hourani, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, İletişim Yayıncılık, Sena Ofset, İstanbul, 1991, s.414.

⁵³³ Özlütürk, Nesli, *Lübnan Cumhuriyeti*, İzmir Ticaret Odası Yayınları, İzmir, 2002, s.2, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/41B79EEE-A54D-4B1E-9BEE-52DFEB8C92C9/287/LUBNAN.pdf> (24.03.05), İzmir Ticaret Odası Resmi İnternet Sitesi

SONUÇLAR

Lübnan'ın bulunduğu konum itibariyle Akdeniz'in doğusunda çok önemli bir yer işgal eder. Bu konum, hem Doğu Akdenizi kontrol ederken, hem de Süveyş Kanalı açılmadan Kızıldeniz yoluyla gelen Baharat yolunu kuzeyden kontrol eden veya tehdit eden durumu ve Akdeniz'in bittiği yerden daha içlere, Orta Asya'ya, Çine giden kervan yollarının başladığı veya bittiği nokta olması ile önem kazanmaktadır. Süveyş kanalı açıldıktan sonra da Hindistan yolunu kuzeyden kontrol etmesi nedeniyle önemi bir kat daha artmıştır. Bu nedenle, tarihin ilk çağlarından beri bu topraklarda insanlar yerleşmiş ve medeniyetler kurmuştur.

Bugünkü Lübnan'ın bulunduğu bölgenin ilk medeni yerleşik topluluğu Fenikelilerdi. Bölgenin sunduğu imkânlarla gelişen ve medeniyette ileri giden Fenikeliler Akdeniz ticaretine hakim olmuşlar ancak, yeterli askeri güce sahip olamadıklarından daima başka askeri yönden güçlü ülkelerin koruması altında kalmışlardı. Fenikelilerden sonra bölgede birçok millet hüküm sürmüştür. Bölgeyi ele geçiren Müslümanlar ve daha sonra Haçlılar bölgenin dini yapısını dünyanın başka hiçbir bölgesi ile kıyaslanamayacak şekilde değiştirerek karışık hale getirmişlerdir. Memlûklüler zamanında da toprak düzeninin tımar düzeninden mirasla aileye geçmesi usulü kabul edilince yaşam şekli ve idare düzeni de kökünden değişmiş ve bölgede feodal bir düzen hakim olmuştur. Bu düzende de Dürzi'ler idareci durumda, Maruniler ise çoğunlukla Dürzi arazilerinde çalışan işçi köylüler şeklindeydi. Bölge Osmanlı idaresine geçtiğinde de Osmanlı idare düzenini değiştirmemiş ve bu düzen devam etmişti. Osmanlı idaresi altında yaklaşık 300 yıl çok büyük problemler olmadan yaşayan Lübnan halkı, 1830'da bundan sonraki bütün yaşantısını kökünden değiştirecek bir olayla karşılaştı. Lübnan konusunda çalışan bilim adamların genel kanısı, 1830 yılında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşanın Lübnan ve Suriye'yi işgal etmesi bölgenin kaderinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu suretle daha fazla dış tesire açık hale gelen bölgede Avrupalı Güçlerin Lübnan meselelerine karışması ve istedikleri gibi faaliyet göstermek suretiyle toplumun içine nifak tohumları aşılması neticesinde bu tarihten çok kısa süre sonra ilk defa Lübnan'da İç

Savaş yaşanmıştır.⁵³⁴ Bu suretle istediklerini elde eden Batılı Güçler, Osmanlı ile kedinin fare ile oynadığı gibi oynayarak, otuz yıl gibi kısa bir zamanda sayısız ayaklanmalar çıkartıp, daha sonra da Osmanlıya bu ayaklanmalara gerekli tedbirleri almıyorsun diye kızmak suretiyle kendileri müdahale etmişlerdir. En son 1860 yılında çıkan ayaklanma sonunda ilk defa Batılı Güçlerin baskısı ile Osmanlı, Lübnan ismini kullanarak Lübnan'a özel statü tanımıştır.

Birinci Dünya Harbine kadar geçen sürede de yalnız Lübnan'da değil, Osmanlının bütün Arap Vilayetlerinde ayrılık ve nifak tohumları eken Batılı Güçler, ayrılıkçı güçlere kendi ülkelerinde barınak temin ettikleri gibi onları desteklemişlerdir. Osmanlının Birinci Dünya Harbine girmesini fırsat bilen İngiltere ve Fransa Osmanlının Arap Vilayetlerini 1917 Sykes-Picot anlaşması ile paylaşmışlar ve bölgedeki Arapları bağımsız Arap devleti sözü ile ayaklandırarak Osmanlıya karşı savaştırmışlardır. Osmanlı güçlerini mağlup edip bölgeden çıkarttıktan sonra verdikleri sözü unutarak ve bölgeyi hiçbir tarihi ve kültürel esasa dayanmayan ve sadece kendi arzuları doğrultusunda ve bir daha bir araya gelmemeleri için parçalayarak, onları kendi Manda idareleri altına almışlardır. Araplar, Batının kışkırtması ile kendilerini yöneten Osmanlıya karşı ayaklanmış ama karşılarında bu sefer daha acımasız ve katı Hristiyan Batı ülkelerini bulmuşlardır. On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüz yılın başında batının kolonizasyon gücü ile Osmanlının modernleşme çabalarının gücü Ortadoğu'da kilitlendi ve bugünkü Ortadoğu'nun oluşmasına yol açan mücadele kültürel ve siyasi haritaların yeniden çizilmesine neden oldu.⁵³⁵

Kısaca Lübnan olayı; Osmanlı Devletini parçalayıp çıkan parçaları kendi aralarında pay ederek, bu bölgenin zenginliklerini sömürme veya bölgenin stratejik öneminden faydalanma amacını güden Avrupalı Sömürgeci Güçlerin hazırlayıp ortaya koyduğu bir oyunlar dizisi ile, hiç akılda ve düşüncede yokken suni olarak yaratılan ve daha sonra hırslarını alamayarak sınırları zorlama ve Suriye'nin aleyhine büyütülen, Ortadoğu'da bir Hristiyan devlet kurma hayali ve gayretlerinin ürünüdür. Yukarıda da açıklandığı gibi, önce iç isyanlar ile ortam hazırlanmış, yüzyıllarca birlikte yaşamış ve geçinmiş toplulukların arasına din, mezhep ve ırk ayrımı sokulmuş; daha sonra bunları düzeltmeye geliyoruz diye

⁵³⁴ Makdisi,Ussama, *The Culture of Sectarianism*, University of California Press, Berkeley, CA, 2000, s.xi

⁵³⁵ Makdisi, Ussama, *a.g.e*, s.xi

olaya müdahale edilerek bölgeye yerleştirilmiştir. Bu suretle Osmanlıdan koparıldıktan sonra da, Hristiyan azınlığa, Müslüman çoğunluk yöneltirilmiş, çıkan her olayda da durumu yatıştırmaya geliyorum diye bölgeye güç göndererek bölge uzaktan da olsa idare edilmiştir.

Sömürgeci güçlerin pençesinden 1943 yılında bağımsızlığını kazanarak kurtulduğunu düşünen Lübnan, Fransızların, Fransa'nın çıkarlarını korumak ve gözetmek üzere hazırladıkları anayasa ve idare sistemini aynen devam ettirdikleri için kısa süre içinde bu batılların empoze ettiği sistemin kendi bünyesine uymaması nedeniyle sıkıntılar yaşamıştır. Özellikle 1950 ve 1960'lı yıllarda hızlı bir ekonomik büyüme yaşamış olsa da, bu büyümenin getirdiği refah, Beyrut'un dışına, hatta çoğunlukla Hristiyanların, biraz da büyük şehirlerde oturan Sünnî Müslümanların dışındaki büyük halk kütlelerine bir faydası olmamıştır. Bu suretle halk arasında refahın adil paylaşılmamasından doğan huzursuzluklar baş göstermiştir. Bu huzursuzluklara, Lübnan'ın dışında ama hemen çevresindeki bölgenin gerginliği ve huzursuzluğu da eklenilince, ülke çok kanlı geçen bir iç savaşa sürüklenmiştir. İç Savaş süresince devlet otoritesi neredeyse tamamen ortadan kalkmış, ülke başta başkent Beyrut olmak üzere ikiye, bazen üçe, dörde bölünmüştür. Karışıklıkların artması ve devlet otoritesinin ortadan kalkması neticesinde sadece ülke içindeki milis kuvvetleri değil, uluslararası terör örgüleri de Lübnan'ı üs olarak kullanmıştır. Bunlardan daha da vahimi, hem Suriye, hem de İsrail kendi çıkarlarını bahane ederek ülkeyi işgal etmişler. Birincisi 29 yıl, ikincisi ise 22 yıl bu işgali sürdürmüştür. Savaş sırasında yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş, yaralanmış ve sakat kalmıştır. Yine yüz binlercesi de ya bulundukları yerleri terk etmek zorunda kalmışlar, ya da ülkeyi terk etmişlerdir. Bir zamanlarını gıpta edilen, ekonomik başarılarla örnek gösterilen ülke, İç Savaş nedeniyle tamamen tahrip olmuş, deyim yerindeyse harabeye dönmüştür. Ölenlerin % 91'i, yaralıların ise % 86'sı sivillerdir. Bu kadar tahribata yol açan Lübnan iç savaşından çıkaracağımız sonuçlar şunlar olabilir.

- Bir ülke ister büyük ister küçük olsun, hem iç istikrarı sağlamak, hem de dış düşmanlara veya işgalci kuvvetlere karşı ülkeyi savunmak için mutlaka yeterli Silâhlı Kuvvetlere ihtiyaç vardır. Lübnan'da Silâhlı Kuvvetlere özellikle önem verilmemiş ve çok küçük olmasına ve kuvvetinin de zayıf

olmasına özen gösterilmiştir.⁵³⁶ Gönüllülük esasına dayanan orduda, sembolik diyebileceğimiz mevcutlar ve kalifiye olmayan subay ve astsubaylar ile eğitimsiz erler vardı. Bu nedenle en fazla lazım olduğu anda ordu kullanılamamış, ülke parçalanma tehdidi altında kalmış, sonunda dış güçler müdahale etmek durumunda kaldıklarında da dış güçlere karşı hiçbir varlık gösterememiş, daha doğrusu buna teşebbüs dahi edememiştir.

- Ordu için harcanacak paradan kaçarak, “kaynakları halkın refahı ve zenginleşmesi için ayırıyorum” demek ilk bakışta kulağa hoş gelen popülist bir davranıştır. Belki kısa zaman içinde bazı olumlu ve gözle görülür neticeler verebilir de. Ancak bu kazanılan refah ve zenginliği koruyacak kuvvetli bir ordudan yoksun olunca bu yatırımların hiçbir manası olmadığı ve kazanılan zenginlik ve refahın bir anda buharlaşıp yok olduğu, en kötüsü, eldeki paranın kaybedilen canları ve onuru geri getirmeye tahvil edilemediği acı bir şekilde tecrübe edilmiştir. Tehdidin büyüklüğüne göre elde ordu bulundurma ve buna yetecek kaynağı kesintisiz ayırmanın ne kadar önemli olduğu bu savaşta bir kez daha acı bir şekilde ortaya çıkmıştır.

- Bir ülke halkı etnik ve dini yönden mütecanis olmaması durumunda ordu tarafsız olmalı ve bir etnik grubun veya dini grubun yanında yer almamalıdır. Ordu, milli ordu olmalı, milli duygularla hareket etmelidir.

- Bir ülke içinde yaşayanların tek vücut olarak dış tehditlere karşı durmasının ve ülkesini savunmasının, ülkenin çıkarlarını her şeyin üstünde tutmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ülke içindekilerin dış güçlerle anlaşıp onların desteğinde içeride karışıklık çıkartmasının ülkeye ne denli zarar verdiği acı bir şekilde görülmüştür. Lübnan’da yaşayanların tamamına yakını Arap kökenli olmasına rağmen, yirminci yüzyılın son çeyreğinde, insanların sadece dinleri veya mezhepleri farklı olması nedeniyle öldürülmesi ve çatışmaların yaşanması anlaşılması güç bir olaydır. Bu anlaşılmasız olaydan çevredeki ülkeler de yararlanmış, Lübnan’ı işgal ederek kendi dış politikalarını yürütmek için bir araç olarak kullanmışlar, bu arada Lübnan’da binlerce kişi hayatını kaybetmiş ve ülke baştan başa tahrip olmuştur. Bu nedenle ülkenin dinin ve mezhebin ön plâna çıkartılarak idare edilmesinin tehlikesi bir kez daha görülmüştür.

⁵³⁶ Bu Tezin 6. Bölüm, 2.8.1.5. Kısım, “ Lübnan Silâhlı Kuvvetleri”ne bakınız.

- “Bugünün problemleri dünün çözümleridir” sözünde de belirtildiği gibi, Fransız Manda idaresinde haksızlık yapılarak, Hristiyanlar idarede büyük söz sahibi haline getirilerek bu İç Savaşın tohumu o zaman atılmıştır. Bu hatadan da uzun süre dönülmeyince sonuç bu kadar acı olmuştur.

- Lübnan İç Savaşının en önemli nedenlerinden biri de Filistin sorununun yaklaşık 60 yıldır çözümsüz olarak bırakılmasında yatmaktadır. Bu soruna kalıcı ve adil bir çözüm bulunmadıkça bu tür olaylar bölgeden eksik olmayacaktır. Filistinlilerin de kendilerine ait, rahat, huzur ve güven içinde yaşayabilecekleri bir ülkeye kavuşturulmadıkça böyle huzur gelmeyecektir.

- Lübnan İç Savaşından çıkartılacak diğer bir sonuçta, ülkede kişi başına düşen milli gelirin yüksek olmasının tek başına bir anlam ifade etmediğidir. Eğer, refah ve zenginlik ülke çapında dengeli ve adil bir şekilde dağıtılamazsa, zenginlik yalnızca küçük bir kesime, gruba veya bölgeye ait olacak şekilde gelişirse ve bu gruplar arasında uçurumlar oluşursa, toplumsal denge bozulur ve ne huzur kalır ne de güvenlik. Bu nedenle, devlet refah ve zenginliğin dengeli ve adil şekilde toplumun bütün kesimlerine dağılması için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Almadığı durumlarda ne gibi acı olaylarla karşılaşıldığı bu örnekte de görülmüştür. Çok fakir ve güneydeki topraklarından sürülmüş Şiiler ve yıllardır topraksız sığıntı durumunda olan ve hayatta kalabilmek için başkalarının yardımlarına muhtaç olan Filistinli mülteciler ile zengin Hristiyan kesiminin lüks arabaları, günlük davetleri, özel partileri, Paris’e ısmarlanan elbiseleri ve pahalı parfümleri aynı şehir içinde büyük tezat teşkil ediyordu. Bu da sonuçta çatışmaya yol açtı.⁵³⁷

İç Savaşın sona ermesinden sonra, başlangıçta çok yadırganmasına rağmen sonradan yaptıkları ve başardıkları ile herkesin takdirini toplayan işadamı Refik Harriri’nin Başbakan olarak ülkeyi yönetmesi büyük şans olarak kabul edilmektedir. Ülkenin hem fiziki, hem de manevi olarak bu kadar yıkıldıktan sonra bir toplayıcı, bileştirici ve iş yapıcı birisine çok ihtiyacı vardı. Harriri bunları başarmıştı. Onun başlattığı yoldan yürüyen diğer hükümetler de Lübnan’ın eski gelişmişlik seviyesine çıkması için gayret gösterdiler. Şimdi ulaştığı seviye tam olarak yeterli değilse de bu kadar zaman için yeterli olarak görülebilir.

⁵³⁷ Tarakçı, Mustafa, *Askeri ve Siyasi Açıdan Lübnan İç Savaşı*, (Baskı bilgisi yok), 2001, s.189

Lübnan'ın Türkiye ile olan ilişkilerine gelince, bu konuda her iki ülkenin de yapması gereken işler olduğunu düşünmekteyim. Türkiye Lübnan ilişkilerini Türkiye'nin bütün Arap dünyası ile ilişkilerinden ayrı tutmak hata olur. Bu nedenle Türkiye'nin Arap dünyası hakkındaki ülkemizde yaygın ve yerleşik olan önyargının değiştirilmesi için gayret sarfetmesi, daha sonra da Arap dünyasındaki, Osmanlı ve Türkler hakkındaki geçmişten kaynaklanan yanlış anlaşılmanın ortadan kaldırılması ve her iki tarafında ilişkileri geliştirmek için yapılabilecekleri araştırıp yürürlüğe koyması gerekmektedir. Her iki ülkenin kapasitesi ve kaynakları ile coğrafi yakınlığı göz önüne alındığında, ilişkilerin arzulanan düzeyin altında olduğu görülmektedir. Lübnan, büyük ticari kapasitesi ve Arap dünyasındaki konumu itibariyle, Türkiye'nin bu bölgeye girişinin kapısı olabilecek durumdadır. Bu nedenle ikili ilişkileri geliştirmek için gayreti her iki ülke de sarf etmelidir.

Ocak 2007, Ankara

KRONOLOJİ

M.Ö. 8.000 yılı	: Ortadoğu'da ilk yerleşik insan topluluğu.
M.Ö. 3.000yılı	: Fenikeliler Lübnan'ın kıyı şehirlerinde yerleşirler.
M.Ö. 2200 yılı	: Aramiler Lübnan bölgesine gelirler.
M.Ö. 1200 yılı	: Fenikelilerin Mısırlılardan bağımsızlıklarını kazanması.
M.Ö. 875 –608	: Fenikelilerin Asurlular yönetimi altına girmesi.
M.Ö. 587-574	: Babil yönetimi.
M.Ö. 538–64	: Perslerin yönetimi altında kalması.
M.Ö. 64- M.S.395	: Roma Dönemi
395-636	: Bizans Dönemi
636-660.1	: Halife Ebu Bekir'in bölgeyi fethetmesi ve Arapların bölgeye gelişi.
660-750.1	: Emeviler Dönemi.
750-1258.1	: Abbasiler Dönemi.
1021	: Mısır'daki Fatimi Halifesi Al Hakim'in kendini Tanrı ilan edip ortadan kaybolması.
1071	: Türklerin Malazgirt Meydan Muharebesinde Bizanslıları yenmesi.
1096-1272	: Haçlı Seferleri
1252-1517	: Memlûklülerin Lübnan'da hakimiyeti.
1439	: Floransa Konseyinde Marunilerin Roma Kilisesine kabul edilmesi.
1517-1918	: Osmanlıların Lübnan'da hakimiyeti.
1535	: Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa'ya ilk Kapitülasyonları vermesi.
1570-1635	: Fahrettin II'nin Emirliği
1584	: Maruni Ruhban Okulunun Roma'da açılması.
1697	: Şiab sülalesinin emirliği alması.
1736	: Marunilerin Al - Luvzayah Kilise Meclisinde Roma Kilisesine tam kabulünün sağlanması.

- 1770 : Hristiyan olan Yusuf Şiab'ın emir olması ve Dürzi hakimiyetinin sonu.
- 1788-1840 : Emir Beşir II dönemi.
- 14 Haziran 1832 : Şam'ın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşanın Oğlu İbrahim Paşa tarafından ele geçirilmesi ve Mısır hakimiyetinin Lübnan'da başlaması.
- 1833 : Osmanlı Devleti ile Mısır Valisi arasında Kütahya Anlaşması.
- 1839 : Gülhane Hattı Humayununun (Tanzimat Fermanı) açıklanması.
- 1840 : İbrahim Paşanın Suriye ve Lübnan'dan çıkartılması.
- 1841 : Lübnan'ın iki Kaymakamlığa bölünmesi.
- 1845 : Şekip Efendi Düzeninin Lübnan'da uygulanması.
- 1856 : İslahat Fermanı
- 1858-1860 : Suriye Buhranı.
- 1861 : Paris görüşmeleri ve Lübnan'da Mutasarrıflığın kurulması.
- 1908 : II. Meşrutiyetin ilanı.
- 1914-1918 : Birinci Dünya Harbi.
- 6 Mayıs 1916 : Lübnan ve Suriye'de ayrılıkçı faaliyeti olanların idam edilmeleri ve her iki ülkede de Şehitler günü olarak anılması.
- 1917 : Sykes-Picot Anlaşması.
- 18 Ocak 1918 : Paris Konferansı ve Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın kendilerinin Batılılar tarafından aldatıldıklarını anlaması.
- Eylül 1918 : Lübnan'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi.
- Nisan 1920 : San Remo Konferansı ve Manda Rejiminin kabul edilmesi.
- 1 Eylül 1920 : Fransa Büyük Lübnan'ı kurar.
- 23 Mart 1926 : Lübnan Anayasasının İlanı.
- 1932 : Lübnan'ın ilk ve tek nüfus sayımının yapılması. Lübnan Anayasasının askıya alınması.
- 1935 : Lübnan Anayasasının tekrar yürürlüğe konulması.
- 1936 : Kıyı Konferansı ve Müslümanların Suriye'ye bağlanma istekleri.

- 1939 : İkinci Dünya Savaşının Başlaması ve Lübnan Anayasasının ikinci kez askıya alınması.
- 14 Haziran 1940 : Fransa'nın Almanya tarafından işgali ve Manda ve Sömürgelerin Vichy Hükümetinin yönetimine geçmesi.
- 8 Mayıs 1941 : İngiliz ve Hür Fransız kuvvetlerinin Suriye ve Lübnan'ı ele geçirmeleri.
- 21 Eylül 1943 : Büyük Lübnan Fransa'dan bağımsızlığını kazanır. Huri Cumhurbaşkanlığına seçilir. Milli Pakt yürürlüğe girer.
- 17 Mayıs 1945 : Senagelli askerlerden oluşan Fransız Kuvvetlerinin Lübnan'a çıkması
- 29 Mayıs 1945 : Fransız kuvvetlerinin Şam'ı bombalaması.
- 15 Mayıs 1948 : İsrail'in kuruluşu ve ilk Arap-İsrail Savaşı.
- 19 Mayıs 1952 : Başkan Huri kitlesel bir eylem karşısında istifa etmek zorunda bırakılır. (Rosewater Darbesi)
- 23 Temmuz 1952 : Necip ve Nasır önderliğindeki Mısırlı Hür subaylar Kral Faruk'u tahttan indirirler.
- 23 Eylül 1952 : Camille Chamoun Cumhurbaşkanı seçilir.
- 1956 : Süvyeş Krizi ve Savaş
- 5 Ocak 1957 : Birleşik Devletler Kongresi Einshower Doktrini'ni onaylar.
- 16 Mart 1957 : Lübnan Devlet Başkanı Şemun, Einshower Doktrini'ni kabul eder.
- 1 Nisan 1957 : Cumhurbaşkanı Chamoun'a Lübnanlı 20 lider Memorandum verir.

1958

- 1 Şubat : Mısır ve Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurarlar.
- 8 Mayıs : Birinci Lübnan iç savaşı başlar.
- 14 Temmuz : Irak monarşisi şiddetli bir darbe hareketiyle devrilir.
- 15 Temmuz : Amerika Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri Lübnan'a çıkar.
- 14 Ekim : Birinci Lübnan iç savaşı sona erer. ABD Deniz Kuvvetleri bu ay içinde ülkeden ayrılır.

1964 - 68

- Ekim 1964 : Birinci Arap zirve toplantısında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulur.
- 5 Haziran 1967 : Arap-İsrail Altı Gün Savaşı başlar.
- 28 Aralık 1968 : İsrail komandoları Beyrut Uluslararası Havalimanı'na saldırırlar.
- Ekim 1969 : FKÖ ile Lübnan arasında Kahire Anlaşması.

1970

- 25-29 Mart : LKP (Falanjistler) Filistin Direniş Harekatıyla mücadeleye başlar.
- 17 Ağustos : Franjiye Lübnan Devlet Başkanlığı'na seçilir.
- Eylül : Ürdün Filistin Kurtuluş Örgütünü kanlı bir harekat ile ülkeden sürer. (Kara Eylül)

1973

- 10 Temmuz : İsrail komandoları Beyrut'ta Fetih'in üst düzeyde üç görevlisini öldürür.
- Eylül 1973 : Arap – İsrail Savaşı.

1974

- 29-30 Temmuz : FKÖ ile LKP arasında savaş

1975

- 1975 : Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Ermeni Gizli Ordusu ASALA Lübnan'da kurulur.
- 28 Şubat : Saydalı balıkçılar Protein şirketine karşı gösteri yaparlar. Lübnan ordu birlikleri ile göstericiler arasında çatışma

çıkar ve Sayda milletvekili Maruf Sa'd ağır yaralanır, müteakiben ölür.

- 13 Nisan : Pierre Cemayel'e suikast girişimi ve korumasının öldürülmesi neticesinde Falanjistlerin Ayn el –Rumana'da gerçekleştirdiği katliam üzerine ikinci Lübnan iç savaşı başlar.(Otobüs katliamı)
- 23 Mayıs : Bir askeri kabine oluşturulur.
- 26 Mayıs : Askeri kabine LUH'nin kitle eylemi üzerine istifa eder.
- 1 Temmuz : Kerami kabinesini kurar.
- Temmuz-Ağustos : İsrail Güney Lübnan'da kasaba ve köylere saldırır.
- 24 Eylül : Ulusal Diyalog Komitesi (UDK) kurulur.
- 25 Ekim : Lübnan İslam Zirvesi Aramun'da toplanır. "Oteller Savaşı" başlar.
- 24 Kasım : Ulusal Diyalog Komitesi dönemi sona erer.
- 6 Aralık : Kara Cumartesi - LKP 70 masum sivil katleder, 300 kişi kaçırrır. Pierre Cemayel görüşmelerde bulunmak üzere Şam'a gider.

1976

- 4 Ocak : LKP ve HMP'ye bağlı birlikler Tel Zaatar Filistinli mülteci kampına saldırır.
- 9 Ocak : İçişleri Bakanı Şamun Lübnan Ordusu'na LUH ile Savaşma emri verir.
- 14 Ocak : Dubayyeh Filistin mülteci kampı LKP ve HMP birliklerinin eline geçer.
- 15 Ocak : LKP ve HMP birlikleri Karantina'daki LUH bölgesine saldırırlar.
- 18 Ocak : Karantina düşer. LKP ve HMP birlikleri katliama girerler.
- 20 Ocak : Beyrut'un güneyindeki bütün sağ kanat mevziler düşer. (Damur dahil)

- 21 Ocak : Bazı Lübnan ordu birlikleri, Teğmen Ahmed Katib komutasında kurulan Lübnan Arap Ordusu'na geçmeye başlarlar.
- 22 Ocak : Maruni sağ kanat Lübnan sorununa Suriye'nin getirdiği çözümü kabul eder.
- 24 Ocak : Cambulat Savaşın sona erdiğini ilan eder ve ateşkes yürürlüğe girer.
- 31 Ocak : Yedi en sert Maruni Liderleri Jounieh'da buluşur ve Lübnan Cephesini kurarlar.
- 7 Şubat : Başkan Franjiye Şam'ı ziyaret eder.
- 14 Şubat : Anayasal Döküman açıklanır.
- 23 Mart : LUH Beyrut'ta otel bölgesi ve Starco'da tam kontrol sağlar.
- 25 Mart : LUH ve Lübnan Arap Ordusu'nun ateş açması üzerine Franjiye Başkanlık Sarayı'ndan kaçır.
- 9 Mayıs : Elias Sarkis Suriye'nin gözdağı ve tehditleri sayesinde Devlet Başkanlığı'na seçilir.
- 14 Mayıs : Cambulat, Ahmed Katip ve George Habaş Lübnan'da LKP'nin yanında yer alarak askeri bir rol oynadığı için Suriye'yi suçlarlar.
- 1 Haziran : Suriye Lübnan'ı işgal eder.
- 8 Haziran : Arap Dışışleri Bakanları toplanırlar ve Lübnan'a Suriye güçlerinin yerini almak üzere sembolik bir Arap gücü göndermeyi kararlaştırırlar.
- 13 Temmuz : Arap Dışışleri Bakanları ateşkes ve Filistin Direniş ile Suriye arasında diyalog çağrısında bulunurlar.
- 12 Ağustos : Tel Zaatar sağ kanadın saldırılarına 52 gün direndikten sonra düşer. 1500 erkek aynı gün kurşuna dizilir.
- 28 Eylül : Suriye LUH'nin Dağ mevzilerine karşı dört günlük saldırıyı başlatır. Bu arada LKP ile Lübnan ordu birlikleri LUH ile savaşır.
- 17 Ekim : Riyad mini zirvesi toplanır.

- 25 Ekim : Kahire Arap zirve toplantısı Riyad mini zirvesinde varolan anlaşmayı imzalar.
- 16 Mart 1977 : Kemal Cambulat öldürülür.
- 14 Mart 1978 : İsrail Lübnan'ın Litani Nehrine kadar olan bölgeyi işgal eder.
- 19 Mart 1978 : BM Güvenlik Konseyi 425 Numaralı Kararı kabul eder.
- 13 Haziran 1978 : Falanjistler tarafından Eski Cumhurbaşkanı Franjiye'nin oğlu Tony, ailesi ve 32 kişi öldürülür.
- 31 Ağustos 1978 : Lübnan Şii lideri Musa Sadr'ın Libya'da ortadan kaybolması.
- 2 Kasım 1978 : Dokuzuncu Arap zirvesi Bağdat'ta toplanır.
- 26 Mart 1979 : İsrail-Mısır "barış" anlaşması imzalanır.
- 28 Haziran 1981 : Suriye'ye ait iki helikopterin İsrail uçakları tarafından düşürülmesi.
- 19 Temmuz 1981 : Batı Beyrut'un havadan İsrail tarafından bombalanması.

1982

- 6 Haziran : İsrail Lübnan'ı işgal eder. Galile Harekatı. (Beyrut dahil)
- 11 Haziran : Suriye ile İsrail arasında Beka bölgesinde Ateşkes kabul edilir.
- 23 Ağustos : Beşir Cemayel Lübnan Devlet Başkanlığı'na seçilir.
- 3 Eylül : (FKÖ) Lübnan'ı terkeder.
- 14 Eylül : Devlet Başkanı Beşir Cemayel öldürülür.
- 17 Eylül : İsrail ve LKP Sabra ve Şatilla'da katliamlara girişir ve sivil Filistinli mülteciler öldürülür.

1983

- 17 Mart : İsrail-Lübnan anlaşması.
- 3 Eylül : İsrail Şuf Dağları bölgesinden çekilir.

23 Ekim : Birleşik Devletler ve Fransız askerlerinin Beyrut'ta kaldıkları bina havaya uçurulur. 251 Amerikan Deniz Piyadesi ve 57 Fransız Paraşütçü ölür.

1984

7 Şubat : Amerika Birleşik Devletler Lübnan'dan çekilme kararını bildirir.

24 Şubat : Başkan Emin Cemayel makamını korumak için Suriye'yi ziyaret eder.

5 Mart : Lübnan Hükümeti, 17 Mart Anlaşmasını iptal ettiğini bildirir.

1985

Şubat 1985 : İsrail Lübnan'dan çekilmeye başladı.

Mayıs 1985 : Emin Cemayel'in sarayı bombalandı / Şii milisler, Filistin kamplarını kuşattı ve on beş gün süren şiddetli çatışmalar sonucunda 800 ölü ve 4000 yaralı

14 Haziran 1985 : 17 gün süren yeni bir rehineler krizi. 100 den fazla Amerikalı uçak yolcusu, İsrail'in Lübnan'dan çekilirken rehin aldığı 735 kişi bırakılınca serbest kalır.

28 Aralık 1985 : Şii-Dürzi ve Maruni milis güçleri arasında Şam'da anlaşmaya varılması. Üçlü anlaşma

15 Şubat 1987 : Dürzi Milisler ile Emel Örgütü Milisleri arasında çatışma başlaması.

22 Eylül 1988 : Cumhurbaşkanı Emin Cemayel'in görev süresinin sona ermesi. Son on beş dakika içinde General Michel Aoun'u Başbakan olarak ataması.

6 Mart 1989 : Askeri Hükümet Başkanı General Michel Aoun'un Beyrut resmi limanı haricindeki bütün limanların kapatılması emrini vermesi

- 23 Mart 1989 : Kazablanka'da Arap Ligi Zirvesi yapılması ve Lübnan sorununa çözüm bulmak için Üç Devlet Başkanından teşkil edilen Uzlaşma Komitesinin kurulması kararının alınması.
- 30 Eylül 1989 : 62 Lübnan Milletvekilinin Suudi Arabistan'ın Taif kentinde siyasi reformları görüşmek üzere toplanması.
- 5 Kasım 1989 : Röne Muavvad'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi.
- 22 Kasım 1989 : Röne Muavvad'ın bir suikast sonucu öldürülmesi.
- 25 Kasım 1989 : İlyas Hiravi'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi.
- 2 Ağustos 1990 : Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi.
- 21 Ağustos 1990 : Meclis'in Taif Anlaşmasındaki Reformları kabul etmesi.
- Mart 1991 : İç Savaş sırasında işlenen bazı suçlar hariç diğerleri için Genel Af çıkartılması.
- Mayıs 1991 : Hizbullah Örgütü Hariç diğer milis güçlerinin dağıtılması.
- Aralık 1991 : Basta'da patlama, 30 kişinin ölümü ve Başbakan Şefik Varzan'ın yaralanması.
- Kasım 1992 : 1972'den bu yana ilk defa Milletvekili seçimi yapılması ve Refik Harriri'nin Başbakan olarak atanması.
- 1995 : Cumhurbaşkanı Hıravinin görev süresinin 3 yıl uzatılması.
- 1998 : Cumhurbaşkanlığına Emile Lahoud seçildi.
- 22 Mayıs 2000 : İsrail'in bütün askerlerini Lübnan'dan çekmesi.
- 11 Eylül 2001 : ADB'de Dünya Ticaret Örgütünün ikiz kulelerine saldırı.
- 24 Ocak 2002 : Elie Hubeyka bir araca yüklenmiş bomba ile öldürüldü.
- 12 Mayıs 2004 : Lübnan Başbakanı Refik Harriri'nin Türkiye'yi ziyareti.
- 3 Eylül 2004 : Emile Lahoud'un görev süresinin BM'de dahil olmak üzere bütün Batılı devletlerin karşı çıkmasına rağmen Suriye'nin desteği ile 3 yıl uzatılması.
- 1 Ekim 2004 : Dürzi Bakan Marvan Hamadeh'in düzenlenen suikasttan yaraalı olarak kurtulması.
- 19 Ekim 2004 : Birleşmiş Milletler, Suriye'nin Lübnan'dan BM Güvenlik Konseyi 1559 sayılı kararı gereğince çekilmesini istemiştir.

- 20 Ekim 2004 : Başbakan Refik Harriri'nin istifa etmesi.
- 14 Şubat 2005 : Eski Başbakan Refik Harriri, bombalı bir saldırı ile öldürüldü.
- 19 Haziran 2005 : Türkiye Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın Lübnan'a 24 saatlik iş ziyaretinde bulunması.
- 19-20 Haziran 2005 : Lübnan Genel Seçimlerin tamamlanması ve Suriye karşıtı birliğin seçimi kazanması. (Hariri'nin müttefiği fuad Sinyora başbakan seçilir.
- 20 Ekim 2005 : Hariri süikastını soruşturan BM Komisyonu Başkanı, ilk raporunu açıklar ve bu raporda açıkça Suriye'yi suçlar.
- 12 Temmuz 2006 : Hizbullah iki İsrail askerini kaçıırır.
- 13 Temmuz 2006 : İsrail, havadan ve denizden Lübnan'a saldırılara başlar ve Ağustos ayı başında kara kuvvetleri ile de Lübnan'a girer.
- 14 Ağustos 2006 : BM Güvenlik Konseyi 1701 sayılı kararı kabul eder ve İsrail ile Hizbullah arasında ateşkes sağlanır.
- 19 Ekim 2006 : BM Barış Gücüne katılacak Türk Barış Gücünün ilk birliği Lübnan'a hareket eder.
- 21 Kasım 2006 : Lübnan Sanayi Bakanı Pierre Cemayel düzenlenen bir suikast sonucu öldürülür.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

1. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivi (BDA)

SIRA NO.	TARİH	DOSYA	FON KODU	YER NO
1	24/02/1948	F11	30..1.0.0	101.626..8.
2	04/10/1950	70-35	30..18.1.2	124.79..2.
3	19/06/1955	A1	30..1.0.0	1.8..16.
4	20/08/1957	A4	30..1.0.0	6.35..22.
5	26/01/1955	A7	30..1.0.0	19.107..8.
6	22/04/1955	A7	30..1.0.0	19.108..11.
7	13/09/1955	A7	30..1.0.0	19.110..8.
8	26/03/1953	E4	30..1.0.0	61.376..7
9	06/09/1956	E4	30..1.0.0	62.381..5.
10	17/01/1942	438976	30..10.0.0	265.791.31
11	06/05/1942	438996	30..10.0.0	265.791.51
12	10/6/1939	238-498	30..18.1.2	87.51..15.
13	27/5/1940	400-34	30..18.1.2	91.49..17.
14	104/1933		30..10.0.0	226.522.12.
15	21/11/1946	47	30..18.1.2	112.73..13.
16	24/7/1947	47-277	30..18.1.2	114.51..6.
17	30/6/1955	E3	30..1.0.0	57.351..6.
18	15/11/1956	E4	30..1.0.0	62.381..14.
19	7/5/1956	S5	30..1.0.0	132.861..1.
20	22/12/1929	4183	30..10.0.0	230.549..3.
21	21/9/1929	424157	30..10.0.0	236.597..15.
22	21/4/1929	438175	30..10.0.0	262.768..11.
23	25/4/1929	438176	30..10.0.0	262.768..12.
24	6/6/1935	438299	30..10.0.0	263.771.20.
25	7/9/1937	438476	30..10.0.0	264.777..4.

26	25/4/1929	438B6	30..10.0.0	266.794..5.
27	11/3/1942	119-75	30..18.1.2	97.127..5.
28	25/5/1946	76-312	30..18.1.2	111.37..4.
29	1/2/1963	E3	30..1.0.0	59.362..2.
30	10/7/1946		30..10.0.0	200.371..18.
31	26/6/1939	400-3370	30..10.0.0	222.495..1.
32	31/5/1939	402622	30..10.0.0	225.515..17.
33	17/1/1942	428175	30..10.0.0	245.656..7.
34	21/9/1939	438870	30..10.0.0	265.788..16.
35	17/10/1939	438881	30..10.0.0	265.788..27.
36	7/2/1941	438933	30..10.0.0	265.790..28.
37	25/4/1929	438B5	30..10.0.0	266.794..4.
38	12/6/1929	438B7	30..10.0.0	266.794..6.
39	24/7/1929	438B8	30..10.0.0	266.794..7.
40	11/3/1930	438B9	30..10.0.0	266.794..8.
41	25/11/1935	3578	020.12.01.02	59.89.4
42	4/7/1938		O30.10	224.510.10

2. Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Strateji Enstitüsü (ATASE), Harp Tarihi Arşivi

ATASE Arşivi, Klasör No.:109, Gömlek No.:100, Belge No.:100-1

ATASE Arşivi, Klasör No.:89, Gömlek No.:29, Belge No.:29-1

ATASE Arşivi, Klasör No.:487, Gömlek No.: 61, Belge No.:61-1

ATASE Arşivi, Klasör No.:809, Gömlek No.:62, Belge No.:62-12

ATASE Arşivi, Klasör No.:105, Gömlek No.:128, Belge No.:128-2

BASIL KAYNAKLAR

1. KİTAPLAR

ABDULLAH, Ömer, Faruk, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan BASRİ, Akabe Yayınları, İstanbul, 1985

ALİN, Erika G., *The United States and the 1958 Lebanon Crisis – American Intervention in the Middle East*, University Pres of America, 1994

AVCI, Orhan, *Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)*, Vadi Yayınları, Ankara, 2004

- AYDIN, Ayşe H., *Osmanlı İmparatorluğunda Ayrılıkçı Arap Örgütleri(Aliye Divan-ı Harb-i Örfisi)*, Arba Yayınları, Temmuz, 1993
- BETTS, Robert Brenton, *Durze*, Yale University Press, USA, 1988
- COBBAN, Helena, *The Making Of Modern LEBANON*, Hutchinson Publishing Group, London,1985
- COLLELO,Thomas, *Lebanon: A Country Study*, Library Of Congress Cataloging, Washington D.C. ,1987
- DURMAZUÇAR, Vedat, *Ortadoğu'da Suyun Artan Stratejik Değeri*, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002
- ERDEN, Ali Fuad, *Birinci Dünya Harbinden Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003
- FEUER, Prof.Guy, *Çağdaş Araştırma Klavuzu*, Çev. Dr.Davut DURSUN, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990
- HAKİM, Yusuf, *Osmanlı Döneminde Suriye*, Al – Nahar Yayınları, Beyrut, 1991, s.7
- HOURANİ, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, İletişim Yayıncılık, Sena Ofset, İstanbul, 1991
- KABAAĞAÇ, Dr.Sina – ALOVA, Erdal, *Latince-Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1995
- KARADAĞ, Raif., *İsrail Ortadoğu ve Amerika*, Emre Yayınları, İstanbul, 2004
- KARAL, Ord.Prof. Enver Ziya., *Osmanlı Tarihi Cilt 5-6*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983
- KAYA, Abdülkadir, *İslam Ülkeleri ile İlişkiler ve İslam Konferansı Teşkilatı*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Mart 1996
- KÖSE, Talha, *SETA Lübnan Raporu, Lübnan'da İstikrar Arayışları*, SETA Siyasi, Ekonomik ve Toplum Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara, Aralık 2006,
- KRAYEM, Hassan, *The Lebanese Civil War and Taif Agreement*, American University of Beirut (AUB) Digital Documentation Center, Beirut, 1995
- MACKEY, Sandra, *Lebanon Death Of A Nation*, Anchor Books, New York, 1991
- MAKDISI, Ussama, *The Culture Of Sectarianism*, University Of California, London, 2000

- MANSFIELD, Peter, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Çev.Salih YURDAKUL, Söylem Yayınları, İstanbul, 2000
- MOVRAD, Said ve Saleh, HADDAH, *Tall-el Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*, Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s.
- ODEH, B.J, *Lübnan'da İç Savaş*, Çev.Yavuz ALOĞAN, Belge Yayınları, İstanbul, 1986
- OLSON, Robert, *Türkiye'nin Suriye, İsrail ve Rusya İle İlişkileri (1979-2001)*, Çev. Süleyman ELİK, Orient Yayınevi, İstanbul, 2005
- ÖZLÜTÜRK, Nesli, *Lübnan Cumhuriyeti*, İzmir Ticaret Odası Yayınları, İzmir, 2002, s.2
- SALIBI, Kamal S, *The Modern History Of LEBANON*, Caravan Books, Delmar-New York, 1965
- SARIKAYA, Yalçın, *İsrail-Suriye İlişkileri (Beyin Fırtınası)*, Politik-Stratejik Araştırmalar (POLSAR) Yayınları, Ankara, 2005
- ŞEN, Sabahattin. *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım (Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi)*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2004
- SHEHADİ Nadım - MILLS Dana Haffar, *Lebanon: A History Of Conflict And Consensus*, The Center For Lebanese Studies, London, 1988
- TARAKÇI, Dr.Kur.Alb.Mustafa. "Askeri ve Siyasi Açından Lübnan İç Savaşı (1975-1990 Yılları Arası)", (Basım bilgisi yok), 2001
- TRAWI, Ayman, *Beirut's Memory*, Anis Commercial Printing Press s.a.l., (Basım yılı ve yeri bilgisi yok, 2002 yılı veya sonraki bir yılda basılmış)
- UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Yayınları No:4, Yenilevent/İstanbul, 1982
- UMAR, Yrd.Doç.Dr.Ömer. Osman, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1918-1940)*, Fırat Üniversitesi, Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2003
- ÜLMAN, Doç.Dr.A.Haluk, *1860-1861 Suriye Buhranı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966
- YAMAKOĞLU, Cihan, *Ortadoğu'da Barışla Savaşlar*, Alp Ofset, Ankara, 2003
- YAPHE, Judith S, *The Middle East In 2015:The Impact Of Regional Trends On U.S. Strategic Planning*, National Defense University Press, Washington D.C., 2002

- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal, “İngiltere ve Amerika’nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950-1954), Bizim Büro basımevi Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2000
- YILMAZ, Türel, *Uluslar Arası Politikada Ortadoğu (Birinci Dünya Savaşından 2000’e)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004
- YILMAZ Türel – ŞAHİN Mehmet, *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, Barış Kitap Basın Yayın Dağıtım Ltd.Şti, Ankara, 2004
- WINSTONE, H.V.F, *Ortadoğu Serüveni (1898-1926 Yılları Arasında Ortadoğu’daki Siyasi ve Askeri İstihbaratın Öyküsü)*, Çev. Fuad DAVUTOĞLU, Risale Basın – Yayın Ltd. Şti., İstanbul, 1999
- ZEIN, Mustafa, *Anadolu Kurdu*, Londra, 1991

1. MAKALELER

- ABBOUD, Macel, “Nicht Vergessen”, *Der Standart, Tageszeitung*, Viyana-Avusturya, 22.11.2006
- AKARLI, Engin Deniz, *The Administrative Council of Mount Lebanon, Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.79-100
- BOLAT, Necip ve ÇEŞME, Ahmet, *Ortadoğu Devletlerinin Türkiye’deki Terörist Faaliyetlerine verdikleri Destekler, IV. Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2004, s.179-189
- BREHIER, Louis, “Crusaders”, *The Catholic Encyclopedia, Volume IV*, Yeniden düzenliyen: Potter Douglas J., New York, 1908
- CHOMSKY, Noam, “Reshaping History”, *Al-Ahram Weekly*, , Issue:717, Kahire, November 18-24, 2004
- COŞKUN, Eyüp, “Lübnan Mazisini Arıyor”, *Aksiyon Dergisi*, İstanbul, Mart 2005
- ÇÖLAŞAN, Emin, “ Hayırlı Olsun”, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, 3 Temmuz 2005, s, 5
- DUMAN, Sabit, “Suriye’de Baas Partisi’nin İdeolojik Temelleri”, *Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler)*, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2002, s.281

- GAMBİL, Gary C. and ABDELNOUR, Ziad K., "Hezbollah: Between Tehran and Damascus", *Middle East Intelligence Bulletin*, United States Committee for free Lebanon Publications, February 2002, No:4-2, New York, N.Y
- GÖKBİLGİN, M.Tayyib., *Bellekten*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1946
- GÜLSOY, Ufuk, "Cizye'den Vatandaşlığa: Osmanlı Gayrimüslümlerinin Askerlik Serüveni", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.91
- SALIBI, Kamal S, "The Historical Perspective", Derleyen: Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s. 3-13
- SMITH, Michael, "Yeni Dönemin Terörizme Etkileri ve Terörizmin Ulaştığı Boyutlar", *"Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, Ankara, 23-24 Mart 2006*, Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yayını, Genelkurmay Basımevi Yayını No: 2006/51, Ankara, 2006, sh. 33-56
- SOLH, Raghid, "Arab Nationalists' Attitudes Towards Greater Lebanon", *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, Derleyen:Nadim Shehadi ve Dana Haffar Mills, The Centre for Lebanese Studies, I.B. Tauris&Co.Ltd, London,UK, 1988, s.149-163
- SÜSOY, Yener, "Türk Gelin Lübnanlının en büyük prestijidir.", *Hürriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2005, s.7
- STEARNS, Peter N., "Lebanon", *The Encyclopedia of World History: Ancient, Medieval, and Modern*, 3. The Middle East and Egypt, 1943-2000, 6th edition., Houghton Mifflin Company, Boston, 2001
- UÇAR, Ahmet, "Beyrut'un Feryadı", *Tarih ve Düşünce Dergisi*, İstanbul, Mayıs 2005, Sayı:58, s.28-30
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal, "Güney Kuşağı Savunma Projesi ve Türkiye Pakistan Anlaşması", *IV.Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ 2004

2. GAZETELER, DERGİLER, DİĞER SÜRELİ YAYINLAR VE KAYNAK KİTAPLAR

ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı, *CIA, World Fact Book*, Washington, April 5th, 2005

Bilim ve Teknik Dergisi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Yayını, Ankara, Sayı: 399, Şubat 2001

Facts on File 1975, 1976, 1977, 1978 editions, Weekly world news digest with culminative index, Published by Facts on File, Inc. , 119 West 57 th St. New York, N.Y.,1975, 1976, 1977, 1978

Hürriyet Gazetesi, İstanbul, 12 Temmuz 2006 tarihli sayısı, , 13 Temmuz 2006 tarihli sayısı,15 Temmuz 2006 tarihli sayısı, 15 Ağustos 2006 tarihli sayısı, , 27 Haziran 2005 tarihli sayısı, 3 Temmuz 2005 tarihli sayısı, 21 Haziran 2005 tarihli sayısı,

İslam Ansiklopedisi, 7. Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Ankara, Milli Eğitim İstanbul Basımevi, 1972

Lübnan, Yıllık Ekonomik Rapor Kitabı- 2003, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları , Ankara, 2004

Regional Surveys on the World, The Middle East anda North Africa 2005, Europa Publication, London and New York, 46th edition and 51th edition.

Sabah Gazetesi, İstanbul, 12 Haziran 2005 tarihli sayısı, 19 Haziran 2005 tarihli sayısı, 23 Mart 2005 tarihli sayısı,

The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, New York: Columbia University Press, 2001-2005, Updated July 2005

The Economist, “ Lebanon, From crisis to crisis” başlıklı haber, London, July 7th-13th 2007, Volume 384 Number 8536, sayısı, s.42

Zaman Gazetesi, “Esad, çekilme için tarih vermedi”, Dış Haberler Servisi, İstanbul, 6 Mart 2005

4. BASILI OLMAYAN KAYNAKLAR (İNTERNET WEB SİTELERİ)

About.com, İnternet Haber ve Bilgi sitesi, “durze” sayfası,

http://atheism.about.com/library/FAQs/islâm/blfaq_islâm_druze.htm,

ANSAR Haber ve Yorum İnternet Dergisi, YOLCU, Ekrem, “Lübnan”, ,
<http://ansar.de/lubnan.htm>, (21.03.05), Kaynak: Vahdet Dergisi,
M.Ahmet Varol

Avrupa Birliği Resmi İnternet sitesi, “Lübnan” sayfası, <http://www.eu.org>
Avrupa Parlamentosu Resmi İnternet Sitesi, Avrupa Parlementosu, Akdeniz
Diyaloğu, Ülkeler, “Lübnan, Siyasi Partiler” sayfası,
<http://euromed.epp-ed.eu>

Babuna, Cahit, “Büyük Ortadoğu Projesi”, *Tıbbiyeliler Cemiyeti İnternet Sitesi*,
[http://www.tibbiyelilercemiyeti.com/modules.php?name=](http://www.tibbiyelilercemiyeti.com/modules.php?name=News&file=article&sid=129)
[News&file=article&sid=129](http://www.tibbiyelilercemiyeti.com/modules.php?name=News&file=article&sid=129), , (21.03.05)

Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi
http://bro.byegm.gov.tr/Haber%5CAbone%5C2004%5C06%5C30%5C30_06_2004_ABN_19_04_03.txt, (21.03.05)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Resmi Web Sitesi, BM,Güvenlik
Konseyi’nin 1373 sayılı kararı,
<http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2001.htm>

Boğaziçi Gösteri ve Sanat Topluluğu İnternet Sitesi,
<http://www.bgst.org/keab/nc130205.php>,

Buca Tarih Bilgi Bankası İnternet Sitesi, “Haçlı Seferleri”,
<http://bucatarih.sitemynet.com/dunya/avrupa/hacliseferleri.html>,

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.deik.org.tr>
(21.03.05),

Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-Lübnan Ekonomik İlişkiler”
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Ekonomik.htm, (21.03.05)

Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Uluslar arası Anlaşmalar”,
[http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Kutuphane/IkiliVeCokTaraflıAntlasmalar/](http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Kutuphane/IkiliVeCokTaraflıAntlasmalar/UluslararasıAndlasmalar_aramaSonuclari.htm)
[UluslararasıAndlasmalar_aramaSonuclari.htm](http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Kutuphane/IkiliVeCokTaraflıAntlasmalar/UluslararasıAndlasmalar_aramaSonuclari.htm), (21.03.05)

Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkiler”,
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Lubnan/Lubnan_Siyasi.htm, , (21.03.05)

Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi, “Lübnan” sayfası,
<http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm>, (21.03.05)

Encyclopedia of the Orient, İnternet Ansiklopedisi, Lübnan İç Savaşı Sayfası,

<http://i-cias.com/e.o/>

Lübnan Naharnet Haber ajansının 18 Haziran 2005 tarihli haberi

<http://www.naharnet.com>,.

Mrou, Bassem, Associated Press, Suriye muhabirinin 6 Mart 2005 tarihli

makalesi. <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/1357186/posts>

Nurettin, Muhammet, "Türkiye'den İsrail ile Komşu Arap Ülkelerine Açılım Politikası", *Enine Boyuna İnternet Haber Dergisi*, İstanbul, 07.07.2004,

http://www.enineboyuna.net/muhammed_nureddin_07.07.2004_turkiyeden_israil_ile_komsu.....htm

Oytun, Orhan, "Hariri Suikastı", *Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analiz*

Merkezi İnternet Haber Dergisi, <http://www.turksam.org.tr> ve *Avrasya*

Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) İnternet Haber ve Yorum Dergisi, <http://www.asam.org.tr>, 16 Şubat 2005

Özlütürk, Nesli, *Lübnan Cumhuriyeti*, İzmir Ticaret Odası Yayınları, İzmir, 2002,

s.2, (24.03.05) <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/41B79EEE-A54D-4B1E-9BEE-52DFEB8C92C9/287/LUBNAN.pdf>,

Lübnan Milli Parlementosu Resmi Web Sitesi, République Libanaise

Assemblée Nationale, "Aperçu Historique", 2005, <http://www.lp.gov.lb>

Vahdet, İnternet Haber ve Yorum Dergisi, "Filistin Dosyası",

<http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya4/0948.html>

Wikipedia, Serbest Ansiklopedi İnternet Sayfası, "Lebanese General election-2005, First Round"

http://en.wikipedia.org/wiki/Lebanese_general_election,_2005First_round",

Wikisource, Serbest Ansiklopedi Arama Sitesi, BM Güvenlik Konseyi Kararları

Sayfası, 425 ve 1701 numaralı kararlar sayfaları

http://en.wikisource.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1701 ve (425)

World History, Dünya Tarihi İnternet Sitesi,

"Histoy/MidlleEast/Lebanon/Postwar Reconstruction"

<http://www.WorldHistory.com>, (07.06.2005)

EKLER

- EK-1 Taif Anlaşması Orijinal Metin ve Türkçe Özeti
- EK-2 BM Güvenlik Konseyi 1701 Numaralı Kararı
- EK-3 BM Güvenlik Konseyi 425 Numaralı Kararı
- EK-4 ABD Donanmasının New Jersey Zırhlısı
- EK-5 Sabra ve Şatilla Kamplarında Yapılan Katliamın Fotoğrafları
- EK-6 Lübnanlı Savaşının Başlamasına Neden Olan Baskının Düzenlendiği Otobüsün Fotoğrafı
- EK-7 Lübnan Manda İdaresinin İkinci Dünya Harbinin Başlaması Nedeni İle Alınan Tedbirler İle İlgili Belge
- EK-8 Emniyet İşleri Umum Müdürünün Lübnan Manda İdaresi İle Görüşmelerde Bulunması İçin Görevlendirilmesi Konulu 25/11/1935 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı
- EK-9 1 Şubat 1963 Tarihli Uçak Kazası Konulu Belge
- EK-10 Türkiye-Suriye Ve Lübnan Manda İdareleri Arasında İmzalanan “Optanlara Mütedair Protokol” Konulu 4 Temmuz 1938 Tarihli Belge
- EK-11 Türkiye İle Beyrut, Şam Ve Bağdat Arasında Yapılacak Hava Servileri Anlaşmasına Ait 24 Temmuz 1947 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı
- EK-12 Lübnan İdaresinde Yapılan Değişiklikler ve Bunların Akisleri Konulu, 17 Ekim 1940 Tarihli Belge

EK-1 TAİF ANLAŞMASI ORJİNAL METİN VE TÜRKÇE ÖZETİ

A (Orişinal Metin)⁵³⁸

THE TAIF AGREEMENT

First, General Principles and Reforms:

I. General Principles:

A. Lebanon is a sovereign, free, and independent country and a final homeland for all its citizens.

B. Lebanon is Arab in belonging and identity. It is an active and founding member of the Arab League and is committed to the league's charter. It is an active and founding member of the United Nations Organization and is committed to its charters. Lebanon is a member of the nonaligned movement. The state of Lebanon shall embody these principles in all areas and spheres, without exception.

C. Lebanon is a democratic parliamentary republic founded on respect for public liberties, especially the freedom of expression and belief, on social justice, and on equality in rights and duties among all citizens, without discrimination or preference.

D. The people are the source of authority. They are sovereign and they shall exercise their sovereignty through the constitutional institutions.

E. The economic system is a free system that guarantees individual initiative and private ownership.

F. Culturally, socially, and economically-balanced development is a mainstay of the state's unity and of the system's stability.

G. Efforts (will be made) to achieve comprehensive social justice through fiscal, economic, and social reform.

H. Lebanon's soil is united and it belongs to all the Lebanese. Every Lebanese is entitled to live in and enjoy any part of the country under the supremacy of the law. The people may not be categorized on the basis of any affiliation whatsoever and there shall be no fragmentation, no partition, and no repatriation [of Palestinians in Lebanon].

I. No authority violating the common co-existence charter shall be legitimate

II. Political Reforms

⁵³⁸ *MidEast-Gate Way Middle East News and Views*, Orta Doğu Haber ve Görüş İnternet Dergisi, <http://www.mideastinfo.com/documents/taif.htm>

A. Chamber of Deputies: The Chamber of Deputies is the legislative authority which exercises full control over government policy and activities.

1. The Chamber spokesman and his deputy shall be elected for the duration of the chamber's term.

2. In the first session, two years after it elects its speaker and deputy speaker, the chamber may vote only once to withdraw confidence from its speaker or deputy speaker with a 2/3 majority of its members and in accordance with a petition submitted by at least 10 deputies. In case confidence is withdrawn, the chamber shall convene immediately to fill the vacant post.

3. No urgent bill presented to the Chamber of Deputies may be issued unless it is included in the agenda of a public session and read in such a session, and unless the grace period stipulated by the constitution passes without a resolution on such a bill with the approval of the cabinet.

4. The electoral district shall be the governorate.

5. Until the Chamber of Deputies passes an election law free of sectarian restriction, the parliamentary seats shall be divided according to the following bases:

- a. Equally between Christians and Muslims.
- b. Proportionately between the denominations of each sect.
- c. Proportionately between the districts.

6. The number of members of the Chamber of Deputies shall be increased to 108, shared equally between Christians and Muslims. As for the districts created on the basis of this document and the districts whose seats became vacant prior to the proclamation of this document, their seats shall be filled only once on an emergency basis through appointment by the national accord government that is planned to be formed.

7. With the election of the first Chamber of Deputies on a national, not sectarian, basis, a senate shall be formed and all the spiritual families shall be represented in it. The senate powers shall be confined to crucial issues.

B. President of Republic: The president of republic is the head of the state and a symbol of the country's unity. He shall contribute to enhancing the constitution and to preserving Lebanon's independence, unity, and territorial integrity in accordance with the provisions of the constitution. He is the supreme

commander of the armed forces which are subject to the power of the cabinet. The president shall exercise the following powers:

1. Head the cabinet [meeting] whenever he wishes, but without voting.
2. Head the Supreme Defense Council.
3. Issues decrees and demand their publication. He shall also be entitled to ask the cabinet to reconsider any resolution it makes within 15 days of the date of deposition of the resolution with the presidential office. Should the cabinet insist on the adopted resolution, or should the grace period pass without issuing and returning the decree, the decree of the resolution shall be valid and must be published.
4. Promulgate laws in accordance with the grace period stipulated by the constitution and demand their publication upon ratification by the Chamber of Deputies. After notifying the cabinet, the president may also request reexamination of the laws within the grace periods provided by the constitution, and in accordance with the articles of the constitution. In case the laws are not issued or returned before the end of the grace periods, they shall be valid by law and they must be published.
5. Refer the bills presented to him by the Chamber of Deputies.
6. Name the prime minister-designate in consultation with the Chamber of Deputies speaker on the basis of binding parliamentary consultation, the outcome of which the president shall officially familiarize the speaker on.
7. Issue the decree appointing the prime minister independently.
8. On agreement with the prime minister, issue the decree forming the cabinet.
9. Issue decrees accepting the resignation of the cabinet or of cabinet ministers and decrees relieving them from their duties.
10. Appoint ambassadors, accept the accreditation of ambassadors, and award state medals by decree.
11. On agreement with the prime minister, negotiate on the conclusion and signing of international treaties which shall become valid only upon approval by the cabinet. The cabinet shall familiarize the Chamber of Deputies with such treaties when the country's interest and state safety make such familiarization possible. As for treaties involving conditions concerning state finances, trade treaties, and other treaties, which may not be abrogated annually, they may not be concluded without Chamber of Deputies' approval.

12. When the need arises, address messages to the Chamber of Deputies.

13. On agreement with the prime minister, summon the Chamber of Deputies to hold special sessions by decree.

14. The president of the republic is entitled to present to the cabinet any urgent issue beyond the agenda.

15. On agreement with the prime minister, call the cabinet to hold a special session whenever he deems it necessary.

16. Grant special pardon by decree.

17. In the performance of his duty, the president shall not be liable unless he violates the constitution or commits high treason.

C. Prime Minister: The prime minister is the head of the government. He represents it and speaks in its name. He is responsible for implementing the general policy drafted by the cabinet. The prime minister shall exercise the following powers:

1. Head the cabinet.

2. Hold parliamentary consultations to form the cabinet and co-sign with the president the decree forming it. The cabinet shall submit its cabinet statement to the Chamber of Deputies for a vote of confidence within 30 days [of its formation]. The cabinet may not exercise its powers before gaining the confidence, after its resignation, or when it is considered retired, except within the narrow sense of disposing of affairs.

3. Present the government's general policy to the Chamber of Deputies.

4. Sign all decrees, except for decrees naming the prime minister and decrees accepting cabinet resignation or considering it retired.

5. Sign the decree calling for a special session and decrees issuing laws and requesting the reexamination of laws.

6. Summon the cabinet to meet, draft its agenda, familiarize the president of the republic in advance with the issues included in the agenda and with the urgent issues to be discussed, and sign the usual session minutes.

7. Observe the activities of the public departments and institutions, coordinate between the ministers, and issue general instructions to ensure the smooth progress of work.

8. Hold working sessions with the state agencies concerned in the presence of the minister concerned.

9. By law, act as the Supreme Defense Council's deputy chairman

D. Cabinet:

[No item 1. as published]

2. Watch over the implementation of laws and regulations and supervise the activities of all the state agencies without exception, including the civilian, military, and security departments and institutions.

3. The cabinet is the authority which controls the armed forces.

4. Appoint, dismiss, and accept the resignation of state employees in accordance with the law.

5. It has the right to dissolve the Chamber of Deputies at the request of the president of the republic if the chamber refuses to meet throughout an ordinary or a special session lasting no less than one month, even though it is summoned twice consecutively, or if the chamber sends back the budget in its entirety with the purpose of paralyzing the government. This right may not be exercised again for the same reasons which called for dissolving the chamber in the first instance.

6. When the president of the republic is present, he heads cabinet sessions. The cabinet shall meet periodically at special headquarters. The legal quorum for a cabinet meeting is 2/3 the cabinet members. The cabinet shall adopt its resolutions by consent. If impossible, then by vote. The resolutions shall be adopted by a majority of the members present. As for major issues, they require the approval of 2/3 the cabinet members. The following shall be considered major issues: The state of emergency and its abolition, war and peace, general mobilization, international agreements and treaties, the state's general budget, comprehensive and long-term development plans, the appointment of top-level civil servants or their equivalent, reexamination of the administrative division, dissolving the Chamber of Deputies, the election law, the citizenship law, the personal status laws, and the dismissal of cabinet ministers.

E. Minister: The minister's powers shall be reinforced in a manner compatible with the government's general policy and with the principle of collective responsibility. A minister shall not be relieved from his position unless by cabinet decree or unless the Chamber of Deputies withdraws its confidence from him individually.

F. Cabinet Resignation, Considering Cabinet Retired, and Dismissal of Ministers:

1. The cabinet shall be considered retired in the following cases:
 - a. If its chairman resigns.
 - b. If it loses more than 1/3 of its members as determined by the decree forming it.
 - c. If its chairman dies.
 - d. At the beginning of a president's term.
 - e. At the beginning of the Chamber of Deputies' term.
 - f. When the Chamber of Deputies withdraws its confidence from it on an initiative by the chamber itself and on the basis of a vote of confidence.
2. A minister shall be relieved by a decree signed by the president of the republic and the prime minister, with cabinet approval.
3. When the cabinet resigns or is considered retired, the Chamber of Deputies shall, by law, be considered to be convened in a special session until a new cabinet is formed. A vote-of-confidence session shall follow.

G. Abolition of Political Sectarianism: Abolishing political sectarianism is a fundamental national objective. To achieve it, it is required that efforts be made in accordance with a phased plan. The Chamber of Deputies elected on the basis of equal sharing by Christians and Muslims shall adopt the proper measures to achieve this objective and to form a national council which is headed by the president of the republic and which includes, in addition to the prime minister and the Chamber of Deputies speaker, political, intellectual, and social notables. The council's task will be to examine and propose the means capable of abolishing sectarianism, to present them to the Chamber of Deputies and the cabinet, and to observe implementation of the phased plan. The following shall be done in the interim period:

- a. Abolish the sectarian representation base and rely on capability and specialization in public jobs, the judiciary, the military, security, public, and joint institutions, and in the independent agencies in accordance with the dictates of national accord, excluding the top-level jobs and equivalent jobs which shall be shared equally by Christians and Muslims without allocating any particular job to any sect.

b. Abolish the mention of sect and denomination on the identity card.

III. Other Reforms:

A. Administrative Decentralism:

1. The State of Lebanon shall be a single and united state with a strong central authority.

2. The powers of the governors and district administrative officers shall be expanded and all state administrations shall be represented in the administrative provinces at the highest level possible so as to facilitate serving the citizens and meeting their needs locally.

3. The administrative division shall be recognized in a manner that emphasizes national fusion within the framework of preserving common coexistence and unity of the soil, people, and institutions.

4. Expanded administrative decentralization shall be adopted at the level of the smaller administrative units [district and smaller units] through the election of a council, headed by the district officer, in every district, to ensure local participation.

5. A comprehensive and unified development plan capable of developing the provinces economically and socially shall be adopted and the resources of the municipalities, unified municipalities, and municipal unions shall be reinforced with the necessary financial resources.

B. Courts:

[1] To guarantee that all officials and citizens are subject to the supremacy of the law and to insure harmony between the action of the legislative and executive authorities on the one hand, and the givens of common coexistence and the basic rights of the Lebanese as stipulated in the constitution on the other hand:

1. The higher council which is stipulated by the constitution and whose task it is to try presidents and ministers shall be formed. A special law on the rules of trial before this council shall be promulgated.

2. A constitutional council shall be created to interpret the constitution, to observe the constitutionality of the laws, and to settle disputes and contests emanating from presidential and parliamentary elections.

3. The following authorities shall be entitled to revise the constitutional council in matters pertaining to interpreting the constitution and observing the constitutionality of the laws:

- a. The president of the republic.
- b. The Chamber of Deputies speaker.
- c. The prime minister
- d. A certain percentage of members of the Chamber of Deputies.

[2] To ensure the principle of harmony between religion and state, the heads of the Lebanese sects may revise the constitutional council in matters pertaining to:

1. Personal status affairs.
2. Freedom of religion and the practice of religious rites.
3. Freedom of religious education.

C. To ensure the judiciary's independence, a certain number of the Higher Judiciary Council shall be elected by the judiciary body.

D. Parliamentary Election Law: Parliamentary elections shall be held in accordance with a new law on the basis of provinces and in the light of rules that guarantee common coexistence between the Lebanese, and that ensure the sound and efficient political representation of all the people's factions and generations. This shall be done after reviewing the administrative division within the context of unity of the people, the land, and the institutions.

E. Creation of a socioeconomic council for development: A socioeconomic council shall be created to insure that representatives of the various sectors participate in drafting the state's socioeconomic policy and providing advice and proposals.

F. Education:

1. Education shall be provided to all and shall be made obligatory for the elementary stage at least.
2. The freedom of education shall be emphasized in accordance with general laws and regulations.
3. Private education shall be protected and state control over private schools and textbooks shall be strengthened.
4. Official, vocational, and technological education shall be reformed, strengthened, and developed in a manner that meets the country's development and reconstruction needs. The conditions of the

Lebanese University shall be reformed and aid shall be provided to the university, especially to its technical colleges.

5. The curricula shall be reviewed and developed in a manner that strengthens national belonging, fusion, spiritual and cultural openness, and that unifies textbooks on the subjects of history and national education.

G. Information: All the information media shall be reorganized under the canopy of the law and within the framework of responsible liberties that serve the cautious tendencies and the objective of ending the state of war. Second, spreading the sovereignty of the State of Lebanon over all Lebanese territories: Considering that all Lebanese factions have agreed to the establishment of a strong state founded on the basis of national accord, the national accord government shall draft a detailed one-year plan whose objective is to spread the sovereignty of the State of Lebanon over all Lebanese territories gradually with the state's own forces. The broad lines of the plan shall be as follows:

A. Disbanding of all Lebanese and non-Lebanese militias shall be announced. The militias' weapons shall be delivered to the State of Lebanon within a period of 6 months, beginning with the approval of the national accord charter. The president of the republic shall be elected. A national accord cabinet shall be formed, and the political reforms shall be approved constitutionally.

B. The internal security forces shall be strengthened through:

1. Opening the door of voluntarism to all the Lebanese without exception, beginning the training of volunteers centrally, distributing the volunteers to the units in the governorates, and subjecting them to organized periodic training courses.

2. Strengthening the security agency to insure control over the entry and departure of individuals into and out of the country by land, air, and sea.

C. Strengthening the armed forces:

1. The fundamental task of the armed forces is to defend the homeland, and if necessary, protect public order when the danger exceeds the capability of the internal security forces to deal with such a danger on their own.

2. The armed forces shall be used to support the internal security forces in preserving security under conditions determined by the cabinet.

3. The armed forces shall be unified, prepared, and trained in order that they may be able to shoulder their national responsibilities in confronting Israeli aggression.

4. When the internal security forces become ready to assume their security tasks, the armed forces shall return to their barracks.

5. The armed forces intelligence shall be reorganized to serve military objectives exclusively.

D. The problem of the Lebanese evacuees shall be solved fundamentally, and the right of every Lebanese evicted since 1975 to return to the place from which he was evicted shall be established. Legislation to guarantee this right and to insure the means of reconstruction shall be issued. Considering that the objective of the State of Lebanon is to spread its authority over all the Lebanese territories through its own forces, represented primarily by the internal security forces, and in view of the fraternal relations binding Syria to Lebanon, the Syrian forces shall thankfully assist the forces of the legitimate Lebanese government to spread the authority of the State of Lebanon within a set period of no more than 2 years, beginning with ratification of the national accord charter, election of the president of the republic, formation of the national accord cabinet, and approval of the political reforms constitutionally. At the end of this period, the two governments the Syrian Government and the Lebanese National Accord Government shall decide to redeploy the Syrian forces in Al-Biq'a area from Dahr al-Baydar to the Hammana-al-Mudayrij-'Ayn Darah line, and if necessary, at other points to be determined by a joint Lebanese-Syrian military committee. An agreement shall also be concluded by the two governments to determine the strength and duration of the presence of Syrian forces in the above-mentioned area and to define these forces' relationship with the Lebanese state authorities where the forces exist. The Arab Tripartite Committee is prepared to assist the two states, if they so wish, to develop this agreement. Third, liberating Lebanon from the Israeli occupation: Regaining state authority over the territories extending to the internationally-recognized Lebanese borders requires the following:

A. Efforts to implement resolution 425 and the other UN Security Council resolutions calling for fully eliminating the Israeli occupation.

B. Adherence to the truce agreement concluded on 23 March 1949.

C. Taking all the steps necessary to liberate all Lebanese territories from the Israeli occupation, to spread state sovereignty over all the territories, and to deploy the Lebanese army in the border area adjacent to Israel; and making efforts to reinforce the presence of the UN forces in South Lebanon to insure the Israeli withdrawal and to provide

the opportunity for the return of security and stability to the border area. Fourth, Lebanese-Syrian Relations: Lebanon, with its Arab identity, is tied to all the Arab countries by true fraternal relations. Between Lebanon and Syria there is a special relationship that derives its strength from the roots of blood relationships, history, and joint fraternal interests. This is the concept on which the two countries' coordination and cooperation is founded, and which will be embodied by the agreements between the two countries in all areas, in a manner that accomplishes the two fraternal countries' interests within the framework of the sovereignty and independence of each of them. Therefore, and because strengthening the bases of security creates the climate needed to develop these bonds, Lebanon should not be allowed to constitute a source of threat to Syria's security, and Syria should not be allowed to constitute a source of threat to Lebanon's security under any circumstances. Consequently, Lebanon should not allow itself to become a pathway or a base for any force, state, or organization seeking to undermine its security or Syria's security. Syria, which is eager for Lebanon's security, independence, and unity and for harmony among its citizens, should not permit any act that poses a threat to Lebanon's security, independence, and sovereignty.

22 October 1989, Taif

B. TAİF ANLAŞMASI'NIN ÖZET TERCÜMESİ ⁵³⁹

Taif Anlaşması ile,

- 1975-1989 arasında süren yıkıcı iç savaşa son vermek amaçlanmıştır.
- İç savaşın patlak vemesine sebep olan hoşnutsuzluklardan birinin giderilmesi amacıyla, Hristiyanların hakim olduğu siyasi sistemde Hristiyanların siyasi gücü azaltılarak Lübnan'daki Müslüman çoğunluğa daha fazla söz hakkı tanınmıştır.
- Geleneksel olarak cumhurbaşkanının Maruni, başbakanının Sünni ve meclis başkanının Şii olduğu sistemde cumhurbaşkanının yetkilerinin çnemli bir kısmı kabineye verilmiştir.
- Hristiyan ve Müslümanların parlamentodaki oranı daha önce 6/5 iken, bu oran Müslüman ve Hristiyanlar eşit sayıda sandalyeye sahip olacak şekilde değiştirilmiştir.
- 1976'dan beri Lübnan'da olan Suriye askerlerinin geri çekilmesi istenmiştir. Suriye, Beyrut ve diğer büyük şehirlerdeki askerlerini Beka vadisine yerleştirerek ülkenin büyük bölümünden iki yıl içinde geri çekilecek ve tam geri çekilme için bir takvim oluşturulacaktır.
- Bütün Lübnan'lı milislerin altı ay içinde dağıtılması öngörülmektedir.

Ayrıca Taif Anlaşması Lübnan Hükümeti'nin Güney Lübnan'daki hakimiyeti kazanma niyetini de ortaya koymaktadır.

⁵³⁹ KÖSE, Talha, *SETA Lübnan Raporlu, Lübnan'da İstikrar Arayışları*, SETA Siyasi, Ekonomik ve Toplum Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara, Aralık 2006, s. 62

EK-2 BM GÜVENLİK KONSEYİ 1701 SAYILI KARARI

A. Orijinal Metin

Adopted by the Security Council at its 5511th meeting, on 11 August 2006⁵⁴⁰

The Security Council,

Recalling all its previous resolutions on Lebanon, in particular resolutions [425](#) (1978), [426](#) (1978), [520](#) (1982), [1559](#) (2004), [1655](#) (2006) [1680](#) (2006) and [1697](#) (2006), as well as the statements of its President on the situation in Lebanon, in particular the statements of 18 June 2000 (S/PRST/2000/21), of 19 October 2004 (S/PRST/2004/36), of 4 May 2005 (S/PRST/2005/17), of 23 January 2006 (S/PRST/2006/3) and of 30 July 2006 (S/PRST/2006/35),

Expressing its utmost concern at the continuing escalation of hostilities in Lebanon and in Israel since Hizbollah's attack on Israel on 12 July 2006, which has already caused hundreds of deaths and injuries on both sides, extensive damage to civilian infrastructure and hundreds of thousands of internally displaced persons,

Emphasizing the need for an end of violence, but at the same time *emphasizing* the need to address urgently the causes that have given rise to the current crisis, including by the unconditional release of the abducted Israeli soldiers,

Mindful of the sensitivity of the issue of prisoners and *encouraging* the efforts aimed at urgently settling the issue of the Lebanese prisoners detained in Israel,

Welcoming the efforts of the Lebanese Prime Minister and the commitment of the Government of Lebanon, in its seven-point plan, to extend its authority over its territory, through its own legitimate armed forces, such that there will be no weapons without the consent of the Government of Lebanon and no authority other than that of the Government of Lebanon, *welcoming also* its commitment to a United Nations force that is supplemented and enhanced in numbers, equipment, mandate and scope of operation, and *bearing in mind* its request in this plan for an immediate withdrawal of the Israeli forces from southern Lebanon,

Determined to act for this withdrawal to happen at the earliest,

Taking due note of the proposals made in the seven-point plan regarding the Shebaa farms area,

Welcoming the unanimous decision by the Government of Lebanon on 7 August 2006 to deploy a Lebanese armed force of 15,000 troops in South Lebanon as the Israeli army withdraws behind the Blue Line and to request the assistance of additional forces from the United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL) as needed, to facilitate the entry

⁵⁴⁰ http://en.wikisource.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1701

of the Lebanese armed forces into the region and to restate its intention to strengthen the Lebanese armed forces with material as needed to enable it to perform its duties,

Aware of its responsibilities to help secure a permanent ceasefire and a longterm solution to the conflict,

Determining that the situation in Lebanon constitutes a threat to international peace and security,

1. *Calls for* a full cessation of hostilities based upon, in particular, the immediate cessation by Hizbollah of all attacks and the immediate cessation by Israel of all offensive military operations;
2. Upon full cessation of hostilities, *calls upon* the Government of Lebanon and UNIFIL as authorized by paragraph 11 to deploy their forces together throughout the South and *calls upon* the Government of Israel, as that deployment begins, to withdraw all of its forces from southern Lebanon in parallel;
3. *Emphasizes* the importance of the extension of the control of the Government of Lebanon over all Lebanese territory in accordance with the provisions of resolution [1559](#) (2004) and resolution [1680](#) (2006), and of the relevant provisions of the Taif Accords, for it to exercise its full sovereignty, so that there will be no weapons without the consent of the Government of Lebanon and no authority other than that of the Government of Lebanon;
4. *Reiterates* its strong support for full respect for the Blue Line;
5. *Also reiterates* its strong support, as recalled in all its previous relevant resolutions, for the territorial integrity, sovereignty and political independence of Lebanon within its internationally recognized borders, as contemplated by the Israeli-Lebanese General Armistice Agreement of 23 March 1949;
6. *Calls on* the international community to take immediate steps to extend its financial and humanitarian assistance to the Lebanese people, including through facilitating the safe return of displaced persons and, under the authority of the Government of Lebanon, reopening airports and harbours, consistent with paragraphs 14 and 15, and *calls on* it also to consider further assistance in the future to contribute to the reconstruction and development of Lebanon;
7. *Affirms* that all parties are responsible for ensuring that no action is taken contrary to paragraph 1 that might adversely affect the search for a long-term solution, humanitarian access to civilian populations, including safe passage for humanitarian convoys, or the voluntary and safe return of displaced persons, and *calls on* all parties to comply with this responsibility and to cooperate with the Security Council;
8. *Calls for* Israel and Lebanon to support a permanent ceasefire and a longterm solution based on the following principles and elements:

– full respect for the Blue Line by both parties;

- security arrangements to prevent the resumption of hostilities, including the establishment between the Blue Line and the Litani river of an area free of any armed personnel, assets and weapons other than those of the Government of Lebanon and of UNIFIL as authorized in paragraph 11, deployed in this area;
- full implementation of the relevant provisions of the Taif Accords, and of resolutions [1559](#) (2004) and [1680](#) (2006), that require the disarmament of all armed groups in Lebanon, so that, pursuant to the Lebanese cabinet decision of 27 July 2006, there will be no weapons or authority in Lebanon other than that of the Lebanese State;
- no foreign forces in Lebanon without the consent of its Government;
- no sales or supply of arms and related materiel to Lebanon except as authorized by its Government;
- provision to the United Nations of all remaining maps of landmines in Lebanon in Israel's possession;

9. *Invites* the Secretary-General to support efforts to secure as soon as possible agreements in principle from the Government of Lebanon and the Government of Israel to the principles and elements for a long-term solution as set forth in paragraph 8, and *expresses* its intention to be actively involved;

10. *Requests* the Secretary-General to develop, in liaison with relevant international actors and the concerned parties, proposals to implement the relevant provisions of the Taif Accords, and resolutions [1559](#) (2004) and [1680](#) (2006), including disarmament, and for delineation of the international borders of Lebanon, especially in those areas where the border is disputed or uncertain, including by dealing with the Shebaa farms area, and to present to the Security Council those proposals within thirty days;

11. *Decides*, in order to supplement and enhance the force in numbers, equipment, mandate and scope of operations, to authorize an increase in the force strength of UNIFIL to a maximum of 15,000 troops, and that the force shall, in addition to carrying out its mandate under resolutions [425](#) and [426](#) (1978):

- (a) Monitor the cessation of hostilities;
- (b) Accompany and support the Lebanese armed forces as they deploy throughout the South, including along the Blue Line, as Israel withdraws its armed forces from Lebanon as provided in paragraph 2;
- (c) Coordinate its activities related to paragraph 11 (b) with the Government of Lebanon and the Government of Israel;
- (d) Extend its assistance to help ensure humanitarian access to civilian populations and the voluntary and safe return of displaced persons;
- (e) Assist the Lebanese armed forces in taking steps towards the establishment of the area as referred to in paragraph 8;

(f) Assist the Government of Lebanon, at its request, to implement paragraph 14;

12. Acting in support of a request from the Government of Lebanon to deploy an international force to assist it to exercise its authority throughout the territory, *authorizes* UNIFIL to take all necessary action in areas of deployment of its forces and as it deems within its capabilities, to ensure that its area of operations is not utilized for hostile activities of any kind, to resist attempts by forceful means to prevent it from discharging its duties under the mandate of the Security Council, and to protect United Nations personnel, facilities, installations and equipment, ensure the security and freedom of movement of United Nations personnel, humanitarian workers and, without prejudice to the responsibility of the Government of Lebanon, to protect civilians under imminent threat of physical violence;

13. *Requests* the Secretary-General urgently to put in place measures to ensure UNIFIL is able to carry out the functions envisaged in this resolution, *urges* Member States to consider making appropriate contributions to UNIFIL and to respond positively to requests for assistance from the Force, and *expresses* its strong appreciation to those who have contributed to UNIFIL in the past;

14. *Calls upon* the Government of Lebanon to secure its borders and other entry points to prevent the entry in Lebanon without its consent of arms or related materiel and *requests* UNIFIL as authorized in paragraph 11 to assist the Government of Lebanon at its request;

15. *Decides* further that all States shall take the necessary measures to prevent, by their nationals or from their territories or using their flag vessels or aircraft:

(a) The sale or supply to any entity or individual in Lebanon of arms and related materiel of all types, including weapons and ammunition, military vehicles and equipment, paramilitary equipment, and spare parts for the aforementioned, whether or not originating in their territories; and

(b) The provision to any entity or individual in Lebanon of any technical training or assistance related to the provision, manufacture, maintenance or use of the items listed in subparagraph (a) above; except that these prohibitions shall not apply to arms, related material, training or assistance authorized by the Government of Lebanon or by UNIFIL as authorized in paragraph 11;

16. *Decides* to extend the mandate of UNIFIL until 31 August 2007, and *expresses its intention* to consider in a later resolution further enhancements to the mandate and other steps to contribute to the implementation of a permanent ceasefire and a long-term solution;

17. *Requests* the Secretary-General to report to the Council within one week on the implementation of this resolution and subsequently on a regular basis;

18. *Stresses* the importance of, and the need to achieve, a comprehensive, just and lasting peace in the Middle East, based on all its relevant resolutions including its

resolutions [242](#) (1967) of 22 November 1967, [338](#) (1973) of 22 October 1973 and [1515](#) (2003) of 19 November 2003;

19. *Decides* to remain actively seized of the matter.

B. BM GÜVENLİK KONSEYİ 1701 SAYILI KARARI ÖZET
TERCÜMESİ⁵⁴¹

GÜVENLİK KONSEYİ ;

Tarafların 14 Ağustos 2006 tarihi itibarıyla uyacaklarını açıkladıkları çatışmaların durdurulmasını, kalıcı bir ateşkesin sağlanmasını ve ihtilafa uzun dönemli bir çözüm bulunmasını amaçlayan 1701 (2006) sayılı kararıyla;

1. Çatışmaların tam olarak durdurulması, özellikle, hizbullah ın saldırılarına ve İsrail'in bütün saldırı amaçlı askeri operasyonlarına derhal son vermesi çağrısında bulunur.
2. Silahlı çatışma kesin bir şekilde sona erdikten sonra, 11. Madde'de zikredilen yetkiye göre Lübnan hükümeti ve UNIFIL'in güney hattı boyunca güçlerini konuşlandırması, UNIFIL ve Lübnan askerlerinin yerleşmesine paralel olarak İsrail güçlerinin güney Lübnan dan geri çekilmesi çağrısında bulunur.
3. Lübnan'ın kayıtsız ve şartsız egemenliğini öngören 1559 (2004), 1680 (2006) sayılı kararlar ve taif anlaşması'nın ilgili maddeleri doğrultusunda bölgede Lübnan hükümeti'nden başka bir otoritenin bulunmaması ve bölgede Lübnan hükümeti nin izni olmadan hiçbir gücün silah bulundurmamasının önemini vurgular.
4. Mavi hat'tın korunması noktasındaki güçlü desteğini yeniler.
5. Bütün tarafların 1'inci paragrafa ters düşecek şekilde uzun vadeli çözümü, sivil nüfusa insani yardım ulaştırılması, sivil konvoyların güvenli bir şekilde geçişine bağlı olarak insanların evlerine geri dönüşünü ve yerlerinden edilen insanların güvenli dönüşünü ihlal edecek herhangi bir davranışta bulunmamakla yükümlü olduklarını teyit eder ve tüm taraflara bu yönde sorumluluk içinde hareket etmeleri ve güvenlik konseyi ile işbirliği yapmaları çağrısında bulunur.
6. İsrail ve Lübnan'a aşağıda zikredilen ilkeler ve hususlar çerçevesinde daimi ateşkes ve uzun vadeli çözüme destek vermeleri çağrısında bulunulur:
 - İki tarafında mavi hat sınırına saygı göstermesi ve ihlal etmemesi,
 - İki tarafın mavi hat'ta, mavi hat Litani nehri arasında kalan güvenli bölgeye çatışmaların tekrar başlamasını engelleyecek olan ve

⁵⁴¹ KÖSE, Talha, *SETA Lübnan Raporlu, Lübnan'da İstikrar Arayışları*, SETA Siyasi, Ekonomik ve Toplum Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara, Aralık 2006, s. 64

güvenliği esas alan yerleşimlere saygı göstermesi, bu bölgenin 11 nci zikredilen şartlara uygun olarak yetkilendirilen Lübnan ve UNIFIL güçleri dışında tamamen silahsızlandırılması ve silahlı unsurlardan arındırılması,

- Lübnan'da bulunan silahlı grupların silahsızlandırılmasının öngören Taif Antlaşması, 1559 (2004)ve 1680 (2006) sayılı kararların bütünüyle hayata geçirilmesi böylelikle Lübnan devletinden başka bir silahlı güç ve yetkinin olmayacağını ifade eden ve 27 Temmuz 2006'da Lübnan hükümeti tarafından alınan kararın uygulanması,
- İsrailin Lübnan'a döşediği kara mayınlarının yerlerini içeren tüm geri kalan haritaları Birleşmiş Milletler'e verilmesi,

7. Genel Sekreter'den, ilgili uluslararası aktörlerle ve taraflarla işbirliği yaparak, Taif Antlaşması ve 1559 (2004) ile 1680 (2006) sayılı kararların ilgili hükümlerinin uygulanması, silahsızlandırılma, özellikle sınırın belirsiz ya da tartışmalı olduğu yerler ile Şebaa Çiftlikleri bölgesinde dahil olmak üzere, Lübnan'ın uluslararası sınırlarının belirlenmesi yönünde öneri paketleri hazırlamasını ve bu önerileri 30 gün içinde güvenlik konseyi'ne rapor etmesini talep eder.
8. 425 (1978)ve 426 (1978)sayılı kararlar dahilinde görev alan UNIFIL gücünün sayısının, ekipmanının, otoritesinin ve operasyon tanımının genişletilmesi için UNIFIL askerlerinin sayısının en fazla 15.000 askere çıkartılması kararını alır ve gücün yukarıdaki 425 ve 426 sayılı kararların içeriğine ek olarak aşağıdaki görevlerin yüklenmesine karar verir;

- a. Karşılıklı saldırıların kesilmesini gözlemlemek,
- b. İsrail'in 2'nci paragraf çerçevesinde gürey Lübnandan çekilmesiyle birlikte güney Lübnan ve Mavi Hat boyunca yerleşecek olan Lübnan ordusuna eşlik edilmesi ve desteklenmesi ,
- c. b bendinde söz konusu edilen faaliyetin hayata geçirilmesi esnasında Lübnan Hükümeti ve İsrail'le koordinasyonu sağlamak,
- d. 8, maddede belirtilen bölgenin oluşturulması için Lübnan ordusuna yardım edilmesi,

9, Bölgenin her tarafında yetkisinin kullanabilmesine yardımcı olacak uluslar arası gücün yerleştirilmesi hususunda Lübnan Hükümeti'nin talebi doğrultusunda, UNIFIL'in güçlerinin yerleşim bölgesinde yapacakları gerekli operasyonlar için yetkilendirilmesi, ama bu bölgede yapılacak operasyonların herhangi bir provakatif harekete yol açmayacağından emin olunması, BM personelenin korunması, BM personelenin özgürlüğünün ve güvenliğinin sağlanması, fiziksel şiddetin tehdidi altında bulunan silvillerin korunması yetkilerini verir.

10. Bu çözümde sunulan UNIFIL'in sorumluluklarının hayata geçirilmesi yolunda Genel Sekreter'in ivedilikle gerekli adımları atmasını talep eder ve üye ülkeleri

UNIFIL'e katkıda bulunmaya, gücün yardım talebine olumlu cevap vermeye çağırır,

11.Lübnan Hükümeti'ni rızası olmadan sınır geçişlerini engellemek üzere sınırlarının güvenliğini korumaya çağırır ve UNIFIL'in Lübnan hükümeti' nin talepleri doğrultusunda ona yardım etmesini ister.

12. Bütün devletlerin kendi vatandaşlarına , topraklarını yada kendi bayraklarını taşıyan gemi ve uçakların aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirmesini engellemesine karar verir.

- a. Herhangi bir kuruluş, örgüt yada Lübnan'da bulunan çeşitli gruplara silah, cephane , patlayıcı madde , askeri araç gereç, özel askeri ekipman ve bunların yedek parçalarının satışı yada temini,
- b. Herhangi bir kuruluş, örgüt yada Lübnan'da bulunan çeşitli gruplara teknik eğitim, b bendinde belirtilen ekipmanların temini konusunda yardım, üretim, bakım ve kullanımı. Bu kısıtlama ve yasaklamalar Lübnan Hükümeti veya UNIFIL'in 11. maddede belirtilen yetkisini kapsamaz,

13.UNIFIL'in görev süresinin 31 Ağustos 2007'e uzatılması için karar alınması, kalıcı ateşkesin ve uzun vadeli çözümün sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla UNIFIL'in görev ve sorumluluklarının ifade edilmesi kararlarını alır.

14. Kapsamlı, uzun süreli ve sağlam bir barışın ortadoğu'da temin edilmesini sağlayacak 242 ve 338 sayılı çözümlerde içeren bütün çözümlerin önemini vurgular.

EK-3 BM GÜVENLİK KONSEYİ 425 SAYILI KARARI

A. Orijinal Metin

Resolution 425 (1978) of 19 March 1978⁵⁴²

The Security Council,

Taking note of the letters from the Permanent Representative of Lebanon¹ and from the Permanent Representative of Israel,²

Having heard the statements of the Permanent Representatives of Lebanon and Israel,³

Gravely concerned at the deterioration of the situation in the Middle East and its consequences to the maintenance of international peace,

Convinced that the present situation impedes the achievement of a just peace in the Middle East,

1. *Calls* for strict respect for the territorial integrity, sovereignty and political independence of Lebanon within its internationally recognized boundaries;
2. *Calls upon* Israel immediately to cease its military action against Lebanese territorial integrity and withdraw forthwith its forces from all Lebanese territory;
3. *Decides*, in the light of the request of the Government of Lebanon, to establish immediately under its authority a United Nation interim force for Southern Lebanon for the purpose of confirming the withdrawal of Israeli forces, restoring international peace and security and assisting the Government of Lebanon in ensuring the return of its effective authority in the area, the force to be composed of personnel drawn from Member States;
4. *Requests* the Secretary-General to report to the Council within twenty-four hours on the implementation of the present solution.

Adopted at the 2074th meeting by 12 votes to none, with 2 abstentions (Czechoslovakia, Union of Soviet Socialist Republics).⁴

¹ *Ibid.*, documents S/12600 and S/12606.

² *Ibid.*, document S/12607.

³ *Ibid.*, *Thirty-third Year*, 2071st meeting.

⁴ One member (China) did not participate in the voting.

⁵⁴² http://en.wikisource.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_425

B. BMGÜVENLİK KONSEYİ 425 SAYILI KARARI ÖZET TERCÜMESİ

BM Güvenlik Konseyi 19 Mart 1978 tarihinde aldığı 425 numaralı kararla;

Lübnan ve İsrail Daimi Temsilcilerinin mektuplarını ve onların yaptıkları açıklamaları dikkate alarak ve Orta Doğuda kötüleşen durumdan duyduğu endişeleri göz önüne alarak;

- Lübnan'ın uluslararası tanınmış sınırları içindeki toprak bütünlüğüne, bu sınırlar içinde hükümrânlığına ve bağımsızlığına saygı duyulmasını,
- İsrail'in Lübnan'a karşı askeri hareketi durdurması ve kuvvetlerini derhal çekmesinin istenmesini,
- Lübnan Hükümetinin isteği doğrultusunda, İsrail kuvvetlerinin Güney Lübnan'dan çekilmesinin doğrulanması ve uluslararası barış ve güvenliğin tekrar tesis edilmesi için Lübnan'da BM Barış Gücü konuşlandırılmasını,
- Genel Sekreter'in yirmidört saat içinde bu kararın uygulanması ile ilgili konseye rapor sunmasını kararlaştırılmıştır.

EK-4 ABD Donanmasının New Jersey Zırhlısı⁵⁴³

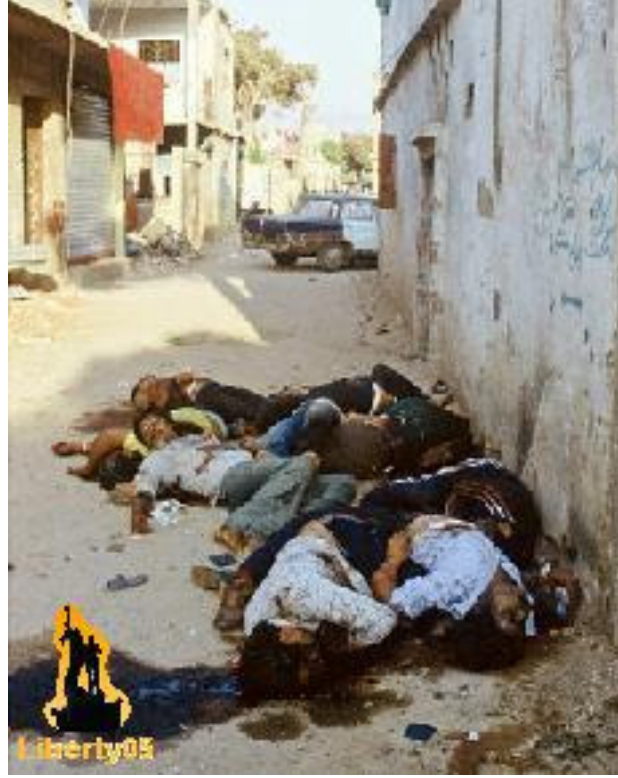

USS New

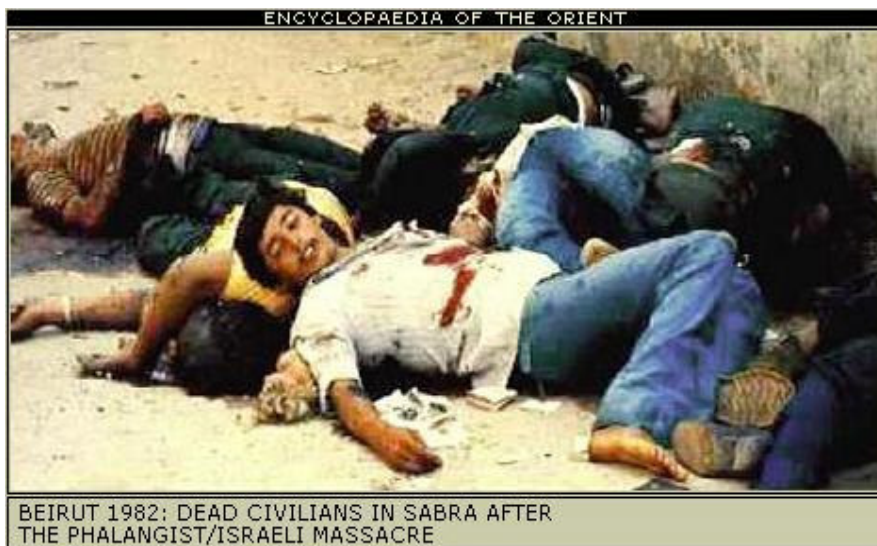
New Jersey zırhlısının 40 cm çapındaki topların mermisinin ağırlığı bir Tonu geçtiği için mermilere Uçan Vosvogen (Flying Wolkswagen) adı veriliyordu. Bu mermi düştüğü yerde küçük bir köyü tamamen toprağa gömmeye yetiyordu. Birinci gün bu mermilerden tam 13 adet atıldı. (4 Eylül 1983) DiğerGünler bu sayı artarak devam etti.

⁵⁴³ <http://www.liberty05.com/civilwar/civil3.htm>

EK-5 SABRA VE ŞATİLLA KAMPLARINDA YAPILAN KATLİAMIN FOTOĞRAFLARI⁵⁴⁴

⁵⁴⁴ <http://www.liberty05.com/civilwar/civil3.htm> ve Encyclopedia of the Orient, İnternet Ansiklopedisi, Lübnan İç Savaşı Sayfası, <http://i-cias.com/e.o/>

**EK-6 LÜBNAN İÇ SAVAŞININ BAŞLAMASINA NEDEN OLAN
BASKININ DÜZENLENDİĞİ OTOBÜSÜN FOTOĞRAFI⁵⁴⁵**

**Lübnan'daki İç Savaşın Başlamasına Neden
Olan Baskının Düzenlendiği Otobüs**

⁵⁴⁵ <http://www.liberty05.com/civilwar/civil3.htm>

EK-7 LÜBNAN MANDA İDARESİNİN İKİNCİ DÜNYA HARBİNİN BAŞLAMASI NEDENİ İLE ALINAN TEDBİRLER İLE İLGİLİ BELGE⁵⁴⁶

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube : H.S.
Husulî :
Umumî : 2249

21/9/1939
Suriye ve Lübnan'da
alınan idarî tedbirler
HK.

Başvekâlet yüksek Makamına

Harp vaziyeti dolayısıyla Suriye ve Lübnan'da aşağıda sayılan idarî ve içtimâî tedbirlerin alındığı bildirilmiştir :

1 - Gazetelerin dördür sahifeyi geçmemesi ve hacimlerinin de imkân nispetinde küçültülmesi,

2 - Mallara işe Lücneleri tarafından narh konması , Narha riayet etmeyenlerin şiddetle cezalandırılması,

3 - Her nevi umumî toplantıların men'i ,

4 - Komünist teşekküllerinin men ve ilgası,

5 - Umumî yerlerde radyo çalınmaması ,

6 - Camilerde siyasî hutbelerin men'i,

7 - Berut, Halep ve Şam gibi büyük şehirlerde sık sık hava taarruzlarından korunma tecrübelerinin yapılması ,

Bu idarî tedbirler meyanında mevcut kulûblerin vaziyetlerinin yeniden tetkik ve tesbiti, sahillerde balık avlamanın müsaadeye tabi tutulması gibi şeyler de vardır.

Yüksek Bilgileri için saygı ile arz ederim .

Başvekâlet yüksek makamına, Riyaseticumhur Umumî Kâtipliğine Hariciye Vekâletine, Genelkurmay Başkanlığına atzedilmiş ve Mil-15 Emniyet hizmeti Reisliğine yazılmıştır .

Dahiliye Vekili

Şeyh. İzzet

22 - 9 - 939

Karsılık yazılacak bilgi ait olduğu subenin günü ve sayısının yazılması.

030 10 265 788 16

⁵⁴⁶ B.D.A., 21/9/1939 tarihli "Suriye ve Lübnan'da alınan idari tedbirler" konulu belge, Dosya:438870, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.788.16; B.D.A.

EK-8 EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRÜNÜN LÜBNAN MANDA İDARESİ İLE GÖRÜŞMELERDE BULUNMASI İÇİN GÖREVLENDİRİLMESİ KONULU 25/11/1935 TARİHLİ BAKANLAR KURULU KARARI⁵⁴⁷

T. C. BÂŞVEKÂLET Kararlar Müdürlüğü Sayı : <u>2</u> <u>3578</u>	Kararname	 T. C. BÂŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ
Dahiliye vekillikinden yazılan 18/II/935 tarih ve 10894 sayılı tezkerede; Fransız Elçiliğinden alınan bir mektupta Suriye Âli komiseri M. de Martel'in makamlarımızla resmî Emek Birliği hususundaki emniyetini bir kere daha isbat maksadile iki taraf mütehassısları arasında yapılacak bir temasin sulkest teğebbüsünün Suriyedeki kök ve teşkilâtı etrafındaki tahkikatı kolaylaştıracağı fikrinde olduğu ve bu iş için Emniyet işleri umum müdürümüzün Manda idaresi Emniyet işleri müdürü ile görüşmek üzere Beruta gitmesi fikrini telkin etmekde olduğu cihetle Emniyet işleri Umum Müdürü Şükrü Sökmenster başda olmak üzere Trakya Umumiye Mufettişlik Müşavir Muavini İzzet ile polis Niyazi ve Hariciyeden birinci daire şube müdürlerinden Celal Tevfik'in Beruta gönderilmeleri ve kendilerine siyasi pasaport, yevmiye, nakıl masrafları ve zarurî masraflarının icap eden dövizin verilmesi istenmiş ve Maliye vekillikinden yazılan 25/II/935 tarih ve sayılı - mütaleaname de tahakkuk edecek bütün masraflarının dövizle verilmesin de mahzur olmadığı bildirilmiştir. Bu iş İcra Vekilleri Heyetince 25/II/935 de görüşülerek teklif ve hile adı yazılan olanların Beruta gönderilmeleri ve kendilerine 13052 sayılı kararnameye göre gündelik ve siyasi pasaport veril-		
020 12 01 02 59 89 4		

⁵⁴⁷ B.D.A., 25/11/1935 tarihli "Emniyet İşleri Umum Müdürünün Lübnan Manda İdaresi ile Görüşmelerde Bulunması konulu belge, Dosya:3578, Fon Kodu:020.12.01.02 ,Yer No: 59.89.09

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayı
2

- 2 -

mesi ve işin hususiyetine binaen tahkikat için kiralanacak bir yer ile
takip için otomobil ve muhabere masraflarının ödenmesi ve kendilerinin
geregi kadar döviz verilmesi onanmıştır.

25/II/935

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

B. V.

I. İnönü

Ad. V.

S. Samiye

M. M. V.

K. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

S. K. Özalp

Ma. V.

A. Özalp

Mf. V.

S. Akın

Na. V.

A. İsmet Kaya

İk. V.

C. Zengin

S. İ. M. V.

S. R. Vayolun

G. İ. V.

Karim Canhan

Zr. V.

M. Yılmaz

59 85 6

Not: Belgedeki bazı tanınmış imzalar; Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, Başvekil İsmet İnönü, Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp.

EK-9 1 ŞUBAT 1963 TARİHLİ UÇAK KAZASI KONULU BELGE⁵⁴⁸

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1 Şubat 1963

Sayın Başbakanım.

Bu günkü mtessif uçak kazası dolasıle aşağıdaki malumatı
zati alilerine ulaştırmamı Milli Savunma Bakanı İlhamî SANÇAR
emir buyurdular.
Saygılarımla arz ederim.

Necati Sunay
Necati SUNAY
Kur. Alb.

M.S.B. Basın İrtibat Bürosu Müdürü

1. Lübnan Hava yollarına ait uçakla T.Hava Kuvvetlerinin 12 nci
üsse ait 28 Numaralı C-47 Uçağı Ulus semalarında çarpışmıştır.
2. Uçak mürettebatı olarak
Yzb. Necati SUNAY
Tgm. Fikret Tartar
Astsubay Başçavuş Hüsamettin Çelik bulunmaktadır.
Her üç Havacımızda Şehit olmuşlardır.
3. Olay hakkında tahkikat yapılmakta olup henüz bir netice
alınmamıştır.

030	01			59	362	2

⁵⁴⁸ B.D.A., 1/2/1963 tarihli "Lübnan Hava yollarına ait bir uçakla T.Hava Kuvvetlerine ait bir uçağın Ulus semalarında çarpışması" konulu belge, Dosya No: E3, Fon Kodu: 30.01.0.0., Yer No: 59.362.2

**EK-10 TÜRKİYE-SURİYE VE LÜBNAN MANDA İDARELERİ
ARASINDA İMZALANAN "OPTANLARA MÜTEDAİR PROTOKOL" KONULU
4 TEMMUZ 1938 TARİHLİ BELGE⁵⁴⁹**

Optanlara mütedair protokol

Lzan Mahedesinin 31 - inci maddesinin tatbiki dleyisile Türkiye lehine hakkı hiyarlarını istimal etmiş olan kimseler ile 30 Mayıs 1926 tarihli Ankara Mukavelenemesinin 3-nc maddesi ehkâmına tevfikân Suriye ve Lübnan lehine hakkı hiyarlarını istimal eden kimselerden bir taraftan Türkiye'ye diğeri taraftan Suriye ve Lübnan'a ikametgâhlarını behz nakletmemiş olanlar ağıda mezkr şerait dairesinde hakkı hiyarlarının istimalinin temin ettiği menafii kat'î surette kaybedecekler ve resen bir taraftan Suriye ve Lübnan tabiiyetini diğeri taraftan Türkiye tabiiyetini iktisab edeceklerdir.

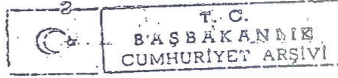
1. - Eger gelecek Ağustos'un 15 inden evvel, salâhiyetdar Mkamat nezdinde evvelce yapmış oldukları hiyar beyanlarını teyid etmezlerse,

2.- Veya eger,derpiş edilen mühlet zarfında hiyar beyanlarını usulen teyid ettikleri halde, ikametgâhlarını 15 Kânunusani 1939 tarihinden evvel hiyarlarını lehine kullandıkları memlekete nakletmezlerse,

İkametgâh hakli şartile hiyarın temin ettiği menafii muhafaza edebilmek için muktezi beyanlar Türk optanları için Suriye ve Lübnan'daki Türkiye Konsolosluk Makamatı nezdinde Suriye ve Lübnan optanları için Türkiye'de, Fransız

030 10 224 510 10

⁵⁴⁹ B.D.A., 4/7/1938 tarihli "Optanlara Mütedair Protokol", Dosya:-, Fon Kodu:030.10 ,Yer No: 224.510.10

Konsolosluk Makamatı nezdinde yapılacaktır.

Gelecek 15 Ağustos tarihinde kapanacak olan listeler diğer tarafa 1 Eylül'den evvel bildirilecektir.

Lehine hakkı hiyarlarını istimal ettikleri memlekete ikametgâhlarını nakledecek olan optanlara emval ve emlakine nihayet gelecek Eylül'ün birinci gününden itibaren serbestce tasarruf edebilmeleri için idarî ve nizâmî kâffei tedâkir ittihaz olunacaktır.

Bu eşyas Türkiye veya Suriye veya Lübnan arazisinde mutasarrıf oldukları emvali gayri menkuleyi muhafazada serbest olacaklardır.

Bunlar her türlü emvali menkulelerini beraber götürebilecekler ve bundan dolayı kendilerine giriş veya çıkışları için bir güne vergi ve resim tahmil edilmeyecektir.

Mearüzzikir ehkâmın tatbikine mütedair kâffei hususatta evli kadınlar kocalarının ve 18 yaşından küçük çocuklar ebeveynlerinin tâbi oldukları şeraitte tabidir.

İki Nusha olarak Ankara'da 4 Temmuz

1938 de yapılmıştır.

H.Ponsat

Dr.T.Rüstü Aras

030 10 224 510 10

**EK-11 TÜRKİYE İLE BEYRUT, ŞAM VE BAĞDAT ARASINDA
YAPILACAK HAVA SERVİLERİ ANLAŞMASINA AİT 24 TEMMUZ 1947
TARİHLİ BAKANLAR KURULU KARARI⁵⁵⁰**

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
6187

KARAR

Türkiye ile Beyrut, Şam ve Bağdat arasında yapılacak hava servisleri anlaşmasına esas olmak, teknik ve idarî şart ve konuları mahallinde tesbit etmek üzere adı geçen yerlere gönderilmiş olan Devlet Hava Yolları Genel Müdürü Osman Nuri Baykal, fen heyeti başkanı Nejat Alkan ve Ulaştırma Bakanlığı hukuk müşeviri İnsan Arar'a, 30/6/1947 tarihinden 18/7/1947 tarihine kadar 2/9390 sayılı karar gereğince gündelik verilmesi; Ulaştırma Bakanlığının 21/5/1947, 27/5/1947 tarihli ve 3080/8101, 3970/8709 sayılı yazıları ve Maliye Bakanlığının 30/6/1947 tarihli ve 13248-771/5398 sayılı mütalâası üzerine, Bakanlar Kurulunca 24/7/ 1947 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

İsmet İnönü

Başbakan <i>B. F. P. K.</i>	Devlet Bakanı Başb. Yardımcısı <i>M. Ö. Ö.</i>	Devlet Bakanı <i>M. Ö. Ö.</i>	Adalet Bakanı <i>-</i>	Millî Savunma Bakanı <i>K. F. K.</i>
İçişleri Bakanı <i>K. F. K.</i>	Dışişleri Bakanı <i>S. S. S.</i>	Maliye Bakanı <i>K. F. K.</i>	Millî Eğitim Bakanı <i>K. F. K.</i>	
Bayındırlık Bakanı <i>C. K. Y.</i>	Ekonomi Bakanı ve Adalet B.Y. <i>P. S. S.</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>K. F. K.</i>	Gümrük ve Tekel Bakanı ve Ticaret B.Y. <i>K. F. K.</i>	
Tarım Bakanı <i>K. F. K.</i>	Ulaştırma Bakanı ve Çalışma B.Y. <i>S. K. S.</i>	Ticaret Bakanı <i>K. F. K.</i>	Çalışma Bakanı <i>-</i>	

010 18 01 114 51 6

⁵⁵⁰ B.D.A., 24/7/1947 tarihli "Türkiye ile Beyrut, Beyrut, Şam ve Bağdat arasında yapılacak hava servisleri anlaşması" konulu belge, Dosya:47-277, Fon Kodu:30.18.1.2, Yer No: 114.51.6

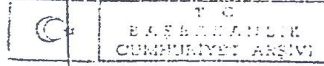
EK-12 LÜBNAN'DA İDARESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE BUNLARIN AKİSLERİ KONULU, 17 EKİM 1940 TARİHLİ BELGE⁵⁵¹

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube : H. S.
Hususi :
Umumi : 230.8

17 / 10 / 1939
Lübnan'da hükümet idaresinde yapılan değişiklikler ve bunun akisleri.

Başvekâlet Yüksek Makamına

Ek : 21 / 9 / 1939 gün ve 2234 sayılı yazıyla.

1- Lübnan Cumhuriyetinin ilgasıyla yerine müdürlerden mürekkep bir hükümet kurulduğu ve bunun akisleri hakkında alınan malumat hılasası ilişik olarak takdim kılındı.

Yüksek bilgileri için saygı ile arz ederim.

2- Başvekâlet yüksek makamına, Riyaseti Umhur Umumi Kâtipliğine, Hariciye Vekâletine ,Genelkurmay Başkanlığına arzedilmiş ve Millî Emniyet Hizmeti Riyasetine yazılmıştır.

Dahiliye Vekili

Fahri Özalp

17-10-1939

030 10 265 788 27

Karşılık yazılacak bitişe ait olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması.

⁵⁵¹ B.D.A., 17/10/1939 tarihli "Lübnan Cumhuriyetinin ilgasıyla yerine Müdürlerden mürekkep bir hükümet kurulduğu" konulu belge, Dosya:438881, Fon Kodu:30.10.0.0 ,Yer No: 265.788.27

1 - Ho komiseri Gabriyel Püo'nun Lübnan dahilî idaresinde de bazı tebeddüller yapacağı arz edilmişti. Ho Komiser'ın 21 Aylûlde Lübnan Cumhuriyetini ilga , kanunu esasî ile bilcümle teğrî se-lâhiyetleri iptal eylemiş ve Kûdürlerle idare olunan bir hükûmet kurmuştur .

Reisicumhur Emil Ede devlet riyaseti makamına getirilmiştir.

2 - Vezaretler yerine kaim olan Müdürlükler bir umumî Kâtib'in riyaseti altına verilmiştir .

Umumi Kâtipliğe Berut Âyanından Abdullah bey Beyhum tayin olun
muştur .

Bu adam vaktile 924 te Berut ticaret odası reisi idi. 930 r 31 de sekreter general olmuştur . Frankofil Arap müslümanlardandır. Zai Zengindir, Hırısıyanlarca da az çok sevilmiş birx kimsedir. idare-i idarei maslahatçılıktır. Şarkî Akdeniz Fransız orduları başkumandanı Generâl Veygan'ın çok eski bendegânındandır. Onun tavsiyesi ile bu mevkie getirilmiştir . Bu adamın Türklere karşı Muhib ve Türkîye lebinde olduğu da söylenmektedir .

3 - Bu hkmûmetin kaç müdürlükten teşekkül edeceği henüz bel -
li değildir . Suriye'de olduğu gibi beş müdürlük kurulacağı zanno -
lunmaktadır.

4 - Lübnan'da yaşayan İslâm ve hıristiyanları memnun etmek için yeni idarede devlet Reisliğinin bir hıristiyan ve Müdürler Reisliği de bir İslâma verilmiştir ;

5 - Yeni şekli idarenin ilânı dolayısıyla memurlar kadrosunda da esaslı tenkihat yapılacaktır. Temyiz mahkemesi daha şimdiden yarıya indirilmiştir .

6 - Lübnan'da yapılan son idarî tebeddülât her sınıf halk ta-
rafından memnuniyetle karşılanmıştır. Menfaatları haleldar olanlar
müstesna . Esasen halk birbuçuk milyonluk nüfusu olan Lübnan'da bü-
yük hükûmetlere ~~fenzer~~ bir hükûmet teşkilâtı kurulmasına gülünç bul-
makta ve memleketin varidatının büyük bir kısmının hükûmet teşkilâ-
tı uğrunda sarfedilmesine, müteessir bulunmaktaydı.

030	10			265	788	27	-----

HAKKI YILMAZ ÇİYAN'IN ÖZGEÇMİŞİ

Hakkı Yılmaz ÇİYAN 1955 yılında Ankara'da doğmuş, 1975 yılında Kara Harp Okulundan piyade subayı olarak mezun olmuş ve yurdun çeşitli bölgelerinde ve değişik birliklerde görev yapmıştır.

1984-1986 yılları arasında Kara Harp Akademisinde iki yıllık öğrenimi müteakip 1986 yılında mezun olmuştur. 1989 yıllarında da Silahlı Kuvvetler Akademisinden mezun olmuştur. Kara Harp Okulunda 1988-1990 yılları arasında, Taktik ve Harp Tarihi Öğretim Üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

ABD Kara Kurmay Kolejinde bir yıllık öğrenimi müteakip 1992 yılında bu okuldan mezun olmuştur. 1994-1997 yılları arasında Viyana/Avusturya'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesindeki planlama hücrelerinde, Harekat Başkanlığı görevini yürütmüştür.

Çeşitli kıt'a ve karargah görevlerinden sonra, 30 Ağustos 2001 yılında Tuğgeneralliğe; 30 Ağustos 2005 tarihinde ise tümgeneralliğe terfi etmiştir.

Hakkı Yılmaz ÇİYAN evli ve iki çocuk babası olup, İngilizce ve Almanca bilmektedir.